

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Π.Μ.Σ: «Επιστήμες της
Αγωγής με Νέες
Τεχνολογίες».
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ:
«Ανθρωπιστικές Σπουδές
με Νέες Τεχνολογίες».

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

«N.EU Citizenship: Ένα καινοτόμο εκπαιδευτικό πρόγραμμα για την ενίσχυση των δεξιοτήτων του πολίτη του 21ου αιώνα σε μαθητές/τριες δημοτικού σχολείου»

Επόπτρια Καθηγήτρια: Δρ. Γρίβα Ελένη
Α΄ Βαθμολογήτρια: Δρ. Πλιόγκου Βασιλική
Β΄ Βαθμολογητής: Δρ. Μπουνόβας Ιωάννης

Μεταπτυχιακός Φοιτητής:
Δημητρίου Ευάγγελος

Φλώρινα, Απρίλιος 2024

Copyright © Δημητρίου Ευάγγελος

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα πού αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα πού περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και μόνο.

Όνοματεπώνυμο: Ευάγγελος Δημητρίου

A.E.M.: 1078

Ηλεκτρονική διεύθυνση: dimitriouevangelos@icloud.com

Έτος Εισαγωγής: 2021

Πανεπιστήμιο: Σχολή Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

Π.Μ.Σ: Επιστήμες της Αγωγής με Νέες Τεχνολογίες

Κατεύθυνση: Ανθρωπιστικές Σπουδές με Νέες Τεχνολογίες

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας: N.EU Citizenship: Ένα καινοτόμο εκπαιδευτικό πρόγραμμα για την ενίσχυση των δεξιοτήτων του πολίτη του 21ου αιώνα σε μαθητές/μαθήτριες δημοτικού σχολείου.

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία δεν αποτελεί προϊόν λογοκλοπής, είναι προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και η βιβλιογραφία και οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει έχουν δηλωθεί κατάλληλα, με παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή, και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή. Επισημαίνεται πως η συγκεκριμένη επιλογή βοηθά στον περιορισμό της λογοκλοπής, διασφαλίζοντας έτσι τον/τη συγγραφέα.

Ο δηλών

Ευάγγελος Δημητρίου

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	7
Abstract	10
Πρόλογος	14
Εισαγωγή.....	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ – ΕΥΡΩΠΑΙΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ.....	21
1.1. Ιδιότητα του πολίτη – Διαχρονική αποτύπωση	21
1.2. Ιδιότητα του πολίτη στον 21 ^ο αιώνα.....	25
1.3. Ιδιότητα του πολίτη και Ευρωπαϊκή Ένωση	29
1.4. Δεξιότητες του σύγχρονου πολίτη του 21ου αιώνα	36
1.5. Ιδιότητα του πολίτη και εκπαίδευση	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	45
2.1. Η σύνδεση της εκπαίδευσης με την έννοια της πολιτειότητας.....	45
2.2. Εκπαιδευτική πολιτική στη Ελλάδα – Διαχρονική αποτύπωση	49
2.3. Ο ρόλος του σύγχρονου εκπαιδευτικού για την ενίσχυση της ιδιότητας του πολίτη ...	56
2.4. Η σημασία της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών	58
2.5. Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών και Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Δημοτικό	62
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΠΙΛΟΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: “Ν.ΕΥ CITIZENSHIP”	72
3.1. Σκοπός και στόχοι του project.....	72
3.2. Συμμετέχοντες/ουσες.....	73
3.3. Σχεδιασμός του εκπαιδευτικού προγράμματος (project).....	74
3.4. Συνοπτική παρουσίαση δραστηριοτήτων και θεματικές ενότητες του project	80
3.5. Διαθεματικό πλαίσιο	84
3.6. Το σκεπτικό της θεματολογίας και του σχεδιασμού του υλικού.....	86
3.7. Οι βασικές επιδιώξεις της διδακτικής πρότασης	89
3.8. Ορισμός της τάξης αναφοράς.....	90
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ PROJECT	92
4.1. Διερεύνηση των αναγκών των συμμετεχόντων/ουσών πριν την έναρξη του project... ..	92
4.2. Διαδικασία Υλοποίησης	94
4.3. Θεματικές ενότητες και δραστηριότητες του project	97
4.3.1: Θεσμοί.....	97
4.3.2. Ρόλοι και υποχρεώσεις Πολίτη.....	105
4.3.3. Δικαιώματα Πολίτη	111
4.3.4. Δημοκρατία και Πολίτης	122

4.3.5.α. Διάσταση του Ευρωπαίου Πολίτη – Ενεργού Πολίτη (Ενεργός Ευρωπαϊκή Πολιτειότητα).....	130
4.3.5.β. Ευρωπαίος Πολίτης και κινητικότητα.....	144
4.3.6. Μεταναστευτικές εισροές και κοινωνική ένταξη.....	159
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΤΟΥ PROJECT	173
5.1. Έρευνα – Εργαλεία Συλλογής Δεδομένων - Μεθοδολογία.....	173
5.1.1 Ερωτηματολόγιο του προελέγχου και του μετελέγχου	174
5.1.2. Ρουμπρίκα αυτό-αξιολόγησης μαθητών/τριών.....	176
5.1.3. Ημερολόγιο συναισθημάτων μαθητών/τριών.....	177
5.1.4. Ημερολόγιο ερευνητή.....	178
5.2. Φύλλα αναστοχασμού μαθητών/τριών ανά δύο θεματικές ενότητες	180
5.3. Εγκυρότητα και αξιοπιστία της έρευνας	182
5.4. Αναστοχασμός του ερευνητή	183
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ.....	185
6.1. Αποτελέσματα του ερωτηματολογίου προελέγχου και μετελέγχου	185
6.2. Αποτελέσματα ρουμπρίκας αυτό-αξιολόγησης μαθητών/τριών.	195
6.3. Αποτελέσματα ημερολογίων συναισθημάτων των μαθητών/τριών	198
6.4. Αποτελέσματα ημερολογίου ερευνητή.....	203
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο: ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	222
7.1. Περιορισμοί της έρευνας και προτάσεις για μελλοντικές διερευνητικές προσεγγίσεις	231
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	234
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	249
I.ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ	ΕΡΓΑΛΕΙΑ
.....	250
Ερωτηματολόγια pre και post test	251
Ρουμπρίκα αυτο-αξιολόγησης μαθητών/τριών.....	253
Ημερολόγιο συναισθημάτων μαθητών/τριών.....	255
Ημερολόγιο ερευνητή.....	257
II.ΦΥΛΛΑ ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΜΟΥ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΑΝΑ ΔΥΟ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	259
III.ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ	261
IV.ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ ΓΡΑΠΤΑ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ	276
Ενδεικτικά γραπτά pre- test.....	277
Ενδεικτικά γραπτά post-test	283
Ενδεικτικά γραπτά ημερολόγια συναισθημάτων.....	289

Ενδεικτικά γραπτά ρουμπρίκας.....	295
Ενδεικτικά γραπτά ανά δύο θεματικές ενότητες	301
Ενδεικτικά φύλλα αναστοχασμού ανά δύο θεματικές ενότητες.....	313
Ενδεικτικά γραπτά φύλλα εργασιών	324
V.ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ	370

Περίληψη

Η μάθηση μέσω της δραστηριοκεντρικής μεθόδου (task-based learning), αλλά και μέσω παιχνιδιών (Game-based learning), παρέχει διδακτικές μεθόδους και τεχνικές που ανταποκρίνονται καλύτερα στις απαιτήσεις και στις συνήθειες των σημερινών μαθητών/τριών, και κατά συνέπεια, εμπλέκουν πιο ενεργά τους/τις μαθητές/τριες στη διαδικασία μάθησης. Στην παρέμβαση που περιγράφεται στην παρούσα διπλωματική εργασία, η προσέγγιση της Μάθησης μέσω καινοτόμων δραστηριοτήτων ενίσχυσης της πολιτειότητας αποκρυσταλλώνεται με την υλοποίηση ενός διαθεματικού πρότζεκτ. Αυτός ο συνδυασμός, από τη μία πλευρά, παρέχει κίνητρα και μία γνωστική βάση για την προσέγγιση της έννοιας της πολιτειότητας μέσω παιδαγωγικών δραστηριοτήτων, που ενισχύει το ενδιαφέρον και πλαισιώνει τη μάθηση και από την άλλη πλευρά, δίνει στους/στις συμμετέχοντες/ουσες τη δυνατότητα να διευρύνουν τις γνωστικές τους δεξιότητες. Για την υλοποίηση και εφαρμογή αυτού του εκπαιδευτικού προγράμματος, αξιοποιήθηκαν και εφαρμόστηκαν συνδυαστικά διδακτικές προσεγγίσεις όπως η ολιστική προσέγγιση, η θεματοκεντρική προσέγγιση και η δραστηριοκεντρική προσέγγιση. Με τον συνδυασμό των παραπάνω προσεγγίσεων, τα παιδιά ενσωματώθηκαν σε πολυθεματικές δραστηριότητες, οι οποίες περιλαμβάνουν ποικίλες διαστάσεις της μάθησης και των μαθησιακών στυλ, συμβάλλοντας στην ψυχοκινητική ανάπτυξη των παιδιών, ενίσχυσαν τη συνεργασία μεταξύ τους και την εμπλοκή τους σε διαδικασίες επίλυσης προβλημάτων, καθώς καλλιέργησαν και τη δημιουργικότητά τους.

Στην παρούσα διδακτική παρέμβαση, ο ανωτέρω συνδυασμός υλοποιείται μέσα από τη δημιουργία ενός πολυτροπικού περιβάλλοντος μάθησης, με στόχο την ενίσχυση των δεξιοτήτων του πολίτη του 21^{ου} αιώνα. Η κύρια φιλοσοφία αυτής της παρέμβασης ήταν οι μαθητές/τριες να έρθουν σε επαφή με τα γνωρίσματα που συνθέτουν την πολιτειότητά και μέσα από πολυδιάστατες δραστηριότητες τυπικής και μη τυπικής μάθησης, να καλλιεργήσουν τις δεξιότητές τους. Η παρέμβαση περιελάμβανε εργαστήρια με επτά θεματικές ενότητες, ακολουθώντας επαγωγική μέθοδο οργάνωσης και υλοποίησης δραστηριοτήτων. Ως αφετηρία των διδακτικών παρεμβάσεων ήταν η προσέγγιση των θεσμών, ο ρόλος και οι υποχρεώσεις του πολίτη, τα δικαιώματά του, η σύμπραξη μεταξύ δημοκρατικού πνεύματος με την αγωγή του πολίτη και μετέπειτα ακολούθησαν ενότητες για τον εντοπισμό της διάστασης του Ευρωπαίου πολίτη – ενεργού πολίτη, για την Ευρωπαϊκή κινητικότητα

αλλά και για τις μεταναστευτικές εισροές και την κοινωνική ένταξη ατόμων από μεταναστευτικό προφίλ. Ο κύριος σκοπός της παρέμβασης αυτής δεν είναι μόνο η ανάπτυξη της γνώσης περιεχομένου, αλλά και η διαμόρφωση ενός/μιας σύγχρονου/νης πολίτη, ο/η οποίος/α θα έχει καλλιεργήσει τις σύγχρονες δεξιότητες του/της, ώστε να μπορεί να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις της σύγχρονης πολυπολιτισμικής κοινωνίας με ενσυναίσθηση και διαπολιτισμική συνείδηση.

Η παρέμβαση αυτή έλαβε χώρα κατά το σχολικό έτος 2022-2023 και εφαρμόστηκε στα πλαίσια του μαθήματος της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής στους/στις μαθητές/τριες της ΣΤ' τάξης του 5^{ου} Δημοτικού Σχολείου Φλώρινας «Θεόδωρος Κάστανος». Ήταν σχεδιασμένο να εκτελεστεί σε δεκαέξι (16) δίωρα μαθήματα και είχε διάρκεια τριών μηνών (Μάρτιος – Μάιος 2023). Οι συμμετέχοντες/ουσες ήταν δεκαπέντε (15), εκ των οποίων οι εννέα (9) ήταν κορίτσια και έξι (6) ήταν αγόρια. Οι παρεμβάσεις είχαν την ακόλουθη δομή: Αρχικά στο προστάδιο, οι μαθητές/τριες μέσω πολυμεσικών εργαλείων (powerpoint, google earth, βίντεο κλπ.), ερχόντουσαν σε μία πρώτη επαφή με κάποιες βασικές αρχές των υπό εξέταση θεματικών εννοιών (π.χ. Δημοκρατία), ώστε να προκληθεί το ενδιαφέρον των παιδιών και να εντοπιστεί η προϋπάρχουσα γνώση τους. Στη συνέχεια, στο κύριο στάδιο της διδασκαλίας, γίνονταν η εμβάθυνση στην εκάστοτε θεματική, με τους/τις μαθητές/τριες να λαμβάνουν ενεργό ρόλο μάθησης, να επεξεργάζονται διάφορες πληροφορίες και να επικοινωνούν μεταξύ τους. Τέλος, στο μεταστάδιο, ακολουθούσε η δημιουργική εφαρμογή των κατακτημένων γνώσεων, όπου λάμβαναν χώρα οι δημιουργικές δραστηριότητες τυπικής και μη τυπικής μάθησης που είχαν επιλεγεί για κάθε θεματική ενότητα. Επιπλέον, η διδακτική διαδικασία οργανώθηκε και σχεδιάστηκε βασισμένη στο επίπεδο και στις ανάγκες των μαθητών/τριών. Μετά την ολοκλήρωση κάθε παρέμβασης, ο δάσκαλος-ερευνητής τηρούσε ένα σύντομο ημερολόγιο σχετικά με την πρόοδο της διαδικασίας της διδασκαλίας, τη στάση των μαθητών/τριών και τη συνολική αποτίμηση των εργαστηρίων: εάν οι στόχοι επιτεύχθηκαν, τι έγινε μέσα στην τάξη, ποια ήταν η στάση των παιδιών, τι θα μπορούσε να γίνει διαφορετικά και γιατί, ποιες μορφές επικοινωνίας χρησιμοποιήθηκαν κλπ.

Τα ευρήματα της διδακτικής παρέμβασης είναι ενθαρρυντικά, καθώς αποδεικνύουν ότι η ενίσχυση των δεξιοτήτων του πολίτη μπορεί να επιτευχθεί επιτυχώς μέσα από παιγνιώδεις δραστηριότητες καλλιέργειας της πολιτειότητας, σε ένα περιβάλλον

μάθησης που βασίζεται στο παιχνίδι και στις βιωματικές τύπου δράσεις, τονίζοντας τη δυναμικότητα της εφαρμογής της προσέγγισης task-based learning και game-based learning, αναφορικά με την επίδοση. Κατά γενική ομολογία, οι μαθητές/τριες απέδειξαν θετική στάση (μέσω των καταγεγραμμένων αποτελεσμάτων του ημερολογίου συναισθημάτων, της ρουμπρίκας αυτό-αξιολόγησης και των φύλλων αναστοχασμού) απέναντι στην προσέγγιση δύσκολων και αφηρημένων κοινωνικών εννοιών. Επιπλέον, τα αποτελέσματα του μετελέγχου (post-test) καταδεικνύουν σημαντικές διαφορές συγκρινόμενα με αυτά του προγνωστικού ελέγχου (pre-test), σε σχέση με την κατανόηση κοινωνικών εννοιών όπως δημοκρατία, έθνος, κράτος, μετανάστης, πρόσφυγας κλπ., αλλά και με το ορισμό του Έλληνα και Ευρωπαίου πολίτη. Τα αποτελέσματα, επίσης, έδειξαν ότι λόγω της ποικιλίας των (γλωσσικών) και άλλων παιχνιδιών, της (ομαδο)συνεργατικής μεθόδου που ακολουθήθηκε στις περισσότερες δραστηριότητες και της συνεργασίας που απαιτούνταν από το σύνολο της διδακτικής διαδικασίας, επέτρεψε στους/στις μαθητές/τριες να αλληλεπιδράσουν μέσα σε ένα ελεγχόμενο περιβάλλον πολυγραμματισμών, όπου ανέλαβαν ρόλους και ευθύνες.

Λέξεις-κλειδιά: πολιτειότητα, πρότζεκτ, παιχνίδι, δεξιότητες, Έλληνας πολίτης, Ευρωπαίος πολίτης, Ενεργός Ευρωπαϊκή πολιτειότητα.

Abstract

Learning through the task-based method, as well as through game-based learning, provides teaching methods and techniques that are better suited to the demands and habits of today's students, and therefore, more actively involve them in the learning process. In the intervention described in this thesis, the approach of learning through innovative citizenship enhancement activities is composed through the implementation of an interdisciplinary project. This combination, on the one hand, provides motivation and a cognitive basis for approaching the concept of citizenship through pedagogical activities, which enhances interest and frames learning, and on the other hand, enables participants to expand their cognitive skills. For the implementation and application of this educational programme were used and applied in combination the following teaching approaches such as the holistic approach, the subject-centred approach and the task-based learning. By combining the above approaches, children were integrated into multi-thematic activities, which included various dimensions of learning styles, contributing to the children's psychomotor development, enhancing their cooperation with each other and their involvement in problem-solving processes, as well as fostering their creativity.

In this project, the above combination is implemented through the creation of a multimodal learning environment, aiming at enhancing the skills of the 21st century citizen. The main philosophy of this intervention was for students to come in contact with the traits that make up citizenship and through multidimensional formal and non-formal learning activities to cultivate their skills. The intervention included workshops with seven thematic units, following an inductive method of organising and implementing activities. As a starting point of the teaching interventions was the approach of institutions, the role and obligations of the citizen, their rights, the connection between democratic spirit and civic education, followed by modules to identify the dimension of European citizen - active citizen, on European mobility but also on migratory inflows and social integration of people with a migrant profile. The main purpose of this project's modules is not only to develop cognitive knowledge, but also to shape a modern citizen, who has cultivated modern skills, so that they can cope with the demands of the modern multicultural society with empathy and intercultural awareness.

The project took place during the school year 2022-2023 and was applied in the context of the school subject named “Social and Civic Education” to the students of the 6th grade of the 5th Primary School of Florina "Theodoros Kastanos". It was designed to be held in sixteen (16) two-hour lessons and had a duration of three months (March - May 2023). The participants were fifteen (15), of which nine (9) were girls and six (6) were boys. The interventions were structured as follows: Initially, in the pre-stage phase, the students were being introduced to some basic elements of the thematic units under consideration (e.g. democracy) through multimedia tools (powerpoint, google earth, videos, etc.) in order to arouse the children's interest and identify their pre-existing knowledge. Then, in the main-stage phase of the teaching, the students had the opportunity to penetrate more deeply to the thematic areas, with the pupils taking an active learning role, processing different information and communicating with each other. Finally, in the post-stage phase, the creative transfer of the acquired knowledge took place, with the creative formal and non-formal activities occurred. Moreover, the teaching process was organised and designed based on the needs of the students. After the completion of each intervention, the teacher kept a short diary on the progress of the teaching process, the attitude of the students and the overall evaluation of the workshops: whether the goals were achieved, what happened in the classroom, what was the attitude of the children, what could have been done differently and why, what strategies of communication were used etc.

The results of the teaching intervention are encouraging, as they demonstrate that the enhancement of citizenship skills can be successfully achieved through playful citizenship activities, in a learning environment based on formal and non-formal games and experiential type activities, highlighting the potential of the application of the task-based learning and game-based learning approach in terms of their proficiency. Admittedly, the students demonstrated a positive attitude (through a journal of their feelings, self-assessment rubric and reflection sheets) towards approaching difficult and abstract social meanings. Moreover, the post-test results show significant differences compared to the pre-test results in relation to the understanding of social phenomena such as democracy, nation, state, immigrant, refugee, etc, as well as the definition of Greek and European citizen. The results also showed that due to the collaborative method that was used in most of the activities

and the cooperation required by the whole teaching process, it allowed the students to interact in a controlled multi-literate environment, where they took on roles and responsibilities.

Key-words: citizenship, project, game, skills, Greek citizen, European citizen, Active European Citizenship.

ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΑΙ

Στους ανθρώπους που δε σταματούν να εξελίσσουν
την Ευρωπαϊκή πολιτειότητά τους.

Πρόλογος

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε για τις ανάγκες του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών με τίτλο: «Επιστήμες της Αγωγής με Νέες Τεχνολογίες», του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας. Το θέμα της παρούσας εργασίας πρόεκυψε έπειτα από συζήτηση με την Καθηγήτρια Ελένη Γρίβα, αλλά και από προσωπικό ενδιαφέρον, καθώς εντοπίσαμε ότι η πολιτειότητα είναι ένα φλέγον κοινωνικό ζήτημα που εκλείπει από τους κόλπους της πρωτοβάθμιας, της δευτεροβάθμιας αλλά και της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και πρέπει να διερευνηθεί περαιτέρω. Η πολιτειότητα είναι μια έννοια που αντιμετωπίζεται με ιδιαίτερο ενδιαφέρον και ποικιλία προσεγγίσεων σε όλον τον κόσμο. Είναι ένα θέμα που αγγίζει τις βάσεις της κοινωνίας, της εκπαίδευσης, της πολιτικής και του πολιτισμού μας. Πώς ορίζουμε την πολιτειότητα; Ποια είναι τα δικαιώματα και ποιες οι υποχρεώσεις που συνδέονται με αυτήν; Πώς επηρεάζει τη ζωή μας και τη συμμετοχή μας στην κοινωνία; Αυτά τα ερωτήματα αποτέλεσαν τον βασικό πυρήνα του ενδιαφέροντος μου και έδωσαν το έναυσμα για να αφιερώσω χρόνο και προσπάθεια στην εξερεύνησή τους, μέσω αυτής της διπλωματικής εργασίας.

Με την ολοκλήρωση της διπλωματικής εργασίας, θέλω να ευχαριστήσω όλους τους ανθρώπους που βοήθησαν στη διεκπεραίωσή της.

Πρώτιστα, ευχαριστώ από καρδιάς την επόπτριά μου Δρ. Ελένη Γρίβα, Καθηγήτρια Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, για την επιστημονική της καθοδήγηση, τις διορθώσεις, τις συμβουλές της και για τον χρόνο που διέθεσε. Η σοφία, η εμπειρία και η υποστήριξή της ήταν καθοριστικές για την επιτυχή ολοκλήρωση αυτής της εργασίας και με ενέπνευσε με την αφοσίωση και την αγάπη της, προς το ταξίδι της γνώσης και της έρευνας.

Θερμές ευχαριστίες θα ήθελα επίσης να εκφράσω στη Δρ. Βασιλική Πλιόγκου, Επίκουρη Καθηγήτρια Παιδαγωγικής και Εφαρμογών στην Εκπαίδευση του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, για την αμέριστη συμπράσταση και υποστήριξη της καθ' όλη τη διάρκεια συγγραφής της διπλωματικής εργασίας. Οι συμβουλές και οι συζητήσεις μας ήταν πολύτιμες για την εξέλιξη της εργασίας.

Επιπρόσθετα, εκφράζω τις βαθύτατες ευχαριστίες μου στον κ. Ιωάννη Μπουνόβα, μέλος του Ειδικού Διδακτικού Προσωπικού (Ε.ΔΙ.Π) του Πανεπιστημίου Δυτικής

Μακεδονίας, για τον χρόνο και τη διάθεσή του να ασχοληθεί με τη διπλωματική εργασία.

Εγκάρδιες ευχαριστίες θα ήθελα να αποδώσω, φυσικά, στο εκπαιδευτικό προσωπικό του 5^{ου} Δημοτικού Σχολείου Φλώρινας (Θεόδωρος Κάστανος). Ειδικότερα, οφείλω να ευχαριστήσω τη διευθύντρια του σχολείου κα Παρασκευή Γκόλια, η οποία δέχτηκε αμέσως και με πολλή χαρά να συνεργαστούμε. Επίσης, είμαι ευγνώμων για τους εκπαιδευτικούς της έκτης τάξης κ. Γιώργο Κατηκαρίδη και κ. Βασίλη Τιρσελή, για την αμέριστη συμπαράσταση και βοήθεια που είχα καθ' όλη τη διάρκεια της εφαρμογής του εκπαιδευτικού προγράμματος αλλά και για τις διδακτικές ώρες που μου παραχώρησαν. Χωρίς την πολύτιμη συμβολή τους η παρούσα εργασία ομολογώ ότι δε θα πραγματοποιούνταν.

Ιδιαίτερα, οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ και στους/στις 15 μαθητές και μαθήτριες του ΣΤ'2, που με κέφι, χαρά, ανυπομονησία και με ζωντάνια, έλαβαν μέρος στις παιγνιώδεις δράσεις μας και που χωρίς τη δική τους συμμετοχή και συμβολή, δεν θα είχε ολοκληρωθεί η παρούσα πειραματική εφαρμογή.

Τέλος, δε θα μπορούσα να μην ευχαριστήσω τα φιλικά και οικογενειακά μου πρόσωπα, για την κατανόηση τους και την έμπρακτη υποστήριξή τους σε κάθε μου βήμα.

Εισαγωγή

Η περίφημη ρήση του Αριστοτέλη “ὁ ἄνθρωπος φύσει πολιτικὸν ζῶον (ἐστί)” εμπεριέχει την εννοιολογική προσέγγιση μίας πολιτειακῶς οργανωμένης κοινωνίας, στους κόλπους της οποίας ο ἄνθρωπος αποτελεί το ‘ὄν εκ φύσεως προορισμένο να διαβίει με ἄλλους ανθρώπους’, με το άτομο-πολίτη να συνιστά τον πυρήνα αυτής της κοινωνικής δομῆς, αποσκοπώντας στην αναζήτηση της αρετῆς και της ευδαιμονίας, φτάνοντας σε μία τελεολογική προσέγγιση τόσο του Εαυτοῦ ὅσο και κατ’ επέκταση του συνόλου. Στο πλαίσιο της οικονομικής και κοινωνικής πραγματικότητας που ἔχει διαμορφωθεῖ τα τελευταία δέκα χρόνια στον δυτικό κόσμο, υπάρχει ἔντονη συζήτηση σχετικά με την ἔννοια της πολιτειότητας (citizenship). Αντίστοιχα, σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, παρατηρούνται δράσεις που σχετίζονται με την πολιτική αγωγή και την εκπαίδευση του/της πολίτη. Ο στόχος αυτῶν των δράσεων, ειδικά ὅσον αφορά την εκπαίδευση, εἶναι να βοηθήσουν τους/τις μαθητές/τριες να κατανοήσουν καλύτερα τον πολιτισμό ἀπὸ ἄλλες κουλτούρες και να αναπτύξουν ανοικτή στάση ἀπέναντί τους, βελτιώνοντας παράλληλα τις κοινωνικές τους δεξιότητες. Αυτές οι δεξιότητες καλύπτουν ὅλο το φάσμα της συμπεριφοράς που εξοπλίζει τα άτομα, ὥστε να συμμετέχουν αποτελεσματικά και θετικά στην κοινωνική και επαγγελματική ζωή, ειδικά σε κοινωνίες που γίνονται ὅλο και πιο ποικίλες και πολυπολιτισμικές, και στην επίλυση διαφορῶν, ὅταν αυτό εἶναι απαραίτητο.

Ο ὅρος της «πολιτειότητας» γενικότερα, και οι ἔννοιες της εθνικής και Ευρωπαϊκῆς ταυτότητας ειδικότερα, ἔχουν τοποθετηθεῖ στο ἐπίκεντρο των συζητήσεων των πολιτῶν των Ευρωπαϊκῶν χωρῶν. Η Ευρώπη αποτελεί μια πολυπολιτισμική ἡπειρο, πλούσια με διάφορες και ξεχωριστές εθνικότητες, οι οποίες διαφέρουν μεταξύ τους. Ἴδη ἀπὸ το 1951, ὅταν ξεκίνησαν να χτίζονται τα θεμέλια της τωρινῆς Ευρωπαϊκῆς Ἐνωσης, με τη δημιουργία της Ευρωπαϊκῆς Κοινότητας Ἄνθρακα και Χάλυβα, οι ηγέτες και οι πολίτες των Ευρωπαϊκῶν χωρῶν προσπάθησαν να εστιάσουν στα κοινά χαρακτηριστικά των Ευρωπαίων πολιτῶν. Σήμερα, υπάρχουν ζητήματα που ἀκόμη ταλανίζουν τους/τις Ευρωπαίους πολίτες, ὅπως εἴναι ἡ Ευρωπαϊκὴ ταυτότητα εἶναι πιο σημαντικὴ ἀπὸ την εθνικὴ, εἴναι ὅτι οι Ευρωπαῖοι πολίτες κατανοοῦν τα κοινά χαρακτηριστικά που τους ἐνώνουν με τους υπόλοιπους Ευρωπαίους πολίτες, εἴναι ἀπολαμβάνουν ἰσάξια ὅλοι οι Ευρωπαῖοι και ὅλες οι Ευρωπαϊές πολίτες τα αναφαίρετα ἀνθρώπινα δικαιώματα, εἴναι ἂν πρέπει να ἀντιλαμβανόμεστε την

πολιτειότητα ως κατοχή ενός συνόλου στοιχείων με επάρκεια δεξιοτήτων-προδιαθέσεων ή ως μία διαρκή πρακτική και διαδικασία αναζήτησης, εδραίωσης και εμπέδωσης (Πλιόγκου & Καρακατσάνη, 2020) και πολλά ακόμα ερωτήματα που απασχολούν τους Ευρωπαίους και τις Ευρωπαίες, είτε είναι πολίτες είτε πολιτικοί, με άμεσο αντίκτυπο στη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού μωσαϊκού ταυτοτήτων και με το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης εν γένει.

Όσον αφορά την έννοια της “ενεργού πολιτειότητας” (Active Citizenship for Democracy), αυτή προϋποθέτει την ενημέρωση για τα κοινά, τη γνώση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που έχει το άτομο ως πολίτης, την έκφραση των απόψεών του, την απαίτηση για διαφάνεια και δικαιοσύνη, την ενεργό συμμετοχή στις κοινωνικές διεργασίες. Η έννοια του «ενεργού πολίτη» αναφέρεται συνήθως στη διεκδίκηση των δικαιωμάτων του στον δημόσιο χώρο και στην ενεργό συμμετοχή του στις πολιτικές και κοινωνικές δομές διαμόρφωσης απόψεων ή λήψης αποφάσεων, όπως είναι οι φορείς αυτοδιοίκησης, τα κόμματα, οι συνδικαλιστικοί φορείς, οι διάφοροι σύλλογοι, αλλά και οι άτυπες συλλογικότητες (κοινωνικού, πολιτικού ή πολιτιστικού χαρακτήρα), οι επιστημονικές ενώσεις κ.ά. (Αλημίση, 2012).

Η Ευρωπαϊκή πολιτειότητα (ιδιότητα του πολίτη) προσφέρει μερικά δικαιώματα στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε). Σε πολλά πεδία, οι πολίτες της Ένωσης έχουν τα ίδια δικαιώματα (ή παρεμφερή δικαιώματα) με τους τοπικούς πολίτες των κρατών-μελών. Τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στην Ε.Ε. εκτείνονται ζητήματα όπως της αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της ισότητας, της αλληλεγγύης, της ιθαγένειας και της δικαιοσύνης (Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2016, σ. 389–405). Παράλληλα με τη «Χάρτα των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων» γίνεται προσπάθεια ανάπτυξης των αξιών της Ε.Ε. Έχει ενδιαφέρον να δει κανείς τι περιεχόμενο ακριβώς λαμβάνουν οι «Ευρωπαϊκές Αξίες»¹, οι οποίες τοποθετούνται υπό τον κοινό τίτλο «Η ενότητα μέσα στη διαφορετικότητα – Η πραγματικότητα των ευρωπαϊκών κοινωνικών μοντέλων». Στο πλαίσιο του τίτλου αναφέρεται ότι τα κράτη-μέλη της ΕΕ ανέπτυξαν τα δικά τους ιδιαίτερα κοινωνικοοικονομικά μοντέλα που αντανακλούν την ιστορία τους και τις επιλογές των λαών τους. Καθεμία από τις εθνικές αντιλήψεις συμπεριλαμβάνει εμμέσως χαρακτηριστικά της Ευρωπαϊκής διάστασης, όπως τα κοινά στοιχεία και αξίες, ο

¹ Ευρωπαϊκές αξίες και παγκοσμιοποίηση. Διαθέσιμο στο: [Microsoft Word - el 525-4 Bis .doc \(europa.eu\)](#)

ρόλος του κράτους, μία ισχυρή Ευρωπαϊκή διάσταση και μια παράδοση κοινωνικού διαλόγου και συνεννόησης μεταξύ κυβερνήσεων, εργοδοτών και συνδικάτων.

Η συζήτηση για την πολιτειότητα υποκρύπτει, επίσης, ένα άλλο σημαντικό διακύβευμα: την ταυτότητα. Είναι σαφές ότι η όλη συζήτηση για την πολιτειότητα εμπεριέχει στην ουσία της την κατασκευή ενός «Εμείς» με τις δικές του αξίες και το ιδιαίτερο μοντέλο ανάπτυξής του. Εντούτοις, στα κείμενα δεν θα βρούμε συχνά την έννοια «ταυτότητα», στον βαθμό που πρόκειται για ένα ευαίσθητο θέμα για τα κράτη-μέλη. Στην πράξη, στα γραπτά κείμενα η προτίμηση είναι η ανάδειξη της σημασίας της πολιτειότητας. Στον προφορικό λόγο, όμως, των κοινοτικών υπαλλήλων και των αξιωματούχων, η έννοια της ταυτότητας χρησιμοποιείται τακτικά αντικαθιστώντας την έννοια της πολιτειότητας, ή οι δύο έννοιες χρησιμοποιούνται εναλλάξ. Θα πρέπει πάντως να σημειωθεί ότι η έννοια «ταυτότητα» απασχόλησε από πολύ νωρίς την Ε.Ε. Σε μία Ανακοίνωση του Συμβουλίου στα τέλη του 1973 (914/12/1973) γίνεται αναφορά στην «Ευρωπαϊκή ταυτότητα». Το κείμενο αυτό ήταν πολύ προχωρημένο για εκείνη την εποχή, δημιούργησε πολλές αντιδράσεις και γι' αυτόν τον λόγο δεν χρησιμοποιήθηκε πολύ στη συνέχεια, δίνοντας τη θέση του σε μια έννοια περισσότερο αποδεκτή και γενικότερη — στην έννοια της «πολιτειότητας». Το θέμα της «ταυτότητας» μαζί με την «πολιτειότητα» επανήλθε στην επικαιρότητα στις αρχές του 21ου αιώνα στο πλαίσιο των συζητήσεων για το προς ψήφιση πρώτο Ευρωπαϊκό Σύνταγμα το 2004. Η συζήτηση αυτή υπήρξε θυελλώδης, αλλά μας άφησε πολλά σημαντικά κείμενα και ιδέες προς διερεύνηση. Σύμφωνα με τον Giddens *“ο εαυτός δεν είναι κάτι το δεδομένο και η προσωπική ταυτότητα προϋποθέτει διαρκή αναστοχασμό”* (Giddens, 1991, σ. 52-53).

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η πολιτειότητα μαζί με τα στοιχεία που τη συνθέτουν, όπως για παράδειγμα η έννοια της δημοκρατίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι αξίες της αξιοπρέπειας, του σεβασμού και της ανεκτικότητας, καθώς και οι ικανότητες της συνεργασίας, της κριτικής σκέψης και της υπεράσπισης των δικαιωμάτων, είναι θεμιτό να εγκολπωθούν και να ενισχυθούν ακόμη περισσότερο στα σχολικά περιβάλλοντα. Οι παραπάνω έννοιες πρέπει να προσεγγίζονται από τα παιδιά σε όσο το δυνατό νεαρότερη ηλικία, μέσα από την ενεργό συμμετοχή τους σε εκπαιδευτικές διαδικασίες βιωματικής μάθησης αλλά και σε πλαίσια μη τυπικής εκπαίδευσης (Καρακατσάνη & Πλιόγκου, 2016).

Η παρούσα διπλωματική εργασία δομείται σε δύο μέρη, στη θεωρητική προσέγγιση της πολιτειότητας και στην εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος και περιλαμβάνει συνολικά επτά κεφάλαια. Το θεωρητικό μέρος της εργασίας αποτελείται από τρία κεφάλαια, ενώ το πρακτικό μέρος αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια. Στο **πρώτο κεφάλαιο** γίνεται αναφορά στη διαχρονική αποτύπωση της ιδιότητας του πολίτη και την Ευρωπαϊκή πολιτειότητα, στις δεξιότητες του σύγχρονου πολίτη του 21^{ου} αιώνα και αναφέρεται επιγραμματικά η συμβολή της Εκπαίδευσης στην ιδιότητα του πολίτη.

Ακολούθως, το **δεύτερο κεφάλαιο** επικεντρώνεται στην εκπαιδευτική πολιτική της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, Σε αυτό το κεφάλαιο γίνεται ανάλυση της σύνδεσης μεταξύ εκπαίδευσης και της έννοιας της πολιτειότητας. Εξετάζονται οι θεωρητικές βάσεις που υποστηρίζουν αυτήν τη σύνδεση και πώς η εκπαίδευση συμβάλλει στη διαμόρφωση της πολιτικής συνείδησης και συμπεριφοράς των ατόμων. Επίσης, αναλύεται η εκπαιδευτική πολιτική που ακολουθεί η Ελλάδα για το ζήτημα της πολιτειότητας, μέσα από μια διαχρονική αποτίμηση. Εξετάζονται τα κύρια στάδια και εξελίξεις στον τομέα της εκπαίδευσης και πώς αυτές επηρέασαν την έννοια της πολιτειότητας. Στη συνέχεια του κεφαλαίου, εξετάζεται ο ρόλος των εκπαιδευτικών για τη καλλιέργεια της ιδιότητας του πολίτη και πώς μπορεί το εκπαιδευτικό δυναμικό της χώρας να συμβάλλει στην κατανόηση και στην ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων στους/στις μαθητές/τριες. Επειδή οι σύγχρονοι εκπαιδευτικοί πρέπει να είναι συνεχώς στις επάλξεις των νέων συνθηκών που προκύπτουν στην κοινωνία και να τις μετουσιώνουν στην εκπαίδευση, αναλύεται η σημασία της συνεχούς επιμόρφωσης και εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών στο πλαίσιο της εκπαίδευσης για την ιδιότητα του πολίτη. Τέλος, στο κεφάλαιο αυτό γίνεται αναφορά στα αναλυτικά προγράμματα σπουδών που εφαρμόζονται στο δημοτικό σχολείο και πώς αυτά προωθούν την εκπαίδευση για την ιδιότητα του πολίτη.

Ακολουθεί το **τρίτο κεφάλαιο**, στο οποίο γίνεται η ανάλυση του θεωρητικού υποβάθρου σχετικά με το πιλοτικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα που έλαβε χώρα. Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται μία εκτενής προσπάθεια παρουσίασης των σταδίων που ακολούθησε ο σχεδιασμός και η εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος. Αρχικά, παρουσιάζεται ο σκοπός και οι στόχοι του προγράμματος, το προφίλ των συμμετεχόντων/ουσών, ακολουθεί μία συνοπτική παρουσίαση των δραστηριοτήτων του project, μαζί με το σκεπτικό της θεματολογίας και του σχεδιασμού του υλικού.

Στο **τέταρτο κεφάλαιο**, περιγράφεται η διαδικασία της πειραματικής εφαρμογής, μέσα από τρεις φάσεις: το προστάδιο, το κύριο στάδιο και το μεταστάδιο, με αναλυτική παρουσίαση όλων των διδακτικών ενοτήτων που τις πλαισιώνουν. Στη συνέχεια, το **πέμπτο κεφάλαιο** αφορά την αποτίμηση της πειραματικής διαδικασίας. Αρχικά, γίνεται η παρουσίαση των ερευνητικών εργαλείων και στη συνέχεια ακολουθεί ο αναστοχασμός του εκπαιδευτικού/ερευνητή για την αποτίμηση του προγράμματος, με την κατάθεση των εμπειριών του. Στο **έκτο κεφάλαιο**, παρατίθενται τα αποτελέσματα των ερωτηματολογίων προελέγχου και μετελέγχου των μαθητών/τριών και συγκριτικά τα αποτελέσματα των ημερολογιακών καταγραφών του ερευνητή/εκπαιδευτικού, καθώς και τα αποτελέσματα του ημερολογίου συναισθημάτων των παιδιών, τα αποτελέσματα της ρουμπρίκας και των φύλλων αναστοχασμού που συμπλήρωσαν οι μαθητές/τριες, μετά το τέλος του προγράμματος. Ακολουθεί η **συζήτηση** και τα **συμπεράσματα** από τα πορίσματα του παρόντος εκπαιδευτικού προγράμματος.

Τέλος, παρατίθενται αναλυτικά η **βιβλιογραφία** και έπεται το **παράρτημα** χωρισμένο σε πέντε μέρη. Στο πρώτο μέρος παρατίθενται τα μεθοδολογικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν για την εξαγωγή συμπερασμάτων και την ανάλυση ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων. Στο δεύτερο μέρος του παραρτήματος παρατίθενται τα φύλλα αναστοχασμού ανά δύο θεματικές ενότητες που συμπλήρωναν οι μαθητές και οι μαθήτριες κατά τη διάρκεια υλοποίησης του πιλοτικού εκπαιδευτικού προγράμματος και στο τρίτο μέρος εκτίθενται τα φύλλα εργασίας που συμπλήρωναν τα παιδιά σε κάθε θεματική ενότητα των εργαστηρίων. Στο τέταρτο κεφάλαιο παρατίθενται φωτογραφίες με τα ενδεικτικά γραπτά από πέντε μαθητές και μαθήτριες από τα μεθοδολογικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν, αλλά και από τα φύλλα αναστοχασμού και εργασιών που συμπλήρωναν οι μαθητές/τριες. Πλούσιο φωτογραφικό υλικό από τις δράσεις μπορεί να δει ο/η αναγνώστης/ρια στο πέμπτο και τελευταίο μέρος του παραρτήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ – ΕΥΡΩΠΑΙΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

1.1. Ιδιότητα του πολίτη – Διαχρονική αποτύπωση

Ανάλογα με το πλαίσιο μέσα στο οποίο δημιουργήθηκε η έννοια της «πολιτειότητας», εξελίχθηκε σε μια πολύπλευρη έννοια. Αν θέλαμε να ξεκινήσουμε μία συζήτηση αναφορικά με την εκπαίδευση των μαθητών/τριών στην ιδιότητα του πολίτη ή αλλιώς πολιτειότητα (citizenship education), θα πρέπει να αναφέρουμε ότι για κάθε Κοινωνική Επιστήμη η χρήση του όρου «citizenship», δεν έχει την ίδια ακριβώς σημασία. Ο όρος «citizenship» αποδίδεται στα ελληνικά ως «ιδιότητα του πολίτη» η «πολιτειότητα» ή και μερικές φορές ως «πολιτότητα». Στα αγγλικά, ο όρος «citizenship» σχετίζεται και με την ιθαγένεια, επομένως για να μην υπάρξει σύγχυση, θα αναλυθεί ο όρος αυτός. Η απόδοση της ορολογίας «citizenship» ως η «ιδιότητα του πολίτη» σύμφωνα με τον Παύλο (2020), θεωρείται ότι έχει να κάνει αφενός με την πρόθεση της αποδέσμευσης του όρου από την αποκλειστική μετάφρασή του ως «ιθαγένεια» ή «υπηκοότητα» και αφετέρου, διότι από μόνη της η λέξη «πολίτης» εμπεριέχει έτσι κι αλλιώς την έννοια της ιδιότητας του μέλους σε μία κοινωνία ανθρώπων, με ό,τι δικαιώματα και υποχρεώσεις αυτή η συμμετοχή μπορεί να περιλαμβάνει (Marshall & Bottomore, 2001). Ο πλουραλισμός που συνοδεύει τον όρο της πολιτειότητας, με βάση διάφορες Κοινωνικές και Ανθρωπιστικές Επιστήμες, άλλαξε τη δομή, τον ορισμό και τα βασικά χαρακτηριστικά του στο πέρασμα των ετών. Καθώς οι άνθρωποι πάντα αυτοπροσδιορίζονταν σε σχέση με τον πολιτισμό στον οποίο ζουν, αυτό οδήγησε στη δημιουργία ποικίλων εννοιολογικών ερμηνειών, που αντανakλούν τις διαφορές μεταξύ των διαφορετικών κοινωνιών. Αργότερα, οι ερευνητές βρήκαν μια νέα δυναμική για τις θεωρίες τους χάρη στην ανάπτυξη της ιδιότητας του πολίτη. Αυτό οδήγησε σε ένα νέο κύμα έρευνας και είχε ως αποτέλεσμα να οδηγηθεί η κοινωνία την τρέχουσα εποχή παγκοσμιοποίησης (Καρακατσάνη, 2003).

Οι πολιτικοί επιστήμονες χρησιμοποιούν πολλαπλές θεωρίες από άλλα επιστημονικά πεδία για να διαφοροποιήσουν τους πολίτες από τους μη πολίτες. Αυτές οι θεωρίες συγχωνεύουν ιδέες για τη δημοκρατία, τα δικαιώματα, τις αξίες, τα ατομικά συμφέροντα και το κοινό καλό. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ένα σύνολο

χαρακτηριστικών που καθορίζουν την ύπαρξη ενός πολίτη, συμπεριλαμβανομένων της πολιτικής αρετής, των ατομικών συμφερόντων και των ανταγωνιστικών ιδεών για το κοινό καλό. Επιπλέον, οι πολίτες θεωρούνται διαφορετικοί από τους μη πολίτες λόγω των πεποιθήσεων τους και των δυνατοτήτων τους ως προς την πολιτική συμμετοχή (Μπάλιας, 2008).

Αυτή η πολυσήμαντη έννοια, για την Νομική Επιστήμη, περιγράφει κατά βάση τη νομική σχέση κράτους-πολίτη, ως «ιθαγένεια». Η νομική επιστήμη ορίζει την «ιθαγένεια» εξετάζοντας τις κρατικές υποχρεώσεις δικαιώματα ως μέρος μιας δημοκρατικής κοινωνίας. Ωστόσο, η ιστορική επιστήμη εξετάζει τα γεγονότα που βοήθησαν να σχηματιστεί η πρώτη έννοια της ιθαγένειας. Είναι αδύνατο να προσδιοριστεί με σαφήνεια η ψυχολογική φύση της πρώτης έννοιας της ιθαγένειας γιατί αυτή δεν έχει κάποια σαφή όρια.

Η δημοκρατία δίνει έμφαση σε ένα πολιτικό σύστημα σχέσεων, όπου η συμμετοχή στην πολιτική και την οικονομία συνδέονται με την κυρίαρχη ιδεολογία του έθνους. Οι άνθρωποι που οργανώνονται γύρω από αυτήν την ιδέα έχουν την επιλογή είτε να είναι πολίτες αμέτοχοι είτε πολίτες που συμμετέχουν. Αυτές οι ιδέες διαμορφώνονται μέσω των εξής διαδικασιών (Καρακατσάνη, 2003):

A) Ενθάρρυνσης της διαμόρφωσης ενός κρατικού πολιτικού συστήματος σε τοπικό επίπεδο.

B) Ενσωμάτωσης δικαιωμάτων όπως κοινωνικά, πολιτικά, αστικά και οικονομικά στην ιθαγένεια.

Αυτός είναι επί της ουσίας ο αρχικός άξονας διαχείρισης και θεμελίωσης της έννοιας αυτής, καθώς δεν σχετίζεται με τη συμμετοχή των πολιτών στο κράτος. Αφορά την οικοδόμηση της ιδιότητας του πολίτη με σκοπό την πολιτική κοινωνικοποίηση. Αυτό το κάνει ενώνοντας τα μέλη της κοινωνίας μέσω γλωσσικών, εθνοτικών ή θρησκευτικών κοινών στοιχείων που υποστηρίζουν και ενισχύουν τις επικρατούσες ιδεολογικές πεποιθήσεις. Δημιουργώντας μια ταυτότητα με την οποία όλοι ταυτίζονται, αυτό αυξάνει τη συνοχή μεταξύ των εσωτερικών δομών μιας χώρας. Αυτό αποτρέπει πιθανές εντάσεις ή ζητήματα που θα ήταν δυνατό να διχάσουν τους ανθρώπους, κάτι που θα μπορούσε να επηρεάσει αρνητικά τις μελλοντικές προσπάθειες εθνικοποίησης. Οι αρχές της πολιτειότητας έγκειται στην πεποίθηση ότι

οι άνθρωποι πρέπει να ενεργούν προς το συμφέρον της κοινότητάς τους, αντί να ασχολούνται με μεμονωμένα ζητήματα. Η πολιτειότητα είναι επομένως μια έννοια εγγενώς κοινωνική. Περιλαμβάνει τόσο μια ατομικιστική όσο και υποχρεωτική συλλογική πτυχή που έρχεται στην πραγματικότητα να απορρίψει την πρώτη. Αυτό συμβαίνει επειδή οι στόχοι της κοινωνικής πολιτικής — όπως η αντιμετώπιση δημογραφικών, πολιτικών και οικονομικών θεμάτων — επηρεάζουν τη διαμόρφωση των κοινωνικών θεσμών. Αυτά τα δεδομένα στη συνέχεια διαμορφώνουν τη συμμετοχή των πολιτών, μέσω διαδικασιών όπως η εκπαίδευση του πολίτη. Αυτό οδηγεί σε λύσεις σε κοινωνικά προβλήματα και νέες εξελίξεις σε πολιτιστικό, πολιτικό, ακόμη και οικογενειακό επίπεδο.

Η Αθήνα, η πρώτη πόλη-κράτος της Ελλάδας, θεωρείται η γενέτειρα της δημοκρατίας. Ιδρύθηκε από τις μεταρρυθμίσεις του Σόλωνα και του Κλεισθένη, ο πρώτος από τους οποίους άλλαξε το δικαίωμα ψήφου των πολιτών να αποφασίζουν για δημόσια θέματα, ενώ ο δεύτερος εφάρμοσε μεταρρυθμίσεις για τη δημιουργία μιας πιο αποτελεσματικής κοινωνίας. Αυτό το εννοιολογικό ταξίδι της ιδιότητας του πολίτη ξεκινά με την πρώτη οργανωμένη κοινωνία, όπως φαίνεται στην πρακτική εφαρμογή αυτών των κανόνων στην καθημερινή ζωή. Η πολιτική και οι κοινωνιολογικές δομές της Αθήνας δημιουργήθηκαν χάρη σε αυτές τις αλλαγές. Αυτό ενέπνευσε όλους τους μελλοντικούς σταθμούς αργότερα στην ανθρώπινη ιστορία. Οι πολίτες θεωρούνται πολύ σημαντικοί και αυτή η ιδιότητα είναι μια από τις πιο εύθραυστες έννοιες που δημιουργούν οι άνθρωποι (Καρβούνης, 2004).

Ο Περικλής εξέφρασε αυτό το συναίσθημα, όταν εκφώνησε τον «Επιτάφιο», μιλώντας για το πολιτικό σύστημα της Αθήνας. Τα λόγια του στιγματίστηκαν από την αφοσίωσή του στην πόλη του, παρά την κριτική του ότι πολλοί άνθρωποι δεν ασχολήθηκαν με αυτήν και δεν συνέβαλαν πολύ στην εξέλιξή της. Η σωκρατική σκέψη δηλώνει ότι μια πολιτική κοινωνία είναι και καλή και σημαντική κοινωνική έννοια. Ο Αριστοτέλης το ανέφερε αυτό στην πραγματεία του «Πολιτικά». Δήλωσε πως, με απλά λόγια, πολίτης είναι αυτός που συμμετέχει στην κρίση και στην αρχή. Κατά συνέπεια, θεωρήθηκε πολύ σημαντική η ύπαρξη μιας κοινής μοίρας μεταξύ όλων των Ελλήνων και των Ελληνίδων. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η έννοια αυτή αντιπροσώπευε τους κοινούς δεσμούς τους τόσο στις κοινωνικές όσο και στις πολιτικές πτυχές της ζωής. Από εκεί και πέρα, η συμμετοχή των Ελλήνων και των

Ελληνίδων σε πολιτικές και κοινωνικές αποφάσεις έδειχνε την αξία αυτών των εννοιών, καθώς και την αξία του να είσαι μέρος της κοινωνίας (Γιαννής, 2002) .

Το βασικό χαρακτηριστικό της πόλης-κράτους ήταν πως ο πολίτης είχε ταυτόχρονη πρόσβαση στην πολιτική εξουσία και τη δημοκρατική διακυβέρνηση. Αυτό σήμαινε ότι ο πολίτης μπορούσε να κυβερνήσει και να κυβερνηθεί και επομένως δεν ήταν δυνατή η διάκριση μεταξύ κράτους και κοινωνίας. Ωστόσο, εάν η διάκριση ήταν δυνατή, η ουσιαστική φύση της δημοκρατίας θα αμφισβητηθεί. Αυτό θα προκαλούσε μια λιγότερο ισχυρή μορφή δημοκρατίας λόγω ελαττωμάτων στον μηχανισμό της που οδήγησαν σε μείωση της δράσης και της επιρροής των πολιτών. Επιπλέον, για πρώτη φορά, ο Αριστοτέλης εξέφρασε την πεποίθησή του ότι ο άνθρωπος έπρεπε να κάνει πολιτική ζωή. Επιπλέον, εξέφρασε την ανάγκη η εκπαίδευση να έχει πολιτικό σκοπό και να επικεντρώνεται στη δημόσια ηθική και την αστική ευθύνη. Αυτή η ιδέα εκφράζεται μέσα από τα εκπαιδευτικά του ιδανικά που διδάσκονται ακόμα και σε σήμερα στα σχολεία, όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και άλλες χώρες του κόσμου (Μακρυδημήτρης, 2006).

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, η πρωταρχική εστίαση του δυτικού πολιτισμού μετατοπίστηκε προς τη σημασία της προστασίας της πόλης και του γενικού καλού. Ο Rousseau και αρκετοί άλλοι στοχαστές διαμόρφωσαν τη σύγχρονη πίστη στη δημοκρατία. Επικεντρώθηκαν στην ιδέα ότι οι άνθρωποι θα μπορούσαν να δημιουργήσουν μια καλύτερη κυβέρνηση μέσω της συλλογικής λήψης αποφάσεων. Ο Rousseau πίστευε επίσης ότι οι φτωχοί άνθρωποι θα υποφέρουν περισσότερο από τα κοινωνικά δεινά, λόγω της ανισότητας ιδιοκτησίας. Πίστευε ότι όλα τα κοινωνικά δεινά πηγάζουν από την ιδιοκτησία και τόνισε το καθήκον των πολιτών απέναντι στους ηθικούς κώδικες της κοινωνίας. Οι άνθρωποι πρέπει να αντιστέκονται σε οποιουδήποτε ατομικούς στόχους έναντι συλλογικών συμφερόντων, προκειμένου να εμμένουν στην ιδέα πως όλοι πρέπει να είναι ελεύθεροι, αλλά και συνδεδεμένοι μεταξύ τους, καλλιεργώντας δεξιότητες πολιτειότητας.

Η επίτευξη ίσων δικαιωμάτων απαιτεί μια σύνδεση μεταξύ των ατομικών δικαιωμάτων και της δημοκρατίας. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργείται μια ηθική κοινωνία που εγγυάται την ελευθερία για όλους. Η Γαλλική Επανάσταση το πέτυχε αυτό παραχωρώντας ατομικά δικαιώματα στο λαό. Αυτό με τη σειρά του οδήγησε σε μια δίκαιη και δημοκρατική κοινωνία (Heyhood, 2006).

Καθώς η εκβιομηχάνιση αύξησε τη ζήτηση για ειδικούς, η ανάπτυξη της υποχρεωτικής δημόσιας εκπαίδευσης οδήγησε σε πολιτικές που αποσκοπούσαν στην προώθηση μιας εθνικής πολιτικής κουλτούρας. Μαζί με αυτό, δημιουργήθηκαν κρατικά σχολεία για να διδάξουν στους/στις μαθητές/τριες του τον εθνοτισμό. Αυτή η διαδικασία ενθαρρύνει την πεποίθηση του κράτους ότι μόνο αυτό μπορεί να προσφέρει στους πολίτες του υψηλότερο βιοτικό επίπεδο. Με διοικητικά και πολιτικά μέτρα το κράτος ενώνει τους υπηκόους του ενσταλάζοντας υπερηφάνεια και πατριωτισμό. Αυτό επιτυγχάνεται με την εφαρμογή μιας εθνικής γλώσσας, καθολικής στρατιωτικής θητείας και εθνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Διδάσκοντας στους μαθητές και στις μαθήτριές τους αυτές τις κοσμοθεωρίες και αξίες, τα κρατικά σχολεία εξασφαλίζουν τη συνεχή επιβίωσή των αξιών αυτών μέσα στο χρόνο.

Ο Mill πίστευε ότι ο συνδυασμός μεταξύ των κλασικών φιλελεύθερων ιδεών και της σοσιαλιστικής ιδεολογίας θα οδηγούσε σε μια ενωμένη ηθική κοινωνία με μορφωμένα, πολιτικά σκεπτόμενα άτομα. Πίστευε ότι αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί, εάν οι πολίτες αποκτήσουν εκπαίδευση και κατανοήσουν πώς οι πολιτικές τους ιδέες επηρεάζουν την προσωπική τους ζωή (Καρακατσάνη, 2003).

Από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα μέχρι και τις μέρες μας, είναι γεγονός ότι ο/η πολίτης στην καθημερινότητά του/της έμαθε να λειτουργεί σε διαφορετικά κοινωνικά περιβάλλοντα με τελείως άλλο τρόπο. Η παραποίηση της πληροφορίας μέσω των μέσων κοινωνικής επικοινωνίας και κοινωνικής δικτύωσης, η δημοκρατική απορρύθμιση, ο φονταμενταλισμός και ο λαϊκισμός, διαμορφώνουν ένα κοινωνικό τοπίο στο οποίο απαιτείται η πολιτική επαγρύπνηση και διαρκής αγώνας για την εδραίωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των δημοκρατικών αξιών (Πλιόγκου & Καρακατσάνη, 2022). Έτσι λοιπόν στις μέρες μας, περισσότερο από παλιά, αναδύεται επιτακτικά η ανάγκη για ουσιαστική και διαφορετική Πολιτική Εκπαίδευση, με στόχο να εμψύσει στο άτομο την έννοια του «ανήκειν» σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό σύνολο (Παύλος, 2020).

1.2. Ιδιότητα του πολίτη στον 21^ο αιώνα

Η έννοια και η ιδιότητα του πολίτη, χρησιμοποιούνται ευρέως στην καθημερινή μας ζωή, καλύπτοντας διάφορους τομείς από διάφορες ηλικίες, επαγγέλματα και κοινωνικές ομάδες. Ο σαφής καθορισμός αυτής της έννοιας φαίνεται να αποτελεί δύσκολη πρόκληση, λόγω των διάφορων ερμηνειών και της πληθώρας των εννοιολογικών προσεγγίσεων που μπορούν να υιοθετηθούν. Γενικά, η έννοια της ιδιότητας του πολίτη ορίζεται μέσα από τη συνδυασμένη επίδραση του πολιτικού και κοινωνικού πλαισίου του ατόμου και της προσωπικής του κοσμοθεωρίας και ιδιοσυγκρασίας.

Σύμφωνα με τον Bellamy (2008), η ιδιότητα του πολίτη έχει τρεις συνιστώσες. Η πρώτη συνιστώσα είναι η ιδιότητα του μέλους ή το αίσθημα του ανήκειν. Η ιδιότητα του μέλους είναι ένα από τα πιο βασικά συστατικά της ιδιότητας του πολίτη. Το να είσαι πολίτης σημαίνει να ανήκεις σε μια δεδομένη πολιτική κοινότητα. Τη δεύτερη συνιστώσα αποτελούν τα δικαιώματα, τα οποία έχουν θεωρηθεί συχνά ως το καθοριστικό κριτήριο της ιθαγένειας, ενώ την τρίτη συνιστώσα αποτελεί η συμμετοχή των πολιτών στις κοινές αποφάσεις και στην πολιτική ζωή του τόπου. Επιπρόσθετα, οι Osler και Starkey (2003) μας υπενθυμίζουν ότι η ίδια η ιδιότητα του πολίτη συνεπάγεται αυτό που συνήθως αποκαλείται "αίσθηση του ανήκειν" και ότι πρωταρχικό καθήκον της εκπαίδευσης είναι να δώσει στους/στις μαθητές/τριες τη δυνατότητα να αναπτύξουν νέες ταυτότητες, συμπεριλαμβανομένων ευρύτερων δεσμών, όπως αυτή του Ευρωπαίου πολίτη (Healy & Richardson, 2017, σ.443).

Ο Βρετανός κοινωνιολόγος Marshall παρουσιάζει χαρακτηριστικά στο βιβλίο του «*Citizenship and Social Class*» ότι όλοι όσοι δρουν ως μέλη μιας κοινότητας, έχουν αναπτύξει το αίσθημα του «ανήκειν» που προτάσσει η πολιτειότητα. Αυτή η κατάσταση της συνύπαρξης παρέχει στα άτομα όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που σχετίζονται με το να είναι μέλος της κοινότητας. Κάθε ατομικό, πολιτικό και κοινωνικό δικαίωμα/υποχρέωση περικλείεται από την ιδιότητα ενός πολίτη. Διαχωρίζοντας την παραπάνω δήλωση, διαχωρίζει αυτά τα δικαιώματα σε τρία υπο-επίπεδα: ατομικά, πολιτικά και κοινωνικά (Marshall & Bottomore, 2001).

Η ελευθερία βασίζεται σε πολλά δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος να πιστεύει, να σκέφτεται, να εκφράζεται και να ενεργεί κάποιος όπως επιθυμεί. Οι άνθρωποι έχουν επίσης δικαιώματα ιδιοκτησίας και το δικαίωμα να απονέμουν δικαιοσύνη. Τα δικαιώματα αυτά αποκτώνται με νόμιμες διαδικασίες. Τα

πολιτικά δικαιώματα των ανθρώπων παρέχονται όταν συμμετέχουν σε πολιτικό σώμα ή ψηφίζουν εκλεγμένος εκπροσώπους. Μπορούν επίσης να συμμετέχουν σε άλλες πτυχές ενός πολιτικού φορέα, όπως η εκπαίδευση και οι κοινωνικές υπηρεσίες. Επιπλέον, το κοινωνικό στοιχείο παρέχει στους ανθρώπους δικαιώματα που σχετίζονται με μια οικονομική κατάσταση άνεσης. Αυτά τα δικαιώματα περιλαμβάνουν βασική εκπαίδευση και υγειονομική περίθαλψη, καθώς και ασφάλεια από δίωξη ή το έγκλημα (Marshall & Bottomore, 2001).

Η πολιτειότητα, εστιάζει και στα δικαιώματα που είναι αναγκαίο να απολαμβάνει ένας πολίτης σε μία δημοκρατική κοινωνία: τα ατομικά δικαιώματα, τα πολιτικά δικαιώματα και τα κοινωνικά δικαιώματα. Ωστόσο, οι τρεις πτυχές των δικαιωμάτων έχουν διαχωριστεί με την πάροδο του χρόνου μέσω της δημιουργίας διαφορετικών θεσμών που ειδικεύονται σε συγκεκριμένες πτυχές της πολιτειότητας. Ως αποτέλεσμα, όλοι/όλες οι πολίτες μοιράζονται την αντίληψη του 20^{ου} αιώνα για την πολιτειότητα, παρόλο που υπάρχει κάποια επικάλυψη μεταξύ των ατομικών δικαιωμάτων και των κοινωνικών δικαιωμάτων. Έχοντας κατά νου την ιστορική ακρίβεια, κάθε αιώνας μπορεί να συνδεθεί με την αντίστοιχη διάσταση του πολίτη χάρη σε αυτόν τον διαχωρισμό.

Η εστίαση του Μάρσαλ στα ατομικά δικαιώματα οδήγησε σε κριτική για την εστίασή του μόνο στα δικαιώματα. Άλλοι πίστευαν ότι η θεωρία του Μάρσαλ έδειξε περισσότερο μια προσέγγιση της ιδιότητας του πολίτη που εστιάζει στις υποχρεώσεις παρά στα δικαιώματα. Αυτή η κριτική οδήγησε στην απομάκρυνσή του από τη θέση της Οξφόρδης το 1877. Η συγκεκριμένη θεωρία του επικεντρώθηκε κυρίως στα δικαιώματα των πολιτών, αλλά δεν εξέταζε τις υποχρεώσεις που είχαν απέναντι στην κοινωνία.

Στη δεκαετία του 1980, ο Taylor εντόπισε μια σημαντική αλλαγή στη νοοτροπία των σύγχρονων, φιλελεύθερων πολιτικών. Αντί να προωθήσει ένα συνεκτικό κοινωνικό όραμα, ο ατομικισμός και τα δημοκρατικά δικαιώματα οδήγησαν σε κατωτερότητα των ιδεωδών του πολίτη και του δημοκρατικού συστήματος στο σύνολό του. Αυτή η μεταβαλλόμενη νοοτροπία προκάλεσε μείωση των αρετών στο κοινό, η οποία οδήγησε σε πολιτική παρακμή (Taguieff, 2002).

Στα τέλη του 1800, πολλοί άνθρωποι άρχισαν να ανησυχούν για μια νέα ιδέα που εμφανίστηκε στην εποχή τους. Αυτή η νέα ιδέα ονομαζόταν «Ατομικισμός», και

ισχυριζόταν ότι η δημιουργία πολιτικών δικαιωμάτων θα μείωνε τα δημόσια ήθη. Ο Τοκβίλ πίστευε σε αυτή την ιδέα και υποστήριξε ότι ο «Ατομισμός» έπρεπε να συμφιλιωθεί με τον κοινοτισμό μέσω της καλλιέργειας πολιτικών αρετών.

Η ενεργός πολιτειότητα εστιάζει στην καθολική φύση των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών τονίζοντας τη σημασία της εκπαίδευσης των πολιτών, ώστε να ενεργούν ως ενεργά, εμπλεκόμενα μέλη της κοινότητάς τους. Ενθαρρύνοντας τους/τις πολίτες να ασκήσουν στην πράξη τα πολιτικά τους δικαιώματα και ελευθερίες, αναπτύσσουν αρετές, όπως αυτοσυγκράτηση, ειλικρίνεια, κριτική σκέψη και φιλικότητα μεταξύ τους. Επιπλέον, η δημοκρατική παιδεία είναι απαραίτητη για τη δημιουργία πολιτικών αρετών που περιλαμβάνουν ειλικρίνεια, αυτοέλεγχο, διάλογο και κριτική σκέψη. Κι αυτό γιατί το σύγχρονο δημοκρατικό πολίτευμα νομιμοποιεί τα ατομικά συμφέροντα των πολιτών του με απώτερο στόχο τη δημιουργία ενός πολίτη-καταναλωτή που κάποτε θα γίνει πολίτης-μέλος που θα έχει κοινές ευθύνες και δικαιώματα με τους συμπατριώτες του.

Οι σύγχρονες οικονομίες απαιτούν πρόσβαση σε πληροφορίες και γνώση. Ωστόσο, αυτό μπορεί να προκαλέσει σοβαρές συνέπειες λόγω του τρόπου με τον οποίο οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται τη σύγχρονη εποχή. Η αλλαγή των ατομικών, κοινωνικών και ανθρωπιστικών αξιών επηρέασε βαθιά αυτές τις αξίες της σύγχρονης εποχής. Οι άνθρωποι αγνοούν σημαντικά ζητήματα λόγω της εμπορευματοποίησης της γνώσης και των αξιών, καθώς και της επαγγελματοποίησης των ηθών. Κάτι τέτοιο τους κάνει να αδιαφορούν για την ίδια τους την ύπαρξη. Αγνοούν αυτά τα ζητήματα επειδή ο σύγχρονος τρόπος ζωής ενθαρρύνει τους ανθρώπους να ανταγωνίζονται, να είναι άπληστοι και ματαιόδοξοι. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα το οικονομικό σύστημα να δυναμώνει και οι άνθρωποι να γίνονται πιο αδιάφοροι για την ανθρώπινη πτυχή του πολίτη.

Τα σχολεία αποτελούν σημαντικό θεσμό για τη δημιουργία και τη συντήρηση της κοινωνικής συνύπαρξης και τη μετάδοση αξιών του πνευματικού και τεχνολογικού κόσμου. Επιτελώντας τη θεσμική τους λειτουργία, τα σχολεία βοηθούν τους/τις μαθητές/τριες να καλλιεργήσουν ηθική, κριτική σκέψη και δεξιότητες. Αυτές είναι βασικές πτυχές για την καλλιέργεια της αίσθησης του «ανήκειν» σε μια κοινή κοινωνική και πολιτιστική κοινότητα σε μια δημοκρατική κουλτούρα. Βοηθούν, επίσης, τα παιδιά να κατανοήσουν τη διεθνή αλληλεγγύη μεταξύ των ανθρώπων

μέσω της εκπαίδευσης. Επιπλέον, τα σχολεία συμβάλλουν στη δημιουργία μιας κοινωνίας ειρήνης, ανεκτικότητας, αλληλεγγύης, ισότητας και κοινωνικής δικαιοσύνης. Αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι πολίτες δεν πρέπει να χωρίζονται σε ομάδες εθνοτήτων, αλλά αντίθετα θα πρέπει να έχουν εθνική και πολυεθνική νοοτροπία (Cogan & Derricott, 1998), γίνοντας Ευρωπαίοι πολίτες και πολίτες του κόσμου εν γένει.

1.3. Ιδιότητα του πολίτη και Ευρωπαϊκή Ένωση

Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής πραγματικότητας, ολοένα και περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν εντάξει στο εκπαιδευτικό τους σύστημα μαθήματα εστιασμένα στην καλλιέργεια της ιδιότητας του πολίτη (European Commission/EACEA/Eurydice, 2017).²

Η Ευρωπαϊκή ιδιότητα του πολίτη είναι ένα συνεχές «χτίσιμο» προς την ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής ταυτότητας, που είναι υπό διαμόρφωση, ωστόσο, η καλλιέργεια της Ευρωπαϊκής ιδιότητας του πολίτη περιλαμβάνει κοινές αξίες όπως η δημοκρατία, η ελευθερία, η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η δικαιοσύνη και η αλληλεγγύη, καθώς και ιστορικές και πολιτιστικές κληρονομίες που ενώνουν τις χώρες της Ευρώπης. Η καλλιέργεια της Ευρωπαϊκής ιδιότητας στο Ευρωπαϊκό γίνεται συνεχίζεται από την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έχει περάσει από πολλά στάδια και πιστεύεται ότι η ενίσχυση της Ευρωπαϊκής διάστασης του πολίτη, έχει μεγαλύτερη απήχηση από ποτέ στην εποχή μας. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι πολίτες της Ε.Ε πιστεύουν επίσης ότι έχουν τη δύναμη να «μετασχηματίσουν» την Ευρώπη, δηλαδή να αλλάξουν την Ευρώπη που ζουν στην Ευρώπη στην οποία θέλουν να ζήσουν, δρώντας με την ενεργό πολιτειότητά τους (European Commission, 2013).

Η εκπαίδευση της επόμενης γενιάς σχετικά με ιδιότητα του πολίτη που προωθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση, απαιτεί την κατανόηση των ιστορικών πλαισίων που έχουν εμπνεύσει αυτήν την έννοια. Αυτό περιλαμβάνει την εξέλιξη των Ευρωπαϊκών θεσμών και την εκπαιδευτική πολιτική που σχετίζεται με αυτήν. Περιλαμβάνει επίσης τα πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά ζητήματα που συνθέτουν μία πολυπολιτισμική

² Είναι μία έκδοση που περιγράφει αναλυτικά πού θα βρει όποιος/α ενδιαφέρεται, τι υπάρχει από διδασκαλία αλλά και δράσεις σε όλες τις χώρες της Ευρώπης.

κοινωνία. Κατά τη μελέτη αυτών των κοινωνικών εννοιών, είναι σημαντικό να λαμβάνεται υπόψη η σημασία τους σε συνδυασμό μεταξύ τους. Κάτι τέτοιο καθιστά σαφές πως η Ευρωπαϊκή ταυτότητα/ιδιότητα, η συνείδηση, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις του πολίτη, συνδέονται μεταξύ τους σε εννοιολογικό επίπεδο. Με αυτόν τον τρόπο, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να ορίσουν καλύτερα όρους, όπως η Ευρωπαϊκή ιδιότητα, η Ευρωπαϊκή ταυτότητα και η Ευρωπαϊκή συνείδηση. Προκειμένου να εκπαιδεύσει κάποιος σωστά τους ανθρώπους σχετικά με αυτές τις έννοιες, είναι επίσης σημαντικό να κατανοηθεί πώς αυτές οι ιδέες συνέβαλαν στη διαμόρφωση μιας συνεκτικής Ευρωπαϊκής κοινότητας. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο οι ηγέτες της Ε.Ε. δίνουν σημαντική έμφαση στην επίλυση άλλων κοινωνικών προβλημάτων, που σχετίζονται με την καθημερινή ζωή για τους/τις μελλοντικούς/κές πολίτες (Βοσκόπουλος, 2009). Η Ε.Ε. δημιουργεί μια «θεσμική επαφή και αλληλεπίδραση» μεταξύ αυτής και των κρατών-μελών της. Αυτό σημαίνει ότι τα δικαιώματα των λαών στη δημοκρατική διακυβέρνηση μπορούν να διατηρηθούν, καθώς και η προώθηση του εκδημοκρατισμού εντός της ίδιας της Ε.Ε. Μπορεί οι στόχοι της δημιουργίας της Ε.Ε. να αποτελεί ακόμη θέμα προς συζήτηση, ωστόσο το μόνο βέβαιο είναι ότι η Ευρωπαϊκή ταυτότητα προωθεί την ιδέα της ενότητας και της αλληλεγγύης μεταξύ των χωρών της Ευρώπης (García et al, 2021). Μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο, η ιδέα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν να αναλάβει πρωτοβουλίες για να ενοποιήσει τους/τις πολίτες κάθε κράτους.

Οι Παντίδης και Πασιάς (2003) αναφέρουν ότι η ιδέα της «Ευρωπαϊκής ταυτότητας» και του «Ευρωπαίου πολίτη» εμφανίστηκε τη δεκαετία του 1970. Αυτό συνέβη λίγο πριν η Ευρωπαϊκή Ένωση καθορίσει επίσημα τον σκοπό τους. Ως αποτέλεσμα, ο Πασιάς πιστεύει ότι θέματα, όπως τα πολιτικά στην Ευρώπη ανέβηκαν στο προσκήνιο. Επιπλέον, ο όρος «Ευρωπαϊκές Διαστάσεις στην Εκπαίδευση» εμφανίστηκε τη δεκαετία του 1970. Αυτό υποστήριξε τον επιδιωκόμενο σκοπό, βοηθώντας τα σχολεία να προωθήσουν καλύτερα την ένταξη των Ευρωπαίων πολιτών στο Ευρωπαϊκό οικοδόμημα (Παντίδης & Πασιάς, 2003).

Ο «Ευρωπαϊκός Χώρος Εκπαίδευσης» δημιουργήθηκε ως αποτέλεσμα ψηφίσματος του 1976 από τους Υπουργούς Παιδείας της ΕΟΚ. Σκοπός ήταν η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού εκπαιδευτικού συστήματος που προώθησε την ιδέα της ενωμένης Ευρώπης και ως εκ τούτου, της ιδιότητας του Ευρωπαίου πολίτη. Η ιδέα της δημιουργίας αυτού του εκπαιδευτικού συστήματος δημιουργήθηκε για πρώτη φορά

στις αρχές έως τα μέσα της δεκαετίας του 1980. Αυτό ήταν περίπου την εποχή της «Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης», η οποία δημιούργησε πολλά μέτρα σχετικά με την Ευρωπαϊκή οικονομική ανάπτυξη και ενότητα. Ένα από αυτά τα μέτρα ήταν η δημιουργία της Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα της Ε.Ε. Αυτοί ήταν ορισμένοι από τους στόχους που επιδιώκονταν κατά τη δημιουργία αυτών των Συνθηκών.

Η Ε.Ε. άρχισε να χρησιμοποιεί πολλές ενέργειες για την προώθηση του σκοπού της μετά το 1985. Αυτές περιλαμβάνουν την προώθηση Ευρωπαϊκών πληροφοριών και συμβόλων, όπως η ευρωπαϊκή σημαία και ο ύμνος, καθώς και η θέσπιση Ευρωπαϊκών προτύπων λέξεων. Ενθάρρυνε επίσης τους ανθρώπους (Σταμέλος και Βασιλόπουλος, 2004):

- Να ενσωματώσουν ευρωπαϊκά μαθήματα στην εκπαίδευση και την καθημερινή τους ζωή συμμετέχοντας στις εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.
- Επιπλέον, προώθησε την ιθαγένεια δίνοντας τη δυνατότητα στους ανθρώπους να ενισχύσουν τα δικαιώματά τους, όπως η αναφορά στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και η ψήφος στις εκλογές του.
- Δικαίωμα προσφυγής στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τη λήψη πληροφοριών και υλικού.
- Η δυνατότητα υποβολής αναφοράς σε διάφορες οργανώσεις, όπως επαγγελματικά σωματεία, οργανώσεις καταναλωτών, εκπαιδευτικά ιδρύματα και άλλα. Αυτές οι ομάδες μπορούν να υποβάλλουν αναφορές σε επίπεδο Ε.Ε. μέσω των αντίστοιχων επιτροπών τους (Επιτροπή, Κοινοβούλιο, Επιτροπή των Περιφερειών, Επιτροπή των Περιφερειών). Το παρελθόν της Ε.Ε. έχει συμπεριλάβει πολλαπλές πολιτιστικές, κοινωνικές, εκπαιδευτικές και πολιτικές πτυχές στην ταυτότητά της. Αυτό ίσχυε ιδιαίτερα κατά τη δεκαετία του '90, όταν άρχισε να διαμορφώνεται μια πιο ξεχωριστή Ευρωπαϊκή ταυτότητα. Κάθε πτυχή της ταυτότητας της Ε.Ε, συνδέθηκε με τα δικαιώματα των πολιτών, τόσο εσωτερικά όσο και εξωτερικά που συνδέονται με την Ε.Ε.

Η «Συνθήκη του Μάαστριχτ» ανακήρυξε επίσημα την κατεύθυνση της πολιτικής της Ένωσης την τρίτη περίοδο. Το προοίμιο της συνθήκης, το οποίο δηλώνει ότι τα κράτη μέλη συμφωνούν να τηρούν «τις αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας και του

σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των θεμελιωδών ελευθεριών και του κράτους δικαίου», υποδηλώνει ότι η Ένωση πολιτών ιδρύεται.

- Στο άρθρο Β, παρ. 3, αναφέρει πως: «Η Ένωση στοχεύει να ενισχύσει την προστασία των δικαιωμάτων και των συμφερόντων των υπηκόων των κρατών μελών της, ιδρύοντας την Ένωση ιθαγένειάς της».
- Η Ε.Ε αναφέρει στο άρθρο ΣΤ, παρ. 1 του Τίτλου Ι «Κοινές διατάξεις» ότι σέβεται την εθνική ταυτότητα των χωρών μελών και τα κυβερνητικά τους συστήματα που βασίζονται σε δημοκρατικές αρχές.
- Ο κανονισμός της Ε.Ε για την εκπαίδευση ενθαρρύνει τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών προκειμένου να δημιουργηθεί ένα πιο διαφοροποιημένο εκπαιδευτικό σύστημα και να αναπτυχθεί η εκπαίδευση υψηλού επιπέδου. Επιπλέον, η Κοινότητα ενθαρρύνει τη συνεργασία προσφέροντας υποστήριξη για την πολιτιστική και γλωσσική πολυμορφία των κρατών μελών. Η δήλωση αυτή βρίσκεται στο άρθρο 126, παρ. 1.
- Στο άρθρο 128, παρ. 1, ορίζει ότι η Κοινότητα: *«βοηθά στην ανάπτυξη των μοναδικών πολιτιστικών παραδόσεων των κρατών μελών σεβόμενη την περιφερειακή και εθνική τους πολυμορφία»*. Το άρθρο προσπαθεί επίσης να προωθήσει την κοινή πολιτιστική κληρονομιά της Ευρώπης.
- Η Συνθήκη της Ε.Ε αναφέρεται στο άρθρο 138Α, το οποίο ορίζει ότι τα πολιτικά κόμματα σε ευρωπαϊκό επίπεδο αποτελούν σημαντικό μέσο ολοκλήρωσης για την Ένωση. Υποδεικνύει επίσης ότι οι άνθρωποι που ζουν στην Ευρώπη έχουν μεγαλύτερη αίσθηση ταυτότητας ως πολίτες χάρη σε αυτά τα πολιτικά κόμματα.

Η «Πράσινη Βίβλος» της Επιτροπής το 1993 αναφέρει ότι η εκπαίδευση αποτελεί βασικό στοιχείο για τη διαμόρφωση μιας Ευρωπαϊκής ταυτότητας και ιδιότητας του πολίτη. Όχι μόνο πρέπει να γίνεται σεβαστή η ταυτότητα κάθε χώρας, αλλά και οι πολιτιστικές ή εθνικές διαφορές. Επιπλέον, οι μαθητές/τριες πρέπει να μάθουν να καταπολεμούν κάθε μορφή ξενοφοβίας και σοβινισμού, προωθώντας τα δημοκρατικά ιδεώδη, με το πρόσταγμα της καλλιέργειας της πολιτειότητάς τους. Στόχος της Ε.Ε. είναι να εμψυχήσει στους/στις νέους/νέες τις αρχές της δημοκρατίας, της ανεκτικότητας και του σεβασμού στο διαφορετικό, μέσω της εκπαιδευτικής πολιτικής. Επιπλέον, θα εκπαιδεύσει τις μελλοντικές γενιές στην ιδέα του «Ευρωπαίου πολίτη» αλλά και του «Ενεργού πολίτη».

Το 1998, όταν συγκεντρώθηκαν περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις διαστάσεις της Ευρωπαϊκής ταυτότητας και ιδιότητας του Ευρωπαίου πολίτη, διαμορφώθηκε μια πιο ολιστική κατανόησή της. Μία από αυτές τις διαστάσεις είναι η Συναισθηματική, που σημαίνει την προώθηση της κοινωνικής συνοχής μεταξύ των ανθρώπων. Οι άλλες τρεις διαστάσεις είναι η Γνωστική, η Πρακτική και η Νομική. Αυτά τα τρία περιέχουν πληροφορίες για τον ακτιβισμό και τη συμμετοχή των πολιτών, την ταυτότητα και τα δικαιώματά τους.

Σύμφωνα με την European Commission (2017), όλοι οι άνθρωποι πρέπει να μάθουν να μοιράζονται κοινές αξίες και να ανήκουν σε έναν κοινό κοινωνικό και πολιτιστικό χώρο, καθώς η κοινωνία έχει μετατραπεί σε κοινωνία των εθνών. Αυτό θα επιτευχθεί μέσω της ενθάρρυνσης μιας πιο περιεκτικής εκπαιδευτικής πολιτικής με τη προσέγγιση της έννοιας της ιδιότητας του πολίτη. Επιπλέον, η Επιτροπή έθεσε επίσης προτεραιότητα στην εκπαίδευση κατά τα επόμενα δύο χρόνια με επίκεντρο την «ανάπτυξη της αίσθησης του ανήκειν σε έναν κοινό κοινωνικό και πολιτιστικό χώρο καθώς και την κατανόηση και αποδοχή των διαφορών».

Πρωταρχικός στόχος της Ε.Ε. είναι η επίτευξη κοινωνικής και πολιτιστικής συνοχής μέσω του πολιτιστικού στοιχείου και της επιστημονικής προόδου (European Commission, 2017). Ο δεύτερος στόχος, που πηγάζει από τον πρώτο, είναι η προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης, της ισότητας και της αλληλεγγύης. Επιπλέον, στοχεύει στη θεσμοθέτηση της Ευρωπαϊκής δημοκρατίας, με τη παγίωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η επίτευξη αυτού του δεύτερου στόχου συνδέεται με πολλές άλλες πτυχές, συμπεριλαμβανομένης της Ευρωπαϊκής πολιτειότητας, του θεσμικού ελέγχου, της συμμετοχής σε δημόσιους θεσμούς και των δικαιωμάτων των πολιτών.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας³ κατέστησε τον «Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων» νομικά δεσμευτικό το 2009. Ο Χάρτης είναι ένα έγγραφο της Ε.Ε. που περιγράφει τα βασικά δικαιώματα για τα μέλη της ως έκφραση των αξιών της Ένωσης. Ιδρύθηκε το 2000 και η πρώτη αναφορά του έγινε στη συνθήκη του Μάαστριχτ το 1992. Τα άρθρα της Συνθήκης της Λισαβόνας και οι Συνθήκες του Άμστερνταμ και της Νίκαιας ορίζουν ότι κάθε πολίτης κράτους μέλους της Ένωσης έχει μια επιπλέον

³ Περισσότερα για τη Συνθήκη της Λισαβόνας, δείτε εδώ: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/5/the-treaty-of-lisbon>

«υπερηκότητα». Αυτή αναφέρεται ως «πολίτης της Ένωσης» ή ιθαγένεια της Ε.Ε. Η δήλωση συνεχίζει: «Η ιθαγένεια της Ένωσης δεν αντικαθιστά την εθνική ιθαγένεια», προσδίδοντας έτσι έναν πολλαπλό ρόλο ταυτοτήτων που καλείται να υιοθετήσει ο/η σύγχρονος/η Ευρωπαίος/α πολίτης.

Τα θεμελιώδη δικαιώματα του Ευρωπαίου Πολίτη αναφέρονται στα άρθρα 21, 22, 23 και 24. Αυτά τα δικαιώματα βοηθούν τους λαούς της Ευρώπης να σχηματίσουν μια κοινή Ευρωπαϊκή ταυτότητα και προστατεύονται από την Ένωση και τα κοινοτικά θεσμικά όργανα. Αποτελούν, επίσης, μέρος του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. και δηλώνουν ότι οι πολίτες έχουν το δικαίωμα να εκπροσωπούνται στην Ένωση:

Κάθε Ευρωπαίος/α πολίτης μπορεί να μετακινείται ελεύθερα μεταξύ των 27 κρατών μελών. Επιτρέπεται να διαμένει σε οποιοδήποτε από τα κράτη μέλη χωρίς περιορισμούς. Οι Ευρωπαίοι μπορούν επίσης να μετακινηθούν για να αναζητήσουν ευκαιρίες εκπαίδευσης ή να δημιουργήσουν οικογένεια (Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης).

Οι άνθρωποι που ζουν σε ένα κράτος μέλος μπορούν να υποβάλουν υποψηφιότητα τόσο στις δημοτικές και τις εθνικές όσο και στις ευρωπαϊκές εκλογές. Έχουν επίσης το δικαίωμα να λάβουν προξενική και διπλωματική προστασία. Οι Έλληνες/δες πολίτες έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν προστασία με τον ίδιο τρόπο, όπως κάθε άλλος Ευρωπαίος πολίτης. Για παράδειγμα, εάν ένας Έλληνας πολίτης καταλήξει σε χώρα που δεν είναι μέλος της ΕΕ, αλλά υπάρχει γαλλική πρεσβεία, μπορεί να υποβάλει αίτημα προστασίας.

Η Ε.Ε έχει τέσσερα δικαιώματα που μπορεί να ασκήσει κάθε πολίτης: το δικαίωμα υποβολής πρωτοβουλίας πολιτών, η λειτουργία του Ευρωπαίου Διαμεσολαβητή, το δικαίωμα να απευθύνεται στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και η έκθεση προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2010) χρησιμοποίησε την τεχνολογική πρόοδο στην έκθεσή της για την καλλιέργεια και την ενίσχυση της ιδιότητας του Ευρωπαίου πολίτη. Σημειώθηκαν βελτιώσεις στην καθημερινή ζωή, όπως η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Επιπλέον, ανέφερε άλλες ενέργειες που περιελάμβαναν:

- Το «Your Europe» που είναι η διαδικτυακή πύλη της Ε.Ε που παρέχει στους πολίτες πληροφορίες για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους.
- Τα γραφεία «Europe Direct» που λειτουργούν σε κάθε Ευρωπαϊκό έθνος για να ενημερώνουν τους ανθρώπους σχετικά με τα δικαιώματά τους και τον τρόπο επίλυσης προβλημάτων, μέσω της συνεργασίας με άλλες υπηρεσίες της Ε.Ε.
- Το Ευρωπαϊκό Έτος των Πολιτών (2013-2014)⁴ έχει σκοπό να παρέχει στους πολίτες πληροφορίες σχετικά με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους ως πολίτες της Ε.Ε. Αυτό θα οδηγήσει στη διαμόρφωση ενός Ευρωπαϊκού περιβάλλοντος μέσων, που θα παρουσιάζει ειδήσεις με Ευρωπαϊκή προοπτική (Your Europe, Europe direct).

Πολλά κράτη μέλη έχουν αρχίσει να συζητούν τη διαμόρφωση της Ευρωπαϊκής ατζέντας «Ευρώπη 2020» στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεών τους. Ως αποτέλεσμα, η περαιτέρω ενίσχυση της Ευρωπαϊκής ιδιότητας του πολίτη προστέθηκε στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Αμέσως μετά, δύο προγράμματα της Ένωσης που αφορούσαν δικαιώματα για τους πολίτες και την Ευρωπαϊκή πολιτειότητα δημιουργήθηκαν. Το πρώτο πρόγραμμα, γνωστό ως "Europe for Citizens", δημιουργήθηκε για μια διάρκεια από το 2014 έως το 2020. Οι συγκεκριμένοι στόχοι αυτού του προγράμματος ήταν: (α) να αυξηθεί η ευαισθητοποίηση σχετικά με την κοινή ιστορία της Ένωσης, τις κοινές αξίες και το σκοπό της, δηλαδή την προώθηση της ειρήνης και της καλής θέλησης μεταξύ του λαού της μέσω της τόνωσης του διαλόγου, του προβληματισμού και της ανάπτυξης δικτύων και (β) ενθάρρυνση των πολιτών να συμμετέχουν σε δημοκρατικές διαδικασίες σε επίπεδο Ένωσης, αυξάνοντας την κατανόηση των μηχανισμών χάραξης πολιτικής της Ένωσης από τους πολίτες και δημιουργώντας ευκαιρίες για κοινωνική διαπολιτισμική δέσμευση και εθελοντισμό. Η Ε.Ε. έχει συγκεκριμένους στόχους για τα Δικαιώματα, την Ισότητα και την Ιδιότητα του πολίτη, με δηλωμένο στόχο *«να αναπτυχθεί περαιτέρω ένας τομέας στον οποίο θα εφαρμόζονται η ισότητα και τα ατομικά δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, καθώς και στις διεθνείς συμβάσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα».*

⁴ Περισσότερες πληροφορίες για τα Ευρωπαϊκά Έτη, δείτε εδώ: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/european-years_el

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, μέσω των προγραμμάτων της, προσπαθεί να δημιουργήσει μία εκπαιδευτική πολιτική, που αφορά την τυπική, την μη τυπική και την άτυπη μορφή εκπαίδευσης, αποβλέποντας στη δημιουργία της Ευρωπαϊκής ταυτοτήτων των μελών της, που συνεχίζεται μέχρι και τη διά βίου μάθηση. Κάτι τέτοιο θα διασφάλιζε μακροπρόθεσμες αλλαγές στην κοινωνία, σχετικά με την Ευρωπαϊκή ιδιότητα των μελών της, που θα είναι ευκολότερο να παρατηρηθούν στις μελλοντικές γενιές. Για να επιτευχθεί αυτό, τα σχολεία πρέπει να συνεργαστούν με άλλα μέρη του Ευρωπαϊκού οικοδομήματος, όπως «διαφανείς και συνεργατικές μεθόδους λήψης αποφάσεων», καθώς και «σχέσεις συνεργασίας μεταξύ των θεσμικών οργάνων της Ε.Ε» και «να νομιμοποιήσουν αποφάσεις μέσω ουσιαστικής συμβολής των πολιτών». Ο Giddens πιστεύει ότι οι πολίτες πρέπει να εκπαιδεύονται με τρόπο που να αποθαρρύνει τον κομφορμισμό. Αυτό σημαίνει ότι κάθε παιδί πρέπει να μεγαλώσει με την κατανόηση ότι κανένας δεν είναι ανώτερος από τον άλλον και ότι όλα τα παιδιά έχουν την ευθύνη να γνωρίζουν τον ευρύτερο κόσμο που τα επηρεάζει (Giddens, 2001).

Παρά τις συζητήσεις που εγείρονται γύρω από την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, η Ευρωπαϊκή Ένωση φαίνεται ότι θέτει την καλλιέργεια δημοκρατικών αξιών αλλά και την ιδιότητα του πολίτη σε μια διαρκή διαδικασία αλληλόδρασης.

1.4. Δεξιότητες του σύγχρονου πολίτη του 21ου αιώνα

Η έννοια των «δεξιοτήτων του 21ου αιώνα» αναφέρεται σε ένα συγκεκριμένο σύνολο ικανοτήτων και χαρακτηριστικών που είναι απαραίτητα για την επιτυχία σε διάφορους τομείς και περιβάλλοντα. Σύμφωνα με τις Κοροσίδου και Γρίβα (2022), για την ανάπτυξη των δεξιοτήτων του 21^{ου} αιώνα στην εκπαίδευση, προτείνεται να υιοθετείται μία ολιστική άποψη της διδασκαλίας και της μάθησης, καθώς οι βασικές ικανότητες αναπτύσσονται σε συστήματα τα οποία προωθούν και αξιοποιούν ποικίλες μαθησιακές προσεγγίσεις και περιβάλλοντα. Ο 21ος αιώνας φέρνει μια σημαντική πολυπλοκότητα και ταχείες μεταβολές που δημιουργούν επιπρόσθετες απαιτήσεις για τον/την πολίτη της εποχής μας. Εκτός από τις κλασικές δεξιότητες, ο/η πολίτης του 21^{ου} αιώνα πρέπει να διαθέτει ένα ευρύ φάσμα νέων δεξιοτήτων που του επιτρέπουν να προσαρμοστεί, να συμμετέχει ενεργά και να αντιμετωπίζει τις προκλήσεις μιας σύγχρονης κοινωνίας. Η προσέγγιση και διαχείριση θεμάτων αναφορικά με τη δημιουργία ισχυρών και υγιών διαπροσωπικών και διαπολιτισμικών

σχέσεων, η κοινωνική συνοχή, η κατανόηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αξιών, πολιτισμού, σεξουαλικής συμπεριφοράς, αναπαραγωγικής υγείας, περιβαλλοντικής συνείδησης, αποφυγής βίας και μισαλλοδοξίας, εξασφάλιση ευημερίας και ασφάλειας (Πλιόγκου & Καρακατσάνη, 2022), αναδεικνύουν την αναγκαιότητα για επαναπροσδιορισμό των ήπιων δεξιοτήτων (soft skills) που πρέπει να διαθέτει ο σύγχρονος πολίτης του 21^{ου} αιώνα (reskilling & upskilling), ώστε να αντιμετωπίσει την πολυπλοκότητα και την ταχεία εξέλιξη που χαρακτηρίζει την εποχή μας.

Λόγω της έλλειψης ενός ενιαίου ορισμού για τον όρο, οι μαθητές/τριες μένουν σε σύγχυση ως προς το ποιες συγκεκριμένες δεξιότητες πρέπει να αναπτύξουν. Αυτό έχει οδηγήσει σε πολλές διαφορετικές ερμηνείες στην ανάπτυξη και κατανόηση αυτών των δεξιοτήτων (Unesco, 2002).

Το «Partnership for 21st Century Skills» δημιούργησε ένα πλαίσιο δεξιοτήτων που ενσωμάτωσε πολλές δεξιότητες του 21^{ου} αιώνα όπως η δημιουργικότητα, η επικοινωνία, η συνεργασία, η επίλυση προβλημάτων, η ηγεσία, η καινοτομία, η επίλυση προβλημάτων, η κριτική σκέψη και η ομαδική εργασία, τονίζοντας και τις δεξιότητες του πολίτη, ως σύγχρονες και αναγκαίες. Περιέγραψε επίσης τη διαδικασία για το πώς μαθαίνει κανείς (έννοια του μανθάνειν).

Οι δεξιότητες ζωής περιλαμβάνουν την ηγεσία, αυτονομία, διαπολιτισμική κατανόηση, πρωτοβουλία και παραγωγικότητα. Οι άνθρωποι είναι θεμιτό να αποκτήσουν επίσης κοινωνικές δεξιότητες και ευελιξία. Οι συγκεκριμένες δεξιότητες επικεντρώνονται στη δημιουργική σκέψη, την επικοινωνία, τη συνεργασία και την κριτική σκέψη (Unesco, 2007).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημιούργησε έναν νέο κατάλογο δεξιοτήτων για την υιοθέτηση από την εκπαιδευτική πολιτική κάθε κράτος-μέλους της. Αυτό αναφέρεται ως «Ατζέντα Δεξιοτήτων». Ο δηλωμένος σκοπός της λίστας είναι να δώσει στους/στις νέους/νέες Ευρωπαίους/ες την ευκαιρία να αναπτύξουν ένα ευρύ φάσμα χρήσιμων δεξιοτήτων. Αυτές περιλαμβάνουν την επιχειρηματικότητα, τον ψηφιακό γραμματισμό, την κριτική σκέψη, την επικοινωνία, την προσαρμοστικότητα, τη βιωσιμότητα και την ιδιότητα του πολίτη. Η διδασκαλία αυτών των βασικών δεξιοτήτων θα προετοιμάσει τους νέους Ευρωπαίους για ενεργούς ρόλους στην κοινωνία του αύριο (OECD, 2019).

Η δημιουργία μιας δημοκρατικής κοινωνίας που θα είναι βιώσιμη, απαιτεί από τα άτομα να αλλάξουν τις αξίες και τις πολιτικές τους, καθώς ο/η πολίτης οφείλει να αναπτύξει κοινωνικές και διαπολιτισμικές δεξιότητες. Η ικανότητα να συνεργάζεται με άλλους, να αναλαμβάνει ηγετικό ρόλο και να αντιμετωπίζει τις πολιτισμικές διαφορές με σεβασμό και ανοχή είναι απαραίτητες για την προώθηση της ειρήνης, της κοινωνικής δικαιοσύνης και της ισότητας. Επίσης, ο/η πολίτης οφείλει να αναπτύξει επικοινωνιακές και κοινωνικές δεξιότητες, με τη καλλιέργεια διαπολιτισμικών στρατηγικών.

Η συνεργασία, η ενσυναίσθηση, η αλληλεγγύη, η κριτική και η αναλυτική σκέψη, ο προβληματισμός, οι δεξιότητες στους πολυγραμματισμούς, στην επίλυση προβλήματος και οι ψηφιακές δεξιότητες που θα αναπτύξει ο/η σύγχρονος/η πολίτης, θα δώσουν την ευκαιρία στους/στις πολίτες να ενεργούν, να συμμετέχουν, να αλληλεπιδρούν, να επικοινωνούν σε δυναμικά και αυθεντικά περιβάλλοντα, αναπτύσσοντας τις απαιτούμενες δεξιότητες, ώστε να ανταποκριθούν αποτελεσματικά ως μελλοντικοί πολίτες του 21^{ου} αιώνα (Κοροσίδου & Γρίβα, 2022).

Αυτό αποτελεί προετοιμασία για μια μελλοντική κοινωνία στην οποία τα δημοκρατικά ιδεώδη, η διαπολιτισμική επίγνωση, η περιβαλλοντική ακεραιότητα, η κοινωνική δικαιοσύνη και η συλλογική δράση, θα επιτρέπουν στο άτομο να προσαρμόζεται και να ανταποκρίνεται στις προκλήσεις της εποχής μας. Αυτές οι δεξιότητες προάγουν την ανάπτυξη του ατόμου, ενισχύουν την κοινωνική συνοχή και προωθούν την κοινωνική πρόοδο και την αειφορία. Μόνο με τη συμμετοχή σε κοινωνικές διεργασίες και την ενεργό πολιτεϊότητα μπορεί κανείς να συμβάλει στη δημιουργία αυτής της βιώσιμης κοινωνίας (Θωμά κ. ά., 2018).

Η αποτελεσματική μάθηση απαιτεί τη παγίωση μιας σύγχρονης εκπαιδευτικής πολιτικής, συμπεριλαμβανομένης της ικανότητας οραματισμού διαφορετικού μέλλοντος, συστημικής σκέψης και στρατηγικής σκέψης. Αυτές οι δεξιότητες απαιτούν, επίσης, σχεδιασμό για το μέλλον και την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων. Και οι δύο θεωρούνται θεμελιώδεις για τη βιωσιμότητα λόγω της επιρροής τους σε άλλες σημαντικές δεξιότητες. Αυτό συμβαίνει γιατί αυτές οι δεξιότητες επηρεάζουν το τι μαθαίνουν οι άνθρωποι, πώς το μαθαίνουν και πόσο καλά προσαρμόζονται σε νέες καταστάσεις (Καλαϊτζίδης, 2013).

Πίνακας 1: Οι κατηγορίες δεξιοτήτων (Πηγή: Καλαϊτζίδης, 2013)

ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΜΑΘΗΣΗΣ	ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΑΛΦΑΒΗΤΙΣΜΟΥ	ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΖΩΗΣ
Κριτική Σκέψη	Αλφαβητισμός στα μέσα ενημέρωσης	Ευελιξία
Δημιουργικότητα	Ψηφιακός αλφαβητισμός	Ηγεσία
Συνεργασία	Τεχνολογικός αλφαβητισμός	Παραγωγικότητα Κοινωνικές Δεξιότητες
Επικοινωνία		Πρωτοβουλία
		Ιδιότητα του Πολίτη

Το Συμβούλιο της Ευρώπης (2018), μιλά πλέον για “Competences” και όχι απλά για “Skills”, εκδίδοντας σύσταση σχετικά με τις βασικές ικανότητες και δεξιότητες του/της σύγχρονου/νης πολίτη και για τη δια βίου μάθηση, βάσει πρότασης της Επιτροπής. Η σύσταση προσδιορίζει οκτώ βασικές ικανότητες που απαιτούνται για την προσωπική ολοκλήρωση, έναν υγιή και βιώσιμο τρόπο ζωής, την απασχολησιμότητα, την ενεργό συμμετοχή των πολιτών και την κοινωνική ένταξη:

1. Αλφαβητισμός (Literacy)
2. Πολυγλωσσία (Multilingualism)
3. Αριθμητικές, επιστημονικές και τεχνικές δεξιότητες (Numerical, scientific and engineering competences)
4. Ψηφιακές και τεχνολογικές ικανότητες (Digital and technology-based competences)
5. Διαπροσωπικές δεξιότητες και ικανότητα υιοθέτησης νέων ικανοτήτων (Interpersonal skills, and the ability to adopt new competences)
- 6. Ενεργός πολιτειότητα (Active citizenship)**
7. Επιχειρηματικότητα (Entrepreneurship)
8. Πολιτιστική συνείδηση και έκφραση (Cultural awareness and expression)

Συνεχίζοντας τη δήλωση του Συμβουλίου για τη διά βίου μάθηση, δίνει έμφαση σε δεξιότητες που απαιτούν κριτική σκέψη, δημιουργικότητα, συνεργασία, επικοινωνία, ψηφιακό γραμματισμό, “μιντιακός” και τεχνολογικό εγγραμματισμό και πολλές άλλες δεξιότητες. Αυτές αναφέρονται ως «ήπιες δεξιότητες» (soft skills) και χτίζουν την προσωπικότητα του ατόμου. Μερικές από αυτές τις δεξιότητες είναι η κοινωνική ευαισθητοποίηση, η πρωτοβουλία, η παραγωγικότητα, η δημιουργική έκφραση και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτή η δήλωση έγινε το 2018 σχετικά με την ανάγκη για αυτές τις συγκεκριμένες δεξιότητες στον 21ο αιώνα.

Μετά από διεξοδική μελέτη των πλαισίων αξιολόγησης από διάφορες χώρες, αυτές οι δεξιότητες προσδιορίστηκαν ως σημαντικές για τον 21ο αιώνα. Αν και υπάρχουν σημαντικές διαφορές στον τρόπο με τον οποίο κάθε χώρα περιγράφει αυτές τις ίδιες δεξιότητες, αυτή η λίστα των δέκα εξακολουθεί να είναι ευρεία και περιεκτική. Αυτές οι δεξιότητες καθορίστηκαν μέσω ενδελεχούς έρευνας από τους Binkley et al. (2012).

Το μοντέλο Binkley et al. (2012) αναφέρει ότι οι μαθητές/τριες πρέπει να αναπτύξουν ορισμένες δεξιότητες προκειμένου να ανταποκριθούν με επιτυχία στις παγκόσμιες αγορές εργασίας και στις ομαδικές δράσεις. Αυτές οι δεξιότητες παρατίθενται παρακάτω:

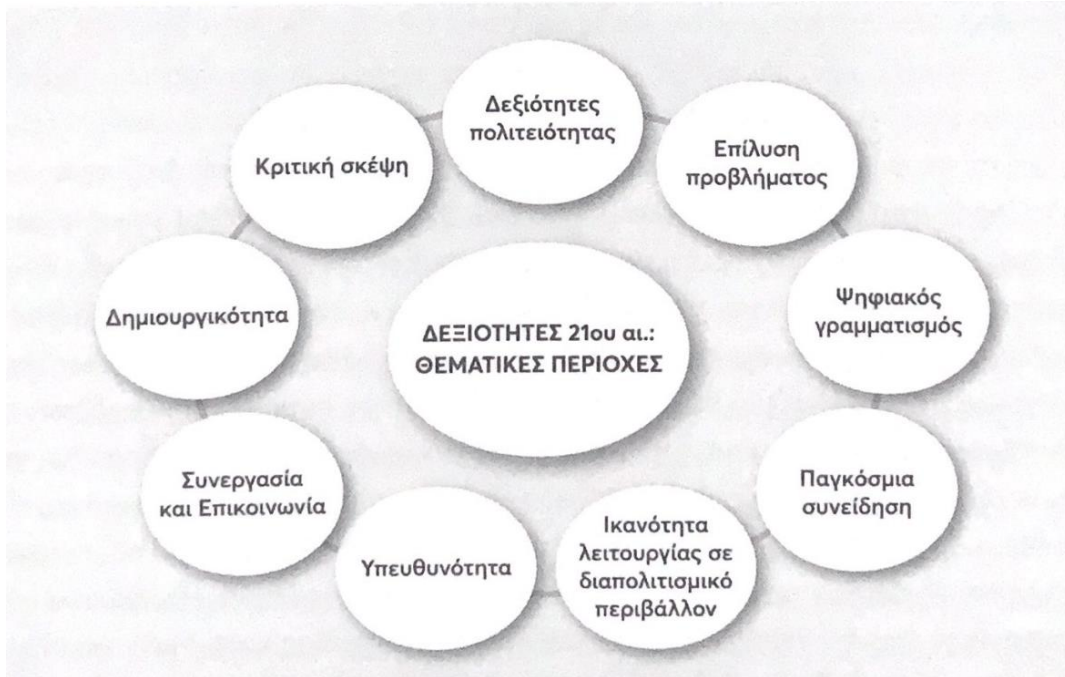
- Η καινοτομία και η δημιουργικότητα πηγάζουν από νέες ιδέες.
- Οι άνθρωποι πρέπει να μάθουν πώς να σκέφτονται κριτικά και να λύνουν προβλήματα για να θεωρούνται έξυπνοι.
- Ένα υψηλότερο επίπεδο γνωστικής επεξεργασίας, που αναφέρεται ως μεταγνώση.
- Η επικοινωνία παίζει σημαντικό ρόλο σε αυτό το έργο.
- Εκτός από τη συνύπαρξη, υπάρχει και η συνεργασία.
- Οι προσαρμοστικοί και ευέλικτοι άνθρωποι έχουν σημαντικά πλεονεκτήματα.
- Παροχή ευκαιριών ζωής και καριέρας.
- Τόσο οι προσωπικές όσο και οι κοινωνικές ευθύνες παίζουν σημαντικό ρόλο.
- Η **ιδιότητα του πολίτη** περιλαμβάνει την κατανόηση του ψηφιακού γραμματισμού.

Οι δεξιότητες που σχετίζονται με την ικανότητα ενός ατόμου να συλλογίζεται, να θυμάται και να επεξεργάζεται πληροφορίες αναφέρονται ως τρόποι σκέψης. Καλές εργασιακές σχέσεις μπορούν να επιτευχθούν μόνο μέσω αποτελεσματικής επικοινωνίας και συνεργασίας. Αυτό είναι ένα γεγονός που όλοι πρέπει να μάθουν και να κατανοήσουν. Για να είναι ένας άνθρωπος βιώσιμο μέλος της κοινωνίας, πρέπει να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας, ακολουθώντας τις εξελίξεις της. Αυτό περιλαμβάνει την κοινωνική ευθύνη, διάθεση για επιμόρφωση και διά βίου κατάρτιση (Θωμά κ.ά., 2018).

Οι όροι «δεξιότητα» και «ικανότητα» χρησιμοποιούνται συχνά ισοδύναμα για να αναφερθούμε στις ποικίλες ικανότητες τις οποίες θα πρέπει να κατέχουν οι μαθητές/τριες, ως αυριανοί πολίτες. Ωστόσο, η ικανότητα αποτελεί μία έννοια ευρύτερη, η οποία περικλείει έναν συνδυασμό της γνώσης, των δεξιοτήτων, και των στάσεων σε ένα συγκεκριμένα πλαίσιο και υποδηλώνει την αξιοποίηση των ικανοτήτων του ατόμου, της γνώσης και της κατανόησής του, ως απαραίτητες συνιστώσες για την ενεργό συμμετοχή του/της στην κοινότητα και τη δημόσια ζωή (Κοροσίδου & Γρίβα, 2022). Παρακάτω παρατίθενται οι ικανότητες του/της σύγχρονου/νης πολίτη και οι δεξιότητες του 21^{ου} αιώνα, σύμφωνα με τις Κοροσίδου και Γρίβα (2022), οι οποίες συνάδουν με όσα ειπώθηκαν παραπάνω, ωστόσο, προσδίδουν και νέα χαρακτηριστικά για τις δεξιότητες του 21^{ου} αιώνα:

Εικόνα 1: Οι συνιστώσες του σύγχρονου ενεργού πολίτη (Πηγή: Κοροσίδου & Γρίβα, 2022, σ.45).

Εικόνα 2: Οι δεξιότητες του 21^{ου} αιώνα (Πηγή: Κοροσίδου & Γρίβα, 2022, σ.45).

1.5. Ιδιότητα του πολίτη και εκπαίδευση

Μέσω της ανοιχτής και δημοκρατικής εκπαίδευσης, οι μαθητές/τριες αναπτύσσουν πολιτικές ταυτότητες ως μέλη μιας πλουραλιστικής κοινωνίας. Διδάσκονται ότι οι δημοκρατικές κοινωνίες πρέπει να προάγουν τη δικαιοσύνη, τον αυτοέλεγχο και το καθήκον. Αυτές οι δεξιότητες τους επιτρέπουν να γίνουν ενεργοί συμμετέχοντες/ουσες στη δημιουργία μιας δημοκρατικής κοινωνίας. Μια σειρά εκπαιδευτικών μεθόδων, κριτικών, αντιλήψεων και πνευματικών αναζητήσεων καλλιεργεί την ορθολογική σκέψη στο μυαλό των ατόμων. Αυτές οι μέθοδοι υποστηρίζουν την ανάπτυξη της νοημοσύνης και των ικανοτήτων κριτικής σκέψης στους/στις μαθητές/τριες. Αυτό τους επιτρέπει να συμμετέχουν σωστά στη δημιουργία της δικής τους δημοκρατικής κοινωνίας (Pearce & Hallgarten, 2000).

Ενθαρρύνοντας τις/τους μαθήτριες/τες να αγκαλιάσουν περήφανα τον πολιτισμό, τη γλώσσα και την καταγωγή ξένων ατόμων, οι εκπαιδευτικοί βοηθούν στην αναπαραγωγή κοινωνικών δομών που έχουν θεμελιωθεί με δημοκρατικές αξίες. Η «Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων» βασίζεται στο σεβασμό του ατόμου και στον καθορισμό των ορίων αποδεκτής και απαράδεκτης συμπεριφοράς. Λόγω της καθολικότητάς του, αυτό το έγγραφο ορίζει τι είναι αποδεκτό και τι μη αποδεκτό σε όλες τις περιστάσεις. Εξηγεί, επίσης, ότι η ελευθερία επεκτείνεται σε κάθε άτομο, ενώ περιορίζει επίσης ορισμένες ελευθερίες προκειμένου να διατηρηθεί η ισορροπία μεταξύ όλων (Olssen, 2002). Η αποτελεσματική συμμετοχή στη δημοκρατική ζωή στο σχολείο απαιτεί την μαθητοκεντρική προσέγγιση της μαθησιακής διαδικασίας (Μπάλιας, 2008).

Ο Dewey πίστευε ότι τα σχολεία είναι το μέρος όπου η δημοκρατία ενσωματώνει την εκπαίδευση και τη μάθηση. Πίστευε ότι οι αποφάσεις των παιδιών ως πολίτες και τα χαρακτηριστικά της ταυτότητας τους ποικίλλουν ανάλογα με το πολιτικό σύστημα. Ο Cogan υποστηρίζει ότι αυτά τα χαρακτηριστικά μπορούν να ταξινομηθούν σε πέντε κατηγορίες: τιμή, ελευθερία, ισότητα, ασφάλεια και ευθύνη (Cogan & Derricott, 1998).

Οι άνθρωποι πρέπει να έχουν γνώση σχετικά με τις δημοκρατικές αρχές και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αυτό περιλαμβάνει την εγγενή αξιοπρέπεια κάθε ατόμου και την κατανόηση των αρχών πίσω από αυτήν. Μέσω της αλληλεπίδρασης με άλλους ανθρώπους, ένα άτομο ενσωματώνει ηθικές αξίες και ευθύνες στη ζωή του. Αυτά τα καθήκοντα περιλαμβάνουν την ισότητα, την ελευθερία και την αλληλεγγύη και επίσης τους διδάσκουν πώς να αλληλεπιδρούν με τους άλλους. Η εμπιστοσύνη και η επιβεβαίωση των διαφορών των άλλων είναι απαραίτητη για τη θέσπιση ορίων στην εμπιστοσύνη και την αποδοχή. Τα συναισθήματα παίζουν τεράστιο ρόλο όταν εξετάζει κανείς το ζήτημα των δικαιωμάτων.

Τα σχολεία ενθαρρύνουν θετικές αξίες και συνήθειες μέσω ενός δημοκρατικού συστήματος. Αυτά τα πλαίσια περιλαμβάνουν τον σεβασμό προς τους άλλους, αποδοχή υποχρεώσεων, ανθρώπινα δικαιώματα, ανεκτικότητα και ισότητα. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω καθημερινών πρακτικών που διδάσκουν στους/στις μαθητές/τριες να συμμετέχουν στη δημοκρατία και να εσωτερικεύουν τις αξίες της. Οι μαθητές/τριες μαθαίνουν για τη δημοκρατία συμμετέχοντας σε αυτήν.

Η διδασκαλία σε θέματα ιδιότητας του πολίτη, εγείρει νέα ζητήματα και απαιτεί σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις. Διάφορες πολεμικές συγκρούσεις είχαν ως συνέπεια την αθρόα μετακίνηση ανθρώπων, με προορισμό σωτηρίας τις αναπτυγμένες χώρες (Αθανασίου, 2018). Κατά συνέπεια, σήμερα είναι πιο απαραίτητη από παλαιότερα η διδασκαλία ζητημάτων που συνδέονται με την έννοια της πολιτειότητας, με αποτέλεσμα όλο και περισσότερες χώρες της Ευρώπης να έχουν εντάξει στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών τους θεματικές και γνωστικά αντικείμενα για τη δημοκρατία, τον διάλογο, τα ανθρώπινα, κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα, τον σεβασμό στη διαφορετικότητα, την αλληλεγγύη και τον εθελοντισμό (European Commission/EACEA/Eurydice, 2017). Μέσω της προσέγγισης και διδασκαλίας των παραπάνω εννοιών, θεωρείται ότι οι μαθητές/τριες μπορεί να απομακρυνθούν οι εκδηλώσεις ανομίας, μίσους, μισαλλοδοξίας, ξενοφοβίας και βαρβαρότητας προς τους διαφορετικούς, ξένους και τις ευάλωτες και ευπαθείς ομάδες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2º: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

2.1. Η σύνδεση της εκπαίδευσης με την έννοια της πολιτειότητας

Η οικογενειακή μονάδα είναι το θεμελιώδες δομικό στοιχείο της κοινωνίας και παίζει καθοριστικό ρόλο ως ο πρώτος παράγοντας κοινωνικοποίησης. Ασκεί ισχυρή επιρροή στη διαμόρφωση κοινωνικών αξιών και κανόνων από το παιδί. Ο όρος «κοινωνικοποίηση» χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Ντιρκέμ στις αρχές του 20ου αιώνα για να περιγράψει τη διαδικασία με την οποία ένα άτομο μετατρέπεται από βιολογική οντότητα σε κοινωνικό ον και ως εκ τούτου συνδέεται με την κοινωνία. Η οικογένεια διαμορφώνει την προσωπικότητα και την ηθική συμπεριφορά του παιδιού, σύμφωνα με τα επικρατούντα κοινωνικά πρότυπα (Κατσιγαράκη, 2004) και χρησιμεύει ως αγωγός μετάδοσης της κοινωνικής και πολιτισμικής ιδεολογίας. Αυτή η μάθηση μεταξύ των γενεών περιλαμβάνει τόσο εθελοντικές όσο και ακούσιες ανταλλαγές εμπειριών μεταξύ των γενεών (Newman & Hatton-Yeo, 2008).

Κατά συνέπεια, η οικογένεια είναι ο πρωταρχικός θεσμός που μεταδίδει δημοκρατικές αξίες, ισότητα, σεβασμό για τις απόψεις των άλλων και άλλες κοινωνικά επιθυμητές συμπεριφορές. Ωστόσο, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι οι νέοι μπορεί να ερμηνεύουν αυτές τις έννοιες διαφορετικά, καθώς οι οικογένειες δεν κοινωνικοποιούν ομοιόμορφα τα μέλη τους. Επιπλέον, το υπόβαθρο, οι γνώσεις, οι πεποιθήσεις, οι προσδοκίες και οι πράξεις του παιδιού επηρεάζονται από τους γονείς του, όπως σημειώνουν οι McGroder και Hyra (2009). Τελικά, αυτό υποδηλώνει ότι με βάση το ποιοι είναι οι γονείς και τι κάνουν μπορούν ενδεχομένως να διαμορφώσουν την οπτική του παιδιού τους προς τη ζωή.

Ως δεύτερος παράγοντας κοινωνικοποίησης, το σχολείο υποστηρίζει την ιδιότητα του πολίτη ενσταλάζοντας στα παιδιά κανόνες, ήθη και κοινωνικές αρετές. Ο Κουράκης (1999) υποστηρίζει ότι ο θεσμός παίζει καθοριστικό ρόλο στην ενίσχυση των αξιών, όπως και η οικογένεια. Παρόλα αυτά, το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο της οικογένειας ενός μαθητή ή μιας μαθήτριας μπορεί να επηρεάσει τον τρόπο με τον

οποίο αφομοιώνουν τις θεσμικές ικανότητες (Isac, Maslowski, Creemers & VanderWerf, 2014).

Η εκπαίδευση διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην ενστάλαξη πανανθρώπινων και διαχρονικών αξιών στους μαθητές, κάτι που είναι απαραίτητο για την καλλιέργεια υπεύθυνων πολιτών. Μέσω της διαδικασίας της εκπαίδευσης, μπορεί να μεταδοθεί μια πληθώρα αξιών, συμπεριλαμβανομένης της δημοκρατίας, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ισότητας, διαμορφώνοντας έτσι τα μυαλά των νέων. Σύμφωνα με τον Giroux, όπως αναφέρεται στο έργο του Mayo (2009), η εκπαίδευση μπορεί να συμβάλει αποτελεσματικά στην ανάπτυξη του «πολιτικού γραμματισμού» μεταξύ των μαθητών/τριών.

Η εκπαίδευση στην ιδιότητα του πολίτη διαμορφώνει άτομα με πολιτική⁵ συνείδηση και ενσυναίσθηση. Η εκπαίδευση συνεπάγεται την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ενσυναίσθησης και της διαπολιτισμικής ευαισθητοποίησης. Η αποτελεσματικότητα της εκπαίδευσης εξαρτάται από την ολιστική ανάπτυξη της προσωπικότητας ενός παιδιού (Smith, 2015), με τον ενστερνισμό σε πανανθρώπινες αξίες όπως η αλληλεγγύη και ο σεβασμός. Η εκπαίδευση διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στη βιώσιμη ανάπτυξη, καθώς και στην τεχνολογική, οικονομική και κοινωνική πρόοδο. Σύμφωνα με τον Abiogu (2014), η εκπαίδευση έχει σημαντικό αντίκτυπο στη διαμόρφωση της ανθρώπινης κατάστασης. Ο Durkheim (1956) τόνισε επίσης τη σημασία της εκπαίδευσης στην ηθική, κοινωνική και συμπεριφορική ανάπτυξη των μαθητών και την ένταξή τους στην κοινωνία. Επιπλέον, αντανάκλα τις κυρίαρχες κοινωνικές αξίες και πρότυπα, ενώ αναδεικνύει τις ατομικές ικανότητες των μαθητών/τριών (Παπαστεφάνου, 2009• Καρακατσάνη, 2004).

Στη μεταβιομηχανική εποχή, η εκπαίδευση συνδέθηκε με την κοινωνική επιτυχία και την εξατομίκευση της γνώσης. Στη σύγχρονη κοινωνία της γνώσης, η έμφαση δίνεται σε συνεχώς καταρτισμένα άτομα που μπορούν να αντιμετωπίσουν τις τεχνολογικές εξελίξεις και να συμβάλουν στην παραγωγικότητα (Παπάνης & Γιαβρίμης, 2007). Οι γνωστικές δεξιότητες είναι απαραίτητες, αλλά η καλλιέργεια κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων, όπως η ανθεκτικότητα, ο αυτοέλεγχος και η επιμονή είναι εξίσου κρίσιμη. Ο ΟΟΣΑ (2015) επισημαίνει ότι η ίση καλλιέργεια όλων των

⁵ Ο όρος εδώ χρησιμοποιείται όχι με τον πολιτικό όρο του κόμματος, αλλά του πολίτη.

ικανοτήτων είναι απαραίτητη για την ευημερία των ατόμων και των κοινωνιών, δίνοντας έμφαση στην καλλιέργεια της ιδιότητας του πολίτη.

Στη σύγχρονη εποχή, η εκπαίδευση επικεντρώνεται στον εξοπλισμό των μαθητών/τριών με τις δεξιότητες και τη νοοτροπία για να γίνουν ενεργοί πολίτες που μπορούν να συμβάλουν προληπτικά στη βελτίωση των κοινοτήτων τους. Αυτό γίνεται ενσταλάζοντας αξίες και συμπεριφορές που ενθαρρύνουν τα άτομα να ζουν αρμονικά σε έναν κόσμο που χαρακτηρίζεται από ποικιλομορφία και πλουραλισμό, ενώ παράλληλα προάγουν ίσες ευκαιρίες για άτομα διαφορετικών φυλετικών, κοινωνικών ή εθνικών καταβολών. Συνδέοντας την εκπαίδευση με τα ανθρώπινα δικαιώματα, προωθούνται και μέτρα για την ισότητα, διασφαλίζοντας ίσες ευκαιρίες για όλους.

Στην παιδαγωγική πράξη, η εκπαίδευση του πολίτη αναλαμβάνει κρίσιμο ρόλο, διαμορφώνοντας τα άτομα και μεταδίδοντας βασικές αξίες (Καζαμιάς & Πετρονικόλος, 2003). Η ιδιότητα του πολίτη ανέκαθεν συνεπαγόταν κοινωνικοποίηση και προετοιμασία για τη ζωή του πολίτη, κάτι που είναι απαραίτητο για τη μετάδοση της εκπαίδευσης (Moore, 2004). Ο πρωταρχικός στόχος της εκπαίδευσης του πολίτη είναι να καλλιεργήσει δεξιότητες, αξίες και να συνειδητοποιήσει τα δικαιώματα, τις ευθύνες και τις υποχρεώσεις του. Αυτή η γνώση δίνει τη δυνατότητα στους πολίτες να συμμετέχουν στη δημόσια ζωή σε ένα δημοκρατικό πλαίσιο (Osler, 2011).

Η «πολιτειότητα» είναι στενά συνδεδεμένη με την έννοια της ενάρετης, όπως τονίζεται στον Αριστοτέλη και ως εκ τούτου αποτελεί ουσιαστικό στόχο της εκπαιδευτικής πολιτικής. Ο Αριστοτέλης συνέδεσε την ιδιότητα του πολίτη με τη συμμετοχική δημοκρατία, η οποία προωθεί μια δίκαιη κοινωνική τάξη, όπου το κράτος υποστηρίζει την αρετή και ο πολίτης αναζητά την ευτυχία του συνόλου («εντελεχία»). Αυτή η ιδέα της ενεργού συμμετοχής του πολίτη στην οργάνωση της κοινωνίας, αναβίωσε κατά τη διάρκεια του Διαφωτισμού και έγινε καθοριστική πτυχή της Αμερικανικής και της Γαλλικής Επανάστασης (Μαρινάκη, 2015).

Τον τελευταίο καιρό, η εστίαση έχει μετατοπιστεί στην ανάπτυξη δεξιοτήτων με επίκεντρο τον πολίτη. Η φιλελεύθερη εκπαίδευση, ειδικότερα, στοχεύει στην καλλιέργεια ατόμων με ελεύθερη σκέψη, αυτοπειθαρχία και ανεξάρτητα άτομα που εκτιμούν τη δημοκρατία, σέβονται τις ελευθερίες των άλλων και υπακούουν στο νόμο. Ως αποτέλεσμα της εξέλιξης του φιλελευθερισμού, η εκπαίδευση έχει γίνει ένα

κοινωνικό δικαίωμα που είναι προσβάσιμο σε κάθε δημοκρατικό πολίτη. Με τα χρόνια, τα σχολεία διαδραμάτισαν ζωτικό ρόλο στη διαμόρφωση των πολιτικών στάσεων των ατόμων, καλλιεργώντας έτσι δημοκρατικούς πολίτες. Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, η πολιτειότητα έχει αποκτήσει πολυδιάστατο χαρακτήρα που υπερβαίνει τα εθνικά σύνορα, ιδιαίτερα στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, ορισμένοι υποστηρίζουν ότι η σύγχρονη εκπαίδευση προσανατολίζεται στην παραγωγή ανταγωνιστικών, καταναλωτών και ανεκτικών πολιτών, σε βάρος της καλλιέργειας αρετών όπως η δικαιοσύνη, η ισότητα και η αδελφότητα. Η τρέχουσα εστίαση είναι στην οικονομική ελευθερία και στους διεθνείς οργανισμούς, οι οποίοι έχουν παραβλέψει κάπως τη σημασία της διαμόρφωσης ενάρετων πολιτών (Καζαμίας & Πετρονικόλος, 2003).

Η διαδικασία της πολιτικής εκπαίδευσης είναι καθοριστική για την καλλιέργεια των γνωστικών ικανοτήτων και των συμμετοχικών δεξιοτήτων ενός ατόμου, ενώ προάγει την ευημερία όλης της κοινωνίας. Υπογραμμίζει επίσης τις αρχές και τις αξίες που είναι κρίσιμες για τη δημοκρατική ζωή και την καλλιέργεια ενός/μιας ενεργού πολίτη, όπως διατυπώθηκαν από την Καρακατσάνη το 2004. Είναι σημαντικό να αναγνωρίσει κανείς ότι η εκπαίδευση, ιδιαίτερα η πολιτική εκπαίδευση, είναι κάτι περισσότερο από απλή μετάδοση γνώσεων στους μελλοντικούς πολίτες. Συχνά, το εκπαιδευτικό σύστημα ενισχύει κυρίαρχες πολιτικές και χρησιμοποιείται για την επέκταση και την ενίσχυση της ηγεμονίας, όπως σημειώνει η Καρακατσάνη (2004). Ως εκ τούτου, οι εκπαιδευτικές πολιτικές για τη διαμόρφωση του πολίτη που εφαρμόζονται διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο, όχι μόνο στο εκπαιδευτικό πλαίσιο, αλλά και για τη μακροπρόθεσμη κοινωνικοπολιτική οργάνωση, όπως εύστοχα επισημαίνουν οι Τίγας και Nanou (2016).

Επιπρόσθετα, η εκπαίδευση και η ιδιότητα του πολίτη είναι εγγενώς αλληλένδετες, καθώς η εκπαίδευση προσανατολίζεται στο να εξοπλίζει τους μαθητές/τριες με τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τις αξίες που είναι απαραίτητες για να γίνουν αφοσιωμένοι πολίτες σε τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Η εκπαιδευτική διαδικασία ενθαρρύνει τους/τις μαθητές/τριες να αναλύσουν σύνθετα ζητήματα και να αναλάβουν δράση για την επίτευξη ενός βιώσιμου μέλλοντος, αναγνωρίζοντας τις κοινωνικές, οικονομικές, οικολογικές και πολιτικές διαστάσεις των προβλημάτων που απαιτούν επίλυση. Μια ενεργή και δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη, προσηλωμένη στην ειρήνη, τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ελευθερία και την εξάλειψη των

διαφορών, είναι απαραίτητη για την οικοδόμηση μιας βιώσιμης κοινωνίας. Δυστυχώς, η μελέτη του 2009 για την πολιτειότητα και την εκπαίδευση (ICCS) του IEA, αποκάλυψε ότι οι Ευρωπαίοι μαθητές/τριες έχουν περιορισμένη γνώση και ευαισθητοποίηση για θέματα που άπτονται της πολιτειότητας, γεγονός που οδηγεί σε χαμηλή συμμετοχή σε κοινοτικές δραστηριότητες και επείγουσα ανάγκη συμμετοχής των μαθητών/τριών σε πολιτικά/κοινωνικά ζητήματα, σε δρώμενα της πολιτιστικής ζωής, καθώς και στα γεγονότα δημοσίου βίου. Ως εκ τούτου, είναι απαραίτητο να προωθηθεί η ενεργός συμμετοχή των μαθητών/τριών στην επίλυση προβλημάτων σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο, συνδέοντας την εκπαίδευση με την καλλιέργεια της πολιτειότητάς τους, μετατρέποντας τους σε Ευρωπαϊκούς πολίτες και πολίτες του κόσμου. Αυτό πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα σε κάθε στάδιο της εκπαίδευσης, όπως τονίζεται από τους Varnham, Evers, Booth και Avgoustinous (2016), Bourn (2014) και UNESCO (2010). Σύμφωνα με την έρευνα του Keating (2014) και των Isac et al. (2014), η έλλειψη συμμετοχής της νεολαίας σε κοινωνικά θέματα μπορεί να γεφυρωθεί μέσω της εκπαίδευσης, διαμορφώνοντας έναν πολίτη με σύγχρονες δεξιότητες και δημοκρατικά ιδεώδη.

2.2. Εκπαιδευτική πολιτική στη Ελλάδα – Διαχρονική αποτύπωση

Η Chrysochoou (2009) σημειώνει ότι ο νόμος 1566/85 επέφερε επανασχεδιασμό της αγωγής του πολίτη στα σχολεία. Η νέα προσέγγιση δίνει έμφαση στην έρευνα, τη συνεργασία, τη δράση και την καλλιέργεια ηθικών αξιών. Οι εξωσχολικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες και η ανοιχτή έκφραση διαφορετικών προοπτικών ενθαρρύνονται με στόχο την προώθηση της κοινωνικής συνείδησης στους μαθητές και στις μαθήτριες.

Σε συμμόρφωση με τις δημοκρατικές συνθήκες και τις συνθήκες για τα ανθρώπινα δικαιώματα που έχουν συμφωνηθεί διεθνώς, το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα έχει ενσωματώσει με επιτυχία στα αναλυτικά προγράμματα σπουδών το πλαίσιο για την Εκπαίδευση του Πολίτη. Αυτά τα προγράμματα σπουδών ευθυγραμμίζονται απρόσκοπτα με τις αρχές και τις πρακτικές που ακολουθούνται και σε άλλες χώρες.

Όπως τεκμηριώθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης το 2010, το εκπαιδευτικό πλαίσιο για τη «Δημοκρατία και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα» απαιτεί βασικές αρχές, όπως η προώθηση της παγκόσμιας ειρήνης και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, η

εξασφάλιση ίσων ευκαιριών για όλους/όλες τους/τις μαθητές/τριες και η ενθάρρυνση της ευαισθητοποίησης για τα ανθρώπινα δικαιώματα στα προγράμματα σπουδών ήδη από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Τέτοιες αρχές διατυπώθηκαν για πρώτη φορά στις κατευθυντήριες γραμμές του Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) το 2001.

Το 2001, μια μετασχηματιστική μεταρρύθμιση αναμόρφωσε το εκπαιδευτικό τοπίο ευθυγραμμίζοντας εκ νέου τις αρχές και το περιεχόμενο για την υποχρεωτική εκπαίδευση. Αυτή η ολοκληρωμένη προσπάθεια κορυφώθηκε με την ανάπτυξη νέων προγραμμάτων σπουδών για την ενστάλαξη της ιδιότητας του πολίτη στους/στις μαθητές/τριες μεταξύ 2001 και 2003, τα οποία επικεντρώθηκαν γύρω από διάφορα παγκόσμια θέματα, ενώ βασιζόταν σε μια ποικιλία επιστημονικών κλάδων για τη μελέτη συναφών ζητημάτων. Αυτή η προσέγγιση, που χαρακτηρίζεται ως πολυεπιστημονική, επισημοποιήθηκε με την Υπουργική Απόφαση «21072a / Γ2, ΕΕ 303B/13-032003», σύμφωνα με έρευνα των Krzywosz-Rynkiewicz et al. (2014).

Στην Ελλάδα, η εκπαίδευση στην πολιτειότητα περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα βασικών στοιχείων, όπως η υπεράσπιση της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η ανάπτυξη αναλυτικών ικανοτήτων για την αντιμετώπιση πολιτικών ζητημάτων και η απόκτηση κριτικής γνώσης. Η σύγχρονη εποχή έχει γνωρίσει μια επέκταση στις εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες που διευκολύνουν μια τέτοια μάθηση, σε συνδυασμό με μια ολοκληρωμένη κατανόηση της ιδιότητας του πολίτη που είναι πολύπλευρη και διαφοροποιημένη (Chrysochoou, 2009).

Το πρόγραμμα σπουδών υιοθετεί μια διεπιστημονική προσέγγιση στη μάθηση, που εδράζεται σε τρέχοντα κοινωνικοπολιτικά και οικονομικά ζητήματα (Krzywosz-Rynkiewicz et al., 2014· Chelmiss & Matsagouras, 2002). Όσον αφορά το επίπεδο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, έχει εισαχθεί το μάθημα της «Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής» (ΚΠΑ), χωρίς όμως να είναι ένα αυτόνομο μάθημα μέχρι την πέμπτη τάξη και έκτη τάξη, που σημαίνει ότι ενσωματώνεται διαθεματικά σε άλλα μαθήματα όπως η γεωγραφία, η ιστορία, τα θρησκευτικά, η μελέτη περιβάλλοντος κ.α. Για να ενσταλάξει την παγκόσμια πολιτειότητα και να δημιουργήσει δημοκρατικές κοινωνίες, η ΚΠΑ θεωρείται απαραίτητη και πρέπει να συνδέεται με όλες τις πτυχές του προγράμματος σπουδών, συμπεριλαμβανομένης της πολυπολιτισμικότητας και της παγκοσμιοποίησης (Karakatsani, 2004· Lambert, 2003· Bloomfield, 2003).

Το επίκεντρο της εκπαίδευσης έχει μετατοπιστεί από την ηθική ανάπτυξη και τον πατριωτισμό στην προώθηση των δημοκρατικών αξιών και στην υπεύθυνη και ισότιμη συμμετοχή όλων των πολιτών. Σύμφωνα με τις Ευρωπαϊκές κατευθυντήριες γραμμές, ο στόχος είναι να ενθαρρύνονται οι μαθητές/τριες να είναι υπεύθυνοι και κριτικοί πολίτες που συμμετέχουν ενεργά στην προώθηση της Ευρωπαϊκής ταυτότητας και μάχονται να επιφέρουν αλλαγές στις κοινότητές τους, μέσω της συνεργασίας και της γόνιμης επικοινωνίας. Αυτό απαιτεί διεπιστημονική αλληλεπίδραση, ανάληψη κινδύνων και αμφισβήτηση της εξουσίας. Οι μαθητές/τριες πρέπει να έχουν την ελευθερία να εκφράσουν τις απόψεις τους, να αποκτήσουν εμπειρία μέσω της δράσης και να αναπτύξουν μια πίστη στη δημοκρατία. Αυτή η προσέγγιση υποστηρίζεται από διάφορους μελετητές, συμπεριλαμβανομένων των Isaac et al. (2014) και Banks et al. (2005).

Το ελληνικό πρόγραμμα προσχολικής και υποχρεωτικής εκπαίδευσης έχει σχεδιαστεί για να εμφυσήσει τη σημασία των διαχρονικών αξιών, χωρίς όμως να δίνει τη δυνατότητα για όξυνση της κριτικής σκέψης των παιδιών. Μέσω των μαθημάτων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με την εκπαίδευση του πολίτη, η εκπαιδευτική πολιτική που ακολουθείται είναι να διδάσκει στις/στους μαθήτριες/τές την ελευθερία, τη δικαιοσύνη και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επιπλέον, στοχεύει στην καλλιέργεια των απαραίτητων δεξιοτήτων για ενεργή και υπεύθυνη συμμετοχή στην κοινωνικοπολιτική διαδικασία, την ενίσχυση της εθνικής ταυτότητας και την προώθηση του πολιτισμού. Τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (ΑΠΣ), δίνουν έμφαση στη συνειδητοποίηση των ρόλων της ομάδας και στην αποδοχή της διαφορετικότητας και του πλουραλισμού, ζωτικής σημασίας για την οικοδόμηση κοινωνικών σχέσεων. Η διαμόρφωση πολιτικής συμπεριφοράς είναι ένα από τα βασικά σημεία, το οποίο μεταδίδεται μέχρι την εφηβεία (Καρακατσάνη, 2004).

Τα γνωστικά αντικείμενα της ιδιότητας του πολίτη που υπάρχουν στον εκπαιδευτικό χώρο της ελληνικής δημόσιας εκπαίδευσης, έχουν θέσει γενικούς στόχους για τους μαθητές/τριες να κατανοούν και να σέβονται τους κανόνες της τάξης και του σχολείου και να συμμετέχουν σε κοινές δραστηριότητες και εκδηλώσεις. Επιπλέον, μέσω της αναγνώρισης των ευθυνών τους στις οικογένειές τους και της συνειδητοποίησης των περιβαλλοντικών ζητημάτων που επηρεάζουν τις κοινότητές τους, μπορούν να αναπτύξουν δεξιότητες κριτικής σκέψης και να αμφισβητήσουν

τους θεσμικούς κανόνες. Οι μαθητές/τριες μαθαίνουν επίσης για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους, τη σημασία της διεθνούς συνεργασίας και της ειρήνης και τον ρόλο της Ε.Ε. και της πολιτικής στην κοινωνία. Ο απώτερος στόχος είναι οι μαθητές/τριες να αναπτύξουν δεξιότητες κοινωνικής και πολιτικής σκέψης για να αναλύσουν και να βοηθήσουν στην επίλυση προβλημάτων σε τοπικό, Ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Αυτό τονίζει την αξία της συνεργασίας για την προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη και τη δημιουργία μιας καλύτερης κοινωνίας. Ωστόσο, καταλυτικός παράγοντας προς αυτή την κατεύθυνση διαδραματίζει το εκπαιδευτικό προσωπικό της χώρας, καθώς η αντίληψή τους για την ιδιότητα του πολίτη και η σημασία που αποδίδουν σε ορισμένες αξίες, επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τα αποτελέσματα των μαθητών/τριών.

Η ενεργός συμμετοχή είναι μια ουσιαστική πτυχή της εκπαίδευσης του πολίτη. Για να ενθαρρυνθεί το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών για την κοινότητά τους, θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν συγκεκριμένες πρακτικές. Αυτές οι πρακτικές περιλαμβάνουν την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ μαθητών/τριών και διάφορων κοινοτικών οργανώσεων, Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, θεσμών και διεπιστημονικών δραστηριοτήτων. Επιπλέον, η αύξηση της περιβαλλοντικής συνείδησης, η συμμετοχή των μαθητών/τριών στις αξιολογήσεις και η ενεργοποίηση ευκαιριών μάθησης με βάση την κοινότητα είναι ζωτικής σημασίας. Οι εκπαιδευτικοί λειτουργοί θα πρέπει να χρησιμοποιούν μεθόδους διαλόγου και αυτό-ανακάλυψης της γνώσης, ενεργά εργαλεία μάθησης, όπως έργα και έρευνα, και να συνδέουν ζητήματα της πραγματικής ζωής με τα τρέχοντα γεγονότα. Η χρήση ποικίλων εργαλείων και μεθόδων διδασκαλίας συμβάλλει στην ενστάλαξη γνώσεων, αξιών και δεξιοτήτων πολιτειότητας, που ευθυγραμμίζονται με τις οδηγίες της Ε.Ε. Επιπλέον, θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στην πρακτική εμπειρία της δημοκρατίας μέσα στο ίδιο το σχολείο, η οποία μπορεί να επιτευχθεί μέσω της άμεσης συμμετοχής των μαθητών/τριών στα τεκταινόμενα του σχολικού περιβάλλοντος και να μην μένουν παθητικοί δέκτες. Αυτό προάγει την ενεργό συμμετοχή των μαθητών/τριών στη διαχείριση του σχολείου, καλλιεργώντας την ενεργό συμμετοχή του πολίτη, αντί για απλά παθητικά άτομα (Taylor & Johnson, 2002).

Η εκπαιδευτική πρωτοβουλία του «Ιδρύματος του Κοινοβουλίου», η «Βουλή των Εφήβων», διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των δημοκρατικών αρχών και της ενεργού συμμετοχής των μαθητών/τριών σε κοινωνικούς φορείς και θεσμούς.

Μέσω κοινών εμπειριών στη συλλογική δράση, την ελεύθερη έκφραση και την έρευνα, οι μαθητές/τριες είναι καλύτερα εξοπλισμένοι για να κατανοήσουν τη λειτουργία της κυβέρνησης και τον ρόλο του ιδανικού πολίτη στις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες. Απώτερος στόχος του προγράμματος είναι να καλλιεργήσει πνεύμα συνεργασίας και ενεργού συμμετοχής μεταξύ των νέων (Βουλή των Νέων, 2017).

Ως προς τη θεμελιώδη κατεύθυνση της, η εκπαίδευση για την πολιτειότητα συμμορφώνεται σε μεγάλο βαθμό με τη γενική προσέγγιση άλλων Ευρωπαϊκών εθνών, που προσπαθούν να τηρήσουν τις συστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, παρά τη φαινομενική αυτή ευθυγράμμιση, στην ελληνική πραγματικότητα, τα γνωστικά αντικείμενα για τη διδασκαλία της ιδιότητας του πολίτη υπονομεύονται ολοένα και περισσότερο και οι διδακτικές τους ώρες είναι μειωμένες, περιθωριοποιώντας ακόμη περισσότερο τα μαθήματα αυτά (Χριστόπουλος, 2012· Kerr, 2012). Αυτό δείχνει ότι οι κατευθυντήριες γραμμές της Ε.Ε. για την εκπαίδευση του πολίτη ενδέχεται να μην εφαρμόζονται πλήρως στην πράξη στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Ακόμη και με τις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης, η Ελλάδα παραμένει προσηλωμένη στη διατήρηση της πολιτιστικής της ταυτότητας. Το πρόγραμμα σπουδών δεν δίνει προτεραιότητα στην πολιτιστική οικουμενικότητα, αλλά δίνει έμφαση στην εκπαίδευση των μαθητών/τριών σχετικά με τη θεσμική οργάνωση του κράτους, της Ε.Ε και των διεθνών οργανισμών. Γι' αυτό, η εκπαίδευση στην ιδιότητα του πολίτη πρέπει να ενισχυθεί με περισσότερες ώρες διδασκαλίας, με καινοτόμα μέσα και νέα διδακτικά αντικείμενα και προγράμματα σπουδών, προωθώντας έτσι την καλλιέργεια της Ευρωπαϊκής ταυτότητας και συνείδησης των Ελλήνων μαθητών και μαθητριών.

Μια μελέτη που διεξήχθη σε βελγικά σχολεία αποκάλυψε ότι οι μαθητές/τριες που προσδιορίζονταν ως Ευρωπαίοι πολίτες ήταν πιο δεκτικοί και φιλόξενοι προς τις εθνοτικές μειονότητες (Τίγκας & Νάνου, 2016). Η εκπαίδευση του πολίτη επικεντρώθηκε στη μετάδοση γνώσεων σχετικά με τα καθήκοντα και τα δικαιώματα των πολιτών (Giddens, 1994). Ωστόσο, με την πάροδο του χρόνου, εξελίχθηκε και διεύρυνε το πεδίο εφαρμογής του για να συμπεριλάβει την ανάπτυξη δεξιοτήτων, στάσεων και αξιών, προσαρμόζοντας τις κοινωνικοπολιτικές και τεχνολογικές

εξελίξεις. Ο απώτερος στόχος ήταν να ενθαρρύνει την ενεργοποίηση των πολιτών στην ενεργό συμμετοχή τους στον κοινωνικό βίο (Torney-Purta, 2002a).

Οι σύγχρονες δημοκρατίες δίνουν προτεραιότητα στην ατομική συμμετοχή, η οποία ώθησε την κρατική εκπαίδευση να ανανεώσει τις αρχές της. Αυτό περιλαμβάνει την ενστάλαξη της κοινωνικής και ηθικής ευθύνης στους πολίτες από νεαρή ηλικία, όπου ενθαρρύνονται να συμμετέχουν σε κοινοτικές δραστηριότητες και υπηρεσίες και να αποκτήσουν «Πολιτικό Γραμματισμό» για να κατανοήσουν τη δημοκρατία, τα κοινωνικά ζητήματα και τους θεσμούς (Krzywosz-Rynkiewicz, Zalewska & Karakatsani, 2014). Αυτές οι αρχές είναι ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων, όπως η υπεύθυνη δράση, η έρευνα και η επικοινωνία, ο προβληματισμός, η έκφραση απόψεων, καθώς και η κατανόηση των κυβερνητικών υπηρεσιών, των εκλογικών και νομικών συστημάτων και της ενεργού συμμετοχής του πολίτη (Καλογρίδη, 2005).

Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ακολουθεί δύο αρχές στην εκπαίδευση του πολίτη. Ενσωματώνοντας το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών, η διδασκαλία της πολιτειότητας στα σχολεία δεν πρέπει να καλύπτει μόνο γνωστικά θέματα αλλά και να επιτρέπει στους/στις μαθητές/τριες να συμμετέχουν σε δημοκρατικές πρακτικές και διαδικασίες. Αυτό περιλαμβάνει το δικαίωμα να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους, όπως αναφέρουν οι Ofsted (2013) και οι Lawy και Biesta (2006).

Η διάσταση του Πολίτη επικεντρώνεται κυρίως στην κατανόηση των αρχών και των πρακτικών των πολιτικών θεσμών που διέπουν την κοινωνία, μαζί με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των πολιτών. Από την άλλη πλευρά, η διάσταση της κοινοτικής συμμετοχής εστιάζει στην εκπαίδευση του πολίτη, δίνοντας έμφαση στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και στάσεων που είναι απαραίτητες για τη συμμετοχή και την αλληλεπίδραση των μαθητών/τριών με κοινότητες και οργανισμούς. Ο στόχος εδώ είναι να ενθαρρύνουν οι εκπαιδευτικοί τους/τις μαθητές/τριες να υιοθετήσουν αξίες, πεποιθήσεις και συμπεριφορές που προωθούν την ενεργό συμμετοχή στην πολιτική τους κοινωνία (Krzywosz-Rynkiewicz, et al., 2014· Prior, 2006).

Οι Cogan και Morris (2000) υποστηρίζουν ότι ένας σύγχρονος πολίτης του 21^{ου} αιώνα, ενσωματώνει πολλά βασικά χαρακτηριστικά:

- Μια αίσθηση ταυτότητας
- Την ικανότητα να αντλεί χαρά από ορισμένα δικαιώματα
- Την προθυμία να εκπληρώσει τις αντίστοιχες υποχρεώσεις
- Μια ενεργή ενασχόληση με τα δημόσια γεγονότα
- Μια αποδοχή των θεμελιωδών κοινωνικών αξιών.

Εν τω μεταξύ, το μοντέλο του πολίτη του Ichilov το 1990 εκτείνεται σε 10 διαστάσεις, περιλαμβάνοντας ιδιότητες όπως η κοινωνική ανεκτικότητα, η κριτική σκέψη και η πολιτική συνείδηση. Ο Hannam (1999), από την άλλη πλευρά, προσδιόρισε οκτώ βασικά χαρακτηριστικά του μοντέλου πολιτειότητας. Τα χαρακτηριστικά ενός προτύπου πολίτη περιλαμβάνουν τη φιλοδημοκρατική νοοτροπία, τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την τήρηση των νομικών και περιβαλλοντικών προτύπων, τις υγιείς οικονομικές αρχές, την ηθική συμπεριφορά και τη δέσμευση για προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη μέσω της εκπαίδευσης. Επιπλέον, διαθέτουν εξαιρετικές επικοινωνιακές δεξιότητες και είναι ικανοί στην επίλυση προβλημάτων και στην κριτική σκέψη.

Οι διαστάσεις που αναπτύχθηκαν από τους Prior και Mellor το 2002 παρέχουν μια εικόνα για τη δυναμική της κοινωνίας. Αυτά περιλαμβάνουν την πολιτική γνώση, την προσωπική ταυτότητα, το «ανήκειν» στην κοινότητα και την αποδοχή ενός κώδικα πολιτικής συμπεριφοράς. Η πολιτική γνώση αναφέρεται στην κατανόηση των θεσμών, στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, στις νομικές απαιτήσεις και στις διαδικασίες δέσμευσης. Η προσωπική ταυτότητα περιλαμβάνει αυτοεκτίμηση, ανεκτικότητα σε άλλες πολιτισμικές ομάδες, «αίσθηση του ανήκειν» και αποτελεσματικότητα. Η συμμετοχή στην κοινότητα είναι ο βαθμός αλληλεπίδρασης και των υποχρεώσεων απέναντι στην κοινωνία. Η αποδοχή ενός κώδικα πολιτικής συμπεριφοράς περιλαμβάνει την τήρηση εθίμων, παραδόσεων και αξιών για τη διατήρηση της ειρηνικής και αρμονικής συναίνεσης.

Επιπρόσθετα, το ΦΕΚ που εκδόθηκε το 2003 (ΥΠΕΠΘ, 2003) αναφέρει ότι ο σκοπός της εκπαίδευσης των μαθητών και μαθητριών στην υποχρεωτική βαθμίδα (νηπιαγωγείο, δημοτικό, γυμνάσιο) στο μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, περιλαμβάνει έξι βασικές διαστάσεις οι οποίες αφορούν: στην πνευματική ανάπτυξη, στην ηθική ανάπτυξη, η τρίτη διάσταση αφορά στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ανάπτυξη, στην πολιτισμική ανάπτυξη και τέλος, στην

καλλιέργεια των κοινωνικών σχέσεων και της κοινωνικής συνοχής, της ατομικής ευθύνης και της κοινωνικής αλληλεγγύης (Παύλος, 2020).

Είναι γεγονός ότι εκτός από τη γνώση που επιδιώκει να προσφέρει η διδασκαλία αυτών των μαθημάτων τόσο στην πρωτοβάθμια, όσο και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, έχει και ως στόχο να δημιουργηθεί ο προβληματισμός και να προωθηθεί η κριτική προσέγγιση θεμάτων της σύγχρονης κοινωνικο-πολιτικής δραστηριότητας, όπως η λειτουργία του ελληνικού κράτους και της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και της συνύπαρξης κρατών σε παγκόσμιο επίπεδο. Τα νέα σχολικά εγχειρίδια που γράφονται για όλες τις βαθμίδες (από το 2006 που κυκλοφορεί το νέο σχολικό εγχειρίδιο για το γυμνάσιο, το 2009 τα δύο για τις τάξεις του δημοτικού, αλλά και το τελευταίο για το λύκειο το 2017 με τίτλο: «Πολίτης και Δημοκρατία»), στοχεύουν προς τη δημιουργία προϋποθέσεων για έναν τρόπο διδασκαλίας πιο μαθητοκεντρικό.

2.3. Ο ρόλος του σύγχρονου εκπαιδευτικού για την ενίσχυση της ιδιότητας του πολίτη

Η έκκληση για υπεύθυνη, ενεργό συμμετοχή στα κοινά έχει πυροδοτήσει την ανάγκη για νέες διδακτικές προσεγγίσεις και καινοτόμες στρατηγικές (Huddleston, 2005). Οι εκπαιδευτικοί έχουν το καθήκον να καθιερώσουν μια σχολική κουλτούρα που προάγει την πολιτική συνείδηση, με έμφαση στην προώθηση της έρευνας και της ελεύθερης έκφρασης, ενώ παράλληλα οφείλουν να διαμορφώνουν και να υιοθετούν και οι ίδιοι μια υποδειγματική συμπεριφορά (Wright, 1993). Ωστόσο, είναι προφανές ότι η δημιουργία ενός δημοκρατικού και ανοιχτού σχολικού περιβάλλοντος περιορίζεται κυρίως στην τάξη, αγνοώντας τη συμμετοχή και την επιρροή των μαθητών/τριών στη λήψη σχολικών αποφάσεων (Varnhametal., 2016· Lieberkind, 2014).

Στο σημερινό κοινωνικό και οικονομικό τοπίο, είναι ζωτικής σημασίας για τους/τις εκπαιδευτικούς να ενθαρρύνουν τους/τις μαθητές/τριες να εμβαθύνουν την κατανόησή τους και να προωθήσουν την αυτο-κατευθυνόμενη μάθηση. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω διαφόρων μεθόδων, όπως ο ανοιχτός διάλογος, η συνεργατική μάθηση, η εργασία σε έργα, η έρευνα, η ενεργός συμμετοχή και η αποτελεσματική επικοινωνία μεταξύ των μελών της ομάδας. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει επίσης να

δώσουν προτεραιότητα στη δημιουργία ενός θετικού κλίματος στην τάξη για να διευκολυνθεί αυτή η διαδικασία.

Για να διαμορφώσει υπεύθυνους δημοκρατικούς πολίτες ο/η εκάστοτε εκπαιδευτικός, θα πρέπει να έχει επιμορφωθεί πάνω σε ζητήματα πολιτειότητας και να έχει τις δεξιότητες και την επίγνωση για να αξιοποιήσει τις μοναδικές και κρίσιμες δυνατότητες που του παρέχονται κατά την εκτέλεση του έργου του. Η ενεργός και συμμετοχική μάθηση είναι επίσης βασικά εργαλεία που θα πρέπει να είναι ικανοί να χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί. Ως εκ τούτου, η συνεχής εκπαίδευση και κατάρτιση κρίνονται απαραίτητες για τη διατήρηση αυτού του επιπέδου επάρκειας, όπως τονίζεται από τους Varnham et al. (2016), αλλά και από άλλους ερευνητές όπως οι Lieberkind (2014), Peterson (2011) και Eurydice (2005).

Οι εκπαιδευτικοί εξαιτίας της θέσης τους διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στη διευκόλυνση της μάθησης, στην ενθάρρυνση της συμμετοχής και στην προώθηση της κριτικής σκέψης. Αναγνωρίζουν τη σημαντική επιρροή τους στην ανάπτυξη των μαθητών/τριών τους ως πολίτες, δεύτερη μόνο σε σειρά σπουδαιότητας αμέσως μετά την οικογένεια, αλλά και σαφώς μεγαλύτερη από τα μέσα ενημέρωσης. Για να εκπληρώσουν τον ρόλο τους, οι εκπαιδευτικοί πρέπει να διαθέτουν την απαραίτητη τεχνογνωσία για να οργανώσουν και να εφαρμόσουν πολύπλευρο διδακτικό υλικό, ενώ διαθέτουν ουσιαστικές κοινωνικές και πολιτικές γνώσεις στον τομέα διδασκαλίας τους. Το νέο καθεστώς της πολιτειότητας απαιτεί από τους/τις εκπαιδευτικούς να προχωρήσουν πέρα από τη διδασκαλία της πολιτικής αγωγής και αντ' αυτού να επικεντρωθούν στην ανάπτυξη μιας στοχαστικής και ενδιαφέρουσας προσέγγισης για την εκπαίδευση μέσω της ευρύτερης σχολικής κοινότητας. Για το σκοπό αυτό, συνιστάται στους/στις εκπαιδευτικούς να συμμετέχουν σε κοινωνικούς φορείς και να συμμετέχουν σε σχέδια δράσης για τη βελτίωση των κοινοτήτων τους, την προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης και τη δημιουργία μη παθητικών πολιτών.

Για την προώθηση της ορθής έννοιας της ιδιότητας του πολίτη μεταξύ των μαθητών/τριών, οι εκπαιδευτικοί ενθαρρύνονται να χρησιμοποιούν καινοτόμες τεχνικές μάθησης που περιλαμβάνουν πραγματικές καταστάσεις και επίλυση προβλημάτων. Η ενεργή ιδιότητα του πολίτη είναι πρωτίστως πρακτική δραστηριότητα, εξ ου και η σημασία τέτοιων μεθόδων. Συνιστάται δε ιδιαίτερα η μάθηση με βάση το διάλογο, η οποία δίνει έμφαση στην αλληλεπίδραση μεταξύ

δασκάλου και μαθητή. Αυτή η προσέγγιση ευθυγραμμίζεται με τις βασικές αρχές των δημοκρατικών κοινωνιών, όπου η ενεργός και συμμετοχική ιδιότητα του πολίτη εκτιμάται ιδιαίτερα (Huddleston, 2005).

Οι εκπαιδευτικοί διαδραματίζουν βασικό ρόλο στην καλλιέργεια της έννοιας της υπεύθυνης ιδιότητας του πολίτη και αξιών στους/στις μαθητές/τριες. Αυτό απαιτεί τη χρήση αποτελεσματικών πρακτικών, όπως οι «Στρατηγικές Κοινωνικοποίησης» που ενθαρρύνουν τα παιδιά να εκτιμούν τους κανόνες της τάξης, ως αντανάκλαση των κοινοτικών αξιών, όπως η ειλικρίνεια, η δικαιοσύνη και η ισότητα. Δημιουργώντας δραστηριότητες που καθοδηγούν τις ενέργειες όλων των μαθητών/τριών και παρέχοντας ευκαιρίες για συλλογική λήψη αποφάσεων, τα παιδιά εκτίθενται στις αρχές της δημοκρατίας και μαθαίνουν να συμμετέχουν ενεργά σε αυτές με αμοιβαίο σεβασμό και αίσθηση του «ανήκειν». Άλλες σημαντικές πρακτικές περιλαμβάνουν την ενθάρρυνση των μαθητών/τριών να κάνουν ερωτήσεις και να προτείνουν αναθεωρήσεις, τη χρήση ακατάλληλης συμπεριφοράς ως ευκαιρία διδασκαλίας για συνεργατική επίλυση προβλημάτων και τη διδασκαλία κοινωνικών δεξιοτήτων απαραίτητων για την κατανόηση ως προς την υπεύθυνη ιδιότητα του πολίτη. Τέλος, μπορούν να οργανωθούν τακτικές ομαδικές συναντήσεις, όπου ο/η εκπαιδευτικός και οι μαθητές/τριες συζητούν πιθανές λύσεις σε διάφορα προβλήματα που είναι πιθανό να ενυπάρχουν (Ross & Bondy, 1993).

Για να ενθαρρύνει το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών για τα μεγάλα παγκόσμια κοινωνικοπολιτικά ζητήματα, η εκπαίδευση για την «πολιτειότητα» βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στη δέσμευση και τη συμμετοχή των εκπαιδευτικών σε επιμορφώσεις. Ως εκ τούτου, η συνεισφορά τους για την καλλιέργεια δεξιοτήτων στους/στις μαθητές/τριες είναι ζωτικής σημασίας και η επίτευξη επιτυχίας σχετίζεται άμεσα με την επαγγελματική τους ανάπτυξη, τα προγράμματα κατάρτισης, τα κίνητρα, την εθελοντική εργασία και τη συμμετοχή σε προγράμματα που αφορούν σε παγκόσμια ζητήματα, όπως φαίνεται και από τον Bourne (2014).

2.4. Η σημασία της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών

Στο μάθημα, οι εκπαιδευτικοί διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στη διευκόλυνση της μαθησιακής διαδικασίας και στην ανάπτυξη των ικανοτήτων κριτικής σκέψης των μαθητών/τριών. Οι παρεμβάσεις τους πρέπει να ικανοποιούν τις ανάγκες των

μαθητών/τριών, ενώ παράλληλα προωθούν αποτελεσματικά τους στόχους του μαθήματος. Οι επιτυχημένοι εκπαιδευτικοί διαθέτουν υψηλό βαθμό οργάνωσης και ασκούν έντονη επίδραση στους/στις μαθητές/τριες, επεκτείνοντας την επιρροή τους πέρα από την τάξη στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο και τις οργανωμένες κοινοτικές συλλογικότητες (Tigas & Nanou, 2016).

Στις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες, οι εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης δε διαθέτουν τα προσόντα για εκπαίδευση του πολίτη και ακόμη και οι εκπαιδευτικοί δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μπορεί να μην έχουν εξειδικευμένη κατάρτιση στο αντικείμενο. Αυτή η έλλειψη εμπειρίας και τεχνογνωσίας έχει επηρεάσει αρνητικά την ποιότητα της εκπαίδευσης για την ιδιότητα του πολίτη, όπως αποδεικνύεται από τις έρευνες του Ofsted (2013). Ενώ ορισμένες χώρες έχουν σημειώσει πρόοδο, άλλες εξακολουθούν να έχουν σημαντικά κενά εκπαιδευτικής πολιτικής σχετικά με την κατάρτιση των εκπαιδευτικών, με 17 εκπαιδευτικά συστήματα να βασίζονται σε ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης για αυτήν την κατάρτιση. Σε ορισμένα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα προγράμματα κατάρτισης εκπαιδευτικών, περιλαμβάνουν ένα εξειδικευμένο μάθημα στην εκπαίδευση για την πολιτειότητα. Αντίθετα, σε άλλες χώρες, η εκπαίδευση για την πολιτειότητα ενσωματώνεται σε ειδικές ειδικότητες και μαθήματα, όπως π.χ. η ιστορία.

Για να είναι αποτελεσματική η κατάρτιση των εκπαιδευτικών στην προώθηση της εκπαίδευσης για την ιδιότητα του πολίτη, η συνολική κατανόηση του θέματος είναι ζωτικής σημασίας. Περιλαμβάνει γνώση των στόχων, στρατηγικές ενεργού δέσμευσης και ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων. Εξίσου σημαντικός είναι ο προβληματισμός, η αξιολόγηση και η βελτίωση των διδακτικών πρακτικών. Οι συμμετοχικές πρακτικές απαιτούν μια μετατόπιση από τις συμβατικές μεθόδους διδασκαλίας, καθιστώντας απαραίτητη τη συνεχή θεωρητική και πρακτική κατάρτιση των εκπαιδευτικών. Μια μελέτη από την Eyridice (2017) αποκαλύπτει ότι στις περισσότερες χώρες, η βασική/υποχρεωτική εκπαίδευση δίνει έμφαση στο σχεδιασμό μαθησιακών δραστηριοτήτων, κοινωνικών δεξιοτήτων και γνώσης για το τι πρέπει να διδαχθεί. Ωστόσο, λίγοι αναφέρονται σε ικανότητες που σχετίζονται με τη βελτίωση των πρακτικών διδασκαλίας και μάθησης ή την κατανόηση των βασικών αξιών για τη δημόσια εκπαίδευση, όπως η δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και η ισότητα. Η έρευνα ICCS (2009) επιβεβαιώνει αυτά τα ευρήματα, καθώς μόνο μια μειοψηφία

εκπαιδευτικών θεωρεί ότι η πολιτική συμμετοχή, ο αντιρατσισμός και η αντι-ξενοφοβία είναι σημαντικοί στόχοι της δημόσιας εκπαίδευσης.

Λίγες χώρες δίνουν προτεραιότητα στην αγωγή του πολίτη στα αρχικά τους προγράμματα κατάρτισης εκπαιδευτικών, με την Ελλάδα να αποτελεί μία από τις εξαιρέσεις. Παρόλα αυτά, λίγα πανεπιστημιακά ιδρύματα προσφέρουν μαθήματα διδακτικής και εκπαίδευσης του πολίτη σε προπτυχιακό επίπεδο. Ωστόσο, τα τελευταία 10 έτη, έχει δημιουργηθεί πρόσφορο περιβάλλον για εισαγωγή τέτοιων μαθημάτων και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, με αύξηση συναφών προπτυχιακών μαθημάτων αλλά και ίδρυση μεταπτυχιακών προγραμμάτων με στόχο την προώθηση της δημοκρατίας, τον σεβασμό στη διαφορετικότητα και την καλλιέργεια κοινωνικής συνείδησης και αλληλεγγύης. Οι μαθητεύομενοι/νες να αναπτύξουν γνώσεις και δεξιότητες για να αναγνωρίσουν και να αντιμετωπίσουν τις κοινωνικές ανισότητες, ενισχύοντας τη βιωματική μαθησιακή εμπειρία των μαθητών/τριών.

Η παράδοση, το κλίμα, η ηγεσία και οι διδακτικές πρακτικές του σχολείου παίζουν ζωτικό ρόλο στην επίτευξη των στόχων του μαθήματος. Ενώ προτιμάται η διδασκαλία πρόσωπο με πρόσωπο, το περιορισμένο χρονικό πλαίσιο και τα περιθώρια διδασκαλίας, δημιουργούν προκλήσεις στην κάλυψη της ύλης. Ωστόσο, σύμφωνα με τους Καζαμιά και Πετρονικολό (2003), οι στόχοι των μαθημάτων στερούνται αναφορές σε σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα, όπως ο ρατσισμός και η βία και η γνώση δεν μεταλαμπαδεύεται.

Αν και η Ελλάδα κάνει τώρα κάποια σταδιακά βήματα για την ανάπτυξη δομημένων και διεπιστημονικών προσεγγίσεων για την εκπαίδευση των μαθητών/τριών ως αυριανών πολιτών, υπάρχει ακόμη πολλή δουλειά που χρήζει άμεσης αφύπνισης. Αυτό περιλαμβάνει τη βελτίωση της κατάρτισης των εκπαιδευτικών και την αξιολόγηση των εκπαιδευτικών προσπαθειών. Για να σημειωθεί πρόοδος, είναι προφανές ότι πρέπει να υπάρξει αύξηση των δημοσίων πόρων που διατίθενται προς αυτόν τον στόχο (Chrysochoou, 2009).

Ο Giroux (1994) σκιαγραφεί τρία μοντέλα για την ανάπτυξη της πολιτικής εκπαίδευσης:

- Το λειτουργικό μοντέλο, που αξιολογεί τον αντίκτυπο των αξιών στην κοινωνική και πολιτική ζωή και τονίζει τη σημασία της μεταφοράς για την

απόκτηση γνώσης. Ωστόσο, όμως, καλλιεργεί μόνο την «αναμενόμενη» συμπεριφορά.

- Το ερμηνευτικό μοντέλο, που εξουσιοδοτεί τα άτομα να συνθέσουν τη δική τους γνώση, να αναλύσουν κοινωνικά ζητήματα και να αναπτύξουν ορθολογική πολιτική συνείδηση.
- Το χειραφετητικό μοντέλο, που υπερβαίνει τα όρια, προάγοντας την κριτική σκέψη μέσω κριτικής, δράσης και αυτοστοχασμού. Αυτό το μοντέλο στοχεύει στη δημιουργία μιας καλύτερης κοινωνίας, στην οποία η ενεργός συμμετοχή των μαθητών/τριών και η κριτική σκέψη αποτελούν αναπόσπαστες παιδαγωγικές πρακτικές.

Για να ενσταλάξει μια ισχυρή κατανόηση της πολιτειότητας μεταξύ των μαθητών/τριών, είναι απαραίτητη μια πολύπλευρη προσέγγιση. Αυτό περιλαμβάνει την ανάλυση και τη συζήτηση θεμάτων, τη χάραξη στρατηγικής και τον προγραμματισμό και τη λήψη απτών ενεργειών. Μέσω αυτών των προσπαθειών, οι μαθητές/τριες μπορούν να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις και να αναλογιστούν στοχαστικά τα αποτελέσματα. Για να συμμετάσχουν αποτελεσματικά στην πολιτική δράση, οι εκπαιδευόμενοι/νες πρέπει επίσης να εξασκήσουν τη συνεργασία και να καλλιεργήσουν σχέσεις με συνομηλίκους και ενήλικες. Παρόλα αυτά, η έρευνα των Davies et al. (2014) δείχνει ότι οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν ότι πολλοί νέοι στερούνται από δεξιότητες επικοινωνίας. Επομένως, η ενθάρρυνση των συζητήσεων, της συνεργασίας και των σχέσεων μεταξύ των μαθητών/τριών, αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά προς καλλιέργεια (Levine & Kawashima-Ginsberg, 2015).

Για να καλλιεργήσουν οι μαθητές/τριες τις συμμετοχικές τους ικανότητες στο σχολείο και στην κοινότητα, οι εκπαιδευτικοί πρέπει να παρέχουν ευκαιρίες για συζήτηση και ενεργό συμμετοχή. Εφαρμόζοντας εκπαιδευτικές πρακτικές που ευθυγραμμίζονται με τις αρχές ενός δημοκρατικού σχολείου, όπως η συνεργατική μάθηση, ο εθελοντισμός και η καλλιέργεια του διαλόγου, οι μαθητές/τριες μπορούν να γίνουν ενεργοί πολίτες που ασχολούνται με τις κοινότητές τους. Οι Collado και Atxurra (2006) υπογραμμίζουν τη σημασία αυτών των πρακτικών στη διαμόρφωση της ανάπτυξης δημοκρατικών και πολιτικών ατόμων.

Η εκπαίδευση του πολίτη θα πρέπει να ενσωματώνει μετασχηματιστικές προκλήσεις μάθησης που ενθαρρύνουν τους/τις μαθητές/τριες να αξιολογήσουν τις υπάρχουσες

αξίες και κοσμοθεωρίες τους. Αυτή η εξερεύνηση μπορεί να οδηγήσει σε αλλαγές στην προοπτική ως αποτέλεσμα νέων εμπειριών (Mezirow & Taylor, 2009). Μέσω της βιωματικής μάθησης, οι μαθητές/τριες μπορούν να συμμετέχουν σε δραστηριότητες εθελοντισμού, υπέρ της κοινωνίας. Ενεργώντας σε ατομικά και κοινωνικά ζητήματα, οι μαθητές/τριες παρατηρούν άμεσα τις επιπτώσεις της καταπίεσης, της ανισότητας και της φτώχειας. Επιπλέον, μπορούν να εφαρμόσουν το περιεχόμενο των μαθημάτων σε πραγματικές καταστάσεις, να προσεγγίσουν σύνθετα κοινωνικά ζητήματα διεπιστημονικά και να κατανοήσουν τον ρόλο τους στην εξεύρεση λύσεων σε προβλήματα. Οι πρακτικές της ερμηνείας κειμένου, του παιχνιδιού ρόλων, της κριτικής σκέψης και του αναστοχασμού, μπορούν να βοηθήσουν στην ανάπτυξη της πολιτικής σκέψης και επίγνωσης (Shaver, 1991· Damanakis, 1990). Τα σχολικά συμβούλια διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην προώθηση της συμμετοχής των μαθητών/τριών και της δημοκρατίας. Μαζί με τα συμβούλια των τάξεων, διδάσκουν στους/στις μαθητές/τριες τη δύναμη του λόγου και της πειθούς, την ευθύνη και την ενεργό συμμετοχή (Taylor & Johnson, 2002). Ενθαρρύνοντας τη συλλογική ευθύνη, την καλή κρίση και το αίσθημα ευθύνης, τα σχολικά συμβούλια παρέχουν πρακτικές και βιωματικές εμπειρίες για την άσκηση της ιδιότητας του πολίτη, καθώς οι μαθητές/τριες λαμβάνουν μέρος σε αυτά και γίνονται ενεργοί πολίτες. Παρέχουν επίσης την ευκαιρία για τη λήψη συναπόφασης και δημοκρατικού διαλόγου (Bisson Vaivre et al., 2008· Osler & Starkey, 2001).

2.5. Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών και Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Δημοτικό

Το εκπαιδευτικό σύστημα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης περιλαμβάνει την προσχολική και τη δημοτική εκπαίδευση. Το επίσημο Αναλυτικό Πρόγραμμα του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων κατευθύνει αυτήν την εκπαίδευση, δίνοντας προτεραιότητα στην ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων, της τεχνολογίας και των επιστημονικών δεξιοτήτων. Στόχος του προγράμματος είναι η καλλιέργεια της έννοιας της πολιτειότητας, με τη δημιουργία ενός υποστηρικτικού περιβάλλοντος για τη μάθηση και την ανάπτυξη σύγχρονων δεξιοτήτων των μαθητών/τριών.

Η επιδίωξη αυτού του στόχου είναι ένας κοινός στόχος σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα του προγράμματος και αντιμετωπίζεται μέσω ποικίλων εκπαιδευτικών μεθόδων και πρωτοβουλιών. Τον τελευταίο καιρό, η προσέγγιση της διδασκαλίας έχει υποστεί μια αλλαγή ως προς τη διδασκαλία. Η απαρχαιωμένη, δασκαλοκεντρική μέθοδος έχει απορριφθεί υπέρ των παιδαγωγικών τεχνικών που ενθαρρύνουν τη συμμετοχή και την κριτική σκέψη μεταξύ των μαθητών/τριών. Αυτό με τη σειρά του καλλιεργεί μια αίσθηση της ενιαίας κοινότητας μέσα στο σχολείο, όπου κάθε μέλος διαδραματίζει ενεργό ρόλο στη λήψη αποφάσεων και στην υποβολή προτάσεων.

Η φύση της πολιτειότητας αλλάζει συνεχώς, με τον αρχικό της ορισμό, όπως διατυπώθηκε από τον Marshall (Marshall & Bottomore, 1995), τονίζοντας τη σημασία του να είσαι πολλαπλός πολίτης, ενεργό μέλος της κοινωνίας και να ανήκεις κάπου (Kymlicka, 2005). Επιπρόσθετα, ο Marshall (1950) αναφέρθηκε στα παιδιά και στους ανήλικους γενικότερα ως «πολίτες εν εξελίξει», υπογραμμίζοντας τη διαρκή διαμόρφωσή τους μέσω της εκπαίδευσης και των κοινωνικών θεσμών.

Ο όρος «πολιτειότητα» ενσωματώνει δύο βασικές ερμηνείες:

- i. Πρώτον, υποδηλώνει το καθήκον του να ανήκεις σε μια συλλογικότητα με κοινές κοινωνικές και πολιτικές αξίες.
- ii. Δεύτερον, συνεπάγεται την εκμάθηση των απαραίτητων ικανοτήτων για την εκπλήρωση του ρόλου κάποιου ως συνεισφέροντος μέλους αυτής της ομάδας.

Για να θεωρηθεί ένα άτομο «καλός» πολίτης, πρέπει να συμμετέχει ενεργά στην επίλυση προβλημάτων και τη λήψη αποφάσεων από κοινού με άλλους. Ο βαθμός συμμετοχής και επένδυσης στο κοινωνικό τους περιβάλλον είναι καθοριστικός παράγοντας για το επίπεδο της «πολιτειότητας» τους (McCowan, 2009).

Όπως διατυπώθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης, ο γενικά αποδεκτός ορισμός του πολίτη είναι κάποιος που μοιράζεται μια συνύπαρξη με την κοινωνία. Στον πυρήνα αυτής της έννοιας βρίσκεται η ιδέα του «συν», που περιλαμβάνει τόσο την έννοια της συντροφικότητας όσο και την ενεργό συμμετοχή στα γεγονότα της κοινωνίας (CoE, 2003).

Η εκπαιδευτική κοινότητα, σε κάθε επίπεδο, γνωρίζει ότι η πολιτειότητα των παιδιών είναι ένα σημαντικό ζήτημα που απαιτεί προσοχή. Μέσα από μια ενδελεχή εξέταση

της σχετικής βιβλιογραφίας, είναι σαφές ότι οι κοινωνικές συνθήκες απαιτούν την καλλιέργεια μελλοντικών πολιτών που έχουν επίγνωση των καθηκόντων και των δικαιωμάτων τους, καθώς και της αλληλεξάρτησής τους με τους άλλους.

Σε διάφορα κράτη και ιδρύματα, η σημασία της εκπαίδευσης για την προώθηση της δημοκρατικής ιδιότητας του πολίτη έχει υπογραμμιστεί μέσω της παιδαγωγικής έρευνας και των επιστημονικών προόδων. Αυτό φαίνεται από την έμφαση που δίνεται στην πολιτειότητα και την προώθησή της στις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως αποδεικνύεται από ειδικές δημοσιεύσεις, όπως αυτές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 2000 και του Χατζησωτηρίου το 2011. Τέτοιες προσπάθειες ενθαρρύνουν ενεργά τη συμμετοχή των μαθητών/τριών και στοχεύουν στην καλλιέργεια τις δημοκρατικές τους ικανότητες.

Η «Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού» (1989) πυροδότησε ένα ανανεωμένο ενδιαφέρον για την εκπαίδευση στην πολιτειότητα και τη συμμετοχή των παιδιών στην κοινωνία των πολιτών. Σύμφωνα με τον Milne (2013), συχνά λησμονείται ότι τα παιδιά αποτελούν ήδη αναπόσπαστο μέρος της κοινωνικής ομάδας στην οποία γεννιούνται. Ωστόσο, αυτή η συνθήκη καθόρισε σαφείς κατευθυντήριες γραμμές τόσο για τα δικαιώματα των παιδιών όσο και για τις ευθύνες των ενηλίκων και των κρατών απέναντί τους. Αναγνώριζε επίσημα τα παιδιά ως μεμονωμένους πολίτες, και όχι απλώς μικροσκοπικές εκδοχές ενηλίκων ή αποκλειστικά σε σχέση με αυτούς.

Την τελευταία δεκαετία, η συμμετοχή των παιδιών και των νέων ενηλίκων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων σημειώνεται όλο και περισσότερο. Από τις καθημερινές τους εμπειρίες στις γειτονιές τους έως τις περιβαλλοντικές ανησυχίες σε μεγαλύτερη κλίμακα, η συμβολή και οι προοπτικές τους κερδίζουν δυναμική. Αυτό οδήγησε σε μια αυξανόμενη κατανόηση ότι η εκπαίδευση των νέων σε κοινωνικές δεξιότητες και ενεργό συμμετοχή στα κοινά, είναι μια πολύτιμη επένδυση για τη μελλοντική τους συμμετοχή στην κοινωνία (Hartung, 2017).

Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα δίνει προτεραιότητα στην καλλιέργεια αξιών και δεξιοτήτων που απαιτούνται, ώστε οι μαθητές/τριες να γίνουν ενεργοί συμμετέχοντες στις μελλοντικές δημοκρατικές διαδικασίες. Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ), χρησιμεύει ως το κύριο εργαλείο για

την επίτευξη αυτού του στόχου, όπως σημειώνει ο Πέτρου (2011). Στόχος είναι να προετοιμαστούν οι μαθητές/τριες να συμμετέχουν με πλήρη ισότητα στις δημοκρατικές διαδικασίες που θα συναντήσουν ως ενήλικες.

Η ενθάρρυνση των μαθητών/τριών να συμμετέχουν ενεργά στη σχολική ζωή, από νεαρή ηλικία, είναι ζωτικής σημασίας για την εξέλιξή τους σε υπεύθυνους πολίτες. Αυτή η ιδιότητα, αφού ενσταλάξει, μπορεί να μεταφερθεί στην ενήλικη ζωή, καθώς τα άτομα συνεχίζουν να συμβάλλουν θετικά στα κοινωνικά τους πεδία. Ο Κοντογιώργης (2003) υπογραμμίζει τη σημασία της συμμετοχής και της βιωματικής κατανόησης της ιδιότητας του πολίτη για την καλλιέργεια αυτής της σχέσης.

Η πολιτειότητα είναι ένας βασικός τομέας μάθησης τόσο στην πρωτοβάθμια όσο και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, με μαθήματα Πολιτικής Αγωγής ειδικά σχεδιασμένα για να προσεγγίσουν αυτήν την έννοια.

Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα του μαθήματος της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής (ΑΠΣ & ΔΕΠΠΣ, 2003), οι μαθητές/τριες θα πρέπει να επιδεικνύουν:

- ❖ Κατανόηση της διάκρισης μεταξύ ατομικής και ομαδικής δυναμικής.
- ❖ Ανάπτυξη της ικανότητας συμμόρφωσης με κανονισμούς και οδηγίες.
- ❖ Προώθηση της ομαδικής εργασίας, της συνεργασίας, της αυτοπειθαρχίας, του σεβασμού και των επικοινωνιακών δεξιοτήτων.
- ❖ Καλλιέργεια μιας εποικοδομητικής νοοτροπίας προς αξίες όπως η ακεραιότητα, η αμεροληψία, ο αθλητισμός και η δικαιοσύνη.
- ❖ Καλλιέργεια μιας νοοτροπίας για κοινωνικές και ψυχολογικές στρατηγικές, όπως η ομαδική εργασία, η συνεργασία, η αυτοσυγκράτηση, η αποφασιστικότητα, η υπευθυνότητα, η αντοχή και η υπομονή.

Οι θεμελιώδεις αρχές της έννοιας του πολίτη βασίζονται στις αρχές του σεβασμού, της ομαδικής συνύπαρξης και της ανάπτυξης δεξιοτήτων όπως η υπευθυνότητα, η συμμετοχή, η συνεργασία, η επικοινωνία, η παγκόσμια συνείδηση και ο σεβασμός. Αυτές οι ιδέες αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της έννοιας της πολιτειότητας και τονίζουν τη σημασία της καλλιέργειας θετικών κοινωνικών συμπεριφορών.

Όπως υποστηρίζει ο Biesta (2011), η εκπαίδευση του πολίτη ξεκινά με την ανάπτυξη ατομικών δεξιοτήτων που επιτρέπουν σε ένα άτομο να λειτουργεί αποτελεσματικά σε

ένα συλλογικό περιβάλλον. Η δημοκρατική εκπαίδευση παρέχει ένα ιδανικό περιβάλλον για την καλλιέργεια αυτών των δεξιοτήτων, οι οποίες περιλαμβάνουν την οικοδόμηση ενσυναίσθησης και τη διαδραστική επικοινωνία με τους άλλους. Μέσω της συνεχούς πρακτικής, οι μαθητές/τριες είναι εξοπλισμένοι να θέσουν σε εφαρμογή αυτές τις δεξιότητες και να γίνουν ενεργοί και υπεύθυνοι πολίτες.

Η βιωματική ανακάλυψη των δημοκρατικών αρχών, συμπεριλαμβανομένης της έννοιας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, διευκολύνεται με διάφορες συμμετοχικές δραστηριότητες. Ταυτόχρονα, η εμπλοκή των παιδιών σε ομαδικές δραστηριότητες καλλιεργεί τον κριτικό στοχασμό της ανθρώπινης φύσης και της κοινωνικής πραγματικότητας. Τρέφοντας τον εσωτερικό κόσμο των νέων μαθητών/τριών, η δημοκρατική παιδεία ενισχύεται, όπως τονίζει ο Αστέρι (2007).

Οι απαραίτητες προϋποθέσεις για την ρεαλιστική άσκηση της ενεργού συμμετοχής θα διευκόλυναν την κατανόηση και την ανάπτυξη των υποχρεώσεων, των ευθυνών και των δικαιωμάτων του ατόμου ως άτομο, επιτρέποντάς του έτσι να διεκδικήσει το ρόλο του εντός της ομάδας.

Η σύγχρονη σχολική εκπαίδευση προσεγγίζει την εκπαίδευση του πολίτη από δύο οπτικές γωνίες. Πρώτον, διδάσκει στους/στις μαθητές/τριες τις θεωρητικές πτυχές του διαχωρισμού πολίτη-κράτους. Δεύτερον, περιλαμβάνει συμμετοχικές δραστηριότητες και συλλογική συνεργασία, που ενσταλάζουν στα παιδιά τις αρετές της ενεργού συμμετοχής του πολίτη και της λήψης αποφάσεων. Η ενσωμάτωση της ιδιότητας του πολίτη στο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών πρέπει να προωθηθεί περαιτέρω και η διδασκαλία της πρέπει να προσαρμόζεται με τις σύγχρονες διδακτικές μεθόδους. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με τη χρήση τεχνικών και προσεγγίσεων καινοτόμων παιδαγωγικών θεωριών, οι οποίες έχουν σχεδιαστεί για να εισάγουν τα παιδιά σε διαφορετικές έννοιες και ιδέες με ελκυστικό τρόπο, σε παιγνιώδη περιβάλλοντα μάθησης και δημιουργίας.

Ένα από τα βασικά εργαλεία που βρίσκονται στη διάθεση του εκπαιδευτικού για την ενίσχυση της έννοιας της πολιτεότητας είναι ασφαλώς το εκάστοτε σχολικό εγχειρίδιο. Χρησιμεύει για να μεταφέρει τα βασικά στοιχεία του επίσημου αναλυτικού προγράμματος σπουδών, συμπεριλαμβανομένων των πολιτικών που αφορούν την εκπαίδευση του πολίτη. Ωστόσο, το περιεχόμενο αυτών των σχολικών

βιβλίων έχει γίνει αντικείμενο έντονων συζητήσεων. Ο ορισμός του «πολίτη» συχνά διαμορφώνεται είτε από φιλελεύθερες είτε από εθνικές προοπτικές, δίνοντας έμφαση είτε στο άτομο και τα δικαιώματά του, είτε στην κοινότητα στην οποία ανήκουν. Ως αποτέλεσμα, τα σχολικά εγχειρίδια άλλοτε υποστηρίζουν τη συμμετοχική δημοκρατία και άλλοτε την αντιπροσωπευτική δημοκρατία (Collado & Atxurra, 2006). Στο παρελθόν, η ταυτότητα ενός ατόμου ως πολίτη ήταν συνδεδεμένη με το έθνος-κράτος του, αλλά η ποικιλομορφία των σύγχρονων κοινωνιών δίνει πλέον έμφαση στην πολυπολιτισμική ή διαπολιτισμική ιδιότητα του πολίτη. Επιπλέον, η παγκοσμιοποίηση είχε ως αποτέλεσμα μια πιο κοσμοπολίτικη έννοια αυτής.

Εξετάζοντας εγχειρίδια που συνιστώνται από το Συμβούλιο της Ευρώπης για την εκπαίδευση του πολίτη, ο Ververi (2017) ανακάλυψε μια αφηρημένη απεικόνιση της κοινωνικής πραγματικότητας επηρεασμένη από τον εθνικό νεοφιλελευθερισμό. Παρά τις συνεχείς αναφορές για την παγκοσμιοποίηση, τα διεθνή γεγονότα και τα ανθρώπινα δικαιώματα, η πρόθεσή τους είναι να δημιουργήσουν την αίσθηση ότι ανήκουν σε μια μετα-εθνική κοινωνία. Αυτό δημιουργεί μια πρόκληση για τους/τις εκπαιδευτικούς, καθώς η εκπαίδευση του πολίτη απαιτεί προσαρμογή σε συνεχώς εξελισσόμενες ιδέες, ενώ παράλληλα εξισορροπεί την ποικιλομορφία στο περιεχόμενο των σχολικών βιβλίων. Το εκπαιδευτικό προσωπικό συχνά αισθάνεται περιορισμένο από την εξάρτησή του από τα σχολικά βιβλία και εκφράζει ανησυχία για την ανεπαρκή κάλυψη κρίσιμων πτυχών της δημόσιας εκπαίδευσης, που οδηγεί σε αναποτελεσματικότητα στη διδασκαλία (Kerr, 1999). Για να είναι επιτυχής, η Καρακατσάνη (2001) υποστηρίζει ότι τα σχολικά εγχειρίδια πρέπει να είναι ευπροσάρμοστα και διαρκώς ενημερωμένα, να προσαρμόζονται στις ανάγκες των μαθητών/τριών και να μην έχουν προκαταλήψεις και επιστημονικές διαφωνίες.

Τα αποτελέσματα από την αρχική φάση της έρευνας του IEA που διεξήχθη το 1999, αποκάλυψαν ότι οι παραδοσιακές μέθοδοι διδασκαλίας που χρησιμοποιούν τα σχολικά βιβλία εξακολουθούν να κυριαρχούν, ενώ οι εκπαιδευτικοί λαχταρούν για πιο διαδραστικές και δυναμικές συζητήσεις στην τάξη, νέο υλικό και άφθονο χρόνο για διδασκαλία (Torney-Purta, Lehmann, Oswald & Schulz, 2001). Επιπλέον, έρευνα που διεξήχθη από τους Meyer, Bromley και Ramirez (2010), αποκάλυψε μια ανησυχητική τάση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων να παρουσιάζονται ως έμφυτο και φυσικό χαρακτηριστικό της κοινωνίας στα περισσότερα σχολικά βιβλία,

αποκρύπτοντας τυχόν παραβιάσεις ή κοινωνικά ζητήματα που μπορεί να υπάρχουν, μετατρέποντας έτσι τους/τις μαθητές/τριες σε παθητικούς δέκτες πληροφοριών. Αυτή η προσέγγιση που βασίζεται σε βιβλία δεν περιορίζεται στην εκπαίδευση του πολίτη, καθώς και άλλες πτυχές της εκπαίδευσης εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τα σχολικά βιβλία. Για να το αξιολογήσει κάποιος αυτό, πρέπει να διερευνήσει πρώτα πώς παρουσιάζεται η κοινωνική συμμετοχή και δραστηριότητες και εάν περιορίζουν ή προωθούν διαφορετικές κοινωνικές και πολιτικές ταυτότητες (Collado & Atxurra, 2006).

Σε Ευρωπαϊκό πλαίσιο, τα γαλλικά σχολικά εγχειρίδια για παράδειγμα, δίνουν προτεραιότητα στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων των μαθητών/τριών και στην κατανόηση των κοινωνικών κανόνων, των πολιτικών δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων του πολίτη. Καλύπτονται, επίσης, θεμελιώδεις αρχές όπως η ελευθερία, η ευθύνη και ο τρόπος λειτουργίας των θεσμών, συμπεριλαμβανομένης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του κράτους δικαίου. Το πρόγραμμα σπουδών στοχεύει να παράγει ενημερωμένους και υπεύθυνους πολίτες. Η εκπαίδευση του πολίτη ξεκινά από το επίπεδο της τάξης, όπου οι μαθητές/τριες μαθαίνουν πώς να διαχειρίζονται τη συμπεριφορά και το σχολικό τους περιβάλλον, όπως σημειώνουν οι Καρακατσάνη κ.ά. (2004).

Στο δημοτικό σχολείο, στην Ισπανία τονίζεται συχνά η σημασία της οικογενειακής συνεργασίας και της ανάθεσης καθηκόντων. Όσον αφορά την ευθύνη στο σχολικό περιβάλλον, οι μαθητές/τριες διδάσκονται να προσέχουν τρεις βασικούς τομείς:

A) Να κάνουν υπεύθυνη χρήση του υλικού της τάξης.

B) Να φροντίζουν για την τήρηση κωδίκων συμπεριφοράς.

Γ) Να είναι ευαίσθητοι ως προς την αναγνώριση των δικαιωμάτων των υπολοίπων μαθητών/τριών.

Τα σχολικά εγχειρίδια στην Αγγλία καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων που αφορούν το δημοκρατικό πολιτικό σύστημα, την πολιτειότητα και την εκλογική διαδικασία, καθώς και τους ρόλους του Κοινοβουλίου, του μονάρχη και του δικαστικού συστήματος. Άλλα βασικά θέματα που συζητούνται, περιλαμβάνουν τις λειτουργίες των δημόσιων ιδρυμάτων και των εθελοντικών ομάδων στην κοινωνία,

την εφαρμογή των νόμων και τα διάφορα επίπεδα διακυβέρνησης, όπως σε τοπικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο. Τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι διεθνείς νόμοι και η σημασία του αμοιβαίου σεβασμού και κατανόησης είναι επίσης αναπόσπαστα στοιχεία του αναλυτικού προγράμματος σπουδών. Επιπλέον, οι μαθητές/τριες ενθαρρύνονται να συμμετάσχουν στον κοινοτικό εθελοντισμό ως ευκαιρία για ενεργό συμμετοχή (Department for Education, 2014).

Στο ελληνικό πλαίσιο και ελληνικά σχολικά εγχειρίδια από την άλλη, ενσωματώνονται ενότητες για τις κρατικές και κοινωνικές δομές, τη συμμετοχή των πολιτών, καθώς και τα δικαιώματα και τις ευθύνες της ενεργού ιδιότητας του πολίτη. Επιπλέον, οι μαθητές/τριες θα μάθουν για την πολύτιμη φύση του εθελοντισμού, μέσω κοινωνικών πρωτοβουλιών και διεθνών οργανώσεων. Λεπτομερέστερες συζητήσεις για την ιδιότητα του πολίτη εισάγονται στα εγχειρίδια της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, από την πέμπτη τάξη του δημοτικού σχολείου και έπειτα, όπου οι μαθητές/τριες θα προσεγγίσουν την έννοια της ιδιότητας του πολίτη πιο εμπειριστατωμένα Γκόβας και Κύρδης (2014).

Ειδικότερα, όσον αφορά τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών και το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση για την προώθηση της ιδιότητας του πολίτη στη χώρα μας, από το σχολικό έτος 2021-2022, τέθηκαν σε ισχύ τα Εργαστήρια Δεξιότητων (ΦΕΚ 3791/Β/13-8-2021), όπου ευθυγραμμίζονται με την ενίσχυση της πολιτεϊότητας των μαθητριών και των μαθητών. Στο πλαίσιο του Εβδομαδιαίου Ωρολογίου Προγράμματος του **Νηπιαγωγείου**, τα Εργαστήρια Δεξιότητων εντάσσονται στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα της τάξης και υλοποιούνται κατά την πρωινή λειτουργία και στο χρονικό διάστημα (διδασκτικές ώρες) που ορίζεται για τις «Οργανωμένες Δραστηριότητες και διερευνήσεις με βάση το ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ», σε τρεις (3) διδασκτικές ώρες, κατανεμημένες δύο (2) με τρεις (3) φορές την εβδομάδα. Ο/Η νηπιαγωγός έχει την ευελιξία να επιλέγει ανάλογα με το πλαίσιο, τη δυναμική της ομάδας και τα ενδιαφέροντα των νηπίων, τη θεματική που θα διαπραγματεύεται στην τάξη. Στο **Δημοτικό**, τα Εργαστήρια Δεξιότητων εμπλουτίζουν τη θεματολογία της «Ευέλικτης Ζώνης Διαθεματικών και Δημιουργικών Δραστηριοτήτων» με συγκεκριμένες θεματικές Ενότητες, απαραίτητες για την ανάπτυξη δεξιοτήτων, την απόκτηση ικανοτήτων και τη διαμόρφωση στάσεων, ενισχύοντας την ιδιότητα του ενεργού

πολίτη, με στόχο να αντισταθμίσουν την ανελαστικότητα, τις μονομέρειες και τον πολυκερματισμό του παραδοσιακού σχολείου και να διαποτίσουν με τις αρχές τους και τις πρακτικές τους την καθημερινή διδακτική πράξη.

Ως προς την υλοποίησή τους, τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων (Skills lab), ύστερα από την πιλοτική εφαρμογή τους σε 218 σχολεία το 2020-2021, ξεκίνησε η καθολική εφαρμογή τους. Τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων εισάγουν καινοτομίες στο κοινωνικό πλαίσιο μάθησης και επιδιώκουν την καλλιέργεια της αυτό-ρύθμισης στη μάθηση, της συνεργασίας και της αυτοβελτίωσης. Λόγω του ιδιαίτερου χαρακτήρα τους, δεν αξιολογούνται με τον παραδοσιακό τρόπο, αλλά δίνεται έμφαση στην περιγραφική αξιολόγηση και τη σύνταξη φακέλου επιτευγμάτων (portfolio) από την μαθήτριά και τον μαθητή. Η διαδικασία αξιολόγησης των δεξιοτήτων λειτουργεί διαμορφωτικά και αναδεικνύει τις προτεραιότητες που θα πρέπει να τεθούν κατά το σχεδιασμό των Σχεδίων Δράσης της Σχολικής Μονάδας. Στο πλαίσιο των Εργαστηρίων αυτών, υπάρχουν τέσσερις θεματικοί άξονες:

- 1) Θεματικός Άξονας: Ζω καλύτερα – Ευ Ζην
- 2) Θεματικός Άξονας: Φροντίζω το Περιβάλλον
- 3) **Θεματικός Άξονας: Ενδιαφέρομαι και Ενεργώ - Κοινωνική Συναίσθηση και Ευθύνη**
- 4) Θεματικός Άξονας: Δημιουργώ και Καινοτομώ – Δημιουργική Σκέψη και Πρωτοβουλία

Οι θεματικές των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων περιλαμβάνουν, ενδεικτικά, την κλιματική αλλαγή, την πρόληψη και προφύλαξη από φυσικές καταστροφές, τον εθελοντισμό, την οδική ασφάλεια, το STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics), τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, την επιχειρηματικότητα, τον σχολικό επαγγελματικό προσανατολισμό, και θα διδάσκονται στη λογική της βιωματικής μάθησης και της συνεργασίας (π.χ. οι μαθητές καλούνται να οργανώσουν από κοινού ένα πρόγραμμα ανακύκλωσης).

Στον εν λόγω θεματικό άξονα, περιλαμβάνονται προγράμματα στους τομείς που εμπεριέχονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, η συμπερίληψη, ο εθελοντισμός, ο αλληλοσεβασμός και η διαφορετικότητα. Έτσι λοιπόν, με βάση τις θεματικές του άξονα, οι μαθητές/τριες θα έχουν την ευκαιρία να προσεγγίσουν έννοιες όπως: ο

εθελοντισμός, η πολιτειότητα, τα ανθρώπινα δικαιώματα και η αξιοπρέπεια, ο αλληλοσεβασμός και σεβασμός στη διαφορετικότητα, η αντιμετώπιση διακρίσεων, η ισότητα των φύλων, η συνεργασία/συνεργατικότητα, η φιλανθρωπία, η κοινωνική ευαισθησία, η κοινωνική ευθύνη, οι ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, η συμπερίληψη στην εκπαίδευση, η δημοκρατία, η δημοκρατική παιδεία και παράδοση, ο σχολικός και διαδικτυακός εκφοβισμός.

Στόχοι του μαθήματος

Η στοχοθεσία των προγραμμάτων έχει προσδιοριστεί βάσει των λεγόμενων δεξιοτήτων του 21ου αιώνα: δεξιότητες της ζωής (life skills), ήπιες δεξιότητες (soft skills) και δεξιότητες τεχνολογίας και επιστήμης. Ενδεικτικά, οι σύγχρονες δεξιότητες περιλαμβάνουν την πολιτειότητα, την κριτική σκέψη, τη δημιουργικότητα, τη συνεργασία, την επικοινωνία, την ευελιξία και την προσαρμοστικότητα, την πρωτοβουλία, την οργανωτική ικανότητα, την ενσυναίσθηση και τις κοινωνικές δεξιότητες, την επίλυση προβλημάτων, τον ψηφιακό και τεχνολογικό γραμματισμό.⁶

⁶ Περισσότερες πληροφορίες για τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων υπάρχουν στην επίσημη ιστοσελίδα του Ιντιστούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ): <http://iep.edu.gr/el/psifiako-arithetirio/skill-labs>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΠΙΛΟΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: “N.EU CITIZENSHIP”

Το παρόν project αποτελεί ένα καινοτόμο εκπαιδευτικό πρόγραμμα που προσπαθεί να ενισχύσει τις δεξιότητες του πολίτη του 21^{ου} αιώνα. Βασική κρηπίδα του project αποτελεί η έννοια της πολιτειότητας (citizenship), καθώς η ανάπτυξη της ιδιότητας του πολίτη και η ενεργός συμμετοχή στις κοινωνικές διεργασίες, αποτελεί στόχο διεθνών προγραμμάτων και συμφωνιών, όπως αυτά της UNESCO, του Ο.Η.Ε και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παρακάτω περιγράφονται αναλυτικά οι βασικές επιδιώξεις του παρόντος εκπαιδευτικού προγράμματος.

3.1. Σκοπός και στόχοι του project

Σκοπός του συγκεκριμένου project είναι η καλλιέργεια των δεξιοτήτων πολιτειότητας των μαθητών/τριών του δημοτικού σχολείου, καθώς και των δεξιοτήτων στους πολυγραμματισμούς, μέσα από την εμπλοκή τους σε ποικίλες δημιουργικές δραστηριότητες σε ένα πολυτροπικό εκπαιδευτικό περιβάλλον.

Οι γενικοί στόχοι του project στοχεύουν στην ενίσχυση που αφορά σε δεξιότητες στους πολυγραμματισμούς, των γνωστικών, ψυχοκινητικών, κοινωνικών και ψηφιακών δεξιοτήτων των μαθητών/τριών και είναι οι ακόλουθοι ανά κατηγορία:

-Γνωστικές δεξιότητες

- ✓ Να μάθουν διάφορες έννοιες και θεσμούς μέσα από αυθεντικές δραστηριότητες
- ✓ Να αναπτύξουν τις γνωστικές και μνημονικές στρατηγικές

-Ψυχοκινητικές δεξιότητες:

- ✓ Ανταποκρίνονται ορθά σε ερεθίσματα του περιβάλλοντος
- ✓ Να χειρίζονται αποτελεσματικά την επιτυχία και την αποτυχία τους
- ✓ Να αναπτύξουν δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων

-Κοινωνικές/επικοινωνιακές δεξιότητες και στρατηγικές

- ✓ Να συνεργάζονται ομαδικά
- ✓ Να ενισχύσουν τη λεκτική και εξωλεκτική επικοινωνία μέσα από αυθεντικές δραστηριότητες
- ✓ Να εκθέτουν ερωτήματα και να συζητούν
- ✓ Να δρουν αποτελεσματικά στα πλαίσια της ομάδας, αναλαμβάνοντας ρόλους και υπακούοντας σε κανόνες που έχουν ορίσει
- ✓ Να καλλιεργήσουν διαπολιτισμική ενσυναίσθηση

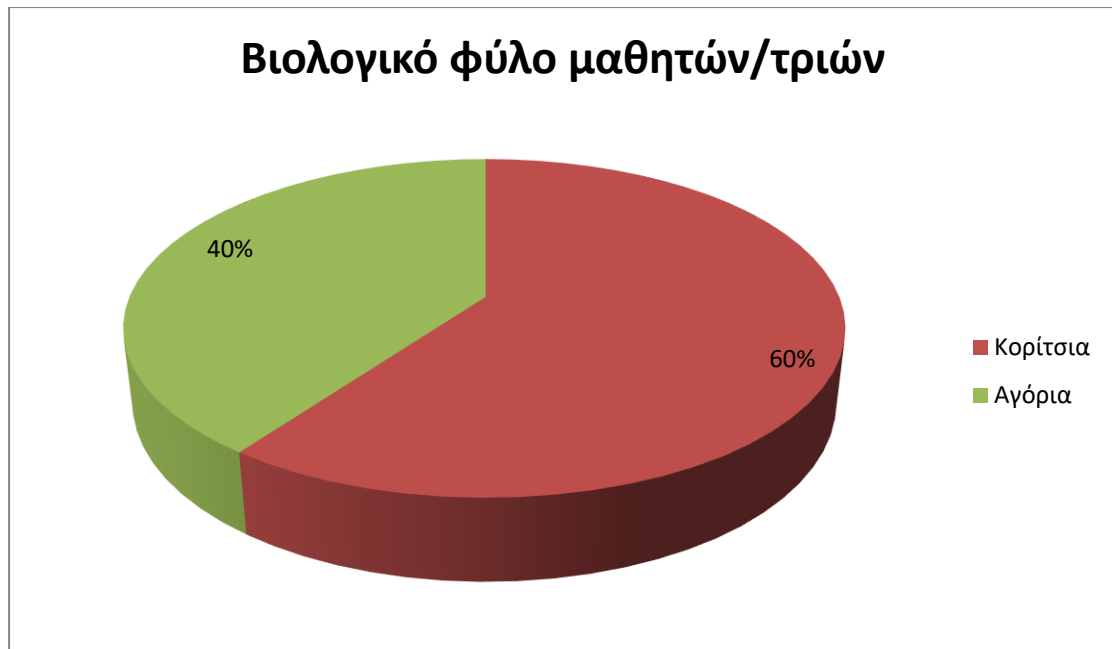
-Ψηφιακές δεξιότητες και δεξιότητες στους πολυγραμματισμούς:

- ✓ Να ανταποκρίνονται σε ερεθίσματα του περιβάλλοντος
- ✓ Να ανταποκρίνονται σε πολυτροπικά περιβάλλοντα μάθησης
- ✓ Να καλλιεργήσουν δεξιότητες πολυγραμματισμών, μέσω της δημιουργίας πολυμεσικού υλικού

Οι επιμέρους στόχοι του project αναλύονται διεξοδικότερα παρακάτω, σε κάθε θεματική ενότητα του πιλοτικού εκπαιδευτικού προγράμματος.

3.2. Συμμετέχοντες/ουσες

Στο project έλαβαν μέρος 15 μαθήτριες και μαθητές της έκτης δημοτικού και συγκεκριμένα της τάξης ΣΤ2 του 5^{ου} Δημοτικού σχολείου Φλώρινας (Θεόδωρος Κάστανος), κατά το σχολικό έτος 2022-2023. Από το σύνολο των 15 μαθητών/τριών της τάξης, τα 9 ήταν κορίτσια και τα 6 αγόρια και αυτό σε ποσοστό αποτυπώνεται ως 60% για τα κορίτσια και 40% για τα αγόρια (βλ. γράφημα 1). Στο γράφημα που ακολουθεί αναπαρίσταται γραφικά το ποσοστό των κοριτσιών και των αγοριών της τάξης:

Γράφημα 1: Η κατανομή των μαθητών/τριών με βάση το βιολογικό τους φύλο.

Όπως παρατηρείται και από το παραπάνω γράφημα, από το σύνολο των μαθητριών/των της τάξης, το 60% είναι κορίτσια, ενώ το υπόλοιπο 40% αγόρια. Η κατανομή αυτή των μαθητριών/των με βάση το βιολογικό τους φύλο λήφθηκε σοβαρά υπόψη, τόσο κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού του project, όσο και κατά τη διαδικασία υλοποίησής του. Η μη ισόποση κατανομή των φύλων 60/40% (gender balance), δημιούργησε συνθήκες ιδιαίτερης προσοχής και απαιτούσε έναν πιο προσεκτικό χειρισμό και προσεκτική επιλογή του εποπτικού υλικού και των δραστηριοτήτων, ώστε να είναι όσο το δυνατόν πιο συμπεριληπτικές.

3.3. Σχεδιασμός του εκπαιδευτικού προγράμματος (project)

Αφορμή για τον σχεδιασμό του συγκεκριμένου καινοτόμου εκπαιδευτικού προγράμματος υπήρξε η προσπάθεια δημιουργίας ενός πολυτροπικού υλικού, που να βασίζεται στη καλλιέργεια των δεξιοτήτων ενός σύγχρονου πολίτη, ικανού να αναποκρίνεται στα νέα ερεθίσματα και τις ανάγκες της κοινωνίας στο πλαίσιο της σχολικής τάξης. Βεβαίως, η λογική της δημιουργίας του υλικού δεν ήταν αυθαίρετη, αλλά άκρως στοχευμένη, καθώς μέσα από το υλικό που κατασκευάστηκε δύναται να καλυφθεί μέρος των στόχων και δραστηριοτήτων με βάση το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (ΑΠΣ) και το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) του δημοτικού σχολείου, όσον αφορά το μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής (ΚΠΑ). Ταυτόχρονα, οι δραστηριότητες που αναπτύχθηκαν μέσω

του παρόντος project, εκτίνονται σε διαθεματικό πλαίσιο διδασκαλίας, όπως για παράδειγμα την Ιστορία, τα Εικαστικά, τη Μουσική (εν γένει την καλλιτεχνική παιδεία), τη Μελέτη Περιβάλλοντος, τη Φυσική Αγωγή, τη Πληροφορική και τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων.

Ο ερευνητής, προσπαθώντας να δημιουργήσει γέφυρες επικοινωνίας μεταξύ των διαφόρων μαθημάτων του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών του δημοτικού υπό το πρίσμα της διδακτικής της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής και του Πολιτισμού, δημιούργησε μια σειρά δραστηριοτήτων με παιχνίδια μη τυπικής και άτυπης μάθησης, εντός τυπικού πλαισίου εφαρμογής. Οι δραστηριότητες είναι εμπνευσμένες από διάφορα διδακτικά εγχειρίδια, όπως το *“Compassito – μικρή πυξίδα”*, *“Compass – Ένα Εγχειρίδιο Εκπαίδευσης στα Ανθρώπινα Δικαιώματα για νέους/νέες”*, *“Compass – Manual for Human Rights Education with Young People”* από εκδόσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με την εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα, *“Τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στο Σχολείο - Πρακτικές δραστηριότητες για σχολεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης”*, *“Νοιάζομαι και Δρω, Εθελοντισμός – Αλληλεγγύη – Ενεργός Πολίτης, Δραστηριότητες – Ασκήσεις – Τεχνικές για τον εκπαιδευτικό”*, *“Πρώτα Βήματα: Ένα εγχειρίδιο για να αρχίσετε την Εκπαίδευση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα”* (εγχειρίδιο Διεθνούς Αμνηστίας HRE), *«Κι αν ήσουν εσύ;»* (θεατροπαιδαγωγικές δραστηριότητες για την ευαισθητοποίηση στα ανθρώπινα δικαιώματα και σε θέματα προσφύγων), *“Living and Learning Democracy”* (διαδικτυακή πλατφόρμα του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με τα Ανθρώπινα Δικαιώματα), αλλά και ακόμα περισσότερα χρήσιμα εκπαιδευτικά εγχειρίδια, που ενισχύουν τις δεξιότητες του σύγχρονου πολίτη και είναι ιδιαίτερα προσφιλείς και δημοφιλείς στα παιδιά. Τα παραπάνω εκπαιδευτικά εγχειρίδια αποτελούν σημαντικό εργαλείο στα χέρια των εκπαιδευτικών για τη σύνθεση δραστηριοτήτων που άπτονται σε ζητήματα πολιτειότητας, δημοκρατίας κλπ. Μέσω του παρόντος project αναπτύχθηκαν και υλοποιήθηκαν διάφορες δημιουργικές δραστηριότητες όπως είναι τα επιδαπέδια παιχνίδια, παζλ και σπαζοκεφαλιές, κολάζ, ψηφιακά παιχνίδια και παιχνίδια επαυξημένης πραγματικότητας (augment reality), παιχνίδια κατασκευών, δημιουργικά παιχνίδια, κινητικά παιχνίδια, παντομίμα, ψηφιακή αφήγηση, παιχνίδια πληροφοριακού κενού και παιχνίδια εικασίας. Από τα σχετικά φύλλα εργασίας και τις ομαδικές δραστηριότητες που σχηματίστηκαν, οι μαθητές/τριες έλαβαν τις απαραίτητες

γνώσεις που απαιτούνται βάσει των επίσημων στόχων και της αντίστοιχης διάρθρωσης της θεωρίας ή των δραστηριοτήτων που υπάρχει και στα σχολικά εγχειρίδια.

Επομένως, ο ερευνητής επιχείρησε να δημιουργήσει ένα πολυμεσικό υλικό που να θέτει στο επίκεντρο τον/την μαθητή/τρια και τις επιθυμίες του/της και να είναι ευχάριστο (γι' αυτό και σχεδιάστηκε με βάση παιγνιώδεις δραστηριότητες μη τυπικής μάθησης). Φρόντισε, μάλιστα, ο/η εκπαιδευτικός ή ο/η αναγνώστης/στρια που θα πάρει στα χέρια του/της την παρούσα πρόταση διδασκαλίας, να έχει ένα «έτοιμο υλικό» που να τον κατευθύνει στην προσπάθειά του/της να δημιουργήσει μια ενδιαφέρουσα, διαφορετική και καινοτόμα διδασκαλία, η οποία να κεντρίζει το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών, που ξεφεύγει από τη στείρα αναπαραγωγή γνώσεων που παρέχουν τα σχολικά εγχειρίδια και να οδηγεί τους/τις μαθητές/τριες στη γνώση, μέσω της αλληλόδρασης και της συνεργασίας.

Οι προσεγγίσεις που αξιοποιήθηκαν για την οργάνωση των ενοτήτων κατά το σχεδιασμό του παρόντος πιλοτικού εκπαιδευτικού προγράμματος ήταν η διαθεματική μάθηση (crosscurricular learning) και η δραστηριοκεντρική προσέγγιση (task-based learning). Μέσα από τις παιγνιώδεις δραστηριότητες, επιχειρείται να δημιουργηθεί ένα επικοινωνιακό πλαίσιο που να ενεργοποιεί το ενδιαφέρον και τη φαντασία των παιδιών, καθώς και να καλλιεργεί την πολιτισμική τους αφύπνιση (Γρίβα & Λαζαρίδου, 2014). Συνεπώς, μία ακόμη πολύ βασική προσέγγιση του παρόντος υλικού αποτελεί και η επικοινωνιακή προσέγγιση, με τη καλλιέργεια διαπολιτισμικής επίγνωσης και ενσυναίσθησης των μαθητών/τριών, μέσα από βιωματικές δραστηριότητες. Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, θα δοθεί στους/στις μαθήτριες/μαθητές η ευκαιρία για ελευθερία έκφρασης, σκέψης και πληροφόρησης από ποικίλο υλικό, μέσα από ΜΜΕ, έργα τέχνης, φωτογραφίες, βίντεο κ.ά. (Πλιόγκου, 2011). Έτσι, η συγγραφή και η οργάνωση των θεματικών ενοτήτων, έγινε με τέτοιον τρόπο, ώστε να προωθείται η αλληλόδραση μεταξύ των μαθητών και μαθητριών, με σκοπό την ενίσχυση κάθε μορφής επικοινωνίας, καθώς και τη καλλιέργεια δεξιοτήτων του πολίτη του 21^{ου} αιώνα, όπως η συνεργασία, η αναλυτική σκέψη, η κριτική σκέψη, ο ψηφιακός και πληροφοριακός εγγραμματισμός και η διαπολιτισμική ενσυναίσθηση κ.ά. Με την καλλιέργεια αυτών των δεξιοτήτων, αντιμετωπίζουμε προκλήσεις και να αναζητούμε λύσεις που θα μας βοηθήσουν να

αντιμετωπίσουμε τις προκλήσεις του 21^{ου} αιώνα και να προωθήσουμε την πρόοδο και την καινοτομία σε διάφορους τομείς της ζωής μας (Αθανασίου, 2020).

Οι δέκα δεξιότητες του 21^{ου} αιώνα σύμφωνα με το μοντέλο των Binkley, Erstad, Herman, Raizen, Ripley, Miller-Ricci και Rumble (2012) είναι οι εξής:

Τρόποι Σκέψης

1. Δημιουργικότητα και καινοτομία.
2. Κριτική σκέψη, επίλυση προβλημάτων, λήψη αποφάσεων.
3. Μαθαίνω πώς να μαθαίνω, μεταγνώση.

Τρόποι Εργασίας

4. Επικοινωνία.
5. Συνεργασία (ομαδική εργασία).Εργαλεία Εργασίας
6. Πληροφοριακός εγγραμματισμός(περιλαμβάνει έρευνα πηγών, τεκμηρίων κ.λπ.).
7. Ψηφιακός εγγραμματισμός.

Ζώντας στον Κόσμο

8. Ιδιότητα του πολίτη, τοπική και διεθνής.

9. Ζωή και καριέρα.
10. Προσωπική και κοινωνική ευθύνη, συμπεριλαμβάνει πολιτιστική συνειδητότητα και ικανότητα

Οι τρόποι σκέψης αναφέρονται στις δεξιότητες που δίνουν έμφαση στην ανώτερη σκέψη, στην ανάκληση και την εξαγωγή συμπερασμάτων. Οι τρόποι εργασίας αναφέρονται στις δεξιότητες επικοινωνίας και συνεργασίας οι οποίες πρέπει να είναι ιδιαίτερα εξελιγμένες. Τα εργαλεία εργασίας αφορούν τον πληροφοριακό και ψηφιακό εγγραμματισμό και αποτελούν το μέλλον της σύγχρονης κοινωνίας μας. Η τελευταία κατηγορία περιλαμβάνει την ικανότητα του υπεύθυνου Πολίτη, την Ζωή και την Καριέρα, αλλά και την Προσωπική και Κοινωνική Υπευθυνότητα.

Είναι σαφές ότι η καλλιέργεια των δεξιοτήτων που αναφέρθηκαν παραπάνω, προϋποθέτει ένα διαφορετικό περιβάλλον μάθησης και αξιολόγησης. Ένα τέτοιου είδους περιβάλλον μπορεί να δημιουργήσει η αυθεντική μάθηση. Η αυθεντική μάθηση και η αξιολόγηση στηρίζεται στη θεωρία του «κοινωνικού

εποικοδομητισμού» (social constructivism), σύμφωνα με την οποία δίνεται έμφαση στον κοινωνικό χαρακτήρα της γνώσης και ο/η μαθητής/τρια οικοδομεί δημιουργώντας αυθεντικές δραστηριότητες που έχουν νόημα και προσιδιάζουν σε πραγματικές συνθήκες. Συμμετέχοντας ο/η μαθητής/τρια σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων μαζί με άλλους μαθητές/τριες, εσωτερικεύει ή οικειοποιείται τα γνωστικά αποτελέσματα της ομαδικής εργασίας, εφαρμόζει καινούριες στρατηγικές και γνωρίζει με διαφορετικό τρόπο τον κόσμο και την κουλτούρα (Woolfolk, 2008).

Η αυθεντική μάθηση και αξιολόγηση συνδέεται με διδακτικές και παιδαγωγικές προσεγγίσεις όπως αυτές που θα υλοποιηθούν στο παρόν project. Έχει σχέση με τα κινήματα «της κριτικής σκέψης» και της «ολιστικής ανάπτυξης της γνώσης», όπου στο επίκεντρο τοποθετείται η διδασκαλία με στόχο την κατανόηση (Blythe, 1998· Bruner, 1997· Wiggins & McTighe· 1998, & Κουλουμπαρίτση, 2003)

Ο ερευνητής, λοιπόν, πριν προβεί στην εκπόνηση των δραστηριοτήτων, έλαβε υπόψη του τις παραπάνω αρχές που συνάδουν και με τις δεξιότητες του σύγχρονου πολίτη που προωθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση, με σκοπό να αναταποκρίνεται το υλικό όσο γίνεται περισσότερο στις ιδιαίτερες ανάγκες των μαθητών/τριών, καθώς και στις ανάγκες για τη δημιουργία ενός ελκυστικού περιβάλλοντος διδασκαλίας και μάθησης, όπως περιγράφεται παρακάτω:

Αρχές σχεδιασμού του εκπαιδευτικού υλικού:
✓ Να είναι ελκυστικό και διασκεδαστικό
✓ Να σχετίζεται με τις προσωπικές εμπειρίες και την προϋπάρχουσα γνώση των μαθητών
✓ Να δίνει τη δυνατότητα στο παιδί για διερεύνηση σε ένα πολυαισθητηριακό πλαίσιο
✓ Να ικανοποιεί τους πολλαπλούς τύπους νοημοσύνης των παιδιών
✓ Να είναι εύκολα προσβάσιμο και κατανοητό
✓ Να είναι ευκολοπροσάρμοστο, ευέλικτο στη χρήση του
✓ Να αποτελείται από δραστηριότητες οι οποίες δεν είναι πολύ σύντομες, αλλά ούτε και μακρόσυρτες, ώστε να μην αποσπών την προσοχή των μαθητών
✓ Να περιέχει πλούσιο οπτικοακουστικό υλικό, ώστε να είναι ελκυστικό και να

κεντρίζει την προσοχή των παιδιών
✓ Να ενεργοποιεί τα κίνητρα και την κριτική σκέψη των παιδιών μέσα από οικεία και ενδιαφέροντα θεματολογία
✓ Να περιέχει ένα φυσικό πλαίσιο επικοινωνίας
✓ Να δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά να εκφράσουν τη δημιουργικότητά τους, τόσο λεκτικά όσο και εξωλεκτικά μέσα από την κίνηση
✓ Να βασίζεται στη διαθεματικότητα και την πολυτροπικότητα
✓ Να σχετίζεται άμεσα με τον πολιτισμό και τα βιώματα των μαθητών

(Γρίβα & Σέμογλου, 2013, σ.140)

Οι παραπάνω αρχές υποδηλώνουν πως κατά το σχεδιασμό, ο ερευνητής εφάρμοσε σε μεγάλο βαθμό την ολιστική προσέγγιση. Η ολιστική προσέγγιση θέτει τον/την μαθητή/μαθήτρια στο επίκεντρο της μάθησης και των δραστηριοτήτων στις οποίες εμπλέκεται στην τάξη, προωθώντας την αλληλόδραση ανάμεσα στον/στην μαθητή/τρια ως ολότητα (Γρίβα & Σέμογλου, 2013, σ.39). Επιπλέον, επιδιώχθηκε μία προσπάθεια προς την κατεύθυνση της ικανοποίησης διαφορετικών μαθησιακών στυλ, με τη δημιουργία πολυμεσικού υλικού που να ανταπεξέρχεται σε όλους τους τύπους νοημοσύνης, συνεργασίας και αλληλεπίδρασης των μαθητών/τριών.

Το παρόν project είχε ως εφελτήριο καινοτόμες προσεγγίσεις στη διδασκαλία και τη μάθηση. Η υιοθέτηση της ολιστικής, της θεματοκεντρικής και της δραστηριοκεντρικής προσέγγισης, παρέχει ευκαιρίες όπου ενθαρρύνει την αναλυτική και κριτική σκέψη και οδηγεί στην εποικοδομητική και δημιουργική κατανόηση από την πλευρά των μαθητών/τριών (Γρίβα & Σέμογλου, 2015, σ.137). Η χρήση ποικίλων δραστηριοτήτων υπήρξε ο πυρήνας του project, με κάθε διδακτική παρέμβαση να περιλάμβανε τη χρήση δημιουργικών δράσεων με στόχο την ευκολότερη και πιο ευχάριστη κατανόηση δύσκολων κοινωνικών εννοιών και την ανάπτυξη των δεξιοτήτων των μαθητών/τριών.

Επιπρόσθετα, τα σχολικά εγχειρίδια αποτελούν έναν από τους πιο σημαντικούς φορείς μεταφοράς στάσεων και αντιλήψεων, αφού είναι γραμμένα με τρόπο που αναπαράγουν στερεότυπα, κάνοντας ακόμη πιο δύσκολη την καλλιέργεια δεξιοτήτων των μαθητών/τριών (Πλιόγκου, Κανταρτζή & Τριανταφύλλου, 2017). Γι' αυτόν τον λόγο λοιπόν, οι δραστηριότητες του παρόντος project ξεφεύγουν από τα σχολικά στεγανά των εγχειριδίων, εγκολπώνοντας παιγνιώδεις δημιουργικές δραστηριότητες

με τη χρήση βιωματικής μεθόδου, συνεισφέροντας στην προώθηση της πολιτικής κοινωνικοποίησης ατόμων και ομάδων, που μπορούν να συμβάλλουν στον ατομικό και κοινωνικό μετασχηματισμό, στην κοινωνική συνοχή και στην κοινωνική αλλαγή, με τη δημιουργία νέων ικανών πολιτών, που δρουν με πολιτειότητα και δημοκρατικές αξίες (Πλιόγκου & Καρακατσάνη, οπ. Αναφ. στο: Βαρβούνης, Κατσαδώρος & Καπανιάρης, 2022).

3.4. Συνοπτική παρουσίαση δραστηριοτήτων και θεματικές ενότητες του project

Οι δραστηριότητες που θα λάβουν χώρα στο project θα χωριστούν σε συνολικά επτά θεματικές ενότητες (οι ενότητες για την Ενεργό Ευρωπαϊκή Πολιτειότητα διασπώνται σε δύο ξεχωριστές θεματικές 5α και 5β). Κάθε θεματική ενότητα υλοποιείται σε διάστημα δύο διδακτικών ωρών και η μεθοδολογία που ακολουθείται είναι το προστάδιο, το κύριο στάδιο και το μεταστάδιο (βλ. Γρίβα & Σέμογλου, 2016). Στόχος είναι μέσω της δραστηριοκεντρικής μεθόδου, οι μαθητές/τριες να έρθουν σε επαφή με έννοιες όπως η δημοκρατία, οι ρόλοι και οι υποχρεώσεις του πολίτη, τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ενεργό Ευρωπαϊκή πολιτειότητα, τους ματανάστες και πρόσφυγες, με όσο το δυνατόν πιο παιγνιώδη τρόπο, ενισχύοντας τις δεξιότητες και τις ικανότητες τους. Με τη συμμετοχή των παιδιών στις πολυθεματικές και βιωματικές τύπου δραστηριότητες, οι μαθητές/τριες θα προσεγγιστούν ως δρώντα κοινωνικά υποκείμενα, φορείς των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ενεργών διαμορφωτών της ζωής, αναλαμβάνοντας ρόλους και υποχρεώσεις (Καρακατσάνη & Πλιόγκου, οπ. αναφ. στο Πλιόγκου & Καρακατσάνη, 2016, σ. 213).

Η οργάνωση των ενοτήτων του project εκτίνεται σε 6 θεματικές και είναι οι εξής:

1. Θεσμοί
2. Ρόλοι και υποχρεώσεις Πολίτη
3. Δικαιώματα Πολίτη
4. Δημοκρατία και Πολίτης
- 5.α. Διάσταση του Ευρωπαίου Πολίτη – Ενεργού Πολίτη

(Ενεργός Ευρωπαϊκή Πολιτειότητα)

5.β. Ευρωπαίος Πολίτης και κινητικότητα

6. Μεταναστευτικές εισροές και κοινωνική ένταξη

Ακολουθεί η συνοπτική περιγραφή των δραστηριοτήτων των έξι θεματικών ενότητων:

1. «Θεσμοί»

Συγκεκριμένα, στην ενότητα 1, ο εκπαιδευτικός προσπαθεί να προσεγγίσει την έννοια των «Θεσμών» παραγωγικά. Ξεκινά με τη χρήση του Google Earth την περιήγηση στην υδρόγειο σφαίρα, όπου δείχνει τον κόσμο μας. Εκεί κάνει συζήτηση με τους/τις μαθητές/τριες σχετικά με το τι θεσμούς γνωρίζουν να υπάρχουν ανά τον κόσμο (π.χ. Unicef, Action Aid, Green peace κλπ. Στη συνέχεια, προχωράει στα πιο ειδικά, κάνοντας ζουμ στην Ευρώπη και ρωτάει τα παιδιά να σκεφτούν τι είδους θεσμοί υπάρχουν (π.χ. Ευρωπαϊκή Ένωση κλπ). Κάνει συζήτηση σχετικά με τον σκοπό των διεθνών οργανώσεων που αντιμετωπίζουν παγκόσμια προβλήματα και υπερασπίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα. Έπειτα, συνεχίζει το «ταξίδι», κάνοντας ζουμ στην Ελλάδα με τελικό προορισμό το σπίτι και τη γειτονιά. Στο στάδιο αυτό, επιχειρείται μία πρώτη προσέγγιση της έννοιας «πολίτης» και των θεσμών που υπάρχουν τριγύρω του, καθώς είναι αυτός που ενυπάρχει εντός κοινωνικού συνόλου, έχει δικαιώματα και υποχρεώσεις, μετέχει σε διάφορες ανθρωπιστικές οργανώσεις και θεσμούς. Στη συνέχεια, μέσα από ένα διαδραστικό σταυρόλεξο, οι μαθητές/τριες καλούνται να βρουν ομαδικά διάφορους θεσμούς που αναλύθηκαν παραπάνω και είναι κρυμμένοι σε αυτό το σταυρόλεξο. Απώτερο της δημιουργικής διαδικασίας, είναι η δημιουργία ενός σύντομου podcast, στο οποίο τα παιδιά θα εργαστούν ομαδικά, ώστε να διαφημίσουν τον θεσμό που τους αρέσει να λαμβάνουν μέρος και να επιχειρηματολογήσουν.

2. Ρόλοι και υποχρεώσεις Πολίτη

Στη συνέχεια, στη θεματική ενότητα 2 «Ρόλοι και υποχρεώσεις Πολίτη», οι μαθητές/τριες εμβαθύνουν στους ρόλους που έχει ένας/μία πολίτης της κοινωνίας, στις υποχρεώσεις και στις ευθύνες. Ο εκπαιδευτικός κρύβει κάρτες εντός της

σχολικής αίθουσας με τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα ενός πολίτη και τα παιδιά παίζουν κρυμμένο θησαυρό. Στη συνέχεια, χωρίζονται σε ομάδες και αναλαμβάνουν παιχνίδια ρόλων, με τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα του πολίτη. Τέλος, τα παιδιά συνθέτουν το «Δέντρο των Υποχρεώσεων και των Δικαιωμάτων» του Πολίτη, με τη δημιουργία ενός κολάζ με ένα δέντρο και με τον κορμό του, όπου στον κορμό γράφουν ρόλους που έχει ένας πολίτης και στα φύλλα του δέντρου τις υποχρεώσεις του.

3. Δικαιώματα Πολίτη

Έπειτα, στην τρίτη θεματική ενότητα «Δικαιώματα Πολίτη», τα παιδιά έρχονται σε επαφή με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα που έχουν ως πολίτες/παιδιά. Θα πρέπει να συνεργαστούν σε ομάδες, ώστε να συντάξουν από κοινού το «Σύνταγμα των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων» της τάξης τους, να συζητήσουν ποια δικαιώματα έχεις ένας πολίτης, ποιες υποχρεώσεις απορρέουν από αυτά και στο τέλος, να φτιάξουν τη δική τους «Χάρτα των Δικαιωμάτων του Παιδιού».

4. Δημοκρατία και Πολίτης

Σε αυτή την τέταρτη θεματική ενότητα «Δημοκρατία και Πολίτης», οι μαθητές/τριες θα έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν εμπειριστικά τη δημοκρατία και τις λειτουργίες της. Μέσα από τη χρήση διαδικτυακών εφαρμογών, τα παιδιά έρχονται σε επαφή με το δημοκρατικό πολίτευμα, πώς αυτό δημιουργείται και πώς μας επηρεάζει άμεσα, ενημερώνονται για το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι, ποιος είναι ο ρόλος κάθε δημοσίου προσώπου που εκλέγεται και ποια είναι η δομή της εξουσίας, με τον λαό να κατέχει την βασική πηγή εξουσίας, με ποιον τρόπο μετουσιώνεται η λαϊκή εξουσία στα επόμενα επίπεδα (βουλευτές, υπουργοί, πρωθυπουργός, Πρόεδρος της Δημοκρατίας κλπ). Τέλος, τα παιδιά θα φτιάξουν δικά τους πολιτικά κόμματα, με τις δικές τους ιδέες, ώστε βιωματικά να έρθουν σε επαφή με την άσκηση των βασικών δικαιωμάτων τους.

5.α. Διάσταση του Ευρωπαϊού Πολίτη – Ενεργού Πολίτη (Ενεργός Ευρωπαϊκή Πολιτειότητα)

Οι μαθητές/τριες εφόσον έχουν κατανοήσει τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα του Έλληνα πολίτη, ο εκπαιδευτικός τους εισάγει στην Ευρωπαϊκή πολιτειότητα. Μέσα

από παιγνιώδεις δραστηριότητες και τη χρήση τεχνολογιών, πληροφορίας και επικοινωνίας (Τ.Π.Ε), οι μαθητές/τριες μαθαίνουν παίζοντας για τα δικαιώματα του Ευρωπαίου πολίτη. Στη συνέχεια, πρέπει να συνθέσουν πληροφορίες σχετικά με παγκόσμια προβλήματα που αντιμετωπίζει ο πλανήτης μας (π.χ. πανδημία COVID-19, φωτιές, πλημμύρες κλπ) και να προβληματιστούν πάνω σε αυτά, εκθέτοντας γνώμη για το εάν μας επηρεάζουν κι εμάς άμεσα ή έμμεσα και να βρουν τρόπους κατίσχυσης των φαινομένων αυτών. Στόχος είναι τα παιδιά να κατανοήσουν ότι μπορεί ένα συμβάν να λαμβάνει χώρα σε διαφορετική περιοχή από τη δική μας, ωστόσο μας επηρεάζει εξίσου το ίδιο με τους πολίτες εκείνης της περιοχής, καθώς εκτός από πολίτες της χώρας μας, είμαστε και πολίτες της Ευρώπης και του κόσμου εν γένει.

5.β. Ευρωπαίος Πολίτης και κινητικότητα

Στην υποενότητα αυτήν, οι μαθητές/τριες θα έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν τους λόγους μετανάστευσης διάφορων ατόμων της κοινωνίας, με αποτέλεσμα τη δημιουργία πιο σύνθετων και πολυπολιτισμικών κοινωνιών. Μέσα από βιοματικές δραστηριότητες, Τ.Π.Ε., παιχνίδια ενσυναίσθησης, επιτραπέζια παιχνίδια και μέσω της Τέχνης, θα βιώσουν τα παιδιά τι σημαίνει «πρόσφυγας» και «μετανάστης», ποια είναι τα δικαιώματά τους, θα επιχειρηματολογήσουν υπέρ αυτών και θα συνειδητοποιήσουν ότι υπάρχουν και ταξίδια που είναι διαφορετικά, δεν είναι πάντοτε ευχάριστα, αλλά αναγκαστικά. Έτσι λοιπόν, θα κατανοήσουν την κινητικότητα που αναπτύσσεται εντός και εκτός της Ευρώπης, ενισχύοντας παράλληλα τις διαπολιτισμικές τους δεξιότητες.

6. Μεταναστευτικές εισροές και κοινωνική ένταξη

Ο κύκλος των θεματικών ενοτήτων και διδακτικών παρεμβάσεων ολοκληρώνεται με την παρούσα διδακτική ενότητα, με την οποία οι μαθητές/τριες εμβαθύνουν στην έννοια της κοινωνικής κινητικότητας. Η Ελλάδα, εκτός από χώρα εκροής ατόμων, είναι ταυτόχρονα και χώρα εισροής και αποδοχής χιλιάδων ανθρώπων, μεταναστών και προσφύγων. Οι μαθητές/τριες πλέον, θα δράσουν με την πολιτειότητά τους και θα διαχειριστούν το φαινόμενο εισροής ανθρώπων με μεταναστευτική βιογραφία, ανακαλύπτοντας τρόπους για την κοινωνικής ένταξη αυτών των ατόμων, προσπίζοντας τα δικαιώματά τους αναλογούν.

Αναλυτική περιγραφή των σταδίων και των στόχων της κάθε θεματικής ενότητας ακολουθεί διεξοδικά παρακάτω (Κεφάλαιο 4.3 – Θεματικές ενότητες και δραστηριότητες του project, σ.98).

3.5. Διαθεματικό πλαίσιο

Έχοντας την παραπάνω σύλληψη ο ερευνητής προτάσσει το σύνολο του υλικού που κατασκεύασε (προτάσσει, δηλαδή, το παρόν syllabus) σε ένα διαθεματικό πλαίσιο (καθώς συνδυάζονται μαθήματα όπως, η Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, η Γλώσσα, η Ιστορία, η Μελέτη Περιβάλλοντος, η Φυσική Αγωγή, η Μουσική, η Πληροφορική-Τ.Π.Ε. και τα εργαστήρια δεξιοτήτων). Η συγκεκριμένη πρόταση συνοδεύεται από δραστηριότητες που παρέχουν ποικίλης ύλης εποπτικό υλικό, το οποίο ενισχύει τη διαδικασία της μάθησης και προωθεί το ενδιαφέρον και τη συμμετοχή όλων των παιδιών.

Κατά κύριο λόγο η πρόταση διδασκαλίας αφορά στο διδακτικό αντικείμενο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής (ΚΠΑ), τόσο από άποψη στόχων και θεματικών ενοτήτων-ενοιών, όσο και από άποψη δραστηριοτήτων, καθώς προσεγγίζονται κοινωνικές έννοιες τόσο από το μάθημα ΚΠΑ της Ε' δημοτικού, όσο και από την ΣΤ' δημοτικού. Η διαφορά σε αυτό το σημείο εντοπίζεται στο ότι οι δραστηριότητες που περιλαμβάνονται στην πρόταση διδασκαλίας (φύλλα εργασίας, κ.ά.) έχουν σχεδιαστεί βάσει των στόχων και των φαινομένων που ενισχύουν τις δεξιότητες της πολιτεότητας τους και φυσικά, δεν είναι ίδιες με τις ασκήσεις που υπάρχουν στο βιβλίο, καθώς τις σχεδίασε ο ίδιος ο ερευνητής βάσει της θεματικής του συγκεκριμένου syllabus. Έτσι, μπορεί η θεματική των σχολικών εγχειριδίων σε σχέση με αυτή του syllabus να διαφέρουν, ωστόσο, οι επιδιωκόμενοι στόχοι και τα φαινόμενα που πρέπει να διδαχθούν οι μαθητές/τριες του δημοτικού είναι κοινά μεταξύ τους.

Πολύ σημαντικός είναι και ο ρόλος της Φυσικής Κινητικής Αγωγής στην παρούσα πρόταση, καθώς είναι γεμάτη από κινητικές δραστηριότητες μέσα από τις οποίες δεν καλλιεργούνται μόνο δεξιότητες που σχετίζονται με την κιναισθηση, αλλά μέσα από ένα διαθεματικό πλαίσιο το παιχνίδι και οι μουσικοκινητικές δραστηριότητες, αποτελούν τα μέσα για την κατάκτηση της γνώσης σε γνωστικό, κοινωνικό, πολιτισμικό και περιβαλλοντολογικό επίπεδο.

Επιπλέον, σημαντική είναι η βαρύτητα που δίνεται και στο αντικείμενο των - νεοεισαχθέντων- εργαστηρίων δεξιοτήτων, καθώς η παρούσα διδακτική πρόταση εντάσσεται στην καλλιέργεια των δεξιοτήτων ζωής, στην ενότητα των εργαστηρίων με τίτλο: «Ενδιαφέρομαι & Ενεργώ – Κοινωνική Συναίσθηση και Ευθύνη». Το παρόν project αφορά στη διαμόρφωση μιας συλλογικής δράσης, ενός σχεδίου δράσης και οργάνωσης δραστηριοτήτων, στις οποίες θα κληθούν να εμπλακούν οι μαθητές/τριες, προκειμένου να ολοκληρώσουν κάθε φορά έναν σκοπό/αποστολή. Στο πλαίσιο αυτό, η μάθηση αποκτά μαθητοκεντρική διάσταση. Βασίζεται σε ανοιχτές και συνεργατικές διαδικασίες μάθησης και σε βιωματικές καταστάσεις. Αυτές μπορούν να συμβάλλουν στην απόκτηση γνώσης και εμπειρίας, όπως και επέκτασής της με τη διεκδίκηση της εφαρμογής της πολιτειότητας πιο εμπειριστατωμένα και παγίωσή της σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Οι παραπάνω αρχές, όπως έχει καταγραφεί σε έκδοση του Συμβουλίου της Ευρώπης (Gollob, Krapf, Olafsdottir, & Weidinger, 2010: 24), συνάδουν με την εκπαίδευση για τη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τον σεβασμό της διαφορετικότητας και την αλληλεγγύη.

Επιπλέον, σε πολλά σημεία της πρότασης διδασκαλίας υπάρχουν δραστηριότητες και δράσεις που σχετίζονται με την προστασία του περιβάλλοντος και που άπτονται άμεσα με την έννοια της πολιτειότητας, με τη δημιουργία περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και υιοθέτηση πνεύματος περιβαλλοντικής αειφορίας, τα οποία συνάδουν με τη θεματολογία της Μελέτης Περιβάλλοντος του δημοτικού, ενώ, στοχεύουν παράλληλα στην ευαισθητοποίηση των μαθητών/τριών πάνω σε ζητήματα περιβαλλοντολογικού περιεχομένου.

Τέλος, στο συγκεκριμένο project χρησιμοποιήθηκε μια πολυαισθητηριακή (multisensory), πολυδιάστατη (multidimensional) και πολυγνωστική (multicognitive) προσέγγιση, ώστε να μπορούν να καλυφθούν οι ποικίλες ανάγκες και όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, οι διαφορετικοί τύποι μαθητών/τριών: ο κιναισθητικός, ο οπτικός, ο ακουστικός κτλ (Γρίβα & Σέμογλου, 2016, σ. 137). Μέσα στο διαθεματικό πλαίσιο σχεδιασμού της πρότασης εντάσσονται πάρα πολλές δραστηριότητες οι οποίες στοχεύουν στην ανάπτυξη των καλλιτεχνικών δεξιοτήτων των μαθητών/τριών (Εικαστικά), της Μουσικής Παιδείας (Μουσική) και της κατάκτησης βασικών πολιτικο-ιστορικών γνώσεων (Ιστορία) που συνδέονται με θέματα δημοκρατίας, με καλλιέργεια διαπολιτισμικών δεξιοτήτων και κοινωνικού πλουραλισμού.

3.6. Το σκεπτικό της θεματολογίας και του σχεδιασμού του υλικού

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελεί ένα κράμα διδακτικών προτάσεων διδασκαλίας, που εστιάζουν στη διαθεματική προσέγγιση της έννοιας της πολιτειότητας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Αποτελείται από μία σειρά δραστηριοτήτων, οι οποίες βασίζονται σε πολυτροπικές παρουσιάσεις, καθώς και σε διαθεματικές προσεγγίσεις, οι οποίες εστιάζουν στην ανάπτυξη της έννοιας της ενεργού πολιτειότητας.

Η αρχική σύλληψη του ερευνητή ήταν να δημιουργήσει ένα υλικό, το οποίο να ξεφεύγει από την τυπική μορφή της διδασκαλίας και των σχολικών εγχειριδίων, αλλά ταυτόχρονα να συνάδει με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών, καθώς και με τα ενδιαφέροντα και τις προτιμήσεις των μαθητών/τριών, δίνοντας παράλληλα και Ευρωπαϊκή διάσταση στις δραστηριότητες, μέσα σε ένα πλαίσιο ομαλής σύνδεσης των μαθημάτων μιας πιθανής τάξης αναφοράς (διαθεματικό πλαίσιο).

Ως πρώτη προτεραιότητα, λοιπόν, έθεσε την αναζήτηση της βασικής έννοιας της πρότασης διδασκαλίας που ήθελε να προσεγγίσει, καταλήγοντας τελικά πως η πολιτειότητα (citizenship) είναι το ιδανικό μέσο για την επίτευξη όλων των αρχικών σκοπών. Έπειτα, προχώρησε στην αναζήτηση καινοτόμων μεθόδων διδασκαλίας για την προσέγγιση της έννοιας αυτής, καταλήγοντας στη δραστηριοκεντρική μέθοδο διδασκαλίας (task-based learning). Η επιλογή της προσέγγισης της έννοιας της πολιτειότητας με τη δραστηριοκεντρική μέθοδο διδασκαλίας δεν ήταν τυχαία, καθώς τέτοιες κοινωνικές έννοιες (όπως η πολιτειότητα) και άλλες (π.χ. δημοκρατία, ρατσισμός κλπ.) είναι ιδιαίτερες δύσκολες, ακατανόητες και δυσνόητες από τους/τις μαθητές/τριες κι επομένως η δραστηριοκεντρική μέθοδος διδασκαλίας είναι ένα μέσο, όπου θέτει τα παιδιά στο επίκεντρο της μάθησης. Τα παιδιά μετατρέπονται σε ενεργό υποκείμενο της μάθησης από παθητικό δέκτη, παρέχοντας την ευκαιρία για τη καλλιέργεια νέων στάσεων και δεξιοτήτων, με στόχο τη δημιουργία ενός ελκυστικού και ευχάριστου περιβάλλον μάθησης, προάγοντας ταυτόχρονα την ανάπτυξη γνωστικών, γλωσσικών, συναισθηματικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων. Όπως αναφέρουν οι Carlsson-Paige (2008), Tomlinson και Masuhara (2009), τα παιχνίδια αποτελούν ένα σημαντικό εργαλείο δημιουργίας κατάλληλων συνθηκών για τη μάθηση, καθώς και το σημαντικότερο μέσο για την κινητική, κοινωνική, συναισθηματική και γνωστική ανάπτυξη των παιδιών (στο Γρίβα & Σέμογλου, 2016,

σ.300). Ανάλογες, λοιπόν, θα είναι και οι αντιδράσεις των παιδιών κατά την εμπλοκή και την ενεργό συμμετοχή τους στα παιχνίδια τυπικής και μη τυπικής μάθησης, καθώς και στις δραστηριότητες που συνάδουν με αυτά. Μάλιστα, η πολυτροπικότητα παρουσίασης των δραστηριοτήτων, κατά την εφαρμογή του project, αποτελεί ένα ακόμη στοιχείο που θα εντείνει το ενδιαφέρον, την προσοχή και την ανταπόκριση των μαθητών/τριών στη μάθηση, αλλά και στη διδακτική διαδικασία γενικότερα.

Τέλος, έπρεπε να οριστεί εκτός από τις έννοιες προς προσέγγιση και τις θεματικές ενότητες και η μέθοδος διδασκαλίας και η τάξη αναφοράς, για την οποία επρόκειτο να σχεδιαστεί το υλικό. Καταλληλότερη τάξη για τη δημιουργία υλικού που να καλύπτει τις αρχικές επιδιώξεις του ερευνητή θεωρήθηκε η ΣΤ΄ Δημοτικού, τόσο από άποψη ηλικιακής βαθμίδας στην οποία βρίσκονται οι μαθητές/τριες, όσο και από πλευράς καταλληλότητας/σύνδεσης των στόχων του Αναλυτικού προγράμματος με τους στόχους της συγκεκριμένης πρότασης, καθώς η έννοια της πολιτειότητας και των υπόλοιπων ενοτήτων του project (ταυτότητα, εκλογές, πολιτεύματα κλπ.), εμπεριέχονται στο μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής της τάξης αυτής.

Επιχειρήθηκε, λοιπόν, η δημιουργία μίας σειράς από παιγνιώδεις δραστηριότητες τυπικής και μη τυπικής μάθησης, σε σύγχρονα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα. Οι δραστηριότητες της πρότασης διδασκαλίας διακρίνονται για την πρωτοτυπία τους, καθώς αποτελούν συνονθύλευμα από σύγχρονα και καινοτόμα εκπαιδευτικά εγχειρίδια και επιπρόσθετα μερικά είναι κατασκευασμένα από τον ίδιο τον ερευνητή, προσαρμοσμένα στις ανάγκες και στα ενδιαφέροντα των ίδιων των μαθητών/τριών. Το πολυτροπικό υλικό που κατασκευάστηκε, αναφέρεται σε σύγχρονες θεματικές που ενυπάρχουν εντός της κοινωνίας μας, σε παιγνιώδη και βιωματική μορφή, σε συνδυασμό με ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, με σκοπό τη δημιουργία προϋποθέσεων μιας εναλλακτικής και διαθεματικής διδασκαλίας, η οποία συνάδει και με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών της ΣΤ΄ Δημοτικού. Μέσα από την εφαρμογή των διδακτικών προτάσεων, δίνονται αφορμές για πραγματοποίηση ομαδικών δραστηριοτήτων που αφορούν κατά κύριο λόγο στην ενίσχυση των δεξιοτήτων του σύγχρονου πολίτη, κατά τη διάρκεια του μαθήματος της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής.

Μια πιθανή εφαρμογή της παρούσας πρότασης θα μπορούσε κάλλιστα να αντικαταστήσει μέρος των ασκήσεων των σχολικών εγχειριδίων της Γλώσσας, της

Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, της Μελέτης Περιβάλλοντος και της Ιστορίας της ΣΤ΄ Δημοτικού, εντάσσοντας μία καινοτόμα προσέγγιση διδασκαλίας. Εκτός από τη δραστηριοκεντρική μέθοδο που ακολουθείται για την επίτευξη των δραστηριοτήτων, η μαθητοκεντρική προσέγγιση διδασκαλίας είναι αυτή που κυριαρχεί σε όλες τις φάσεις διεξαγωγής των δραστηριοτήτων του project. Πολλές θα είναι οι φορές που τα παιδιά αναλαμβάνουν κεντρικό ρόλο για τη διεκπαιρέωση των δραστηριοτήτων, κατέχοντας ενεργό ρόλο, με τον ερευνητή να είναι απλά καθοδηγητής και εμπνευστής της μαθησιακής διαδικασίας. Αυτή η διαδικασία συντελείται μέσα από δραστηριότητες (κυρίως ομαδικές/συνεργατικές), οι οποίες στοχεύουν στην ενίσχυση μιας πληθώρας δεξιοτήτων των μαθητών και μαθητριών.

Μία ακόμη καινοτομία που προσφέρουν οι συγκεκριμένες θεματικές ενότητες και οι συνακόλουθες δραστηριότητές τους, είναι πως ενώ τα σχολικά εγχειρίδια δεν προωθούν τη συνεργασία και τη συμμετοχή σε ομαδικές δραστηριότητες -ιδίως στο μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής- στην παρούσα πρόταση όμως, όλες οι δραστηριότητες είναι κατασκευασμένες για εργασία είτε εταιρικά (ανά δυάδες), είτε (ομαδο)συνεργατικά. Διάλογοι, παιχνίδια κατασκευών, κινητικά παιχνίδια, παντομίμα, παιχνίδια επαυξημένης πραγματικότητας, παιχνίδια ενσυναίσθησης, ψηφιακά παιχνίδια, παιχνίδια φυσικής αγωγής, περιβαλλοντικές και κοινωνικές δράσεις, εικαστικές δημιουργίες, αλλά ακόμα και φύλλα εργασίας που αναφέρονται στην αξιολόγηση της γνώσης των κοινωνικών φαινομένων, καθώς και στην επίλυση προβλήματος πάνω σε αυτά, είναι με τέτοιο τρόπο σχεδιασμένα, ώστε να θέτουν την ομάδα ως βασικό παράγοντα κατά τη διεκπεραίωσή τους. Συνεπώς, όλη η διαδικασία είναι σχεδιασμένη με τέτοιο τρόπο, ώστε οι μαθητές/τριες σε μια ενδεχόμενη εφαρμογή της, να σχηματίζουν ομάδες μέσα στις οποίες θα συνεργάζονται με τα υπόλοιπα μέλη και θα δρουν με ενσυναίσθηση. Ωστόσο, κάθε φορά που αλλάζει μία θεματική ενότητα αλλάζουν και οι ομάδες, καθώς και οι συντονιστές/στριες των ομάδων αυτών. Οι ομάδες δεν θα πρέπει να αποτελούνται από τους/τις ίδιους/ες μαθητές/τριες που συνέθεταν την κάθε ομάδα στην προηγούμενη θεματική ενότητα. Αφού δημιουργηθούν νέες ομάδες πάντα με ευχάριστο και δημιουργικό τρόπο, ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί πως θα είναι απαραίτητη η συνεργασία μεταξύ τους, τόσο στο πλαίσιο της ομάδας τους όσο και στο πλαίσιο συνεργασίας με τις άλλες ομάδες.

Ο/η εκπαιδευτικός, βέβαια, εκτός από το να δίνει εξηγήσεις σε καίρια σημεία, πρέπει να είναι αρωγός και βοηθός των προσπαθειών των μαθητών/τριών, παρέχοντάς τους κατάλληλες συμβουλές, καθοδήγηση, υποστήριξη και ανατροφοδότηση. Ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού θα πρέπει να είναι πολυδιάστατος, καθ' όλη τη διάρκεια μιας πιθανής εφαρμογής της παρούσας πρότασης. Στο εν λόγω project, ο ερευνητής/εκπαιδευτικός λειτούργησε ως εμπνευστής και καθοδηγούσε τους/τις μαθητές/τριες του μέσα από σύνθετες και ενδιαφέρουσες διαδικασίες στη πρόσληψη πληροφοριών και στη κατάκτηση της γνώσης. Γενικότερα, η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών είναι θεμιτό να προσανατολίζεται σε θέματα διδασκαλίας κοινωνικών φαινομένων, δίνοντας τη δυνατότητα για γόνιμο διάλογο και διάχυση σύγχρονων παιδαγωγικών αντιλήψεων σε όλη την εκπαιδευτική-σχολική κοινότητα, δημιουργώντας ένα ασφαλές περιβάλλον συνεργασίας μεταξύ μαθητών-εκπαιδευτικού και γονέων (Παύλος, 2020). Ο/η μαθητής/τρια θα πρέπει να ενθαρρύνεται, ώστε να προσεγγίζει την έννοια της πολιτειότητας σφαιρικά και με ενσυναίσθηση, προσωπικά ή συλλογικά (μέσω της ομάδας), να νιώθει ότι η δική του επιθυμία αξίζει να εκφραστεί, ακόμη κι αν διαφέρει από τα κριτικά δεδομένα ή από τη γνώμη του/της δασκάλου/λας. Άλλωστε, τα μαθήματα που διδάσκονται στο ελληνικό σχολείο σχετικά με την ιδιότητα του πολίτη είναι ολοένα και περισσότερο απαραίτητα, καθώς βοηθούν στη διαμόρφωση της κοινωνικοπολιτικής συνείδησης του/της μαθητή/τριας, ο/η οποίος/α αύριο θα δρουν ως ενήλικοι/κες πολίτες του κόσμου, δημιουργώντας γερά θεμέλια για μία υγιή, δημοκρατική και κοινωνικά ευαισθητοποιημένη κοινωνία (Παύλος, 2020).

3.7. Οι βασικές επιδιώξεις της διδακτικής πρότασης

Ο βασικός σκοπός της διδακτικής πρότασης που σχεδιάστηκε από τον ερευνητή είναι η προσέγγιση της πολιτειότητας μέσω του μαθήματος της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, συνδυάζοντας μια ενδιαφέρουσα εκπαιδευτική διαδικασία που θέτει ως μέσο το παιχνίδι και μια σειρά από διαθεματικές και βιωματικές δραστηριότητες, σχεδιασμένες σε ένα πολυτροπικό πλαίσιο και περιβάλλον πολυγραμματισμών, ενώ παράλληλα επιδιώκεται να καλυφθεί κάποιο μέρος των στόχων και των δραστηριοτήτων που τίθενται από το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για ολόκληρο το μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής των δύο τελευταίων τάξεων του δημοτικού σχολείου. Επιδιώκεται, παράλληλα, μέσω του παρόντος project και της

διαθεματικότητάς που το διαπνέει, η επίτευξη μερικών στόχων από τα μαθήματα της Γλώσσας, Ιστορίας, Μουσικής, Καλλιτεχνικής Παιδείας, Μελέτης Περιβάλλοντος και των εργαστηρίων δεξιοτήτων.

Μέσα από την ψηφιακή αφήγηση, τις εικόνες, τα παζλ, τα βίντεο, τα ψηφιακά εργαλεία, τα παιχνίδια ενσυναίσθησης και επιτραπέζια, τις πολυτροπικές παρουσιάσεις και τις ομαδικές δραστηριότητες, το εκάστοτε αντικείμενο διδασκαλίας, με έμφαση στο διδακτικό αντικείμενο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, επιδιώκεται να ξεφύγει από τα όρια της στείρας αναπαραγωγής γνώσεων και να προαχθεί η μάθηση και η επίτευξη των στόχων του Αναλυτικού Προγράμματος μέσα από ένα πολυτροπικό και ευχάριστο περιβάλλον, που ενισχύει την αλληλόδραση μεταξύ των μαθητών/τριών και τη σύνδεση μεταξύ των μαθημάτων, αλλά πολύ περισσότερο, την ενίσχυση των δεξιοτήτων τους. Οι επιμέρους στόχοι και επιδιώξεις της διδακτικής αυτής πρότασης διακρίνονται σε πέντε κατηγορίες, τους γνωστικούς, τους επικοινωνιακούς, τους κοινωνικούς/παιδαγωγικούς, τους κινητικούς και τη καλλιέργεια δεξιοτήτων στους πολυγραμματισμούς.

(Οι επιμέρους παιδαγωγικοί στόχοι κάθε διδακτικής ενότητας παρουσιάζονται λεπτομερώς παρακάτω, βλ. *Θεματικές ενότητες και δραστηριότητες του project*, σελ. 97).

3.8. Ορισμός της τάξης αναφοράς

Για όλο το παρόν υλικό ο ερευνητής έπρεπε να ορίσει μία τάξη αναφοράς, ώστε να μην είναι αυθαίρετο και αόριστο, αλλά να είναι στοχευμένο προς μία συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα. Η τάξη για την οποία σχεδιάστηκε η παρούσα διδακτική πρόταση είναι η ΣΤ΄ Δημοτικού, καθώς οι στόχοι και οι επιμέρους επιδιώξεις που τέθηκαν κατά το σχεδιασμό της πρότασης εστιάζουν στο γνωστικό επίπεδο των μαθητών/τριών, όπως κατατίθενται στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών. Μάλιστα, η ακολουθία των δραστηριοτήτων του project απαιτούσε εξειδικευμένες γνώσεις, κριτική σκέψη και διαθεματικότητα, ξεφεύγοντας από τους επιδιωκόμενους στόχους των σχολικών εγχειριδίων, με αποτέλεσμα οι προϋπάρχουσες γνώσεις που έχουν λάβει οι μαθητές/τριες από τα γνωστικά αντικείμενα των προηγούμενων τάξεων (τυπικής μορφή εκπαίδευσης), αλλά και από την ανάκληση των εμπειριών τους (μη

τυπική και άτυπη μορφή εκπαίδευσης) είναι απαραίτητες για να προβούν στη συμμετοχή των δραστηριοτήτων του παρόντος υλικού.

Η επιλογή της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας δεν είναι τυχαία, επίσης, διότι οι μαθητές ΣΤ΄ τάξης έχουν ως ένα βαθμό αναπτύξει τους μηχανισμούς ομαδικής εργασίας και ομαλής επικοινωνίας μεταξύ τους, επομένως, μπορούν πιο εύκολα να εργαστούν μέσα σε ομάδες, καθώς και να συνεργαστούν ομαλά με τα μέλη της ομάδας στην οποία ανήκουν, αλλά και με τα μέλη των άλλων ομάδων. Έχουν αποκτήσει, λοιπόν, την απαιτούμενη ωριμότητα, ώστε να μπορέσουν να σκεφτούν και να δράσουν συλλογικά.

Επιπλέον, η επιλογή της ΣΤ΄ τάξης σχετίζεται και με έναν ακόμη παράγοντα, καθαρά χρηστικής λειτουργίας. Στην παρούσα ηλικία οι μαθητές/τριες έχουν ξεφύγει από το στάδιο του ρεαλιστικού και έχουν τις γνωστικές ικανότητες για πιο σύνθετη σκέψη και διεργασία. Έχουν φτάσει σε μία ηλικία που τους επιτρέπει να χειρίζονται με μεγαλύτερη ευκολία αφηρημένες κοινωνικές έννοιες. Επομένως, η επεξεργασία αφηρημένων εννοιών, η αναλυτική σκέψη και η γνωστική σύναψη, θα αποτελέσει ένα σημαντικό παράγοντα, ώστε να μη δυσχεραίνεται η διαδικασία κατάκτησης της γνώσης λόγω αντικειμενικών δυσκολιών, καθώς, επίσης, και η ορθή εξαγωγή νοήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ PROJECT

Το project διεξάγονταν στα πλαίσια του μαθήματος της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής της ΣΤ' Δημοτικού και κάθε θεματική ενότητα διαρκούσε δύο διδακτικές ώρες των 45'. Διήρκεσε 3 μήνες, από τον Μάρτιο μέχρι και τον Μάιο 2023. Η διδακτική διαδικασία αποτελούνταν από τρία βασικά μέρη: το προ-στάδιο, το κυρίως στάδιο και το μεταστάδιο. Η διδακτική μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την υλοποίηση του project είναι η δραστηριοκεντρική μέθοδος (task-based learning). Κυρίαρχο ρόλο σε κάθε διδακτική διαδικασία είχαν παιγνιώδεις δραστηριότητες τυπικής και μη τυπικής μάθησης, διαφορετικές κάθε φορά και σύμφωνα πάντα με το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών. Η χρήση παιχνιδιών μη τυπικής εκπαίδευσης κυριάρχησαν (ψηφιακά κουίζ, επιδαπέδιο παιχνίδι, σταυρόλεξο κλπ.), καθώς οι μαθητές/τριες απέδειξαν έντονο ενδιαφέρον σε αυτού του είδους τις δραστηριότητες αντί για τις κλασικές ασκήσεις σε φύλλα εργασίας.

Πριν τη διεξαγωγή του project, υλοποιήθηκε μία διαγνωστική αξιολόγηση των μαθητών/τριών για τη διερεύνηση προϋπάρχουσας γνώσης σχετικά με τις θεματικές που θα πραγματεύονταν το project, δηλαδή έννοιες/φράσεις όπως: έθνος, κράτος, δημοκρατία, μετανάστης, πρόσφυγας, πολίτης της Ελλάδας και της Ευρώπης, υποχρεώσεις και δικαιώματα πολιτών, υποχρεώσεις και δικαιώματα μεταναστών/προσφύγων και ανθρώπινα δικαιώματα κ.α. Σκοπός ήταν να σχεδιαστεί το project με βάση τις ανάγκες τους, τα γνωστικά κενά, τις εναλλακτικές αντιλήψεις και τις παρανοήσεις τους. Διανεμήθηκε ένα γνωστικό τεστ, όπου οι μαθητές/τριες έπρεπε να απαντήσουν σε κλειστού τύπου ερωτήσεις και στο τέλος να συμπληρώσουν δύο ερωτήσεις ανοιχτού τύπου. Επίσης, ανά δύο θεματικές ενότητες, μοιραζόταν στους/στις μαθητές/τριες φύλλο αναστοχασμού, το οποίο λειτούργησε ως διαμορφωτική αξιολόγηση. Σε αυτό το φύλλο, οι μαθητές/τριες συγκέντρωναν τις απόψεις και τα σχόλιά τους μετά το πέρας κάθε 2 ενοτήτων.

4.1. Διερεύνηση των αναγκών των συμμετεχόντων/ουσών πριν την έναρξη του project

Πριν την έναρξη του project, κρίθηκε αναγκαία η διερεύνηση της προϋπάρχουσας γνώσης των συμμετεχόντων/ουσών σχετικά με τις θεματικές που επρόκειτο να προσεγγιστούν κατά τη διάρκεια του project. Οι μαθητές/τριες κλήθηκαν να

απαντήσουν σε ένα ερωτηματολόγιο (βλ. παράρτημα), για να αποσαφηνιστεί το επίπεδο των γνώσεων τους, αλλά και για να οργανωθεί αργότερα η παρέμβαση, για κάθε κοινωνική έννοια που θα προσεγγιζόταν μέσα από το project. Το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο είχε διττό ρόλο, καθώς μοιράστηκε εκ νέου στους/στις μαθητές/τριες για τη διερεύνηση των γνώσεων που τελικά αποκτήθηκαν μετά την ολοκλήρωση του project, κατά τη διαδικασία δηλαδή του μετελέγχου. Οι ερωτήσεις που τέθηκαν ήταν κλειστού-τύπου και σύντομες, σχετικά με το πόσο εξοικειωμένοι είναι με κοινωνικές έννοιες όπως: «δημοκρατία», «πολίτης», «μετανάστες», «πρόσφυγες» κλπ.

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από δύο ειδών ερωτήσεις. Η πρώτη τυπολογία ερωτήσεων ήταν κλειστού τύπου (κλίμακα Likert) και αφορούσε την εξοικείωση με κοινωνικές έννοιες και η δεύτερη ήταν δύο ερωτήσεις ανοιχτού τύπου, στις οποίες οι μαθητές/τριες έπρεπε περιεκτικά να απαντήσουν πώς θα όριζαν τον/την Έλληνα/Ελληνίδα πολίτη και πώς τον/την Ευρωπαίο/α πολίτη. Στην πρώτη τυπολογία ερωτήσεων (κλειστού τύπου), οι μαθητές/τριες είχαν αρκετές άγνωστες λέξεις σχετικά με τις υπό μελέτη έννοιες που επρόκειτο να προσεγγιστούν κατά τη διάρκεια του project και τους δυσκόλεψαν να κατανοήσουν το περιεχόμενο των εννοιών αυτών, πράγμα που ο ερευνητής έλαβε σοβαρά υπόψη για τη δημιουργία αντίστοιχου εποπτικού υλικού. Όπως παρατηρείται και στον σχετικό πίνακα (βλ. αποτελέσματα σελ. 186), η απόδοση των μαθητών/τριών στις ερωτήσεις για τις κοινωνικές έννοιες ήταν μέτρια, αφού το σύνολο των απαντήσεων έχει μέτριο μέσο όρο απάντησης. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρατηρήθηκε στη μεταβολή μετά την ολοκλήρωση της παρέμβασης, αφού το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο, όπως προαναφέρθηκε, δόθηκε και για τον μετέλεγχο των γνώσεων που αποκτήθηκαν από τους/τις μαθητές/τριες, μετά την ολοκλήρωση του project.

Είναι ιδιαίτερος σημαντικό να τονιστεί το γεγονός ότι οι κοινωνικές έννοιες όπως: δημοκρατία, πρόσφυγας, μετανάστης, πολίτης, δικαιώματα και υποχρεώσεις κλπ, είναι δύσκολα κατανοητές από τους μαθητές/τριες, λόγω του ευρύ φάσματος ορισμού τους. Γι' αυτό λοιπόν, ο σχεδιασμός του project κρίθηκε ύψιστη αναγκαιότητα να επιτευχθεί μία πρότερη διερεύνηση της επίδοσης των μαθητών/τριών για κάθε έννοια ξεχωριστά. Με αυτόν τον τρόπο, ο ερευνητής είχε μία πιο ξεκάθαρη εικόνα των γνωστικών εμποδίων των μαθητών/τριών, βάσει των οποίων οργάνωσε το εποπτικό υλικό του project. Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα που καταγράφονται στον ανάλογο πίνακα (βλ. παράρτημα), η επίδοση των μαθητών/τριών ήταν μέτρια και στις

δύο τυπολογίες ερωτήσεων του ερωτηματολογίου, δηλαδή συγκέντρωσαν χαμηλό ποσοστό εξοικείωσης με τις έννοιες αλλά και με τους ορισμούς των εννοιών αυτών. Παρά το γεγονός ότι τα έχουν διδαχτεί και στην προηγούμενη τάξη (Ε' Δημοτικού) στο μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, οι μαθητές/τριες φάνηκε να μην έχουν κατανοήσει πλήρως το περιεχόμενο των εννοιών αυτών.

Στη συνέχεια, όπως αναφέρθηκε, κατά τη διάρκεια του pre test, οι μαθητές/τριες έπρεπε να ορίσουν τι σημαίνει να είσαι Έλληνας/Ελληνίδα πολίτης και τι Ευρωπαίος/ευρωπαία, σε ερωτήσεις ανοιχτού τύπου. Στο κομμάτι αυτό του ερωτηματολογίου, οι μαθήτριες και μαθητές δυσκολεύτηκαν αρκετά. Δεν μπόρεσαν να δικαιολογήσουν τη διαφορά μεταξύ Έλληνα και Ευρωπαίου πολίτη, καθώς οι έννοιες αυτές τους έμοιαζαν όμοιες. Γι' αυτό τον λόγο, απάντησαν είτε μονολεκτικά, είτε με πλήρη άγνοια (π.χ. «Δεν ξέρω»). Πολύ λίγες ήταν οι περιπτώσεις των μαθητών/τριών που απάντησαν με ολοκληρωμένες προτάσεις, έστω ακόμη κι αν η αιτιολόγηση ήταν σύντομη, για παράδειγμα: «Ευρωπαίος πολίτης είναι αυτός που ζει στην Ευρώπη» ή αντίστοιχα, «Έλληνας πολίτης είναι αυτός που ψηφίζει». Από τα παραπάνω πορίσματα, συμπεραίνουμε πόσο πολύτιμη ήταν η διεξαγωγή του εν λόγω project, καθώς προσεγγίζει κοινωνικές έννοιες που είναι αφηρημένες και αόριστες και που ακόμη και εάν τις έχουν διδαχτεί/προσεγγίσει οι μαθητές/τριες προηγουμένως, είτε δεν τις έχουν κατανοήσει πλήρως, είτε υπάρχει ακόμη (γνωστική) σύγχυση/ασάφεια ως προς τον ορισμό τους.

4.2. Διαδικασία Υλοποίησης

Το συγκεκριμένο project, όπως προαναφέρθηκε, εκτείνεται σε 6 θεματικές ενότητες και είχε διάρκεια 3 μήνες (Μάρτιος-Μάιος). Κάθε ενότητα διαρκούσε δύο (2) διδακτικές ώρες των 45', μέσα από δια ζώσης συναντήσεις που λάμβαναν χώρα μία (1) φορά τη βδομάδα. Επίσης, για το στάδιο συμπλήρωσης των μεθοδολογικών εργαλείων (pre- και post- test) που χρησιμοποιήθηκαν στο παρόν εκπαιδευτικό πρόγραμμα, χρειάστηκαν επιπλέον δύο (2) διδακτικές ώρες. Η διδακτική διαδικασία χωρίζονταν σε τρία βασικά μέρη: το προστάδιο, το κυρίως στάδιο και το μεταστάδιο. Κάθε στάδιο περιελάμβανε ένα ευρύ μωσαϊκό δραστηριοτήτων, όπου απαιτούνταν η ενεργός εμπλοκή των μαθητών/τριών και πραγματοποιούνταν είτε μέσα στην σχολική αίθουσα διδασκαλίας, είτε στον εξωτερικό χώρο του προαυλίου, είτε στο γυμναστήριο, ανάλογα το περιεχόμενο της δραστηριότητας.

Κατά τον σχεδιασμό της παρούσας έρευνας, θα επιλεγεί το τριμερές μοντέλο διάρθρωσης της διδασκαλίας σε Προστάδιο, Κύριο Στάδιο και Μεταστάδιο, σύμφωνα με το χωρισμό των σταδίων που ακολούθησαν οι Γρίβα και Σέμογλου (2016). Όπως προαναφέρθηκε και παραπάνω, οι δραστηριότητες που θα λάβουν χώρα και στα τρία στάδια (Προστάδιο, Κύριο Στάδιο, Μεταστάδιο), θα πραγματοποιηθούν με τη χρήση βοηθητικών διδακτικών μέσων, τα οποία εκτός από τη λειτουργική τους αξία, προσδίδουν ζωντάνια και κερδίζουν το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών. Παρακάτω, αναφέρονται λεπτομερικά οι λόγοι για την επιλογή της διδακτικής διαδικασίας υλοποίησης των δραστηριοτήτων του project σε 3 στάδια, σύμφωνα με τις παραπάνω ερευνήτριες.

Προστάδιο

Στο προστάδιο γίνεται η ενεργοποίηση της προϋπάρχουσας γνώσης των μαθητών/τριών και η εξοικείωση τους με τις έννοιες που πρόκειται να προσεγγιστούν στα επόμενα στάδια. Στόχος σε αυτό το στάδιο αποτελεί η διέγερση του ενδιαφέροντος των μαθητών/τριών για τις δραστηριότητες που πρόκειται να ακολουθήσουν. Ο/η εκπαιδευτικός εισάγει τους/τις μαθητές/τριες στη θεματολογία της εκάστοτε ενότητας και τους κινητοποιεί για τις δραστηριότητες που θα ακολουθήσουν. Ουσιαστικά, σε αυτό το σημείο της διδακτικής διαδικασίας, οι μαθητές/τριες κυρίως με τη βοήθεια των Νέων Τεχνολογιών (powerpoint, Google earth κλπ.) και εργαλείων web 2.0, έρχονται σε πρώτη επαφή με το θέμα που πρόκειται να ακολουθήσει, με παιγνιώδη και χαλαρό τρόπο. Σκοπός αυτού του σταδίου εκτός από την προετοιμασία των μαθητών/τριών για τη θεματολογία των ενοτήτων και την ενεργοποίησή της προϋπάρχουσας γνώσης τους και του ενδιαφέροντός τους, είναι και η εξοικείωση με τις έννοιες της εκάστοτε ενότητας (π.χ. δημοκρατία, κινητικότητα, Ευρωπαίος πολίτης, δικαιώματα, υποχρεώσεις κλπ).

Κύριο στάδιο

Μετά την ολοκλήρωση της παραπάνω διαδικασίας, ακολουθούσε το κυρίως στάδιο, κατά το οποίο χρησιμοποιούνταν ως επί το πλείστον κινητικά και γλωσσικά παιχνίδια, κατασκευές, παιχνίδια ρόλων, παιχνίδια κρυμμένου θησαυρού, μουσικοκινητικά παιχνίδια και παντομίμα. Με αυτόν τον τρόπο, οι μαθητές/τριες ενθαρρύνονταν να συμμετέχουν ενεργά στη μαθησιακή διαδικασία, μέσα από την εμπλοκή τους σε δραστηριότητες σε ένα ημιαυθεντικό πλαίσιο επικοινωνίας (Brown,

2000 στο βιβλίο Σέμογλου, σελ. 146). Βασική επιδίωξη, λοιπόν, σε αυτό το στάδιο ήταν οι μαθητές/τριες να εκφραστούν ελεύθερα, χωρίς το άγχος της επίδοσης και του λάθους, ενισχύοντας παράλληλα και τις δεξιότητες τους, όπως η αυτοπεποίθηση, η φαντασία, η κριτική/συνδυαστική σκέψη και η ομαδοσυνεργατικότητα.

Συγκεκριμένα, αφού ο ερευνητής εισήγαγε τους/τις μαθητές/μαθήτριες στην υπό μελέτη κοινωνική έννοια και ενότητα, δινόταν ο απαιτούμενος χρόνος στους/στις μαθητές/τριες να περιεργαστούν τις πληροφορίες σε συνδυασμό με το εποπτικό υλικό που τους διαμοιραζόταν κάθε φορά. Έπειτα ακολουθούσε συζήτηση, κατά την οποία οι μαθητές/τριες ανακοίνωναν τα αποτελέσματα τους στην ολομέλεια της τάξης, εξέφραζαν ελεύθερα τις απόψεις τους σχετικά με τα ευρήματα των άλλων ομάδων, τι τους άρεσε, τι δεν τους άρεσε, εάν υπήρχε κοινή συλλογιστική πορεία σκέψης κ.ο.κ. Ο ερευνητής για να ελέγξει το επίπεδο κατανόησης των μαθητών/τριών, οργάνωνε αντίστοιχα φύλλα εργασίας (βλ. παράρτημα).

Το φύλλο εργασίας αυτό περιείχε ασκήσεις με ερωτήσεις τόσο ανοιχτού όσο και κλειστού τύπου. Βασική επιδίωξη μέσα από τις ασκήσεις αυτές δεν ήταν η αξιολόγηση, αλλά η κατανόηση και η μνημονική παγίωση των καίριων κοινωνικών εννοιών και ζητημάτων από τους/τις μαθητές/τριες. Οι ασκήσεις που επιλέχθηκαν να απαρτίσουν τα φύλλα εργασίας ήταν ασκήσεις μνήμης, συμπλήρωσης κενών, αντιστοίχισης, σταυρόλεξα, κρυπτόλεξα, ακροστιχίδες, αλλά και σύντομης ανάπτυξης. Τα φύλλα εργασίας δουλεύονταν άλλοτε εταιρικά και άλλοτε ομαδοσυνεργατικά, καθώς οι μαθητές/τριες ήταν χωρισμένοι/νες σε ομάδες και σύμφωνα με τη διάταξή τους στα θρανία, συνεργάζονταν σε ένα πλαίσιο αγωγής επικοινωνίας και ευγενούς άμιλλας για την επίλυση των ασκήσεων. Όταν όλες οι ομάδες ολοκλήρωσαν τις ασκήσεις τους, τότε ένας/μία εκπρόσωπος από κάθε ομάδα ορίζονταν δημοκρατικά από την ίδια την ομάδα, ώστε να ανακοινώσει τα αποτελέσματα της κάθε άσκησης στην ολομέλεια της τάξης και να προκληθεί συζήτηση από την εξαγωγή συμπερασμάτων της εκάστοτε ομάδας.

Μεταστάδιο

Κατά τη διάρκεια αυτού του σταδίου δινόταν έμφαση στην δημιουργική παραγωγή μαθησιακού προϊόντος από τους μαθητές και τις μαθήτριες. Τα παιδιά καλούνταν μέσα από δημιουργικές κατασκευές και παιχνίδια, να αποτυπώσουν με διασκεδαστικό και χαλαρό τρόπο τη νεοαποκτηθείσα γνώση όλων των προηγούμενων σταδίων

σχετικά με την υπό μελέτη θεματική ενότητα και να παρουσιάσουν τα αποτελέσματά τους στην τάξη. Η διαδικασία αυτήν διαρκούσε πιο σύντομα από ότι το προστάδιο και το κυρίως στάδιο.

Συγκεκριμένα, το μεταστάδιο περιελάμβανε δραστηριότητες συνήθως μικρής διάρκειας, με στόχο να εξασκηθούν περαιτέρω οι μαθητές/τριες πάνω στις έννοιες που διδάχτηκαν κατά τα προηγούμενα στάδια, με δημιουργικό τρόπο. Ο ερευνητής χρησιμοποίησε δραστηριότητες πιο ελεύθερες για τα παιδιά, όπως η ζωγραφική, οι κατασκευές, τα τραγούδια και παιχνίδια μη τυπικής μάθησης. Έτσι, επιλέχθηκαν διάφοροι τύποι παιχνιδιών για να πλαισιώσουν αυτό το στάδιο. Δημιουργικά παιχνίδια όπως ζωγραφική, κρυπτόλεξα, κολλάζ, παντομίμα, επιδαπέδιο παιχνίδι, παιχνίδια κρυμμένου θησαυρού, παιχνίδια εικασίας και παιχνίδια πνευματικής ικανότητας όπως το παζλ των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, διάφορα ψηφιακά και κινητικά παιχνίδια, παιχνίδια ενσυναίσθησης και τέλος παιχνίδια πληροφοριακού κενού, όπως το παιχνίδι «Ποιος είμαι;» που ένας/μία μαθητής/τρια έδενε τα μάτια του και έπρεπε να μαντέψει ποιον μαθητή/τρια έχει πιάσει και στη συνέχεια να εκφράσει εάν διαφέρουν ή όχι και ως προς τι. Ο απόηχος των δραστηριοτήτων του μετασταδίου ήταν τα παιδιά να έχουν κατανοήσει πλήρως τις βασικές επιδιώξεις και τους στόχους της διδακτικής ενότητας, διασκεδάζοντας και διατηρώνοντας την επιθυμία της επανάληψης των εργαστηρίων, καθώς μέσα από αυτά επιτυγχάνεται η ενδυνάμωση της στοχαστικής διάθεσης των παιδιών, ενισχύοντας την επεξεργασία των βιωμένων εμπειριών (Πλιόγκου, 2009).

4.3. Θεματικές ενότητες και δραστηριότητες του project

Παρακάτω, αναλύονται διεξοδικά οι στόχοι και η περιγραφή των δραστηριοτήτων που υλοποιήθηκαν καθ' όλη τη διάρκεια του τρίμηνου αυτού project:

4.3.1: Θεσμοί

Οι κοινωνικές θέσεις, οι ρόλοι και οι κανόνες, λειτουργούν μέσα στους κοινωνικούς θεσμούς. Οι θεσμοί είναι σταθερά, αξιακά, επαναλαμβανόμενα μοτίβα συμπεριφοράς. Σαν δομές οι μηχανισμοί κοινωνικού ελέγχου καθορίζουν την κοινωνική συμπεριφορά ενός συνόλου ατόμων σε μια συγκεκριμένη κοινότητα. Οι θεσμοί ταυτίζονται με έναν κοινωνικό σκοπό, υπερβαίνοντας τα άτομα και τις προθέσεις τους με το να καθορίζουν τους κανόνες που διέπουν την συμπεριφορά τους. Σε μια

κοινωνία υπάρχουν τυπικοί και άτυποι θεσμοί, οι πρώτοι είναι το σύνολο των γραμμένων κανόνων, νόμων κτλ, ενώ οι δεύτεροι είναι άγραφοι κανόνες συμπεριφοράς. Η αλληλεπίδραση των δύο είναι ένα σημαντικό ζήτημα στις κοινωνικές επιστήμες, γι' αυτό και το παρόν πρότζεκτ ξεκινά με την προσέγγιση διάφορων θεσμών, καθώς ο/η πολίτης είναι ένα κοινωνικό υποκείμενο που δρα μέσα σε θεσμούς της κοινωνίας.

Μαθησιακοί στόχοι:

Οι μαθητές/τριες είναι σε θέση να:

-Γνωστικές δεξιότητες

- ✓ Να αναγνωρίσουν τους θεσμούς που υπάρχουν μέσα σε μία κοινωνία
- ✓ Να μάθουν την έννοια του πολίτη
- ✓ Να αναγνωρίσουν τα οφέλη του «ανήκειν» σε έναν θεσμό

-κοινωνικές δεξιότητες

- ✓ Να συνεργάζονται ομαδικά
- ✓ Να υπακούν σε κανόνες

-Ψυχοκινητικές δεξιότητες:

- ✓ Ανταποκρίνονται ορθά σε ερεθίσματα του περιβάλλοντος
- ✓ Να αναπτύσσουν τη λεκτική και μη λεκτική επικοινωνία

Διαδικασία:

1^η φάση

Χώρος: σχολική τάξη

Οργάνωση τάξης-πλαίσιο εργασίας: ομαδοσυνεργατική μέθοδος

Υλικά: ηλεκτρονικός υπολογιστής, διαδραστικός πίνακας, προτζέκτορας, powerpoint, μολύβια

Προστάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΩΝ ΘΕΣΜΩΝ

Στο προστάδιο γίνεται η ενεργοποίηση της προϋπάρχουσας γνώσης των μαθητών/τριών και η εξοικείωση τους με τις έννοιες που πρόκειται να προσεγγιστούν στα επόμενα στάδια. Στόχος σε αυτό το στάδιο αποτελεί η διέγερση του ενδιαφέροντος των μαθητών/τριών για τις δραστηριότητες που πρόκειται να ακολουθήσουν. Με τη χρήση του “Google Earth”, γίνεται η πρώτη προσέγγιση των εννοιών: κόσμος → Ευρώπη → Ελλάδα → πόλη → οικογένεια. Μέσω της διαδικτυακής περιήγησης, θα πραγματοποιηθεί ένα ολιστικό «ταξίδι» από το να προσεγγιστεί ο κόσμος ως έννοια, μέχρι να φτάσουμε στην έννοια του πολίτη. Οι μαθητές/τριες παρατηρούν αυτό το ταξίδι και σε κάθε φάση του, εκθέτουν τις απόψεις τους σχετικά με τους θεσμούς που υπάρχουν σε κάθε σταθμό του ταξιδιού (Κόσμος, Ευρώπη, Ελλάδα, πόλη, οικογένεια) και επέρχεται συζήτηση για τους θεσμούς που έχουν εντοπίσει οι μαθητές (π.χ. σχολείο, αθλητικοί σύλλογοι, εκκλησία κ.α).

Κυρίως στάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΕΜΒΑΘΥΝΣΗ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΩΝ ΘΕΣΜΩΝ

Με τη χρήση του εκπαιδευτικού διαδικτυακού εργαλείου “thinglink”, ο εκπαιδευτικός προβάλλει τη λέξη «πολίτης», όπου βρίσκεται στο κέντρο. Κυκλικά του, δημιουργείται ένα διάγραμμα που εκτείνονται βελάκια με φωτογραφίες που απεικονίζουν διάφορους ρόλους που μπορεί να κατέχει ένας/μία πολίτης σε μία κοινωνία (π.χ. ψηφίζει, συμμετέχει στα κοινά, προσφέρει εθελοντικό έργο κ.α). Στη συνέχεια, εφόσον έχει προσεγγιστεί η έννοια του κράτους και του πολίτη (στο προστάδιο), ο εκπαιδευτικός μοιράζει στους/στις μαθητές/τριες ένα κρυπτόλεξο, όπου μέσα υπάρχουν κρυμμένοι διάφοροι θεσμοί και πρέπει οι μαθητές/τριες να τους αναζητήσουν. Έπειτα, αυτό το κρυπτόλεξο προβάλλεται στον διαδραστικό πίνακα και ένας-ένας/μία-μία μαθητής/τρια σηκώνεται στον πίνακα να βρει μία λέξη. Γίνεται συζήτηση εάν οι μαθητές/τριες λαμβάνουν μέρος σε αυτούς τους θεσμούς (π.χ. αθλητικοί σύλλογοι) ή όχι, εξηγώντας γιατί.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ, ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ, ΕΡΥΘΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ,
 ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ, ΣΧΟΛΕΙΟ, ΠΟΛΙΤΗΣ, ΚΡΑΤΟΣ, ΑΘΛΗΤΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ,
 ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

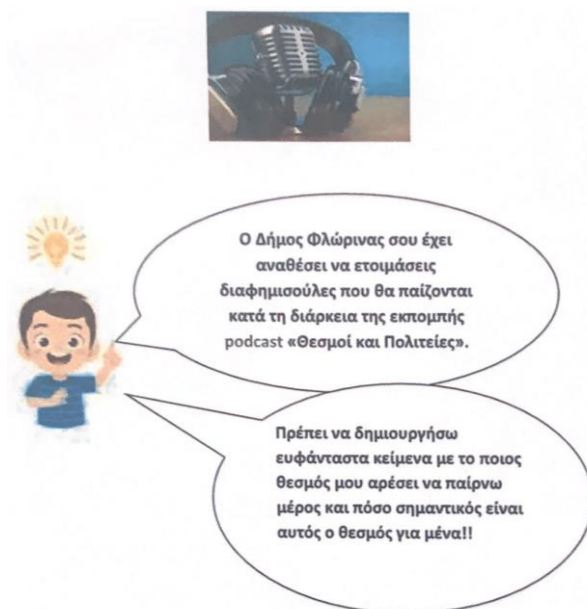
Ο	Ι	Κ	Ο	Γ	Ε	Ν	Ε	Ι	Α	Ε	Ο
Ε	Α	Η	Ν	Ω	Μ	Ε	Ν	Ω	Ν	Α	Π
Ρ	Σ	Γ	Σ	Σ	Σ	Ο	Π	Θ	Ρ	Ε	Ι
Τ	Δ	Φ	Ξ	Σ	Χ	Ο	Ο	Ε	Η	Σ	Ε
Ε	Ρ	Υ	Θ	Ρ	Ο	Σ	Υ	Ν	Ο	Ρ	Α
Υ	Θ	Η	Κ	Σ	Λ	Τ	Ο	Ω	Ρ	Ε	Θ
Ρ	Υ	Ν	Μ	Α	Ε	Α	Χ	Σ	Γ	Π	Λ
Ω	Θ	Ξ	Ω	Α	Ι	Υ	Ω	Η	Α	Ο	Η
Π	Ι	Κ	Ν	Ν	Ο	Ρ	Ρ	Δ	Ν	Λ	Τ
Α	Γ	Ι	Α	Τ	Ρ	Ο	Ι	Α	Ι	Ι	Ι
Ï	Ο	Λ	Β	Α	Τ	Σ	Σ	Γ	Σ	Τ	Κ
Κ	Π	Ζ	Ω	Α	Τ	Ψ	Ζ	Κ	Μ	Η	Ο
Η	Λ	Χ	Ψ	Α	Κ	Ρ	Α	Τ	Ο	Σ	Ι
Σ	Υ	Λ	Λ	Ο	Γ	Ο	Ι	Θ	Σ	Ε	Ι
Ε	Κ	Κ	Λ	Η	Σ	Ι	Α	Κ	Σ	Α	Ρ

Ο	Ι	Κ	Ο	Γ	Ε	Ν	Ε	Ι	Α	Ε	Ο
Ε	Α	Η	Ν	Ω	Μ	Ε	Ν	Ω	Ν	Α	Π
Ρ	Σ	Γ	Σ	Σ	Σ	Ο	Π	Θ	Ρ	Ε	Ι
Τ	Δ	Φ	Ξ	Σ	Χ	Ο	Ο	Ε	Η	Σ	Ε
Ε	Ρ	Υ	Θ	Ρ	Ο	Σ	Υ	Ν	Ο	Ρ	Α
Υ	Θ	Η	Κ	Σ	Λ	Τ	Ο	Ω	Ρ	Ε	Θ
Ρ	Υ	Ν	Μ	Α	Ε	Α	Χ	Σ	Γ	Π	Λ
Ω	Θ	Ξ	Ω	Α	Ι	Υ	Ω	Η	Α	Ο	Η
Π	Ι	Κ	Ν	Ν	Ο	Ρ	Ρ	Δ	Ν	Λ	Τ
Α	Γ	Ι	Α	Τ	Ρ	Ο	Ι	Α	Ι	Ι	Ι
Ï	Ο	Λ	Β	Α	Τ	Σ	Σ	Γ	Σ	Τ	Κ
Κ	Π	Ζ	Ω	Α	Τ	Ψ	Ζ	Κ	Μ	Η	Ο
Η	Λ	Χ	Ψ	Α	Κ	Ρ	Α	Τ	Ο	Σ	Ι
Σ	Υ	Λ	Λ	Ο	Γ	Ο	Ι	Θ	Σ	Ε	Ι
Ε	Κ	Κ	Λ	Η	Σ	Ι	Α	Κ	Σ	Α	Ρ

Ο πίνακας της τάξης χωρίζεται σε 2 μέρη. Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει τους θεσμούς που υπάρχουν σε μία κοινωνία και το δεύτερο τα πλεονεκτήματα που αποκομίζει ένας πολίτης από τη συμμετοχή του στους θεσμούς. Ο/η κάθε μαθητής/τρια σηκώνεται στον πίνακα, ώστε να συμπληρώσει από μία φράση ή λέξη και να το τοποθετήσει στην κατάλληλη στήλη του πίνακα. Αντίστοιχα, δίνει τον μαρκαδόρο στον/στην επόμενο/η μαθητή/τρια, μέχρι όλα τα παιδιά να σηκωθούν στον πίνακα και στο τέλος, επέρχεται συζήτηση για τα αποτελέσματα που προέκυψαν από τις ιδέες των μαθητών.

Μεταστάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΘΕΣΜΟΥΣ

Ο Δήμος Φλώρινας έχει αναθέσει στους/στις μαθητές/τριες να ετοιμάσουν σποτάκια που θα παίζονται κατά τη διάρκεια της εκπομπής podcast που διοργανώνει, με θέμα «Θεσμοί και Πολιτείες». Οι μαθητές/τριες πρέπει να δημιουργήσουν ευφάνταστα κείμενα με το ποιοι είναι οι θεσμοί που τους αρέσει να παίρνουν μέρος και πόσο σημαντικό είναι αυτός ο θεσμός για εκείνους/νες. Οι μαθητές/τριες σε αυτό το στάδιο θα κληθούν να συντάξουν σύντομα κείμενα σχετικά με το ποιοι είναι οι θεσμοί που ένας πολίτης λαμβάνει μέρος αλλά και πόσο σημαντικό είναι ένας πολίτης να νιώθει μέλος μιας κοινωνίας που τον αγαπά και μπορεί να εκφράζεται ελεύθερα. Τα κείμενα

θα πρέπει να είναι σύντομα και περιεκτικά, ώστε να παίζουν ως σποτάκια για το podcast.

2^η φάση

Χώρος: σχολική τάξη ή γυμναστήριο/αυλή

Οργάνωση τάξης-πλαίσιο εργασίας: ομαδοσυνεργατική μέθοδος

Υλικά: ηλεκτρονικός υπολογιστής, διαδραστικός πίνακας, προτζέκτορας, powerpoint, μολύβια, στεφάνια, εικόνες, μεγάλο ζάρι

Προστάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΣΧΟΛΕΙΟΥ-ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ-ΠΟΛΙΤΗ

Ο εκπαιδευτικός προσπαθεί να ενεργοποιήσει την προϋπάρχουσα γνώση των μαθητών/τριων σχετικά με τη σχέση σχολείου-κοινωνίας και σχολείου-πολίτη. Τα παιδιά χωρίζονται σε 6 ομάδες και τα μέλη της κάθε ομάδας θα πρέπει να συζητήσουν συνεργατικά ποια είναι τα οφέλη από τη συμμετοχή του/της πολίτη (μαθητή/τριας) στο σχολείο. Κάθε ομάδα, έπειτα από συζήτηση, θα καταλήξει σε ένα κύριο πλεονέκτημα που προσφέρει (κατά τη γνώμη τους) η συμμετοχή των πολιτών στο σχολείο (π.χ. μόρφωση, άθληση, φιλία). Ο εκπαιδευτικός χωρίς να ανακοινώσει τα αποτελέσματα στην ολομέλεια της τάξης, θα πάρει ένα μεγάλο ζάρι και θα τοποθετήσει αυτά τα 6 πλεονεκτήματα (λέξεις) σε όλες τις πλευρές του ζαριού. Ένας/μία μαθητής/τρια από κάθε ομάδα, θα αναπαριστά αυτή τη λέξη που έτυχε με παντομίμα στις υπόλοιπες ομάδες. Κάθε μαθητής/τρια που θα σηκώνεται στην τάξη (θα επιλέγεται έπειτα από δημοκρατική απόφαση των μελών της ομάδας του), θα ρίχνει το ζάρι και θα αναπαραστά τη λέξη που του έτυχε. Όλες οι ομάδες θα προσπαθήσουν να μαντέψουν σωστά τη λέξη. Οποιος/α μαθητής/τρια των ομάδων το βρει πρώτος/πρώτη, σηκώνεται και επαναλαμβάνει τη διαδικασία, μέχρι να ανακαλυφθούν σωστά όλες οι λέξεις από τους/τις μαθητές/τριες. Νικήτρια είναι η ομάδα που θα έχει βρει σωστά τις περισσότερες λέξεις.

Κυρίως στάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΕΜΒΑΘΥΝΣΗ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΣΧΟΛΕΙΟΥ-ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ-ΠΟΛΙΤΗ

Στο χώρο, υπάρχουν 2 στεφάνια/φωλιές και ο εκπαιδευτικός θα έχει διασπείρει στο δάπεδο διάφορες εικόνες που αναπαριστούν τα πλεονεκτήματα που έχουν οι πολίτες από τη συμμετοχή τους στο σχολείο ή μη. Οι μαθητές/τριες κινούνται κυκλικά και ο εκπαιδευτικός παίζει μουσική. Όταν σταματήσει η μουσική, όλοι οι μαθητές/τριες

πρέπει να πάρουν από μία εικόνα στα χέρια τους και να σκεφτούν εάν αυτό που απεικονίζεται στην εικόνα είναι πλεονέκτημα που προσφέρει το σχολείο στους πολίτες ή όχι. Αν είναι πλεονέκτημα (π.χ. δημοκρατικός διάλογος, παιχνίδι), τότε τοποθετούν την εικόνα στο στεφάνι που αναγράφει «πλεονεκτήματα», εάν απεικονίζεται διαφορετική εικόνα από τα πλεονεκτήματα (π.χ. τσακωμός), τότε το τοποθετούν στο άλλο στεφάνι. Το παιχνίδι τελειώνει μέχρι όλοι οι μαθητές/τριες να τοποθετήσουν έστω από μία κάρτα στα στεφάνια.

Μεταστάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΧΕΣΗ ΣΧΟΛΕΙΟΥ-ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ-ΠΟΛΙΤΗ

Τα παιδιά συνεχίζουν να κινούνται ελεύθερα στο χώρο ανάμεσα από τα στεφάνια και τις εικόνες. Ο εκπαιδευτικός σταματάει τη μουσική και οι μαθητές/τριες πρέπει να πάρουν μία κάρτα μέσα από τα

στεφάνια που είχαν τοποθετήσει προηγουμένως και να δώσουν ερμηνεία γιατί βρίσκεται η κάρτα σε αυτό το συγκεκριμένο στεφάνι και όχι στο άλλο. Έτσι, καλλιεργείται και η ενσυναίσθηση, καθώς κάθε μαθητής/τρια πρέπει να εισαχθεί στο σκεπτικό του μαθητή ή της μαθήτριας που προηγουμένως είχε τοποθετήσει τη

συγκεκριμένη κάρτα στο στεφάνι και να εξηγήσει την επιλογή του, παίρνοντας και ο ίδιος θέση, με το εάν συμφωνεί ή όχι που η συγκεκριμένη κάρτα βρίσκεται στο στεφάνι αυτό, δικαιολογώντας την επιλογή του. Γίνεται συζήτηση και με τον μαθητή ή την μαθήτριά που είχε τοποθετήσει αρχικά την κάρτα στο συγκεκριμένο στεφάνι και έτσι γίνεται ανταλλαγή απόψεων. Το παιχνίδι τελειώνει όταν όλοι/όλες οι μαθητές/τριες έχουν πάρει από μία κάρτα και αδειάσουν τα στεφάνια.

Αξιολόγηση

Στο στάδιο της αξιολόγησης, χρησιμοποιείται το ημερολόγιο εκπαιδευτικού, ως εναλλακτικό εργαλείο αξιολόγησης. Το ημερολόγιο περιέχει πληροφορίες που αναφέρονται στον εκπαιδευτικό ως επαγγελματία και ως ερευνητή. Καταγράφονται πληροφορίες που ο εκπαιδευτικός θεωρεί σημαντικές. Στο ημερολόγιο περιγράφει ο εκπαιδευτικός αναλυτικά τα μαθησιακά αποτελέσματα τόσο του εαυτού του όσο και των μαθητών/τριών. Επομένως, μετατρέπεται σε ένα αναστοχαστικό εργαλείο στα χέρια του, τόσο για τον ίδιο, όσο για τους εμπλεκόμενους στη μαθησιακή διαδικασία. Η χρήση του ημερολογίου αναστοχασμού ως ερευνητικού εργαλείου, απαιτεί συνέπεια, συνέχεια, μεθοδικότητα και σύστημα στην τήρηση των καταγραφών. Θα καταγραφούν από τον εκπαιδευτικό όλες οι χρήσιμες πληροφορίες και τα δεδομένα, σχετικά με τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων σε όλη τη διάρκεια του προγράμματος, ώστε να καταγραφούν τα πλεονεκτήματα, τα μειονεκτήματα, οι αστοχίες και τα θετικά στοιχεία των δραστηριοτήτων. Όλα αυτά θα οδηγήσουν στην ευελιξία του προγράμματος και της ερευνητικής διαδικασίας, με στόχο τη δημιουργία δραστηριοτήτων με βάση τα ενδιαφέροντα των παιδιών, μέσα από τον αναστοχασμό του εκπαιδευτικού. Επίσης, ανά 2 ενότητες του προγράμματος, θα μοιράζεται φύλλο αναστοχασμού στους/στις μαθητές/στις, όπου με ερωτήσεις ανοιχτού τύπου θα μπορούν να αξιολογήσουν τη μαθησιακή διαδικασία. Καταληκτικά, στο τέλος του προγράμματος τα παιδιά θα συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο με κλειστές τύπου ερωτήσεις σε στυλ ρουμπρίκας και ένα ημερολόγιο συναισθημάτων, αξιολογώντας έτσι τη συμμετοχή τους στη μαθησιακή διαδικασία.

4.3.2. Ρόλοι και υποχρεώσεις Πολίτη

Όταν ένα κοινωνικό υποκείμενο δρα μέσα σε ένα περιβάλλον, δεν γίνεται να μένει αμέτοχος στις προκλήσεις που αναδύονται εντός κοινωνίας. Έτσι λοιπόν, ο/η πολίτης έχει συγκεκριμένους ρόλους που πρέπει να επιτελέσει μέσα σε μία κοινωνία και υποχρεώσεις που πηγάζουν από αυτούς. Ο/η ενεργός πολίτης είναι εκείνος/η ο/η οποίος/α ενημερώνεται και ενδιαφέρεται για όσα συμβαίνουν στη γειτονιά του, στην πόλη του, στη χώρα του και στον κόσμο και συμμετέχει, μέσα στις δυνατότητές του, στην επίλυση τόσο των τοπικών όσο και των παγκόσμιων προβλημάτων.

Μαθησιακοί στόχοι:

Οι μαθητές/τριες είναι σε θέση να:

-Γνωστικές δεξιότητες:

- ✓ Διακρίνουν τους ρόλους του πολίτη
- ✓ Διατυπώσουν τις υποχρεώσεις του πολίτη
- ✓ Εστιάζουν την προσοχή τους

-Επικοινωνιακές δεξιότητες

- ✓ Συνεργάζονται μεταξύ τους
- ✓ Εκθέτουν ερωτήματα και συζητούν
- ✓ Εκφράζονται πολυαισθητηριακά και δημιουργικά

Διαδικασία:

1^η φάση

Χώρος: στη σχολική αίθουσα και αυλή/γυμναστήριο

Υλικά: ηλεκτρονικός υπολογιστής, διαδραστικός πίνακας, προτζέκτορας, powerpoint, μολύβια, χαρτόνια, εικόνες

Προστάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΙΔΙΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Στο προστάδιο γίνεται η ενεργοποίηση της προϋπάρχουσας γνώσης των μαθητών/τριών σχετικά με το ρόλο του πολίτη και τις υποχρεώσεις του. Στο συγκεκριμένο στάδιο θα γίνει η ενεργοποίηση των μαθητών/τριών για τις δραστηριότητες που θα ακολουθήσουν. Με τη χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή και

προγραμμάτων (thinglink και powerpoint), γίνεται η εισαγωγή στο ρόλο του πολίτη. Με κεντρική έννοια τη λέξη «πολίτης» δημιουργείται ένα κυκλικό διάγραμμα, στο οποίο εκτίνονται βελάκια με εικόνες σχετικά με τους διάφορους ρόλους που κατέχει ένας πολίτης (π.χ. ψηφίζει, συμμετέχει σε εθελοντικές δράσεις κ.α). Οι μαθητές/τριες συμμετέχουν ενεργά στη μαθησιακή διαδικασία και συζητούν για τις

εικόνες και τους αντίστοιχους ρόλους ενός πολίτη. Αντίστοιχα, ο εκπαιδευτικός επαναλαμβάνει τη διαδικασία με τις υποχρεώσεις του πολίτη, ώστε αφενός να προκαλέσει το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών, αφετέρου να ενθαρρυνθεί η δημιουργική και συνδυαστική έκφραση τους για τα επόμενα στάδια.

Κυρίως στάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΕΜΒΑΘΥΝΣΗ ΣΤΟΥΣ ΡΟΛΟΥΣ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Ο εκπαιδευτικός κρύβει κάρτες που αναπαριστούν ρόλους και υποχρεώσεις του πολίτη μέσα στην τάξη, ώστε τα παιδιά να παίξουν κρυμμένο θησαυρό. Με μουσική υπόκρουση, τα παιδιά θα πρέπει να βρουν όσο το δυνατόν περισσότερες κάρτες ρόλων και υποχρεώσεων του πολίτη. Με τη παύση της μουσικής, τα παιδιά θα συγκεντρωθούν στο κέντρο της τάξης, όπου θα υπάρχουν 2 χρωματιστά κουτιά, πράσινο και μπλε, για τους ρόλους και τις υποχρεώσεις του πολίτη αντίστοιχα. Οι

μαθητές/τριες εφόσον βρουν τις κρυμμένες κάρτες, κάθε φορά που θα σταματάει η μουσική θα πρέπει να τοποθετούν την κάρτα στο αντίστοιχο κουτί και να δικαιολογούν την επιλογή τους. Το παιχνίδι συνεχίζεται μέχρι όταν όλες οι κάρτες τοποθετηθούν σωστά στα κουτιά και όλοι/όλες οι μαθητές/τριες λάβουν μέρος στη μαθησιακή διαδικασία.

Στη συνέχεια, ως επέκταση της προηγούμενης δραστηριότητας, οι μαθητές/τριες χωρίζονται σε ομάδες των 5 ατόμων και αναλαμβάνουν παιχνίδια ρόλων. Κάποιες ομάδες θα πάρουν κάρτες από το πράσινο κουτί με τους ρόλους του πολίτη και άλλες ομάδες τις κάρτες από το μπλε κουτί με τις υποχρεώσεις του πολίτη και θα πρέπει να επικοινωνήσουν μεταξύ τους, ώστε να τις ενώσουν, με σκοπό να υπάρχει μία αλληλουχία των εικόνων και να τις δραματοποιήσουν. Όλες οι ομάδες παίρνουν ισόποσο ποσοστό καρτών. Οι ομάδες θα κληθούν να παρουσιάσουν ένα σύντομο σκετσάκι στην ολομέλεια της τάξης σχετικά με α) τους ρόλους που έχει ένας πολίτης και β) με τις υποχρεώσεις ενός πολίτη, έχοντας ως έναυσμα τις εικόνες που έχουν μελετηθεί. Οι υπόλοιπες ομάδες παρακολουθούν με προσοχή και προσπαθούν να μαντέψουν ποιον ρόλο ή υποχρέωση αναπαριστούν οι μαθητές/τριες. Ακολουθεί συζήτηση στην ολομέλεια.

Μεταστάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΡΟΛΟΥΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Προχωρώντας στην σχολική αυλή ή στο γυμναστήριο, οι μαθητές/τριες στέκονται όρθιοι σε κύκλο, κρατώντας μία μπάλα. Ο ένας την πετάει στον άλλον, με τυχαία

σειρά, λέγοντας παράλληλα μία υποχρέωση ή από έναν ρόλο που έχει ο πολίτης. Η μπάλα πρέπει να περάσει κυκλικά από όλους/όλες τους /τις μαθητές/τριες. Το παιχνίδι επαναλαμβάνεται, αλλά αυτή τη φορά αντίστροφα, δηλαδή εάν στην προηγούμενη δραστηριότητα ο/η μαθητής/τριας είπε έναν ρόλο του πολίτη, αυτή τη φορά θα πρέπει να κάνει ανάκληση μνήμης (μεταγνωστική στρατηγική), να θυμηθεί τι είχε πει την προηγούμενη φορά και τώρα να πει μία υποχρέωση.

2^η φάση:

Προστάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΞΟΙΚΕΙΩΣΗ ΣΤΟΥΣ ΡΟΛΟΥΣ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Με βάση την προηγούμενη δραστηριότητα (μεταστάδιο), οι μαθητές/τριες παραμένουν στην αυλή ή στο γυμναστήριο και κάνουν έναν κύκλο. Με το σήμα του εκπαιδευτικού σκορπίζονται στο χώρο μέχρι να πει στοπ ο εκπαιδευτικός. Ένας/μία μαθητής/τρια παίρνει μία ελαφριά μπάλα, λέει μία λέξη/φράση από μία κατηγορία των «ρόλων» ή των «υποχρεώσεων» του πολίτη και προσπαθεί να «πετύχει» έναν άλλον/η συμμαθητή του με την μπάλα, κάνοντας 3 βήματα προς το μέρος του/της. Για να κερδίσει και να συνεχίσει να είναι μέσα στο παιχνίδι, πρέπει να πετύχει τον

άλλον μαθητή με την μπάλα και εάν τον πετύχει, τότε ο/η άλλος/η μαθητής/τρια αναλαμβάνει τη σκυτάλη να συνεχίσει να λέει από μία υποχρέωση ή ρόλο (πάντα σύμφωνα με την κατηγορία που είπε ο προηγούμενος π.χ. υποχρέωση → «υπακοή στους νόμους» και άρα πρέπει να συνεχίσει και να πει μία λέξη/φράση σύμφωνα με αυτή την κατηγορία). Εάν όμως κάποιος/α μαθητής/τρια δεν μπορέσει να πετύχει με την μπάλα κάποιον άλλον/η συμμαθητή/τρια ή δεν ακολουθήσει την ροή των κατηγοριών που είπε ο προηγούμενος, τότε το παιχνίδι εκτυλίσσεται εναλλακτικά. Δηλαδή από τη στιγμή που έλεγαν όλοι οι μαθητές/τριες από μία υποχρέωση, τώρα θα πρέπει να αλλάξουν κατηγορία και να αναφέρουν από έναν ρόλο. Κάθε μαθητής/τρια πρέπει να μιλήσει τουλάχιστον από μία φορά. Το παιχνίδι τελειώνει όταν όλοι οι μαθητές/τριες συμμετάσχουν στη μαθησιακή διαδικασία και η μπάλα επιστρέψει στον/στην αρχικό/ή μαθητή/τρια, όπου κι αυτός/αυτή με τη σειρά του/της, πρέπει να ακολουθήσει τη ροή της κατηγορίας του/της αμέσως προηγούμενου/νης μαθητή/τριας.

Κυρίως στάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΞΟΙΚΕΙΩΣΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΡΟΛΟΥΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Ο εκπαιδευτικός ετοιμάζει μία σειρά από κάρτες με ρόλους και υποχρεώσεις πολιτών. Σε κάθε κάρτα, είναι γραμμένη μία δράση πολίτη και οι μαθητές/τριες χωρίζονται σε

ομάδες των 4 ατόμων. Ένας/μία μαθητής/τρια σηκώνεται στον πίνακα και τραβάει μία κάρτα και προσπαθεί με παντομίμα να δώσει στους/στις συμμαθητές/τριες του/της να καταλάβουν τι γράφει η κάρτα. Εάν ένας/μία μαθητής/τρια της ομάδας καθυστερεί και δεν μπορούν να μαντέψουν σωστά οι συμμαθητές/τριες του, τότε ο/η μαθητής/τρια λέει «πάσο» και τη σκυτάλη παίρνει άλλος/η μαθητής/τρια, όπου αναλαμβάνει τον ρόλο του μίμου.

Όποιος/α μαθητής/τρια βρίσκει τη λέξη, η ομάδα που ανήκει παίρνει από έναν πόντο και αναλαμβάνει τον ρόλο το μίμου. Νικήτρια ομάδα είναι αυτήν που θα συγκεντρώσει περισσότερες κάρτες, έχοντας μαντέψει τη λέξη της παντομίμας σωστά.

Αξιολόγηση

Στο στάδιο της αξιολόγησης, χρησιμοποιείται το ημερολόγιο εκπαιδευτικού, ως εναλλακτικό εργαλείο αξιολόγησης. Το ημερολόγιο περιέχει πληροφορίες που αναφέρονται στον εκπαιδευτικό ως επαγγελματία και ως ερευνητή. Καταγράφονται πληροφορίες που ο εκπαιδευτικός θεωρεί σημαντικές. Στο ημερολόγιο περιγράφει ο εκπαιδευτικός αναλυτικά τα μαθησιακά αποτελέσματα τόσο του εαυτού του, όσο και των μαθητών/τριών. Επομένως, μετατρέπεται σε ένα αναστοχαστικό εργαλείο στα χέρια του, τόσο για τον ίδιο, όσο για τους εμπλεκόμενους στη μαθησιακή διαδικασία. Η χρήση του ημερολογίου αναστοχασμού ως ερευνητικού εργαλείου, απαιτεί συνέπεια, συνέχεια, μεθοδικότητα και σύστημα στην τήρηση των καταγραφών. Θα καταγραφούν από τον εκπαιδευτικό όλες οι χρήσιμες πληροφορίες και τα δεδομένα, σχετικά με τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων σε όλη τη διάρκεια του προγράμματος, ώστε να καταγραφούν τα πλεονεκτήματα, τα μειονεκτήματα, οι αστοχίες και τα θετικά στοιχεία των δραστηριοτήτων. Όλα αυτά θα οδηγήσουν στην ευελιξία του προγράμματος και της ερευνητικής διαδικασίας, με στόχο τη δημιουργία δραστηριοτήτων με βάση τα ενδιαφέροντα των παιδιών, μέσα από τον αναστοχασμό του εκπαιδευτικού. Επίσης, μετά το πέρας αυτής της δεύτερης θεματικής ενότητας, τα παιδιά θα συμπληρώσουν το πρώτο φύλλο αναστοχασμού (βλ. παράρτημα), όπου με ερωτήσεις ανοιχτού τύπου θα μπορούν να αξιολογήσουν τη μαθησιακή διαδικασία. Καταληκτικά, στο τέλος του προγράμματος τα παιδιά θα συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο με κλειστές τύπου ερωτήσεις σε στυλ ρουμπρίκας και ένα ημερολόγιο συναισθημάτων, αξιολογώντας έτσι τη συμμετοχή στους στη μαθησιακή διαδικασία.

4.3.3. Δικαιώματα Πολίτη

Τα δικαιώματα ενός πολίτη και οι υποχρεώσεις είναι συνδεδεμένα με την κατοχύρωση του δημοκρατικού πολιτεύματος. Είναι σημαντικό να γνωρίζουμε τα δικαιώματα που εξασφαλίζει η δημοκρατική Πολιτεία, για την αρμονική συμβίωση των πολιτών στους κόλπους της κοινωνίας. Η άγνοια των δικαιωμάτων ευνοεί τις προκαταλήψεις, αφήνει ελεύθερο το πεδίο για κοινωνικές διακρίσεις και επομένως για καταπάτηση των αρχών της δημοκρατίας. Είναι εξίσου σημαντικό να κατανοήσουμε και την υποχρέωσή ως μέλους της Πολιτείας και να ασκούμε αυτά τα δικαιώματα με σεβασμό και αλληλεγγύη για τα δικαιώματα όλων των άλλων μελών

του κοινωνικού συνόλου. Η παρούσα θεματική επικεντρώνεται αφενός στην ανάλυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αφετέρου των δικαιωμάτων του παιδιού. Οι έννοιες αυτές θα προσεγγιστούν με παιγνιώδη και διασκεδαστικό τρόπο, με σκοπό οι μαθητές και να μάθουν και να ψυχαγωγηθούν μέσα από σύγχρονες παιδαγωγικές μεθόδους διδασκαλίας.

Μαθησιακοί στόχοι:

Οι μαθητές/τριες είναι σε θέση:

-Γνωστικές δεξιότητες:

- ✓ Να γνωρίσουν τα ανθρώπινα δικαιώματα
- ✓ Να γνωρίσουν τα δικαιώματα του παιδιού
- ✓ Να διατυπώσουν ιδέες για τα δικαιώματα του πολίτη

-κοινωνικές δεξιότητες:

- ✓ Να συνεργάζονται μεταξύ τους
- ✓ Να εκθέτουν ερωτήματα και συζητούν
- ✓ Να προβληματιστούν για τη σημερινή κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε παγκόσμιο και εθνικό επίπεδο
- ✓ Να εκφράζονται πολυαισθητηριακά και δημιουργικά

-ψυχοκινητικές δεξιότητες:

- ✓ Να ανταποκρίνονται σε ερεθίσματα του περιβάλλοντος
- ✓ Να εστιάζουν την προσοχή τους

Διαδικασία:

1^η φάση

Χώρος: στη σχολική αίθουσα

Υλικά: ηλεκτρονικός υπολογιστής, διαδραστικός πίνακας, προτζέκτορας, powerpoint, μολύβια

Προστάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

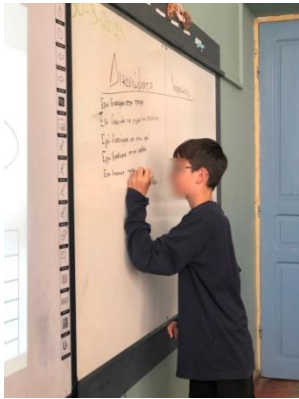
Στο προστάδιο γίνεται η ενεργοποίηση της προϋπάρχουσας γνώσης των μαθητών/τριών σχετικά με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του πολίτη και η κινητοποίηση του ενδιαφέροντος τους για τις δραστηριότητες που πρόκειται να ακολουθήσουν. Με τη χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή και προγραμμάτων (thinglink και powerpoint), γίνεται η εισαγωγή στα δικαιώματα πολίτη. Με κεντρική έννοια τη λέξη «δικαιώματα» δημιουργείται ένα κυκλικό διάγραμμα, στο οποίο εκτίνονται βελάκια που καταλήγουν σε διάφορες φωτογραφίες που απεικονίζουν με παραστατικό τρόπο τα δικαιώματα του πολίτη (ισότητα, εκπαίδευση, θρησκευτική ελευθερία κ.α). Οι μαθητές/τριες συμμετέχουν ενεργά στη μαθησιακή διαδικασία και συζητούν σε ομάδες για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αντίστοιχα, ο εκπαιδευτικός παροτρύνει τους/τις μαθητές/τριες να σκεφτούν κι άλλα ανθρώπινα δικαιώματα, αφενός προκαλώντας το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών για συμμετοχή, αφετέρου ενθαρρύνει τη δημιουργική και συνδυαστική τους έκφραση για τα επόμενα στάδια.

Κυρίως στάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΕΜΒΑΘΥΝΣΗ ΣΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Σκοπός του σταδίου αυτού είναι οι μαθητές/τριες να φτιάξουν το “Σύνταγμα των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων” της τάξης τους, έπειτα από δημοκρατικό διάλογο και συνεργασία μεταξύ τους. Οι μαθητές/τριες χωρίζονται σε ομάδες των 4 ατόμων, όπου οι 2 ομάδες θα εργαστούν ομαδικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι άλλες 2 με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτά τα δικαιώματα. Κάθε ομάδα συζητά και καταγράφει τουλάχιστον 5 ανθρώπινα δικαιώματα και 5 υποχρεώσεις (π.χ. Έχω το δικαίωμα να μη με χτυπούν/ Έχω το δικαίωμα να μου συμπεριφέρονται δίκαια, έχω υποχρέωση να σέβομαι τους/τις συμμαθητές/τριες μου κ.α). Οι μαθητές/τριες μπορούν να γράψουν ένα δικαίωμα ή μία υποχρέωση μόνο όταν όλη η ομάδα συμφωνήσει. Ο στόχος δεν είναι να έχουμε πολλά δικαιώματα καταγεγραμμένα, αλλά δικαιώματα που όλοι αποδέχονται. Ο εκπαιδευτικός χωρίζει τον πίνακα σε δύο μέρη:

Δικαιώματα και Υποχρεώσεις. Ζητά από τις ομάδες να παρουσιάσουν τα αποτελέσματα τους στην ολομέλεια της τάξης και οι μαθητές/τριες σηκώνονται να

καταγράφουν τα δικαιώματα που συμφώνησαν στον πίνακα, εναλλάξ κάθε μέλος της ομάδας. Ο εκπαιδευτικός ζητά από τους/τις μαθητές/τριες να σκεφτούν ποια υποχρέωση απορρέει από αυτό το δικαίωμα και το σημειώνουν στη διπλανή στήλη των υποχρεώσεων, ώστε η ομάδα που ασχολήθηκε με τα ανθρώπινα δικαιώματα να σκεφτεί και υποχρεώσεις και αντίθετα, η ομάδα που ασχολήθηκε με τις υποχρεώσεις να σκεφτεί και

δικαιώματα. Όταν η στήλη από τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις έχει συμπληρωθεί από τα παιδιά, ο εκπαιδευτικός τους ρωτά κατά πόσο θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν αυτές τις δηλώσεις/ιδέες των παιδιών, ως ένα είδος 'συντάγματος', όπου πλέον θα το εφαρμόζουν στον καθημερινό βίο στην τάξη τους. Έτσι, θα έχει δημιουργηθεί ένα είδος 'κοινωνικού συμβολαίου' για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τον σεβασμό σε αυτά, με τη συνεργασία των παιδιών της τάξης.

Μεταστάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Ο εκπαιδευτικός θα έχει εκτυπωμένες εικόνες σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις. Στο πάτωμα θα υπάρχουν δύο στεφάνια, όπου μέσα τους θα υπάρχει η λέξη «Δικαιώματα» και «Υποχρεώσεις». Τριγύρω, θα είναι

διασκορπισμένες αυτές οι εικόνες που απεικονίζουν διάφορα δικαιώματα και υποχρεώσεις και οι μαθητές/τριες κινούνται κυκλικά γύρω από τα στεφάνια με το ρυθμό της μουσικής. Όταν γίνει παύση της μουσικής, τα παιδιά θα πρέπει να πάρουν μία εικόνα από το πάτωμα και ένας-ένας/μία-μία να την τοποθετήσει

στο σωστό στεφάνι, σύμφωνα με το εάν η εικόνα απεικονίζει δικαίωμα ή υποχρέωση

και να αιτιολογήσει την επιλογή του/της. Το παιχνίδι τελειώνει όταν όλες οι κάρτες με τις εικόνες έχουν τοποθετηθεί σωστά μέσα στα στεφάνια κι έχουν μιλήσει όλοι οι μαθητές/τριες.

2^η φάση

Προστάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Όπως στο παιχνίδι της προηγούμενης φάσης, ο εκπαιδευτικός αντικαθιστά στα στεφάνια την ταμπέλα «Υποχρεώσεις» με τα «Δικαιώματα του Παιδιού». Οι μαθητές/τριες πρέπει να κινούνται τριγύρω μέσα στο χώρο με ρυθμό της μουσικής

και με την παύση να πάρουν μία κάρτα που απεικονίζει ένα ανθρώπινο δικαίωμα και να αποφασίσει εάν αυτό αποτελεί ταυτόχρονα και δικαίωμα του παιδιού, δικαιολογώντας την επιλογή τους. Εάν το ανθρώπινο δικαίωμα είναι ταυτόχρονα

και δικαίωμα του παιδιού, τότε τοποθετεί την κάρτα στη μέση των σταφαιών. Το παιχνίδι τελειώνει όταν όλοι/όλες μαθητές/τριες έχουν εκφράσει τις απόψεις τους, σχετικά με το εάν τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελούν και δικαιώματα των παιδιών. Με αυτόν τον τρόπο, οι μαθητές/τριες έρχονται σε επαφή με τα δικαιώματα του παιδιού, που αποτελούν και δικά τους αναφαίρετα δικαιώματα και ακολουθεί συζήτηση για τα δικαιώματα του παιδιού.

Κυρίως στάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΕΜΒΑΘΥΝΣΗ ΣΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Οι μαθητές/τριες παρακολουθούν, με τη χρήση του διαδραστικού πίνακα, ένα σύντομο βίντεο⁷ στο youtube, σχετικά με τα δικαιώματα του παιδιού. Ο εκπαιδευτικός σταματά το βίντεο ανά τακτά χρονικά διαστήματα για επεξηγήσεις, αλλά και όταν οι μαθητές/τριες έχουν ερωτήσεις και στη συνέχεια γίνεται συζήτηση. Ο εκπαιδευτικός ρωτά τους/τις μαθητές/τριες να εξηγήσουν τι παρακολούθησαν στο βίντεο, ποια είναι τα δικαιώματα του παιδιού και εάν τα δικαιώματα που παρακολούθησαν στο βίντεο ταιριάζουν με αυτά που είχαν τοποθετήσει στο ανάλογο στεφάνι στο προηγούμενο στάδιο. Ο εκπαιδευτικός προβάλλει μέσω του διαδικτυακού προγράμματος “thinglink” μία φωτογραφία ενός παιδιού που βρίσκεται στο κέντρο και γύρω από αυτό υπάρχουν αντίστοιχα διαδραστικά κουμπιά και πατώντας τα, εμφανίζονται διάφορα δικαιώματα του παιδιού σε εικόνες σε κάθε κουμπί ξεχωριστά, παρουσιάζοντας έτσι τη «Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού» του Ο.Η.Ε. Τέλος, ακολουθεί συζήτηση με την ολομέλεια της τάξης, σχετικά με τη Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού.

Τα παιδιά χωρίζονται σε μικρές ομάδες των τεσσάρων ατόμων και μοιράζουμε στην κάθε ομάδα τρεις κάρτες με τα «Δικαιώματα των Παιδιών», χαρτί και μολύβι. Ζητούμε από τα παιδιά να διαβάσουν μεγαλόφωνα στην ομάδα τους τα 3 άρθρα των καρτών και να αποφασίσουν πιο δικαίωμα είναι το πιο σημαντικό, κατά την άποψη όλης της ομάδας, για τα παιδιά. Μετά, θα πρέπει να καταγράψουν τους λόγους της επιλογής του ενός δικαιώματος έναντι του άλλου. Ο εκπαιδευτικός μαζεύει τις κάρτες με τα «λιγότερο» σημαντικά δικαιώματα. Στη συνέχεια, ο εκπαιδευτικός έχει ετοιμάσει μεγάλο χαρτόνι, όπου θα είναι χωρισμένο σε «σημαντικά» και «λιγότερο σημαντικά» δικαιώματα. Εκεί, οι μαθητές/τριες θα τοποθετήσουν, ανάλογα με τις συζητήσεις που θα γίνουν και τις αποφάσεις που θα πάρουν ως ομάδα, το

⁷ Το βίντεο είναι διαθέσιμο εδώ:

<https://www.youtube.com/watch?v=4434n3xeLWw&list=RDLVStig0-ZcNEY&index=4>

σημαντικότερο και «λιγότερο σημαντικό» δικαίωμα που συμφώνησαν. Όταν οι ομάδες λάβουν την τελική τους απόφαση, ζητούμε από κάποιον από την κάθε ομάδα να διαβάσει μεγαλόφωνα στην ολομέλεια της τάξης την μοναδική κάρτα με τα Δικαιώματα του Παιδιού που επέλεξαν ως τη σημαντικότερη και να εξηγήσει τους λόγους αυτής της επιλογής. Αφού διαβαστεί η κάθε κάρτα, την καταγράφουμε στο χαρτόνι με την ονομασία «Τα δικαιώματά μας». Εφόσον όλες οι κάρτες κολληθούν στο αντίστοιχο χωρίο του χαρτονιού, ο εκπαιδευτικός θέτει τις εξής ερωτήσεις για συζήτηση:

α. Δυσκολευτήκατε να κάνετε αυτές τις επιλογές; Γιατί;

β. Ποιοι παράγοντες σας έκαναν να επιλέξετε ένα δικαίωμα έναντι ενός άλλου;

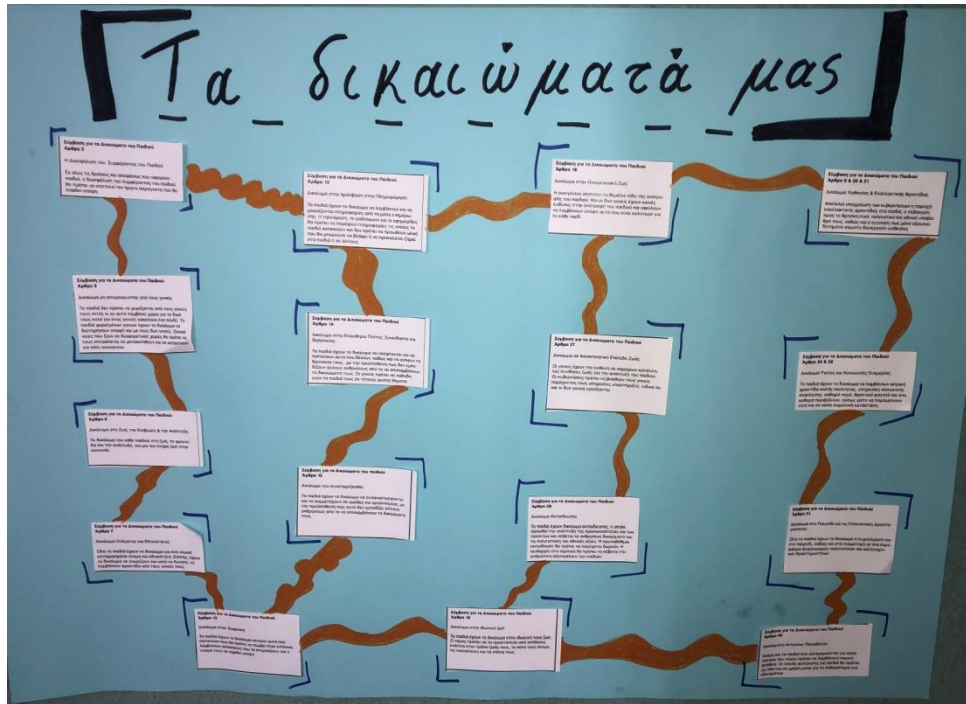
γ. Μήπως η άποψή σας για το ποια δικαιώματα είναι τα σημαντικότερα, άλλαξε κατά τη διάρκεια αυτής της δραστηριότητας;

Έπειτα, ο εκπαιδευτικός ζητά από τις ομάδες να επιλέξουν ένα δικαίωμα από τα «λιγότερο σημαντικά» που είχαν αφήσει τα παιδιά και τους ζητούμε να φανταστούν τι θα συνέβαινε εάν δεν υπήρχαν αυτά τα «λιγότερο σημαντικά» δικαιώματα (π.χ. το δικαίωμα στην ελευθερία, δικαίωμα στη μόρφωση, δικαίωμα στο παιχνίδι κ.α). Ο εκπαιδευτικός θέτει τις εξής ερωτήσεις στα παιδιά:

α. Πώς θα σας επηρέαζε εσάς προσωπικά αν χανόταν κάποιο από αυτά τα «λιγότερο σημαντικά» δικαιώματα;

β. Ποια επίδραση θα είχε η κατάργηση κάποιων από τα «λιγότερο σημαντικά» δικαιώματα;

Στόχος της δραστηριότητας είναι να καλλιεργήσουμε την κριτική σκέψη των μαθητών/τριών, ώστε να οδηγηθούμε στο συμπέρασμα πώς δεν υπάρχουν «σημαντικά» και «λιγότερο σημαντικά» δικαιώματα, καθώς είναι όλα ίσα και μας επηρεάζουν το ίδιο.

Επίσης, τα παιδιά ζωγράφισαν «σκάλες», που αντιπροσωπεύουν τη σύνδεση του ενός δικαιώματος με το άλλο, αλλά υποδεικνύοντας και ότι όλα τα δικαιώματα του παιδιού είναι ισάξια.

Οι κάρτες με τα Δικαιώματα που θα μοιραστούν στις ομάδες για ομαδική εργασία⁸:

⁸ Το φυλλάδιο με τις κάρτες για τα δικαιώματα έχουν χρησιμοποιηθεί από το εγχειρίδιο: Compass – Μικρή Πυξίδα, σ. 134-135

ΦΥΛΛΑΔΙΟ: ΚΑΡΤΕΣ ΜΕ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

<p>Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού Άρθρο 7</p> <p>Δικαίωμα Ονόματος και Εθνικότητας</p> <p>Όλα τα παιδιά έχουν το δικαίωμα για ένα νομικά καταχωρημένο όνομα και εθνικότητα. Επίσης, έχουν το δικαίωμα να γνωρίζουν και κατά το δυνατό, να λαμβάνουν φροντίδα από τους γονείς τους.</p>	<p>Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού Άρθρο 3</p> <p>Η Διασφάλιση του Συμφέροντος του Παιδιού</p> <p>Σε όλες τις δράσεις και αποφάσεις που αφορούν παιδιά, η διασφάλιση του συμφέροντος του παιδιού θα πρέπει να αποτελεί τον πρώτο παράγοντα που θα ληφθεί υπόψη.</p>
<p>Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού Άρθρο 9</p> <p>Δικαίωμα μη απομάκρυνσης από τους γονείς</p> <p>Τα παιδιά δεν πρέπει να χωρίζονται από τους γονείς τους εκτός κι αν αυτό λαμβάνει χώρα για το δικό τους καλό (αν ένας γονιός κακοποιεί ένα παιδί). Τα παιδιά χωρισμένων γονιών έχουν το δικαίωμα να διατηρήσουν επαφή και με τους δυο γονείς. Οικογένειες που ζουν σε διαφορετικές χώρες θα πρέπει να τους επιτρέπεται να μετακινηθούν και να καταστούν και πάλι οικογένεια.</p>	<p>Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού Άρθρο 27</p> <p>Δικαίωμα σε Ικανοποιητικό Επίπεδο Ζωής</p> <p>Οι γονείς έχουν την ευθύνη να παρέχουν κατάλληλες συνθήκες ζωής για την ανάπτυξη του παιδιού. Οι κυβερνήσεις πρέπει να βοηθούν τους γονείς παρέχοντας τους υπηρεσίες υποστήριξης, ειδικά αν και οι δυο γονείς εργάζονται.</p>
<p>Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού Άρθρο 24 & 26</p> <p>Δικαίωμα Υγείας και Κοινωνικής Ευημερίας</p> <p>Τα παιδιά έχουν το δικαίωμα να λαμβάνουν ιατρική φροντίδα καλής ποιότητας, υπηρεσίες κοινωνικής ασφάλισης, καθαρό νερό, θρεπτικό φαγητό και ένα καθαρό περιβάλλον, ούτως ώστε να παραμείνουν υγιή και σε καλή σωματική κατάσταση.</p>	<p>Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού Άρθρο 40</p> <p>Δικαιώματα Ανηλίκων Παραβατών</p> <p>Ακόμη και τα παιδιά που κατηγορούνται για κατάπτωση του νόμου πρέπει να λαμβάνουν νομική βοήθεια. Οι ποινές φυλάκισης για παιδιά θα πρέπει να τίθενται σε χρήση μόνο για τα σοβαρότερα των αδικημάτων.</p>

<p>Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού Άρθρο 18</p> <p>Δικαίωμα στην Οικογενειακή Ζωή</p> <p>Η οικογένεια αποτελεί το θεμέλιο λίθο της ανατροφής του παιδιού. Και οι δυο γονείς έχουν κοινές ευθύνες στην ανατροφή του παιδιού και οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη αυτό που είναι καλύτερο για το κάθε παιδί.</p>	<p>Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού Άρθρο 14</p> <p>Δικαίωμα στην Ελευθερία Πίστης, Συνειδήσης και Θρησκείας</p> <p>Τα παιδιά έχουν το δικαίωμα να σκέφτονται και να πιστεύουν αυτό που θέλουν, καθώς και να ασκούν τη θρησκεία τους, με την προϋπόθεση πως δεν εμποδίζουν άλλους ανθρώπους από το να απολαμβάνουν τα δικαιώματά τους. Οι γονείς πρέπει να καθοδηγούν τα παιδιά τους σε τέτοιας φύσης θέματα.</p>
<p>Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού Άρθρο 12</p> <p>Δικαίωμα στην Έκφραση</p> <p>Τα παιδιά έχουν το δικαίωμα να πουν αυτό που πιστεύουν πως θα πρέπει να συμβεί όταν ενήλικες λαμβάνουν αποφάσεις που τα επηρεάζουν, και η γνώμη τους να ληφθεί υπόψη.</p>	<p>Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού Άρθρο 13</p> <p>Δικαίωμα στην πρόσβαση στην Πληροφόρηση</p> <p>Τα παιδιά έχουν το δικαίωμα να λαμβάνουν και να μοιράζονται πληροφορίες από τα μέσα ενημέρωσης. Η τηλεόραση, το ραδιόφωνο και οι εφημερίδες θα πρέπει να παρέχουν πληροφορίες τις οποίες τα παιδιά κατανοούν και δεν πρέπει να προωθούν υλικό που θα μπορούσε να βλάψει ή να προκαλέσει ζημιά στα παιδιά ή σε άλλους.</p>
<p>Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού Άρθρο 9 & 20 & 21</p> <p>Δικαίωμα Υιοθεσίας & Εναλλακτικής Φροντίδας</p> <p>Αποτελεί υποχρέωση των κυβερνήσεων η παροχή εναλλακτικής φροντίδας στα παιδιά, ο σεβασμός προς το θρησκευτικό, πολιτιστικό και εθνικό υπόβαθρό τους, καθώς και η εγγύηση πως μόνο εξουσιοδοτημένα σώματα διενεργούν υιοθεσίες.</p>	<p>Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού Άρθρο 6</p> <p>Δικαίωμα στη Ζωή, την Επιβίωση & την Ανάπτυξη</p> <p>Το δικαίωμα του κάθε παιδιού στη ζωή, τη φροντίδα και την ανάπτυξη, για μια πιο πλήρη ζωή στην κοινωνία.</p>

<p>Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού Άρθρο 28</p> <p>Δικαίωμα Εκπαίδευσης</p> <p>Τα παιδιά έχουν δικαίωμα εκπαίδευσης, η οποία προωθεί την ανάπτυξη της προσωπικότητας και των ταλέντων και σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις πολιτιστικές και εθνικές αξίες. Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση θα πρέπει να παρέχεται δωρεάν. Η πειθαρχία στα σχολεία θα πρέπει να σέβεται την ανθρώπινη αξιοπρέπεια των παιδιών.</p>	<p>Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού Άρθρο 16</p> <p>Δικαίωμα στην Ιδιωτική Ζωή</p> <p>Τα παιδιά έχουν το δικαίωμα στην ιδιωτική τους ζωή. Ο νόμος πρέπει να τα προστατεύει από επιθέσεις ενάντια στον τρόπο ζωής τους, το καλό τους όνομα, τις οικογένειες και τα σπίτια τους.</p>
<p>Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού Άρθρα 31</p> <p>Δικαίωμα στο Παιγνίδι και τις Πολιτιστικές Δραστηριότητες</p> <p>Όλα τα παιδιά έχουν το δικαίωμα στη χαλάρωση και στο παιχνίδι, καθώς και στη συμμετοχή σε ένα ευρύ φάσμα ψυχαγωγικών, πολιτιστικών και καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων.</p>	<p>Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού Άρθρο 15</p> <p>Δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι</p> <p>Τα παιδιά έχουν το δικαίωμα να συναναστρέφονται και να συμμετέχουν σε ομάδες και οργανισμούς, με την προϋπόθεση πως αυτό δεν εμποδίζει άλλους ανθρώπους από το να απολαμβάνουν τα δικαιώματά τους.</p>

Μεταστάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Μοιράζονται στους/στις μαθητές/τριες πολύχρωμες κόλλες Α4. Σχηματίζουν πάνω σε μία χρωματιστή κόλλα το περίγραμμα από τη μία παλάμη τους και αντίστοιχα σε μία άλλη κόλλα την άλλη παλάμη του χεριού τους. Κόβουν περιμετρικά το σχήμα που δημιούργησαν. Επιλέγουν δύο ατομικά δικαιώματα από τη σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού και με μαρκαδόρο γράφουν από ένα δικαίωμα μέσα σε κάθε παλάμη. Έτσι τα παιδιά θα συνθέσουν τη δική τους κατασκευή με την «Χάρτα των Δικαιωμάτων του Παιδιού», όπου θα γίνει κολλάζ με τα δικαιώματα που θα έχουν επιλέξει οι μαθητές/τριες.

Αξιολόγηση

Στο στάδιο της αξιολόγησης, χρησιμοποιείται το ημερολόγιο εκπαιδευτικού, ως εναλλακτικό εργαλείο αξιολόγησης. Το ημερολόγιο περιέχει πληροφορίες που αναφέρονται στον εκπαιδευτικό ως επαγγελματία και ως ερευνητή. Καταγράφονται πληροφορίες που ο εκπαιδευτικός θεωρεί σημαντικές. Στο ημερολόγιο περιγράφει ο εκπαιδευτικός αναλυτικά τα μαθησιακά αποτελέσματα τόσο του εαυτού του όσο και των μαθητών/τριών. Επομένως, μετατρέπεται σε ένα αναστοχαστικό εργαλείο στα χέρια του, τόσο για τον ίδιο, όσο για τους εμπλεκόμενους στη μαθησιακή διαδικασία. Η χρήση του ημερολογίου αναστοχασμού ως ερευνητικού εργαλείου, απαιτεί συνέπεια, συνέχεια, μεθοδικότητα και σύστημα στην τήρηση των καταγραφών. Θα καταγραφούν από τον εκπαιδευτικό όλες οι χρήσιμες πληροφορίες και τα δεδομένα, σχετικά με τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων σε όλη τη διάρκεια του προγράμματος, ώστε να καταγραφούν τα πλεονεκτήματα, τα μειονεκτήματα, οι αστοχίες και τα θετικά στοιχεία των δραστηριοτήτων. Όλα αυτά θα οδηγήσουν στην ευελιξία του προγράμματος και της ερευνητικής διαδικασίας, με στόχο τη δημιουργία δραστηριοτήτων με βάση τα ενδιαφέροντα των παιδιών, μέσα από τον αναστοχασμό του εκπαιδευτικού. Επίσης, ανά 2 ενότητες του προγράμματος, θα μοιράζεται φύλλο αναστοχασμού στους/στις μαθητές/στις, όπου με ερωτήσεις ανοιχτού τύπου θα μπορούν να αξιολογήσουν τη μαθησιακή διαδικασία. Καταληκτικά, στο τέλος του προγράμματος τα παιδιά θα συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο με κλειστές τύπου ερωτήσεις σε στυλ ρουμπρίκας και ένα ημερολόγιο συναισθημάτων, αξιολογώντας έτσι τη συμμετοχή τους στη μαθησιακή διαδικασία.

4.3.4. Δημοκρατία και Πολίτης

Το δημοκρατικό πολίτευμα κατοχυρώνει με νόμους αξίες όπως η ισότητα και η ελευθερία όλων των πολιτών. Οι άνθρωποι θεωρούνται ίσοι μεταξύ τους, έχουν ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις. Συνεργάζονται για την κοινή πρόοδο και συμβιώνουν αρμονικά. Η ελευθερία είναι το δικαίωμα κάθε ανθρώπου να ενεργεί όπως επιθυμεί, αρκεί να μην προκαλεί βλάβη σε άλλον και να σέβεται τους νόμους της πολιτείας. Παράλληλα, μπορεί να σκέπτεται και να πιστεύει ό,τι θέλει. Η ελευθερία του δεν θα πρέπει να απειλείται, αν αυτός έχει διαφορετικές πεποιθήσεις, ενώ θα πρέπει να μπορεί να μορφώνεται και να επιλέγει τον τρόπο ζωής και εργασίας του, πάντα μέσα στο πλαίσιο που ορίζουν οι νόμοι, επιδεικνύοντας σεβασμό και αλληλεγγύη στους πολίτες του κοινωνικού συνόλου. Η παρούσα θεματική επικεντρώνεται στις διαστάσεις της Δημοκρατίας και την εγκόλπωση της μέσα στους ιστούς της σύγχρονης κοινωνίας.

Μαθησιακοί στόχοι:

Οι μαθητές/τριες είναι σε θέση:

-Γνωστικές δεξιότητες:

- ✓ Να γνωρίσουν το Δημοκρατικό Πολίτευμα και τα πλεονεκτήματά του σε σχέση με τα άλλα πολιτεύματα.
- ✓ Να γνωρίσουν την έννοια της δικτατορίας
- ✓ Να αναγνωρίζουν τα πολιτεύματα διακυβέρνησης
- ✓ Να συγκρίνουν τη δημοκρατία με τη δικτατορία και να είναι σε θέση να διακρίνουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της.
- ✓ Να έρθουν σε επαφή με τους βασικούς δημοκρατικούς θεσμούς της χώρας μας, τα πολιτικά πρόσωπα και τις πολιτικές διαδικασίες
- ✓ Να προβληματιστούν για τη σημερινή κατάσταση και τις κρίσεις που περνάει η Δημοκρατία σε εθνικό και Ευρωπαϊκό επίπεδο

-Κοινωνικές/επικοινωνιακές δεξιότητες και στρατηγικές

- ✓ Να συνεργάζονται μεταξύ τους
- ✓ Να εκθέτουν ερωτήματα και να τα συζητούν

-Ψηφιακές δεξιότητες και δεξιότητες στους πολυγραμματισμούς:

- ✓ Να ανταποκρίνονται σε ερεθίσματα του περιβάλλοντος
- ✓ Να κατανοούν και να ανταποκρίνονται σε πολυτροπικά περιβάλλοντα

Διαδικασία:

1^η φάση

Χώρος: στη σχολική αίθουσα

Υλικά: ηλεκτρονικός υπολογιστής, διαδραστικός πίνακας, προτζέκτορας, powerpoint, μολύβια

Προστάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ

Ο εκπαιδευτικός ξεκινά με την προσέγγιση των εννοιών της Δημοκρατίας και της δικτατορίας. Προβάλλει ένα βίντεο⁹ σύντομης διάρκειας στους/στις μαθητές/τριες

σχετικά με την εξέγερση του Πολυτεχνείου. Γίνεται η ενεργοποίηση της προϋπάρχουσας γνώσης των μαθητριών/τών σχετικά με το πολίτευμα της Δημοκρατίας και της δικτατορίας. Τα παιδιά συζητούν για το δημοκρατικό πολίτευμα, δίνουν τα στοιχεία του και θέτουν το ιστορικό του πλαίσιο στην

Ελλάδα. Οι μαθητές/τριες αντιπαραβάλλουν τα πλεονεκτήματα του Δημοκρατικού

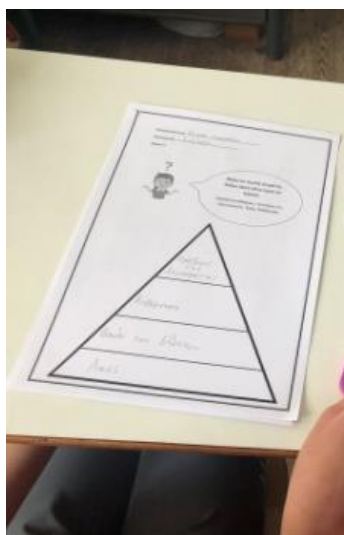
⁹ Δείτε το βίντεο εδώ: <https://www.youtube.com/watch?v=czrXIRBbYfg>

πολιτεύματος σε σχέση με τη δικτατορία. Οι μαθητές/τριες συμμετέχουν ενεργά στη μαθησιακή διαδικασία και συζητούν για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της Δημοκρατίας και της δικτατορίας. Αντίστοιχα, ο εκπαιδευτικός παροτρύνει τους/τις μαθητές/τριες να σκεφτούν κι άλλα πολιτεύματα διακυβέρνησης, αφενός προκαλώντας το ενδιαφέρον τους για συμμετοχή στη μαθησιακή διαδικασία, αφετέρου ενθαρρύνει τη δημιουργική και συνδυαστική έκφραση για τα στάδια που θα ακολουθήσουν.

Κυρίως στάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΕΜΒΑΘΥΝΣΗ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Οι μαθητές/τριες παρακολουθούν σύντομα βιντεάκια από προεκλογικές ομιλίες αρχηγών κομμάτων. Ο εκπαιδευτικός ρωτά τους/τις μαθητές/τριες να εξηγήσουν τι

παρακολούθησαν στα βίντεο και τι κατανόησαν σχετικά με την άσκηση της εξουσίας στο Δημοκρατικό πολίτευμα, με στόχο να μάθουν τον τύπο του δημοκρατικού πολιτεύματος. Γίνεται άμεση αναφορά στο ότι το πολίτευμα της Ελλάδας είναι η Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία. Με τη βοήθεια του Η/Υ και διαδραστικής εφαρμογής “thinglink”, δημιουργείται μία διαδραστική πυραμίδα, όπου οι μαθητές/τριες θα πρέπει να βάλουν σε σωστή σειρά (από κάτω προς τα πάνω) τις λέξεις: λαός –

Βουλή των Ελλήνων – Κυβέρνηση – Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ώστε να κατανοήσουν τη σύνθεση ενός δημοκρατικού πολιτεύματος.

Ο εκπαιδευτικός έχει δημιουργήσει ένα κρυπτόλεξο, όπου μέσα αναγράφονται διάφορες φράσεις και λέξεις σχετικά με διάφορα πολιτεύματα (π.χ. Προεδρευόμενη Δημοκρατία, δικτατορία, βασιλευόμενη Δημοκρατία κ.α). Οι μαθητές/τριες χωρίζονται σε ομάδες και εταιρικά προσπαθούν να ανακαλύψουν τις κρυμμένες λέξεις που υπάρχουν μέσα στο κρυπτόλεξο, εντός της χρονικής προθεσμίας που έχει ορίσει ο εκπαιδευτικός. Οι ομάδες σηκώνονται στον πίνακα και κάθε φορά ένας-ένας μαθητής και μία-μία μαθήτρια, σημειώνει από μία λέξη που βρήκαν μέχρι όλες οι λέξεις να αποκαλυφθούν. Τέλος, οι ομάδες δουλεύουν ομαδικά και καταγράφουν σύντομα το πώς κατανοούν τη Δημοκρατία.

ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ, ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ,
 ΠΡΟΕΔΡΕΥΟΜΕΝΗ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ,
 ΒΑΣΙΛΕΥΟΜΕΝΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ΜΙΣΟΣ,
 ΑΓΩΝΙΑ

Π	P	Ω	Θ	Υ	Π	Ο	Υ	P	Γ	Ο	Σ
K	Γ	E	Υ	Ω	Ψ	Γ	Δ	H	K	Ξ	Π
Ο	Ξ	E	Λ	E	Υ	Θ	E	P	I	A	P
I	Δ	H	M	Ο	K	P	A	T	I	A	Ο
N	Ο	T	A	Π	Δ	Ξ	Γ	T	H	T	E
Ο	Π	Υ	Σ	P	I	K	B	P	Γ	P	Δ
B	Δ	H	M	Ο	K	P	A	T	I	A	P
Ο	H	Θ	Δ	E	T	Θ	Σ	Δ	Φ	Γ	E
Υ	M	I	Φ	Δ	A	Υ	I	Σ	Δ	Ω	Υ
Λ	Ο	Ο	Γ	P	T	T	Λ	Z	Σ	N	Ο
E	K	K	H	Ο	Ο	P	E	X	Σ	I	M
Υ	P	T	H	Σ	P	Δ	Υ	Ψ	A	A	E
T	A	Λ	Ξ	M	I	Σ	Ο	Σ	E	E	N
I	T	H	K	N	A	E	M	Ω	T	Δ	H
K	I	Γ	Λ	M	Σ	Σ	E	B	P	Σ	Φ
H	A	Φ	Z	Π	Δ	A	N	N	H	A	Δ
K	Σ	Δ	X	Ο	Φ	Z	H	H	Γ	Z	X

Π	P	Ω	Θ	Υ	Π	Ο	Υ	P	Γ	Ο	Σ
K											Π
O		E	Λ	E	Υ	Θ	E	P	I	A	P
I	Δ	H	M	O	K	P	A	T	I	A	O
N				Π	Δ						E
O				P	I		B				Δ
B	Δ	H	M	O	K	P	A	T	I	A	P
O	H			E	T		Σ			Γ	E
Y	M			Δ	A		I			Ω	Y
Λ	O			P	T		Λ			N	O
E	K			O	O		E			I	M
Y	P	T	H	Σ	P		Y			A	E
T	A			M	I	Σ	O	Σ			N
I	T				A		M				H
K	I						E				
H	A						N				
	Σ						H				

Μεταστάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ο εκπαιδευτικός κρύβει καρτέλες με έννοιες και φράσεις της προηγούμενης φάσης μέσα στην τάξη αλλά και διάφορες ζωγραφιές που αναπαριστούν αυτές τις έννοιες (Δημοκρατία, δικτατορία κλπ). Οι μαθητές/τριες θα παίξουν το παιχνίδι του κρυμμένου θησαυρού μέσα στην σχολική αίθουσα. Ο εκπαιδευτικός παίζει μουσική και οι μαθητές/τριες πρέπει να ψάξουν στην αίθουσα για αυτές τις κάρτες και όταν γίνει παύση της μουσικής, τα παιδιά συγκεντρώνονται στο κέντρο της τάξης και ο κάθε μαθητής/τρια προσπαθεί να εξηγήσει την κάρτα που βρήκε, ανάλογα με την έννοια που αυτήν προσεγγίζει. Το παιχνίδι επαναλαμβάνεται μέχρι όλες οι κάρτες να βρεθούν και όλοι οι μαθητές/τριες να συμμετέχουν στη μαθησιακή διαδικασία. Κάθε μαθητής/τριες κρατά τις κάρτες που βρήκε. Τελικό στάδιο αποτελεί η δημιουργία ενός πολυτροπικού κολλάζ, όπου μεγάλα χαρτόνια θα χωριστούν σε δύο μέρη:

Δημοκρατία και Δικτατορία. Οι μαθητές/τριες θα πρέπει να κολλήσουν κάθε κάρτα που είχαν βρει στην αντίστοιχη κατηγορία (π.χ. εικόνα που δείχνει ότι τα παιδιά παίζουν ελεύθερα, το τοποθετούν στην κατηγορία «Δημοκρατία» κ.α). Έτσι, οι μαθητές/τριες γνωρίζουν το Δημοκρατικό Πολίτευμα εις βάθος και τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από αυτό, σε σχέση με άλλα μη δημοκρατικά πολιτεύματα.

2^η φάση

Προστάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εφόσον οι μαθητές/τριες έχουν κατανοήσει τα πλεονεκτήματα της Δημοκρατίας, τώρα θα εφαρμόσουν τις αρχές της Δημοκρατίας με την ίδρυση πολιτικών κομμάτων. Με τη χρήση του Η/Υ και της διαδραστικής εφαρμογής “Thinglink”, ο εκπαιδευτικός προβάλλει μία φωτογραφία από το ελληνικό κοινοβούλιο. Πάνω σε αυτή τη φωτογραφία υπάρχουν διάφορες διαδραστικές «καρφίτσες», όπου σε κάθε σημείο της φωτογραφίας υπάρχει και μία εικόνα σχετικά με τα αγαθά που προσφέρει η Πολιτεία στην κοινωνία (π.χ. εκπαίδευση, φροντίδα υγείας, δημιουργία χώρων πρασίνου, δημιουργία θεάτρων και χρηματοδότηση πολιτιστικών εκδηλώσεων κ.α). Κάθε μαθητής/τρια θα σηκώνεται στον πίνακα και θα πατάει την καρφίτσα, ώστε να αποκαλυφθεί η εικόνα με ένα αγαθό και να γίνει συζήτηση με την ολομέλεια της

τάξης περί τίνος πρόκειται. Η διαδικασία τελειώνει όταν όλες οι εικόνες αποκαλυφθούν και όλοι/όλες οι μαθητές/τριες εκφράσουν τις απόψεις τους.

Κυρίως στάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΕΜΒΑΘΥΝΣΗ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εφόσον οι μαθητές/τριες έχουν κατανοήσει και συζητήσει για τα αγαθά που πρέπει να προσφέρει η Πολιτεία στην κοινωνία, προχωρούμε στην ίδρυση πολιτικών κομμάτων. Από το σύνολο των μαθητών/τριών, 5 μαθητές/τριες θέτουν υποψηφιότητα για την ίδρυση κόμματος. Όσοι και όσες από τους μαθητές και τις μαθήτριες της τάξης επιθυμούν να είναι υποψήφιοι, το δηλώνουν γράφοντας το όνομά τους στον πίνακα. Έπειτα, οι μαθητές/τριες της τάξης χωρίζονται σε 3 ομάδες: Α) Ομάδα υποψήφιων, Β) εφορευτική επιτροπή και Γ) ομάδα δημιουργίας. Ορίζεται τριμελή εφορευτική επιτροπή από τους/τις συμμαθητές/τρες που δεν είναι υποψήφιοι/ες για το συμβούλιο. Αυτή η επιτροπή θα αναλάβει τη διεξαγωγή των εκλογών. Οι υποψήφιοι/ες μαθητές-μαθήτριες/πολιτικοί (Α' ομάδα) θα συγκεντρωθούν σε μία γωνία, ώστε να σκεφτούν το όνομα του κόμματος και τα αγαθά-παροχές που θα προσφέρουν στην κοινωνία, εάν εκλεγεί το κόμμα τους και να γράψουν τις προεκλογικές τους ομιλίες. Η εφορευτική επιτροπή (Β' ομάδα) θα συλλέξει τα ονόματα των υποψηφίων και θα ξεκινήσει να κατασκευάζει τα ψηφοδέλτια με τα ονόματα των υποψήφιων και των πολιτικών κομμάτων. Η ομάδα δημιουργίας (Γ' ομάδα) θα ξεκινήσει να δημιουργεί την κάλπη (ψηφοδόχο) και το παραβάν.

Μόλις η ομάδα Α είναι έτοιμη, τότε ξεκινά ο προεκλογικός αγώνας, με τους/τις μαθητές-μαθήτριες/πολιτικούς να έχουν στη διάθεσή τους 5' έκαστος/η για να ξεκινήσουν να επιχειρηματολογούν για τις παροχές και αγαθά που θα προσφέρουν στην κοινωνία, ώστε να πείσουν τους/τις συμμαθητές/τριες τους να τους ψηφίσουν. Μετά το πέρας των δηλώσεων, η εφορευτική επιτροπή δίνει το σήμα της εκκίνησης της ψηφοφορίας με όλους/ες τους/τις μαθητές/τριες (μαζί με τον εκπαιδευτικό) να μετέχουν και να έχουν δικαίωμα ψήφου. Μία-μία μαθήτρια και ένας-ένας μαθητής περνάει από την εφορευτική επιτροπή και λέγοντας το ονοματεπώνυμο της/του, ένα μέλος της εφορευτικής επιτροπής το σβήνει από τον εκλογικό κατάλογο. Κάθε μαθητής/τρια παίρνει τα ψηφοδέλτια με τους εκπροσώπους και τοποθετεί ένα από αυτά διπλωμένο στην κάλπη. Η ψηφοφορία είναι μυστική. Ένα μέλος της

εφορευτικής επιτροπής θα αναλάβει το ρόλο να εκφωνεί τα αποτελέσματα στην τάξη κι ένα άλλο μέλος να σημειώνει τα αποτελέσματα στον πίνακα. Κάθε μία ψήφος θα καταγράφεται στον πίνακα με χαρτάκια post-it, όπου κάθε χαρτάκι post-it θα αντιστοιχεί και σε μία ψήφο. Έτσι δημιουργείται ένα ραβδόγραμμα με τους αντίστοιχους ψήφους που έχουν λάβει οι υποψήφιοι/ες. Όταν τελειώσουν τα ψηφοδέλτια, η εφορευτική επιτροπή κάνει καταμέτρηση του συνόλου, τα άκυρα και τα λευκά που εντοπίστηκαν, ώστε να διασταυρώσει και τις αντίστοιχες ψήφους για την ορθότητα και την εγκυρότητα της ψηφοφορίας. Πρωθυπουργός εκλέγεται ο/η υποψήφιος/α που συγκέντρωσε τις περισσότερους ψήφους από το σώμα των μαθητών/τριών της τάξης.

Μεταστάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Οι μαθητές/τριες δημιουργούν αφίσες για τις εκλογές. Ψάχνουν πληροφορίες ανά ομάδες σχετικά με τα δικαιώματα/παροχές/αγαθά που είναι θεμιτό να προσφέρει η Πολιτεία στην κοινωνία και ζωγραφίζουν μία παροχή την οποία θεωρούν πιο σημαντική, ώστε να δημιουργηθεί ένα ομαδικό προϊόν, έπειτα από την επικοινωνία και τη συνεργασία όλων των μελών της ομάδας. Έτσι, τους δίνεται η δυνατότητα να συνδέσουν τη Δημοκρατία με τη καθημερινή ζωή, καθώς η Δημοκρατία δεν είναι απλώς μια μορφή πολιτεύματος. Υπάρχει στην καθημερινή μας ζωή, στη συμπεριφορά μας, στις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, κατανοώντας ότι είναι ένας τρόπος και στάση ζωής.

Αξιολόγηση

Στο στάδιο της αξιολόγησης, χρησιμοποιείται το ημερολόγιο εκπαιδευτικού, ως εναλλακτικό εργαλείο αξιολόγησης. Το ημερολόγιο περιέχει πληροφορίες που αναφέρονται στον εκπαιδευτικό ως επαγγελματία και ως ερευνητή. Καταγράφονται πληροφορίες που ο εκπαιδευτικός θεωρεί σημαντικές. Στο ημερολόγιο περιγράφει ο εκπαιδευτικός αναλυτικά τα μαθησιακά αποτελέσματα τόσο του εαυτού του όσο και των μαθητών/τριών. Επομένως, μετατρέπεται σε ένα αναστοχαστικό εργαλείο στα χέρια του, τόσο για τον ίδιο, όσο για τους εμπλεκόμενους στη μαθησιακή διαδικασία. Η χρήση του ημερολογίου αναστοχασμού ως ερευνητικού εργαλείου, απαιτεί

συνέπεια, συνέχεια, μεθοδικότητα και σύστημα στην τήρηση των καταγραφών. Θα καταγραφούν από τον εκπαιδευτικό όλες οι χρήσιμες πληροφορίες και τα δεδομένα, σχετικά με τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων σε όλη τη διάρκεια του προγράμματος, ώστε να καταγραφούν τα πλεονεκτήματα, τα μειονεκτήματα, οι αστοχίες και τα θετικά στοιχεία των δραστηριοτήτων. Όλα αυτά θα οδηγήσουν στην ευελιξία του προγράμματος και της ερευνητικής διαδικασίας, με στόχο τη δημιουργία δραστηριοτήτων με βάση τα ενδιαφέροντα των παιδιών, μέσα από τον αναστοχασμό του εκπαιδευτικού. Επίσης, μετά το πέρας αυτής της τέταρτης θεματικής ενότητας, τα παιδιά θα συμπληρώσουν το δεύτερο φύλλο αναστοχασμού (βλ. παράρτημα), όπου με ερωτήσεις ανοιχτού τύπου θα μπορούν να αξιολογήσουν τη μαθησιακή διαδικασία. Καταληκτικά, στο τέλος του προγράμματος τα παιδιά θα συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο με κλειστές τύπου ερωτήσεις σε στυλ ρουμπρίκας και ένα ημερολόγιο συναισθημάτων, αξιολογώντας έτσι τη συμμετοχή στους στη μαθησιακή διαδικασία.

4.3.5.α. Διάσταση του Ευρωπαίου Πολίτη – Ενεργού Πολίτη (Ενεργός Ευρωπαϊκή Πολιτειότητα)

Τα επερχόμενα έτη αποτελούν χρονιές εξελίξεων και αναδιοργάνωσης για την Ευρώπη. Μεγάλα και κρίσιμα ερωτήματα της συνέχειας της Ευρώπης ως μία πολιτική οντότητα και η ενίσχυση της συνοχής της, παραμένοντας ακλόνητη μέσα από τις κρίσεις, είναι το ζητούμενο. Είναι τα έτη στα οποία οι προσδοκίες αλλά και οι ελπίδες των πολιτών για μια Ε.Ε. δυναμική και ενωμένη είναι πολλές και ιδιαίτερα σημαντικές. Όπως συμβαίνει σε κάθε κράτος, έτσι και στην Ευρωπαϊκή Ένωση οι πολίτες έχουν δικαιώματα και υποχρεώσεις. Έχουν δικαίωμα να ταξιδεύουν ελεύθερα σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, να σπουδάζουν, να εργάζονται και να διαμένουν σε οποιαδήποτε χώρα μέλος επιθυμούν, να έχουν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη σε όποια χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης αρρωστήσουν ή πάθουν ατύχημα κ.ά. Επίσης, μπορούν να συμμετέχουν στις εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και να εκλέγουν τους ευρωβουλευτές ή να εκλέγονται ευρωβουλευτές οι ίδιοι. Για να απολαμβάνουν, όμως, τα δικαιώματα αυτά οι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν και υποχρεώσεις. Τέτοιες υποχρεώσεις, για παράδειγμα, είναι ο σεβασμός του πολιτισμού, της γλώσσας, της ιστορίας και των παραδόσεων κάθε λαού

οποιασδήποτε χώρας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η τήρηση των νόμων και των ιδιαίτερων κανόνων που ισχύουν σε κάθε κράτος.

Μαθησιακοί στόχοι:

Οι μαθητές/τριες είναι σε θέση:

-Γνωστικές δεξιότητες:

- ✓ Να γνωρίσουν τι είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση
- ✓ Να γνωρίσουν ότι οι πολίτες της Ε.Ε. έχουν δικαιώματα
- ✓ Να γνωρίσουν ότι οι πολίτες της Ε.Ε. έχουν υποχρεώσεις
- ✓ Να προβληματιστούν για τη σημερινή κατάσταση και πώς διάφορα οικουμενικά προβλήματα τους επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα

-Κοινωνικές και επικοινωνιακές δεξιότητες:

- ✓ Να συνεργάζονται μεταξύ τους
- ✓ Να εκθέτουν ερωτήματα και να τα συζητούν

-Ψηφιακές δεξιότητες/ Δεξιότητες στους πολυγραμματισμούς

- ✓ Να γνωρίζουν πώς να χρησιμοποιούν το τάμπλετ
- ✓ Να έρθουν σε επαφή με επαυξημένα περιβάλλοντα μάθησης μέσω του AR Tutor
- ✓ Να έρθουν σε επαφή με ψηφιακό υλικό και πολυτροπικά ερεθίσματα, επιτυγχάνοντας συνδέσεις μεταξύ λεκτικών και οπτικών ερεθισμάτων
- ✓ Να κατανοούν και ανταποκρίνονται σε πολυτροπικά περιβάλλοντα μάθησης

Διαδικασία:

1^η φάση

Χώρος: στη σχολική αίθουσα και στη σχολική αυλή/γυμναστήριο

Υλικά: ηλεκτρονικός υπολογιστής, διαδραστικός πίνακας, προτζέκτορας, powerpoint, μολύβια

Προστάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΟΤΗΤΑΣ

Για την εισαγωγή στην Ευρωπαϊκή Πολιτειότητα, ο εκπαιδευτικός καλεί τους/τις μαθητές/τριες να κάνουν ένα «ταξίδι» στην Ευρώπη, μέσω του Google Earth. Ο εκπαιδευτικός προβάλλει την υδρόγειο, κάνοντας ζουμ πάνω στην Ευρώπη και ρωτά τους/τις μαθητές/τριες τι γνωρίζουν για την Ευρωπαϊκή ήπειρο. Εφόσον οι μαθητές/τριες εκφράσουν τις απόψεις τους, ο εκπαιδευτικός κάνει λόγο για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι μαθητές/τριες, από τις προηγούμενες ενότητες έχουν κατανοήσει ότι εντός της Ευρώπης υπάρχει ο θεσμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς επίσης και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του πολίτη (της Ελλάδας), και έπειτα τους ρωτά να πουν ποια δικαιώματα και υποχρεώσεις απολαμβάνουν πλέον οι Ευρωπαίοι πολίτες μέσω brainstorming κι αν είναι παρόμοια ή όχι με αυτά των Ελλήνων πολιτών. Κατά αυτόν τον τρόπο, τα παιδιά εισέρχονται σε διάθεση κριτικής σκέψης και αναστοχασμού, βρίσκοντας συγκλίσεις και διαφορές μεταξύ Ελλήνων και Ευρωπαίων πολιτών.

Κυρίως στάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΕΜΒΑΘΥΝΣΗ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΟΤΗΤΑΣ

Για την κατανόηση της ενίσχυσης της Ευρωπαϊκής διάστασης, ο εκπαιδευτικός με τη χρήση του Η/Υ, προβάλλει πρόσφατες φωτογραφίες από τις φωτιές στην Ισπανία. Στόχος είναι οι μαθητές/τριες να προβληματιστούν, βλέποντας αυτές τις φωτογραφίες. Ο εκπαιδευτικός θέτει τις εξής ερωτήσεις στα παιδιά:

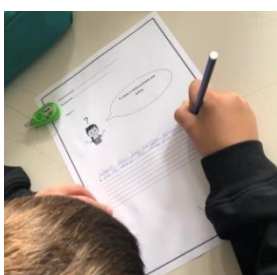
1. Ποιο πρόβλημα παρουσιάζουν οι φωτογραφίες;
2. Ποιες νομίζετε ότι είναι οι αιτίες αυτού του προβλήματος;

3. Επηρεάζει τους ανθρώπους στην Ελλάδα; Με ποιον τρόπο;
4. Ποιοι άλλοι πληθυσμοί στον κόσμο επηρεάζονται από τις πυρκαγιές στην Ισπανία; Με ποιον τρόπο;
5. Ποιες λύσεις υπάρχουν για την αντιμετώπιση του προβλήματος του φαινομένου αυτού;
6. Τελικά τι διαπιστώσατε; Όταν δημιουργείται ένα πρόβλημα σαν κι αυτό σε ένα μέρος της γης, επηρεάζει τους ανθρώπους που ζουν σε άλλα μέρη;

Οι μαθητές/τριες επιδιώκεται να κατανοήσουν ότι εκτός από πολίτες της Ελλάδας, είμαστε ταυτόχρονα και πολίτες της Ευρώπης, καθώς υπάρχουν οικουμενικά ζητήματα που μας επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα, ανεξάρτητα από τα σύνορα της χώρας μας.

Ο εκπαιδευτικός συνεχίζει την προβολή φωτογραφιών, αυτή τη φορά με φωτογραφίες που σχετίζονται με την πανδημία COVID-19. Θέτει τις ίδιες ερωτήσεις στους μαθητές (1-6). Στόχος είναι να συνδέσουν οι μαθητές/τριες τα κοινωνικά προβλήματα που ξεκίνησαν από την Κίνα, συνεχίστηκαν στην Ιταλία κι έπειτα εξαπλώθηκαν παντού. Βασική επιδίωξη είναι οι μαθητές/τριες να κατανοήσουν ότι εκτός από πολίτες της Ελλάδας αλλά και της Ευρώπης, είμαστε ταυτόχρονα και πολίτες του κόσμου, καθώς αλληλεπιδρούμε με φαινόμενα των κοινωνιών όλης της υφής κι επομένως η πολιτειότητα είναι έννοια οικουμενική. Στη συνέχεια, οι μαθητές/τριες καταγράφουν ανά ομάδες, το πώς καταλαβαίνουν την έννοια της πολιτειότητας (βλ. παράρτημα).

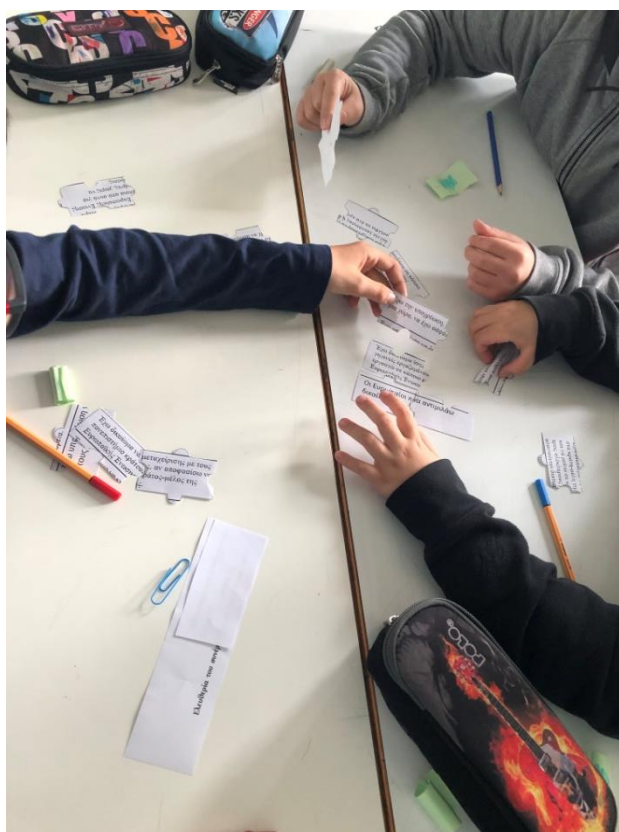
Εφόσον οι μαθητές/τριες έχουν κατανοήσει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των Ευρωπαίων πολιτών, παίζουν παιχνίδι με παζλ. Ο εκπαιδευτικός με τη χρήση του διαδικτυακού προγράμματος “puzzle.org”, φτιάχνει ένα διαδικτυακό παζλ και

ταυτόχρονα μοιράζει στους/στις μαθητές/τριες εκτυπωμένες τις εικόνες με το παζλ αυτό. Το παζλ είναι φτιαγμένο με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του Ευρωπαίου πολίτη. Οι μαθητές/τριες χωρίζονται σε ομάδες των τεσσάρων ατόμων και προσπαθούν να λύσουν αρχικά το εκτυπωμένο παζλ που βρίσκεται στο θρανίο της ομάδας τους και έπειτα σηκώνεται

ένας-ένας μαθητής και μία-μία μαθήτρια στον διαδραστικό πίνακα και λύνει τα

κομμάτια παζλ. Σε κάθε κομμάτι του παζλ θα εμπεριέχονται δικαιώματα και υποχρεώσεις των Ευρωπαίων πολιτών αλλά και κάποιες φράσεις άσχετες μεταξύ τους. Οι μαθητές/τριες θα πρέπει να συνεργαστούν για να λύσουν σωστά το παζλ. Τέλος, όλοι/όλες οι μαθητές/τριες ανακοινώνουν τα αποτελέσματα τους στην τάξη και επέρχεται συζήτηση σχετικά με τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα του Ευρωπαίου πολίτη.

Μεταστάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΟΤΗΤΑΣ

Οι μαθητές/τριες συνθέτουν ένα ομαδικό κολάζ για την ομάδα τους, σχετικά με τους ρόλους και τις δράσεις του Ευρωπαίου πολίτη τον οποίο τον μετατρέπουν σε Ενεργό Πολίτη. Τα παιδιά συνδυάζουν πληροφορίες που έμαθαν από τα προηγούμενα στάδια, εντοπίζουν ακόμη περισσότερες με τη χρήση των Νέων Τεχνολογιών με την επίβλεψη του εκπαιδευτικού, σχετικά την ενεργό πολιτειότητα και τις καταγράφουν στο χαρτόνι του «Ευρωπαίου Πολίτη – Ενεργού Πολίτη».

2 φάση:

Προστάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗ ΜΕ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΟΤΗΤΑΣ

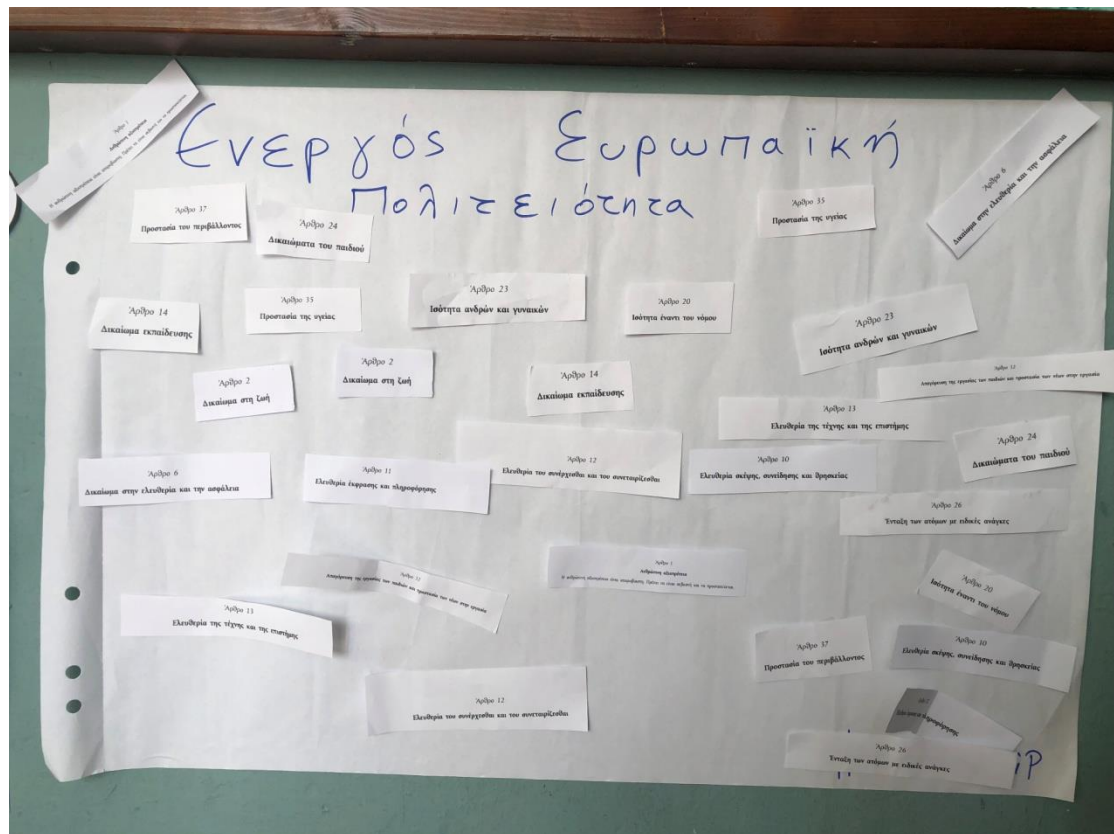
Εφόσον οι μαθητές/τριες έχουν κατανοήσει τη διάσταση του Ευρωπαίου πολίτη, μέσα από τους ρόλους, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των Ευρωπαίων πολιτών, τώρα θα εφαρμόσουν τις αρχές της ενεργού Ευρωπαϊκής πολιτειότητας μέσα από παιχνίδι κρυμμένου θησαυρού. Ο εκπαιδευτικός θα έχει κρύψει μέσα στην τάξη τα άρθρα που απαρτίζουν τον «Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης» και διάφορα δικαιώματα του παιδιού. Οι μαθητές/τριες θα σκορπιστούν στον χώρο και θα πρέπει να βρουν όσο το δυνατόν περισσότερες κάρτες. Ο εκπαιδευτικός σταματά την μουσική και οι μαθητές/τριες συζητούν για τα ευρήματά τους. Στόχος είναι οι μαθητές/τριες να κατανοήσουν τα δικαιώματα που πηγάζουν από την Ευρωπαϊκή τους ιδιότητα μέσα από παιγνιώδη δραστηριότητα και να αναγνωρίσουν ότι είναι κατοχυρωμένα και από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Κυρίως στάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΜΒΑΘΥΝΣΗ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΟΤΗΤΑΣ

Οι μαθητές/τριες, με βάση το προηγούμενο στάδιο, θα κληθούν να αναγνωρίσουν, να ερμηνεύσουν και να ταξινομήσουν τα άρθρα που προέρχονται είτε από τον «Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης», είτε από τα δικαιώματα του παιδιού, που έχουν μελετηθεί διεξοδικά σε προηγούμενες ενότητες. Στόχος είναι οι μαθητές/τριες να εξασκηθούν στα θεμελιώδη δικαιώματα που πηγάζουν από την Ευρωπαϊκή τους ταυτότητα και κατοχυρώνονται από την Ε.Ε., και να τα κατηγοριοποιήσουν σωστά, ξεχωρίζοντάς τα από τα δικαιώματα του παιδιού. Οι μαθητές/τριες πρέπει να αναγνωρίσουν σωστά και να κολλήσουν σε χαρτόνι με τίτλο: «Ενεργός Ευρωπαϊκή Πολιτεότητα» μόνο τα άρθρα που συνθέτουν τον «Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης» και το κολλάζ αυτό παραμένει στην τάξη, με στόχο να γίνεται ανάκληση μνήμης σχετικά με τα θεμελιώδη δικαιώματα μας που προστατεύονται από την Ε.Ε και εκτίνονται σε διάφορα πεδία, θυμίζοντας στα παιδιά να παραμένουν ενεργοί πολίτες και να μάχονται γι' αυτά, όταν παρατηρούν υποδαύλισή τους. Αυτά τα άρθρα αποτελούν και τα στοιχεία που συνθέτουν τη φυσιογνωμία που διαθέτει ένας Ευρωπαίος Πολίτης του 21^{ου} αιώνα.

Μεταστάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΟΤΗΤΑΣ

Οι μαθητές/τριες θα εφορμόσουν δημιουργικά τις αρχές που συνθέτουν τον Ευρωπαϊκό πολίτη – Ενεργό πολίτη, παίζοντας ένα διαδραστικό επιδαπέδιο παιχνίδι σε στυλ «φιδάκι» με τη χρήση και των Νέων Τεχνολογιών. Οι μαθητές/τριες θα χωριστούν σε ομάδες των τεσσάρων ατόμων και θα μετατραπούν σε «Ευρωγνώστες». Θα υπάρχει ένα επιδαπέδιο παιχνίδι¹⁰ μεγάλων διαστάσεων στον προαύλιο χώρο του σχολείου και πάνω του διάφορα κουτάκια, σε στυλ «φιδάκι». Πρώτη ομάδα ξεκινάει αυτήν που θα τύχει μεγαλύτερο αριθμό στο ζάρι. Στο επιδαπέδιο υπάρχουν κουτάκια με 11 σημαίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης πάνω τους. Κάθε φορά που ένας μαθητής ή μία μαθήτρια από την ομάδα τυχαίνει πάνω στο κουτάκι με τη σημαία της Ε.Ε., ο εκπαιδευτικός θα θέτει μία ερώτηση, πάντα σχετική με την Ευρωπαϊκή διάσταση του Ευρωπαϊκού πολίτη (βλ. παρακάτω) και ο μαθητής ή η μαθήτρια θα πρέπει να συνεργαστεί με την ομάδα του/της, ώστε δώσουν από κοινού μία απάντηση. Εάν απαντήσει σωστά,

¹⁰ Το επιδαπέδιο παιχνίδι χορηγήθηκε από τον Όμιλο Ενεργών Νέων Φλώρινας. Περισσότερες πληροφορίες μπορείτε να βρείτε εδώ: <https://www.europedirect-oenef.eu/>

δίνεται η δυνατότητα στην ίδια ομάδα να ξαναρίξει το ζάρι και να ξαναπαίξει. Εάν κάποιο μέλος της ομάδας απαντήσει λάθος, τότε παραμένει στο κουτάκι του. Επίσης, στα υπόλοιπα κουτάκια με τη σημαία της Ε.Ε, θα υπάρχει ένας κώδικας QR, όπου μέσω επαυξημένης πραγματικότητας, οι μαθητές/τριες θα πρέπει να το σκανάρουν με το τάμπλετ και να απαντήσουν σωστά στην ερώτηση που προβάλλεται μέσω του εκπαιδευτικού λογισμικού “AR TUTOR”. Οι μαθητές/τριες ενισχύουν έτσι και τις ψηφιακές τους δεξιότητες, μεταφέροντας το παιχνίδι γνώσεων σε ψηφιακό και πολυμεσικό περιβάλλον μάθησης. Νικήτρια είναι η ομάδα που θα φτάσει στο τέλος, έχοντας απαντήσει σωστά στις περισσότερες απαντήσεις.

Ερωτήσεις που θα απαντήσουν οι ομάδες στο επιδαπέδιο παιχνίδι:

Ερωτήσεις για το επιδαπέδιο «Ευρω-Γνώστες»	
A. 1. Έχω δικαίωμα να σπουδάσω σε όποιο Πανεπιστήμιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης θέλω	Σ – Λ
2. Έχω την υποχρέωση να έχω ασφάλεια υγείας σε οποιαδήποτε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης	Σ – Λ
3. Μπορώ να μείνω σε όποια χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης θέλω, για όσο καιρό θέλω	Σ – Λ
B.1. Έχω την υποχρέωση να έχω έγκυρο διαβατήριο ή ταυτότητα για να εισέλθω σε μία χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης	Σ – Λ

<p>2. Ενεργός Πολίτης είναι αυτός που νοιάζεται για την κοινωνία</p>	<p>Σ-Λ</p>
<p>3. Προσπάθησε να ονομάσεις με την ομάδα σου 3 δικαιώματα του Ευρωπαϊού Πολίτη</p> <p>π.χ. 1. δικαίωμα εκλέγειν και εκλαίγεσθαι 2. Έχω δικαίωμα να σπουδάσω σε κάποιο πανεπιστήμιο κράτους-μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης 3. Έχω δικαίωμα ίσης μεταχείρισης με τους γηγενείς εργαζομένους, αν αποφασίσω να εργαστώ σε κάποιο κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.</p>	
<p>Γ.1. Έχω δικαίωμα να ασκώ βία, όταν το θεωρώ χρήσιμο</p>	<p>Σ - Λ</p>
<p>2. Δικαιούμαι να λέω ελεύθερα την άποψη μου στο σχολείο</p>	<p>Σ – Λ</p>
<p>3. Δεν δικαιούμαι να μεγαλώσω σε έναν κόσμο χωρίς φτώχεια και βία</p>	<p>Σ – Λ</p>
<p>Δ.1. Δικαιούμαι να μεγαλώσω σε έναν κόσμο που αγαπά και σέβεται το περιβάλλον</p>	<p>Σ – Λ</p>
<p>2. Προσπάθησε να ονομάσεις με την ομάδα σου 3 υποχρεώσεις του Ευρωπαϊού Πολίτη</p> <p>π.χ. 1: Έχω την υποχρέωση, όταν σπουδάζω σε μια χώρα, να έχω ασφάλεια ασθενείας. 2: Έχω υποχρέωση να διαθέτω έγκυρο δελτίο ταυτότητας ή διαβατήριο, για να εισέλθω σε ένα κράτος-μέλος.</p>	

3: Έχω υποχρέωση να χρησιμοποιώ τη ζώνη ασφαλείας σε όλα τα οχήματα, ακόμα και τα τουριστικά πούλμαν ή τα μικρά λεωφορεία.

4: ...

3. Προσπάθησε να ονομάσεις με την ομάδα σου 3 δικαιώματα που έχει ένα παιδί από την Ιταλία

Ενδεικτικά:

- Μηδενική φτώχεια
- Μηδενική πείνα
- Καλή υγεία και ευημερία
- Ποιοτική εκπαίδευση
- Ισότητα των φύλων
- Μεγαλώσει σε κόσμο με: Ειρήνη, δικαιοσύνη και ισχυρούς θεσμούς
- Προσφυγή στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο
- ...

Ε.1. Προσπάθησε να ονομάσεις με την ομάδα σου 3 υποχρεώσεις που έχει ένα παιδί από την Γερμανία

Ενδεικτικά:

- Να σέβεται και να βοηθά τα μέλη της οικογένειάς του.
- Να σέβεται τους/τις ενήλικες.
- Να σέβεται τους/τις δασκάλους/δασκάλες του/της και τους κανονισμούς του σχολείου.
- Να διαβάζει.
- Να συμπεριφέρεται σύμφωνα με ηθικούς κανόνες, αποδεκτούς από την κοινωνία.
- Να σέβεται τους/τις φίλους/φίλες και τους/τις συμμαθητές/τριες του.
- Να φροντίζει να μην συμπεριφέρεται με βία και να μην ενοχλεί τους γύρω του.
- Να βοηθά όσους το χρειάζονται.

- Να τηρεί τους νόμους της πολιτείας.
- ...

2. Όλοι είμαστε ίσοι απέναντι στον νόμο

Σ – Λ

3. Ποιο είναι το πολίτευμα της Ελλάδας;

Σωστή απάντηση: Προεδρευόμενη κοινοβουλευτική δημοκρατία

Z.1 Πώς λέγεται η ήπειρος όπου ζούμε;

Σωστή απάντηση: Ευρώπη

2. Πώς ονομάζεται η Ένωση που υπάρχει μέσα στην ήπειρο όπου ζούμε;

Σωστή απάντηση: Ευρωπαϊκή Ένωση

3. Οι πολίτες της Ελλάδας έχουν ίδια δικαιώματα με τους πολίτες που ζουν στην Ισπανία

Σ – Λ

H.1. Οι Ευρωπαίοι πολίτες πρέπει να νοιάζονται μόνο για τη χώρα τους

Σ – Λ

2. Προσπάθησε να ονομάσεις με την ομάδα σου 3 προβλήματα που εάν γίνουν σε άλλη χώρα, θα επηρεάσουν κι εσάς

Ενδεικτικά:

- Πλημμύρες
- Πυρκαγιές
- Πανδημίες
- Οικολογικές/περιβαλλοντικές καταστροφές

<ul style="list-style-type: none"> • Πόλεμοι/διώξεις • ... 	
3. Δικαίωμα ψήφου στην Ελλάδα στις εθνικές εκλογές έχουν μόνο οι πολίτες που είναι 18+ ετών.	<p style="text-align: center;">Σ – Λ</p> <p style="text-align: center;">(σωστή απάντηση: από το 17^ο έτος)</p>
3. Δικαίωμα ψήφου στις Ευρωπαϊκές εκλογές έχουν μόνο όσοι και όσες πολίτες της Ελλάδας έχουν συμπληρώσει το 18^ο έτος της ηλικίας τους.	<p style="text-align: center;">Σ – Λ</p> <p style="text-align: center;">(σωστή απάντηση: από το 17^ο έτος)</p>

Το QR CODE που χρησιμοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας και τα παιδιά έπρεπε να το σκανάρουν για την επαύξηση στοιχείων, με τη χρήση τάμπλετ και του εκπαιδευτικού λογισμικού “AR TUTOR”:

			
1 ^η επαύξηση: 3D απεικόνιση της σημαίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Επέρχεται συζήτηση για τη σημαία και	2 ^η επαύξηση: Διαδραστικός χάρτης με την Ευρώπη και τις χώρες της	3 ^η επαύξηση: Ευρωπαϊκό Διαβατήριο της Ε.Ε.: Ποιες αξίες μας ενώνουν τους Ευρωπαίους πολίτες	4 ^η επαύξηση: 3D απεικόνιση ενός τανκς: Κάνουν συνειρμότα παιδιά με τον πόλεμο στην Ουκρανία, μιλάμε για ειρηνική συνύπαρξη και πώς μπορούμε να δράσουμε με βάση την πολιτεότητα μας ως ενεργοί πολίτες για την παγίωση ειρηνικών αισθημάτων.

τι αναπαριστά			
---------------	--	--	--

Αξιολόγηση

Στο στάδιο της αξιολόγησης, χρησιμοποιείται το ημερολόγιο εκπαιδευτικού, ως εναλλακτικό εργαλείο αξιολόγησης. Το ημερολόγιο περιέχει πληροφορίες που αναφέρονται στον εκπαιδευτικό ως επαγγελματία και ως ερευνητή. Καταγράφονται πληροφορίες που ο εκπαιδευτικός θεωρεί σημαντικές. Στο ημερολόγιο περιγράφει ο εκπαιδευτικός αναλυτικά τα μαθησιακά αποτελέσματα τόσο του εαυτού του όσο και των μαθητών/τριών. Επομένως, μετατρέπεται σε ένα αναστοχαστικό εργαλείο στα χέρια του, τόσο για τον ίδιο, όσο για τους εμπλεκόμενους στη μαθησιακή διαδικασία. Η χρήση του ημερολογίου αναστοχασμού ως ερευνητικού εργαλείου, απαιτεί συνέπεια, συνέχεια, μεθοδικότητα και σύστημα στην τήρηση των καταγραφών. Θα καταγραφούν από τον εκπαιδευτικό όλες οι χρήσιμες πληροφορίες και τα δεδομένα, σχετικά με τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων σε όλη τη διάρκεια του προγράμματος, ώστε να καταγραφούν τα πλεονεκτήματα, τα μειονεκτήματα, οι αστοχίες και τα θετικά στοιχεία των δραστηριοτήτων. Όλα αυτά θα οδηγήσουν στην ευελιξία του προγράμματος και της ερευνητικής διαδικασίας, με στόχο τη δημιουργία δραστηριοτήτων με βάση τα ενδιαφέροντα των παιδιών, μέσα από τον αναστοχασμό του εκπαιδευτικού. Επίσης, ανά 2 ενότητες του προγράμματος, θα μοιράζεται φύλλο αναστοχασμού στους/στις μαθητές/στις, όπου με ερωτήσεις ανοιχτού τύπου θα μπορούν να αξιολογήσουν τη μαθησιακή διαδικασία. Καταληκτικά, στο τέλος του προγράμματος τα παιδιά θα συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο με κλειστές τύπου ερωτήσεις σε στυλ ρουμπρίκας και ένα ημερολόγιο συναισθημάτων, αξιολογώντας έτσι τη συμμετοχή τους στη μαθησιακή διαδικασία.

4.3.5.β. Ευρωπαίος Πολίτης και κινητικότητα

Σύμφωνα με τη συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η ελεύθερη μετακίνηση των ατόμων συνιστά ένα από τα θεμελιώδη δικαιώματα και στοχεύει στη δημιουργία μιας αγοράς χωρίς σύνορα, στην οποία η ελευθερία στη μετακίνηση των πολιτών εξασφαλίζεται από την ίδια τη συνθήκη. Επιπλέον, η ιδιότητα του Ευρωπαίου πολίτη είναι συνυφασμένη με το ατομικό δικαίωμα της ελεύθερης μετακίνησης και παραμονής στην επικράτεια των κρατών μελών. Τέλος, η ανάπτυξη της

κινητικότητα σπουδαστών, φοιτητών/τριών, ερευνητών, διδασκάλων και εκπαιδευτών, καθώς και άλλων ομάδων πολιτών, αναγνωρίζεται ως πολιτική προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στη νέα εποχή της παγκοσμιοποίησης ο αριθμός του μαθητικού κοινού που προέρχεται από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα αυξάνεται όλο και περισσότερο. Η σχολική μονάδα και οι εκπαιδευτικοί, προκειμένου να λειτουργήσουν αποτελεσματικά μέσα στα νέα εκπαιδευτικά δεδομένα, θα πρέπει να ακολουθήσουν σημαντικές αλλαγές, να σχεδιασθούν ειδικά προγράμματα σπουδών και οι εκπαιδευτικοί να αναπτύξουν πολυπολιτισμική επίγνωση, να διευρύνουν τις γνώσεις τους και τις δεξιότητές τους και να χρησιμοποιήσουν νέες στρατηγικές που να ανταποκρίνονται στις σύνθετες προκλήσεις που αντιμετωπίζει το σύγχρονο εκπαιδευτικό περιβάλλον μάθησης. Έτσι λοιπόν, ένας σύγχρονος Ευρωπαίος πολίτης, είναι σημαντικό να διακατέχεται από δεξιότητες διαπολιτισμικές επικοινωνίας, διαπολιτισμική ετοιμότητα και επίγνωση σε πολυπολιτισμικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα.

Μαθησιακοί στόχοι:

Οι μαθητές/τριες είναι σε θέση:

-Γνωστικές δεξιότητες:

- ✓ Να κατανοήσουν την έννοια του μετανάστη
- ✓ Να εμβαθύνουν και να ερμηνεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα
- ✓ Να αναγνωρίζουν την έννοια της κινητικότητας

-Επικοινωνιακές δεξιότητες

- ✓ Να συνεργάζονται μεταξύ τους για τη παραγωγή μαθησιακών αποτελεσμάτων
- ✓ Να συνεργαστούν για τη δημιουργία τραγουδιών
- ✓ Να εκθέτουν ερωτήματα και να τα συζητούν
- ✓ Να ενισχύσουν τη διαπολιτισμική ενσυναίσθηση τους μέσω της Τέχνης

-Ψηφιακές δεξιότητες/Δεξιότητες στους πολυγραμματισμούς

- ✓ Να εξοικειωθούν με ψηφιακά εργαλεία
- ✓ Να έρθουν σε επαφή με περιβάλλοντα νέων τεχνολογιών
- ✓ Να κατανοούν, να ερμηνεύουν και να ανταποκρίνονται σε πολυτροπικά/πολυμεσικά περιβάλλοντα

1^η φάση

Προστάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Ο εκπαιδευτικός εισάγει στα παιδιά την έννοια της «κινητικότητας». Προβάλλει στον διαδραστικό πίνακα ένα έργο ζωγραφικής τέχνης (*Laurence Blanchard, Migrants - somewhere on the planet earth, 2020¹¹*) που απεικονίζει ανθρώπους πάνω σε πλοίο να

μετακινούνται προς μία κατεύθυνση. Οι μαθητές/τριες παρατηρούν τον πίνακα ζωγραφικής και στοχάζονται. Ο εκπαιδευτικός εκμειύει ερωτήσεις σχετικά με τον πίνακα ζωγραφικής όπως για παράδειγμα: Τι βλέπουμε στον πίνακα; Πόσοι άνθρωποι είναι; Τι χρώμα είναι αυτοί οι άνθρωποι; Τι πιστεύετε ότι κάνουν; κλπ. Ο εκπαιδευτικός αναλύει τον

πίνακα και απαντά στις ερωτήσεις των παιδιών. Τέλος, γίνεται συζήτηση στην ολομέλεια για τις απαντήσεις που έχουν δώσει οι μαθήτριες και οι μαθητές.

Κυρίως στάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΕΜΒΑΘΥΝΣΗ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Τα παιδιά με έναυσμα τον προηγούμενο πίνακα ζωγραφικής, θα δημιουργήσουν μία φανταστική ήπειρο. Φαντάζονται πως σαλπάρουν προς μια νέα ήπειρο, όμως για να φτάσουν εκεί θα πρέπει να πετάξουν κάποια μη-απαραίτητα πράγματα (χάρτα με τα

¹¹ Ιστορίας της Τέχνης: Μεσόγειος θάλασσα: Μεταναστευτικές διαδρομές στην Τέχνη. Διαθέσιμο στο: <https://www.artmajeur.com/el/magazine/5-istorias-tes-technes/mesogeios-thalassa-metanasteutikes-diadromes-sten-techna/331639>

θεμελιώδη δικαιώματά τους) στη θάλασσα. Ο εκπαιδευτικός με τη χρήση animation/comic, εισάγει τους/τις μαθητές/τριες σε έναν πλασματικό κόσμο με ψηφιακή αφήγηση, ηχογραφώντας τη φωνή του, δίνοντας εντολές στους/στις μαθητές/τριες. Ακολουθεί η πορεία της διδακτικής παρέμβασης:

1. Ζητούμε από τα παιδιά να φανταστούν πως ετοιμάζονται να σαλπάρουν προς μια νέα ήπειρο. Εκεί δε ζουν τώρα άνθρωποι, γι' αυτό όταν φτάσουν, θα είναι υπεύθυνοι για την ίδρυση μιας νέας χώρας.

2. Τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες των τεσσάρων ατόμων και ο εκπαιδευτικός δίνει στην κάθε ομάδα έναν φάκελο με όλες τις κάρτες των «Θέλω και Ανάγκες» (βλ. παρακάτω), εξηγώντας πως αυτά είναι τα πράγματα που πακετάρουν για να πάρουν μαζί τους για μια ζωή στη νέα χώρα. Ζητούμε από την κάθε ομάδα να ανοίξει τον φάκελο, να διαμοιραστούν και να μελετήσουν τις κάρτες. Ο εκπαιδευτικός παρέχει και μερικές κενές κάρτες (2) και δίνει στα παιδιά την ευκαιρία να προσθέσουν μερικά επιπρόσθετα πράγματα που πιστεύουν πως πιθανότατα θα χρειαστούν ή τους αρέσει να έχουν.

3. Ο εκπαιδευτικός μέσω της ψηφιακής αφήγησης και του βίντεο animation, δίνει εντολές στους μαθητές και στις μαθήτριες ως επεξήγηση και εξηγεί πως το καράβι σαλπάρει τώρα και ξεκινά η αφήγηση: Στην αρχή το ταξίδι είναι πολύ ευχάριστο. Ο ήλιος λάμπει και η θάλασσα είναι γαλήνια. Ωστόσο, μια μεγάλη καταιγίδα εμφανίζεται ξαφνικά και το καράβι κουνιέται επικίνδυνα. Ως γεγονός, από στιγμή σε στιγμή θα βυθιστεί! Πρέπει να πετάξετε τρεις από τις κάρτες σας στη θάλασσα για να συνεχίσει να επιπλέει το καράβι. Ζητούμε από την κάθε ομάδα να αποφασίσει τι θα ρίξει στη θάλασσα. Εξηγούμε πως δεν θα μπορέσουν να πάρουν πίσω αυτά τα πράγματα αργότερα. Ο εκπαιδευτικός μαζεύει τις κάρτες που έχουν «πεταχτεί στη θάλασσα» και τοποθετεί τις μαζεμένες σε μια στοίβα.

4. Συνεχίζεται η ψηφιακή αφήγηση: Επιτέλους η καταιγίδα κόπασε. Όλοι είναι ανακουφισμένοι. Ωστόσο, μια μετεωρολογική πρόβλεψη αναφέρει πως ένας τεράστιος τυφώνας κατευθύνεται προς το καράβι. Αν θα επιβιώσετε από τον τυφώνα, πρέπει να πετάξετε στη θάλασσα τρεις ακόμη κάρτες! Να θυμάστε: μην πετάξετε αυτά που πιθανότατα θα χρειαστείτε για να επιβιώσετε στη νέα σας χώρα.

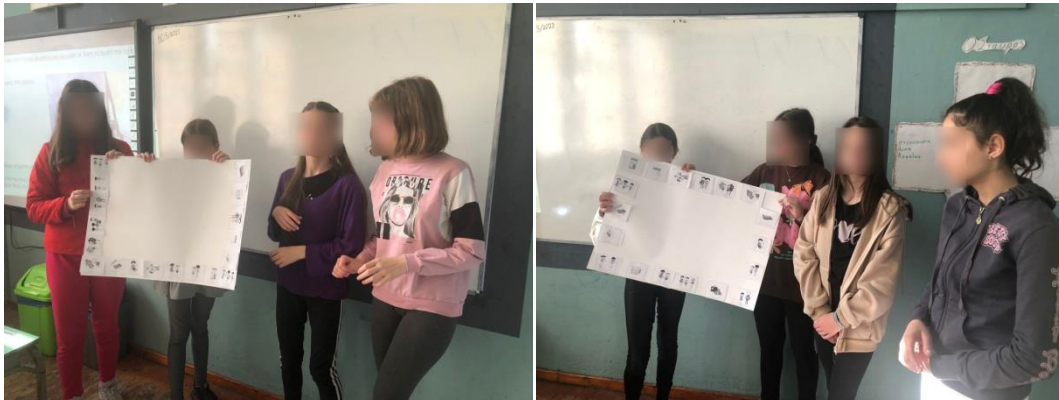
Όπως και πριν, συλλέγουμε τις κάρτες και τις τοποθετούμε σε μια ξεχωριστή στοίβα.

5. Συνεχίζεται η αφήγηση: Παραλίγο να μην γλιτώσουμε! Ωστόσο, σχεδόν φτάσαμε στη νέα ήπειρο. Όλοι είναι πολύ ενθουσιασμένοι. Όμως, τη στιγμή που βλέπουμε γη στον ορίζοντα, μια τεράστια φάλαινα χτυπά το καράβι, δημιουργώντας μια τρύπα στο πλευρό. Πρέπει να κάνετε το καράβι ακόμη πιο ελαφρύ! Πετάξτε ακόμη τρεις κάρτες. Συλλέγουμε και τοποθετούμε αυτές τις κάρτες σε μια στοίβα.

6. Ανακοινώνουμε πως επιτέλους οι μαθητές/τριες έφτασαν ασφαλείς στη νέα ήπειρο που έχουν αποφασίσει ως ομάδα και έτοιμοι να χτίσουν μια νέα χώρα. Ο εκπαιδευτικός ζητά από την κάθε ομάδα να κολλήσει τις κάρτες που έμειναν σε μια χρωματιστή κόλλα χαρτί για να θυμούνται όλοι τι φέρνουν στη νέα ήπειρο. Θέτει ερωτήσεις στην ολομέλεια της τάξης όπως: έχετε όλα όσα χρειάζεστε για να επιβιώσετε; Για να μεγαλώσετε και να αναπτυχθείτε σωστά;

7. Ζητούμε από την κάθε ομάδα να κρεμάσει αυτή την κόλλα χαρτί στον πίνακα και να εξηγήσει τι φέρνει μαζί της στη νέα χώρα και γιατί. Μετά από κάθε περιγραφή, ο εκπαιδευτικός ρωτάει ολόκληρη την ομάδα «Υπάρχει κάτι που ίσως λείπει και θα χρειαστούν για να επιβιώσουν; Να μεγαλώσουν και να αναπτυχθούν όπως εσείς;»

Στη συνέχεια, εκπαιδευτικός διαβάσει τις κάρτες που άφησαν οι μαθητές/τριες απ' έξω και κάνει ερωτήσεις στις μαθήτριες και στους μαθητές για ποιον λόγο άφησαν τις συγκεκριμένες κάρτες απ' έξω, εάν αυτοί/αυτές μπορούν να ζουν χωρίς αυτά τα αγαθά κλπ. Σκοπός είναι οι μαθητές/τριες να συνειδητοποιήσουν ότι όλα τα αγαθά είναι χρήσιμα, είτε λιγότερο σημαντικά είτε περισσότερο και να αναθεωρήσουν τις αρχικές τους επιλογές.

Οι μαθητές/τριες συζητούν τα αποτελέσματα τους στην τάξη. Στόχος είναι οι μαθητές/τριες να κατανοήσουν πως εντός της Ευρωπαϊκής ηπείρου υπάρχει έντονα το φαινόμενο της κινητικότητας και ότι ο/η Ευρωπαίος πολίτης πρέπει να συνειδητοποιήσει ότι όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι αναφαίρετα, κανένα δεν είναι «μη απαραίτητο», καθώς όλα μας είναι απαραίτητα και βασίζονται στις ανθρώπινες ανάγκες: τα πράγματα που χρειάζεται ο κάθε άνθρωπος για να επιβιώσει, να μεγαλώσει και να αναπτυχθεί σωστά, ώστε να ζήσει μια ζωή με αξιοπρέπεια. Ο εκπαιδευτικός τονίζει πως όλοι χρειάζονται όλα τα ανθρώπινα δικαιώματά τους. Μερικά είναι απαραίτητα για να επιβιώσουμε, όπως το φαγητό, η ιατρική φροντίδα, το καθαρό νερό και ένα καταφύγιο. Όμως άλλα, είναι απαραίτητα για τους ανθρώπους, ούτως ώστε να ζήσουν μια καλή ζωή και να αναπτυχθούν (π.χ. δικαίωμα στην εκπαίδευση κλπ). Δεν είναι αρκετό απλά να επιβιώνουμε μετακινούμενοι από τόπο σε τόπο, αλλά και να ζούμε αρμονικά με αξιοπρέπεια.

Οι κάρτες «Θέλω και Ανάγκες» που θα μοιραστούν στα παιδιά κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας¹²:

¹² Οι κάρτες είναι διαθέσιμες στο Εγχειρίδιο Εκπαίδευσης στα Ανθρώπινα Δικαιώματα για Παιδιά “Compasito – Μικρή Πυξίδα” σελ. 167-171, στο: <http://noiazomai.kaidrw.gr/wp-content/uploads/2015/07/Compasito-%CE%9C%CE%B9%CE%BA%CF%81%CE%AE-%CE%A0%CF%85%CE%BE%CE%AF%CE%B4%CE%B1.pdf>

ΦΥΛΛΑΔΙΟ: ΚΑΡΤΕΣ ΘΕΛΩ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΕΣ

 Ευκαιρίες για να μιλήσω με φίλους τη γλώσσα μου	 Λεπτά για να εθίστω όπως μου αρέσει
 Καθαρό νερό	 Δικό μου υπνοδωμάτιο
 Ηλεκτρονική υπολογιστή και πρόσβαση στο διαδίκτυο	 Δίκαιη μεταχείριση και απουσία διακρίσεων

ΦΥΛΛΑΔΙΟ: ΚΑΡΤΕΣ ΘΕΛΩ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΕΣ

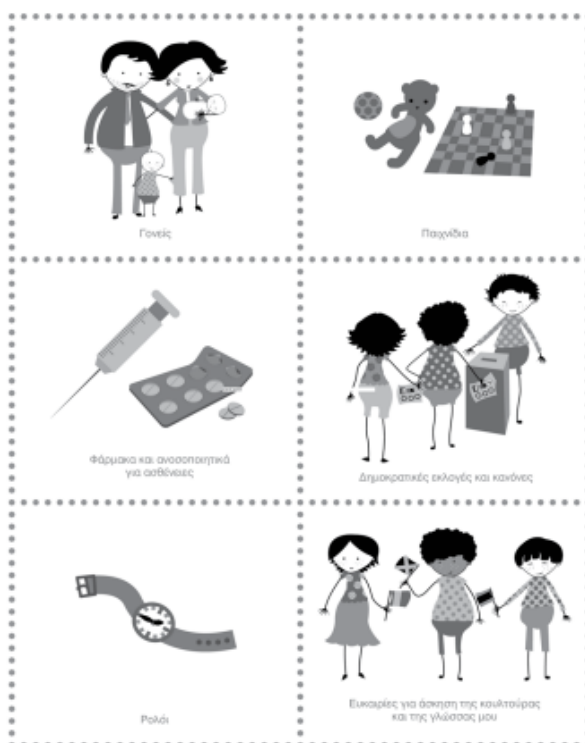
 Καθαρά περιβάλλον	 Κινητό τηλέφωνο
 Αναψυκτικά και μπιφτέκι	 Ευκαιρίες για άσκηση και παιχνίδι
 Τηλεόραση και εφημερίδα	 Ευκαιρίες για άσκηση της θρησκείας

ΦΥΛΛΑΔΙΟ: ΚΑΡΤΕΣ ΘΕΛΩ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΕΣ

 Άνετο σπίτι	 Ρούχα της μόδας
 Διακοπές στην παραλία	 Φρεσκο φρούτα
 Προστασία από κακομεταχείριση	 Εκπαίδευση

ΦΥΛΛΑΔΙΟ: ΚΑΡΤΕΣ ΘΕΛΩ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΕΣ

 Γιατροί	 Ποδήλατο
 Γλυκά	 Κοσμήματα
 Μp3 player ή discman	 Ζεστά ρούχα

Μεταστάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Καταληκτικό στάδιο αυτής της δραστηριότητας είναι η αποτύπωση των σκέψεων και συναισθημάτων των παιδιών μέσω της Τέχνης. Οι μαθητές/τριες θα συνεργαστούν ομαδικά με όλα τα μέλη της ομάδας τους, ώστε να συζητήσουν και να ζωγραφίσουν από κοινού την ήπειρο που τελικά έφτασαν με το καράβι τους, θα της δώσουν όνομα και θα ζωγραφίσουν κάποια απαραίτητα πράγματα που χρειάζονται για την επιβίωση τους εκεί, κάνοντας ανάκληση μνήμης με αυτά που έχουν συζητηθεί στα προηγούμενα στάδια. Τέλος, θα γράψουν πώς νιώθουν που επιτέλους έφτασαν στην ήπειρο που ήθελαν, εκφράζοντας πολυτροπικά τα συναισθήματα τους (λέξεις, προσωπάκια, ζωγραφιές κλπ).

2^η φάση:

Προστάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Εφόσον οι μαθητές/τριες έχουν κατανοήσει τα ζητήματα κοινωνικής κινητικότητας, τι είναι ο Ευρωπαίος πολίτης, ποια η διάσταση του και η σύνδεση με την Ευρωπαϊκή πολιτειότητα, τώρα θα εφαρμόσουν στην πράξη την προάσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μέσω της Τέχνης. Ο εκπαιδευτικός προβάλλει ένα τραγούδι¹³ σχετικό με την μετανάστευση. Ο εκπαιδευτικός σταματά το τραγούδι ανά στροφή και συζητά με το μαθητικό κοινό. Οι μαθητές/τριες καλούνται να εξηγήσουν τι καταλαβαίνουν από κάθε στροφή του τραγουδιού και να το συζητήσουν στην τάξη.

Εφόσον ακουστεί όλο το τραγούδι και δοθεί η επεξήγηση/ερμηνεία, ο εκπαιδευτικός προβάλλει διάφορες φωτογραφίες που είναι εμπνευσμένες από τους στίχους του τραγουδιού και ζητά από τους/τις μαθητές/τριες να επιχειρήσουν τη σύνδεση του τραγουδιού και των εικόνων με την έννοια της κινητικότητας. Οι λέξεις που περιμένουμε να ακουστούν από τα παιδιά και να γίνει συζήτηση είναι μετανάστης, δικαιώματα, αεροπλάνο, πλοίο, καράβι κλπ.

Κυρίως στάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΕΜΒΑΘΥΝΣΗ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

¹³ Γλυκερία | Τα παιδιά όλου του κόσμου: <https://www.youtube.com/watch?v=6YI1XAxEQxY&t=3s>

Τα παιδιά θα εργαστούν ομαδικά, δημιουργώντας μια τηλεοπτική διαφήμιση σχετικά με την κινητικότητα εντός της Ευρωπαϊκής ηπείρου. Ακολουθεί η πορεία της διδακτικής παρέμβασης:

1. Ζητούμε από τα παιδιά να περιγράψουν διάφορες τηλεοπτικές διαφημίσεις που έχουν προσέξει. Καλούμε τους/τις μαθητές/τριες να σκεφτούν διάφορα χαρακτηριστικά καλών διαφημίσεων (π.χ. έξυπνες ατάκες, ηχητικά εφέ, μουσική, χιούμορ, σοβαρά μηνύματα). Ο εκπαιδευτικός προβάλλει 2-3 σύντομες διαφημίσεις, ώστε να διεγείρει τη δημιουργική σκέψη των μαθητών για τα στάδια που θα ακολουθήσουν.

2. Τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες των τεσσάρων ατόμων. Τους εξηγούμε ότι έχει ζητηθεί από την ομάδα τους να διαφημίσουν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Εφόσον κάνουν ανάκληση μνήμης σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, θα επιλέξουν ένα από αυτά και θα φτιάξουν μια τηλεοπτική διαφήμιση. Η διαφήμιση θα έχει διάρκεια από ένα μέχρι τρία λεπτά που θα πληροφορεί τον κόσμο ή θα τον κάνει να κατανοεί αυτό το δικαίωμα που επέλεξαν, με όσο το δυνατόν πιο δημιουργικό και παραστατικό τρόπο.

3. Συζητούν οι ομάδες για το κοινό στο οποίο θα απευθύνεται η διαφήμιση. Απευθύνεται μήπως σε παιδιά, γονείς, εκπαιδευτικούς, στο κοινό γενικά ή σε όλους αυτούς μαζί; Συζητούν τους τρόπους με τους οποίους μπορεί η διαφήμιση να γίνει ελκυστική για το κοινό που έχουν τα παιδιά επιλέξει.

4. Ο εκπαιδευτικός εξηγεί στις μαθήτριες και στους μαθητές ότι κάθε ομάδα θα πρέπει να διαλέξει το δικαίωμα που θέλει να διαφημίσει και το κοινό στο οποίο θέλει να απευθυνθεί. Ενθαρρύνει τα παιδιά να διαλέξουν ένα δικαίωμα που πιστεύουν πως πρέπει σίγουρα να γνωρίζει ο κόσμος και τα άτομα που πρέπει σίγουρα να το γνωρίζουν. Ο εκπαιδευτικός στη συνέχεια, ζητά από κάποιον μέσα από κάθε ομάδα να δηλώσει το δικαίωμα της ομάδας και το κοινό που έχουν επιλέξει.

5. Αφού οι ομάδες επιλέξουν το δικαίωμα τους, θα πρέπει να αναπτύξουν μια ιδέα για να το διαφημίσουν. Τους ενθαρρύνουμε να σκεφτούν διάφορους τρόπους για να παρουσιάσουν αυτό το δικαίωμα (π.χ. μια ιστορία που μπορεί να δραματοποιήσουν, ένα τραγούδι που μπορούν να τραγουδήσουν, ένα ήρωα κινουμένων σχεδίων από τον οποίο μπορούν να εμπνευστούν την ιστορία). Ο εκπαιδευτικός υπενθυμίζει στα παιδιά

ότι αυτό θα είναι ένα τηλεοπτικό βίντεο, οπότε θα πρέπει να είναι οπτικά ενδιαφέρον και να έχει δράση, και όχι απλώς 'κεφάλια που μιλούν'. Θα πρέπει να μην είναι πολύ σύνθετο, ώστε να μπορεί να παρουσιαστεί σε λιγότερο από τρία λεπτά.

6. Ο εκπαιδευτικός κινείται ανάμεσα στις ομάδες για να ελέγχει την πρόοδό τους. Αφού μια ομάδα ολοκληρώσει τη διαφήμισή της, ζητούμε από αυτήν ομάδα να δώσει έναν τίτλο στη διαφήμιση και να ξεκινήσει τις πρόβες.

7. Όταν όλες οι ομάδες έχουν οργανώσει τις διαφημίσεις τους, μαζεύουμε όλες τις ομάδες για να μοιραστούν τα παιδιά τις ιδέες τους και τις αντιδράσεις τους. Ζητούμε από κάθε ομάδα να παρουσιάσει το παραγόμενο μαθησιακό προϊόν της, εξηγώντας το δικαίωμα που διάλεξε, το κοινό της και τις ιδέες της. Αν είναι έτοιμη η ομάδα, μπορεί επίσης να την αναπαραστήσει. Μετά από κάθε περιγραφή ή αναπαράσταση, ενθαρρύνουμε τα παιδιά να δώσουν εποικοδομητικές εισηγήσεις και αντιδράσεις, κάνοντάς τους ερωτήσεις σαν κι αυτές: α. Νομίζετε πως θα είναι ελκυστική αυτή η ιδέα για το κοινό που επιλέξατε; β. Θα μεταδώσει ξεκάθαρα το μήνυμα αυτού του δικαιώματος; γ. Τι σας αρέσει από αυτές τις ιδέες; δ. Μπορείτε να κάνετε κάποιες εισηγήσεις για βελτίωση;

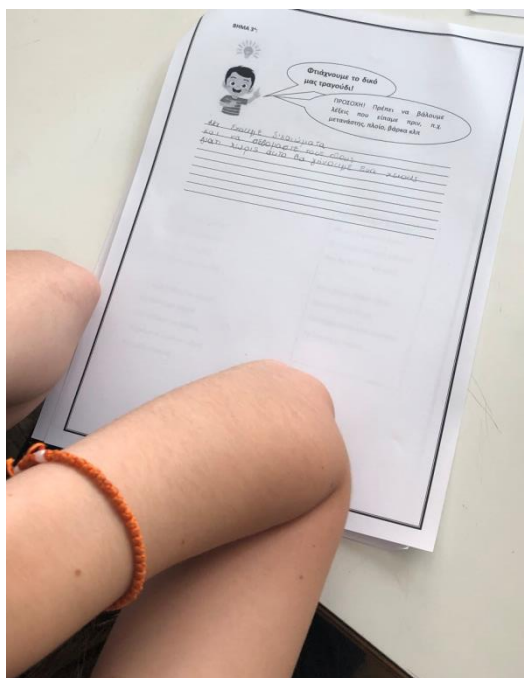
8. Δίνουμε στις ομάδες χρόνο για να βελτιώσουν και να προβάρουν τις διαφημίσεις τους.

9. Τέλος, ζητούμε από κάθε ομάδα να παρουσιάσει στους υπόλοιπους και υπόλοιπες συμμαθητές/τριες τη διαφήμισή που έχουν ετοιμάσει και τα σχέδιά τους στην ολομέλεια της τάξης. Το εποπτικό υλικό των ομάδων θα χρησιμοποιηθεί για τη δημιουργία κολάζ.

Μεταστάδιο

Ως καταληκτικό στάδιο, οι μαθητές/τριες θα κληθούν να συνθέσουν το δικό τους τραγούδι, σε σύνθεση δικών τους στίχων. Οι μαθητές/τριες χωρισμένοι σε ομάδες των τεσσάρων ατόμων, συνεργάζονται ώστε να φτιάξουν ένα σύντομο στιχάκι τραγουδιού σχετικά με την έννοια της κινητικότητας. Η πρόκληση θα είναι ότι θα πρέπει να χρησιμοποιήσουν ως λέξεις-κλειδιά το δικαίωμα που διαφήμισαν στην προηγούμενη φάση αλλά και διάφορες εκφράσεις που συνάντησαν σε όλες τις προηγούμενες δραστηριότητες. Το τραγούδι που θα δημιουργήσουν οι μαθητές/τριες θα πρέπει να είναι σύντομο, έως 4 στροφές και με ομοιοκαταληξία. Κάθε ομάδα τραγουδάει το τραγούδι που έγραψαν και εξηγεί στον ολομέλεια της τάξης την ιστορία που φαντάστηκαν για τη δημιουργία αυτού του τραγουδιού. Οι στίχοι από τα τραγούδια των ομάδων, θα κολληθούν στο κολλάζ της προηγούμενης φάσης, ώστε να δημιουργηθεί ένα πολυτροπικό μαθησιακό αποτέλεσμα που οδηγεί στην έννοια της «κινητικότητας».

Αξιολόγηση

Στο στάδιο της αξιολόγησης, χρησιμοποιείται το ημερολόγιο εκπαιδευτικού, ως εναλλακτικό εργαλείο αξιολόγησης. Το ημερολόγιο περιέχει πληροφορίες που αναφέρονται στον εκπαιδευτικό ως επαγγελματία και ως ερευνητή. Καταγράφονται πληροφορίες που ο εκπαιδευτικός θεωρεί σημαντικές. Στο ημερολόγιο περιγράφει ο εκπαιδευτικός αναλυτικά τα μαθησιακά αποτελέσματα τόσο του εαυτού του όσο και των μαθητών/τριών. Επομένως, μετατρέπεται σε ένα αναστοχαστικό εργαλείο στα χέρια του, τόσο για τον ίδιο, όσο για τους εμπλεκόμενους στη μαθησιακή διαδικασία. Η χρήση του ημερολογίου αναστοχασμού ως ερευνητικού εργαλείου, απαιτεί συνέπεια, συνέχεια, μεθοδικότητα και σύστημα στην τήρηση των καταγραφών. Θα καταγραφούν από τον εκπαιδευτικό όλες οι χρήσιμες πληροφορίες και τα δεδομένα, σχετικά με τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων σε όλη τη διάρκεια του προγράμματος, ώστε να καταγραφούν τα πλεονεκτήματα, τα μειονεκτήματα, οι αστοχίες και τα θετικά στοιχεία των δραστηριοτήτων. Όλα αυτά θα οδηγήσουν στην ευελιξία του προγράμματος και της ερευνητικής διαδικασίας, με στόχο τη δημιουργία δραστηριοτήτων με βάση τα ενδιαφέροντα των παιδιών, μέσα από τον αναστοχασμό του εκπαιδευτικού. Επίσης, μετά το πέρας αυτής της τέταρτης θεματικής ενότητας, τα παιδιά θα συμπληρώσουν το τρίτο φύλλο αναστοχασμού (βλ. παράρτημα), όπου με ερωτήσεις ανοιχτού τύπου θα μπορούν να αξιολογήσουν τη μαθησιακή διαδικασία.

Καταληκτικά, στο τέλος του προγράμματος τα παιδιά θα συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο με κλειστές τύπου ερωτήσεις σε στυλ ρουμπρίκας και ένα ημερολόγιο συναισθημάτων, αξιολογώντας έτσι τη συμμετοχή στους στη μαθησιακή διαδικασία.

4.3.6. Μεταναστευτικές εισροές και κοινωνική ένταξη

Η διαμόρφωση μιας μακροπρόθεσμης μεταναστευτικής πολιτικής αποτελεί σημαντική πρόκληση για την ελληνική πολιτεία. Ζητήματα που αφορούν επιμέρους πτυχές του μεταναστευτικού, όπως –μεταξύ άλλων- η ιθαγένεια, η πολιτική συμμετοχή και η κοινωνική ένταξη, συνιστούν κρίσιμα θέματα της πολιτικής ατζέντας, ενώ ταυτόχρονα αποτελούν αντικείμενο της επιστημονικής έρευνας. Μέσα από αυτήν την θεματική, οι μαθητές/τριες θα κατανοήσουν τους λόγους που εισέρχονται κύματα προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα, ποια είναι τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις τους, ποια είναι τα μέσα της κοινωνικής τους ενσωμάτωσης και τέλος θα αναπτύξουν τη διαπολιτισμική επίγνωση και ενσυναίσθηση μέσα από βιωματικές μεθόδους διδασκαλίας και αξιοποίησης της Τέχνης.

Μαθησιακοί στόχοι:

Οι μαθητές/τριες είναι σε θέση:

-Γνωστικές δεξιότητες:

- ✓ Να κατανοήσουν την έννοια του πρόσφυγα και αναγνωρίσουν τη διαφορά του με τον μετανάστη
- ✓ Να προβληματιστούν για τη σημερινή κατάσταση και πώς διάφορα οικουμενικά θέματα μετανάστευσης τους επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα
- ✓ Να προβληματιστούν για τα χαρακτηριστικά που έχουμε οι άνθρωποι και μας κάνουν όμοιους ή διαφορετικούς

-Επικοινωνιακές δεξιότητες

- ✓ Να συνεργάζονται μεταξύ τους
- ✓ Να εκθέτουν ερωτήματα και να τα συζητούν
- ✓ Να ενισχύσουν τη διαπολιτισμική ενσυναίσθηση/επίγνωση
- ✓ Να υπερασπίζονται τα δικαιώματα των προσφύγων και μεταναστών

-Ψηφιακές δεξιότητες και δεξιότητες στους πολυγραμματισμούς:

- ✓ Να ανταποκρίνονται σε ερεθίσματα του περιβάλλοντος
- ✓ Να κατανοούν και να ανταποκρίνονται σε πολυτροπικά περιβάλλοντα

Διαδικασία:

1^η φάση

Χώρος: σχολική τάξη

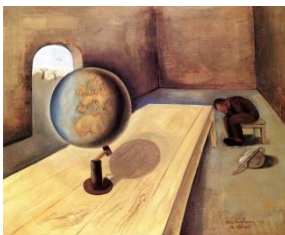
Οργάνωση τάξης-πλαίσιο εργασίας: ομαδοσυνεργατική μέθοδος

Υλικά: ηλεκτρονικός υπολογιστής, διαδραστικός πίνακας, προτζέκτορας, powerpoint, μολύβια

Προστάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΙΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΕΣ ΕΙΣΡΟΕΣ

Ο εκπαιδευτικός επιχειρεί μία εισαγωγή στο θέμα της μετακίνησης πληθυσμών με

την προβολή του πίνακα ζωγραφικής «Ο πρόσφυγας» του Felix Nussbaum (1939)¹⁴, που αναπαριστά τον πρόσφυγα, ζητώντας από τους μαθητές και τις μαθήτριες να σκεφτούν τι απεικονίζει ο πίνακας ζωγραφικής. Στη συνέχεια, εκπαιδευτικός προτρέπει τα παιδιά, μέσω καταγισμού ιδεών,

¹⁴ Τέχνη από το Ολοκαύτωμα: Felix Nussbaum “Ο πρόσφυγας”, Βρυξέλλες (1939), Διαθέσιμο στο: <https://theshadesmag.wordpress.com/2022/10/31/o-prosfigas-nussbaum/>

να εκφράσουν τους λόγους για τους οποίους οι άνθρωποι αλλάζουν τόπο διαμονής. Αυτοί μπορεί να αφορούν αιτίες που τους εξαναγκάζουν σε αναγκαστική φυγή όπως π.χ. πόλεμος, φυσικές καταστροφές, δίωξη κ.λπ. ή παράγοντες που προκαλούν ή ενθαρρύνουν (παρακινούν) την μετακίνησή τους όπως π.χ. ευκαιρίες για απασχόληση ή σπουδές σε μια άλλη χώρα.

2. Σχεδιάζουμε στον πίνακα δύο λίστες μετά τον καταιγισμό ιδεών. Στην πρώτη, με τίτλο «Ανάγκη» καταγράφουμε τους λόγους που αναφέρθηκαν και που αναγκάζουν τους ανθρώπους, παρά τη θέλησή τους, να μετακινηθούν. Στη δεύτερη με τίτλο «Επιλογή» καταγράφουμε τους παράγοντες για τους οποίους επιλέγουν οι άνθρωποι να αλλάξουν χώρα διαμονής. Εξηγούμε ότι ανάλογα με την αιτία της μετακίνησης, αν δηλαδή αυτή είναι αναγκαστική ή μετά από επιλογή, κάποιος άνθρωπος χαρακτηρίζεται ως πρόσφυγας ή μετανάστης. Επίσης, ο εκπαιδευτικός παρακινεί τους/τριες μαθητές/τριες να σκεφτούν εάν η Ελλάδα είναι χώρα εισροής ή εκροής μεταναστών και προσφύγων. Έπειτα, ακολουθεί καθολική συζήτηση στην ολομέλεια της τάξης σχετικά με τα αποτελέσματα των μαθητών/τριών με τις λέξεις που σημείωσαν στις 2 παραπάνω λίστες αλλά και εξετάζεται και η Ελλάδα ως χώρα εισροής μεταναστών.

3. Ο εκπαιδευτικός τοποθετεί 2 στεφάνια στον χώρο, όπου μέσα στο πρώτο στεφάνι τοποθετεί τη λέξη «Δικαιώματα» και στο δεύτερο στεφάνι «Υποχρεώσεις» και διασκορπίζει αντίστοιχες εικόνες γύρω από τα στεφάνια σχετικά με τις 2 παραπάνω έννοιες. Οι μαθητές/τριες κινούνται γύρω από αυτές τις εικόνες ανάλογα τον ρυθμό της μουσικής και μόλις σταματήσει η μουσική, θα πρέπει να πάρουν από μία εικόνα και να την τοποθετήσουν στο ανάλογο στεφάνι. Το παιχνίδι ολοκληρώνεται όταν έχουν τοποθετηθεί όλες οι κάρτες στα στεφάνια και κάθε μαθητής/τρια έχει τοποθετήσει τουλάχιστον από μία κάρτα. Τέλος, ακολουθεί συζήτηση με τις μαθήτριες και τους μαθητές σχετικά με τις επιλογές τους, εάν οι μετανάστες/πρόσφυγες στην Ελλάδα έχουν τα ίδια δικαιώματα με τον γηγενή πληθυσμό και γίνεται αποσαφήνιση σχετικά με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των προσφύγων/μεταναστών.

Κυρίως στάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΕΜΒΑΘΥΝΣΗ ΣΤΙΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΕΣ ΕΙΣΡΟΕΣ

Ο εκπαιδευτικός προβάλλει ένα βίντεο στο youtube¹⁵. Το βίντεο εμπεριέχει μία ιστορία που αναφέρεται σε ένα μικρό κορίτσι (την Ειρήνη) που αναγκάζεται να εγκαταλείψει το σπίτι του και δοκιμάζει την ανασφάλεια και την απόρριψη μέχρι να βρει ζεστασιά, προστασία και στοργή σε ένα νέο σπιτικό. Ο εκπαιδευτικός ρωτά τους/τις μαθητές/τριες να εκφραστούν ελεύθερα και να πουν τι παρακολούθησαν, τι κατάλαβαν από το βίντεο και ποια συναισθήματα τους προκάλεσε. Συζητούμε για το ποιες είναι οι βασικές ανάγκες των παιδιών, για τα δικαιώματα που έχουν, ανεξαρτήτως εάν είναι πρόσφυγες ή όχι. Τέλος, συζητούμε για τα δικαιώματα που καταπατήθηκαν στο μικρό κορίτσι του βίντεο.

Επόμενη δραστηριότητα είναι να κατανοήσουν οι μαθητές/τριες μέσω της ενσυναίσθησης και με βιωματικό τρόπο, τα κοινά και διαφορετικά χαρακτηριστικά που έχουμε οι άνθρωποι και εάν τελικά μοιάζουμε ή διαφέρουμε, ανεξαρτήτως θρησκείας, ταυτότητας, χρώματος ή/και προέλευσης. Οι μαθητές/τριες συγκεντρώνονται στο κέντρο της τάξης κάνοντας κύκλο και ο εκπαιδευτικός τοποθετεί τυχαία έναν μαθητή ή μία μαθήτρια στο κέντρο του κύκλου και δίνει τα μάτια του/της. Αφού ο κύκλος με τα παιδιά αναμειχθεί, ο μαθητής ή η μαθήτρια με τα δεμένα μάτια κατευθύνεται προς έναν μαθητή/μία μαθήτρια και προσπαθεί να καταλάβει ποιος/ποια είναι, αγγίζοντάς τον/την. Ο κάθε μαθητής ή η κάθε μαθήτρια

¹⁵ «Ειρήνη» - Η ιστορία ενός παιδιού πρόσφυγα: <https://www.youtube.com/watch?v=WQJhuAfVTqo>

που θα έχει τοποθετηθεί στο κέντρο (με τα μάτια δεμένα) δικαιούται να υποβάλλει μέχρι 3 ερωτήσεις στην ολομέλεια της τάξης, ώστε να οδηγηθεί στον σωστό εντοπισμό του συμμαθητή του/της ή της συμμαθήτριας του/της. Εάν δεν τον βρει σωστά, τότε ξεδένει τα μάτια του/της και εξηγεί τι τον δυσκόλεψε στον εντοπισμό του/της συμμαθητή/τριας του/της και τι όχι. Σκοπός του παιχνιδιού είναι οι μαθητές/τριες να καταλήξουν στο συμπέρασμα ότι ταυτόχρονα, όλοι οι άνθρωποι μοιάζουμε καθώς έχουμε κάποια κοινά χαρακτηριστικά, όπως 2 μάτια, 2 χέρια, 1 μύτη κλπ, αλλά ταυτόχρονα είμαστε και διαφορετικοί γιατί ο ένας/μία έχει μακριά μαλλιά ο άλλος/η όχι, κάποιος/α φοράει γυαλιά, κάποιος άλλος/η όχι. Το παιχνίδι συνεχίζεται μέχρι όλοι οι μαθητές και μαθήτριες να τοποθετηθούν στο κέντρο. Τέλος, γίνεται συζήτηση εάν τελικά οι άνθρωποι μοιάζουμε ως προς τα βασικά μας χαρακτηριστικά και εάν τελικά θα πρέπει όλοι οι άνθρωποι να απολαμβάνουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, καθώς είναι οικουμενικά για όλο το ανθρώπινο είδος.

Μεταστάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΕΣ ΕΙΣΡΟΕΣ

Οι μαθητές/τριες εφόσον έχουν κατανοήσει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των προσφύγων, αποτυπώνουν τις απόψεις τους δημιουργικά. Ο εκπαιδευτικός έχει σχεδιάσει το περίγραμμα από έναν άνθρωπο, σε ένα μεγάλο χαρτόνι, εξηγώντας πώς αποτελεί ένα περίγραμμα ενός ανθρώπου-πρόσφυγα. Ονομάζει αυτήν τη μία φιγούρα «Αϊσέ». Εφόσον έχει σχεδιαστεί το περίγραμμα της ηρωίδας μας, ζητούμε από τους/τις μαθητές/τριες να γράψουν τι χρειάζεται η ηρωίδα για να είναι χαρούμενη και να έχει ικανοποιήσει τις ανάγκες της. Οι μαθητές/τριες πρέπει να θυμηθούν από το βίντεο τι χρειαζόταν η Ειρήνη και ποιες ανάγκες της δεν ικανοποιήθηκαν από τις διάφορες χώρες που επισκέφθηκε. Ακολουθεί συζήτηση με τους/τις μαθητές/τριες για την αναγκαιότητα των αναγκών και τις συνέπειες από τη στέρησή τους. Κουβεντιάζουμε για τις ανάγκες των ίδιων των μαθητών/τριών και εισάγουμε την έννοια των δικαιωμάτων στη συζήτηση. Μιλάμε για τη σημασία της διαφύλαξης των δικαιωμάτων, μιας και τα δικαιώματα διασφαλίζουν τις ανάγκες όλων των παιδιών του κόσμου, ανεξάρτητα από το πού προέρχονται. Μιλάμε γι' αυτά που δικαιούμαστε, αλλά και γι' αυτά που σεβόμαστε και θεωρούμε ότι δικαιούται ο καθένας μας. Έτσι, οι μαθητές/τριες γίνονται προασπιστές των δικαιωμάτων των ανθρώπων από μεταναστευτική βιογραφία. Τέλος, οι μαθητές/τριες δικαιολογούν τις λέξεις που έγραψαν στο χαρτόνι και γίνεται συζήτηση για την επιλογή τους.

2^η φάση:

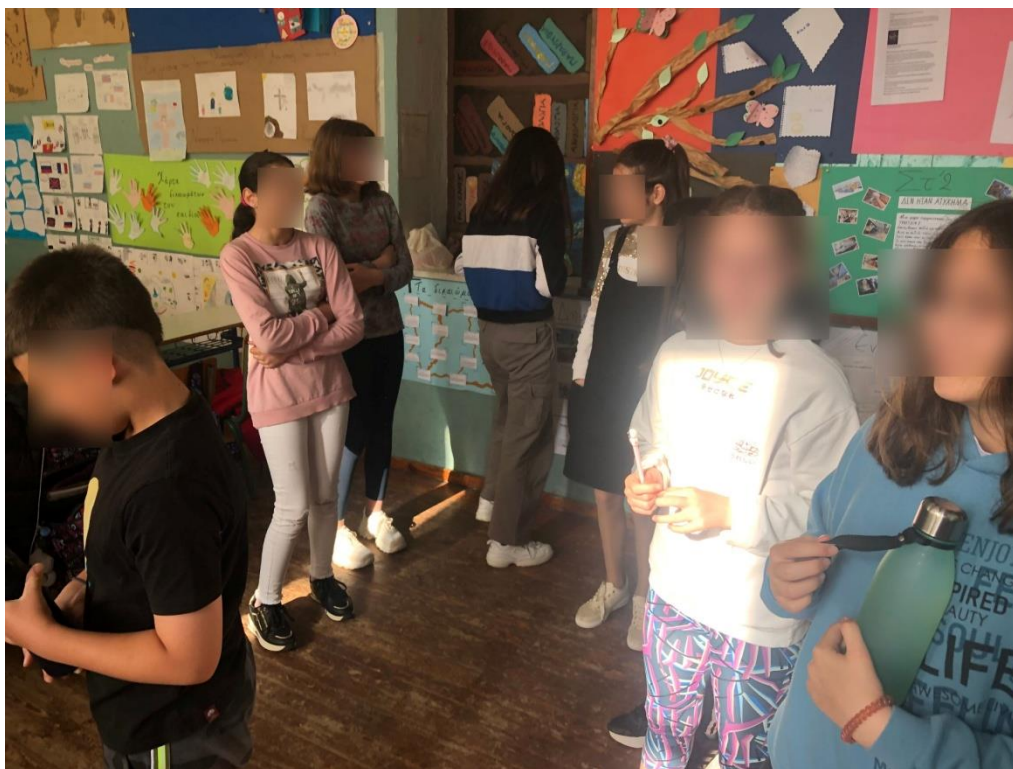
Προστάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

Ο εκπαιδευτικός μιλά στα παιδιά για το φαινόμενο του ουράνιου τόξου και τα ευαισθητοποιεί, προβάλλοντας σχετικές εικόνες και πίνακες ζωγραφικής. Θέτει το ερώτημα: Τι θα μπορούσε συμβολίζει (σε ένα ανθρώπινο περιβάλλον) το ουράνιο τόξο; Στόχος είναι ο εκπαιδευτικός να εισάγει τους/τις μαθητές/τριες στο ζήτημα της ύπαρξης της διαφορετικότητας (ετερότητας) και της μοναδικότητας μέσα στην κοινωνία. Εξηγεί ότι κάθε χρώμα του ουράνιου τόξου είναι διαφορετικό και όλα μαζί το κάνουν μοναδικό και όμορφο! Οι μαθητές/τριες εκφράζουν τις απόψεις τους και επέρχεται καθολική συζήτηση στην ολομέλεια της τάξης.

Κυρίως στάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΕΜΒΑΘΥΝΣΗ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ

Επόμενη δραστηριότητα βιωματικής μάθησης είναι η ανταλλαγή προσωπικών αντικειμένων με συμμαθητές/τριες με στόχο τη καλλιέργεια της ενσυναίσθησης. Τα παιδιά διαλέγουν από ένα αγαπημένο προσωπικό αντικείμενο (χωρίς ο εκπαιδευτικός να έχει εξηγήσει πού θα το χρειαστούν), κάνουν κύκλο και κινούνται στον χώρο με τον ρυθμό της μουσικής. Όταν η μουσική σταματήσει, ο εκπαιδευτικός δίνει εντολή στα παιδιά να δώσουν γρήγορα αυτό το προσωπικό τους αντικείμενο στον πιο κοντινό, με βάση την απόσταση, συμμαθητή/τρια τους, χωρίς το δικαίωμα της επιλογής. Όταν όλοι οι μαθητές/τριες έχουν δώσει αναγκαστικά το αγαπημένο τους αντικείμενο στο πλησιέστερο συμμαθητή/τρια τους, χωρίς το δικαίωμα της επιλογής, ο εκπαιδευτικός ρωτά τους/τις μαθητές/τριες πώς ένιωσαν όταν αποχωρίστηκαν το αγαπημένο τους αντικείμενο. Οι μαθητές/τριες εκφράζουν τις απόψεις τους.

Στη συνέχεια, ο εκπαιδευτικός ξαναπαίζει μουσική και μόλις σταματήσει, οι μαθητές/τριες πρέπει να επιστρέψουν πίσω το αντικείμενο που είχαν πάρει από τον/την συμμαθητή/τρια τους. Ο εκπαιδευτικός ρωτά τους/τις μαθητές/τριες να εκφράσουν τις απόψεις και τα συναισθήματα που τους προκλήθηκαν όταν πήραν πίσω τα αντικείμενα τους. Στόχος της δραστηριότητας είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές/τριες με άμεσο και βιωματικό τρόπο πώς είναι να χάνεις ένα πράγμα που σου ανήκει, χωρίς το δικαίωμα της επιλογής, επιχειρώντας να εκμαιεύσει από τους μαθητές και τις μαθήτριες να κάνουν τη σύναψη για τα δικαιώματα που αφαιρούνται από πρόσφυγες και μετανάστες, ενώ αυτά πρέπει να είναι αναφαίρετα. Μέσω αυτής της διδακτικής μεθόδου της προσομοίωσης, οι συμμετέχοντες/ουσες θα καλλιεργήσουν ενσυναίσθηση, καθώς βιώνουν τα γεγονότα και τις καταστάσεις που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες στην προσπάθειά τους να βρουν ασφαλές περιβάλλον διαβίωσης σε μία άλλη χώρα. Τέλος, ακολουθεί συζήτηση στην ολομέλεια σχετικά με το πώς νιώθουν ορισμένοι πρόσφυγες όταν δεν τους παρέχονται τα θεμελιώδη δικαιώματα τους και εκθέτουν απόψεις ανά ομάδα, πώς θα ήταν θεμιτό μία πολιτεία να συμπεριφέρεται σε όλους τους ανθρώπους των μεταναστευτικών εισροών με στόχο την ομαλότερη κοινωνική τους ένταξη.

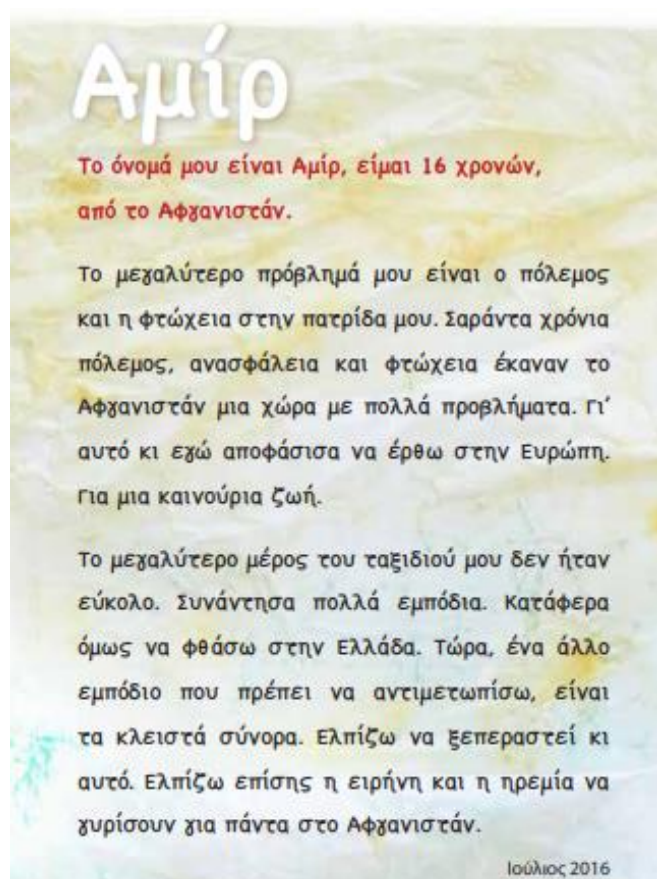
Μεταστάδιο

ΣΤΟΧΟΣ: ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

Εφόσον οι μαθητές/τριες έχουν κατανοήσει την έννοια της μεταναστευτικής εισροής και της κοινωνικής ένταξης, ο εκπαιδευτικός προβάλλει δύο (2) αποσπάσματα¹⁶ από μαρτυρίες ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων στην Ελλάδα:

1. *«Θέλω κάτι ακόμη να πω σε εσάς, στα άλλα παιδιά της ηλικίας μου. Να εκτιμάτε την ειρήνη και την ηρεμία που επικρατεί στη χώρα σας. Πόσο θα 'θελα να 'μουν κι εγώ στην πόλη μου και να 'χαμε ειρήνη! Πόσο θα 'θελα να ζω και να πηγαίνω σχολείο στη χώρα μου! Έχω τόσες αναμνήσεις, τόση νοσταλγία για την πατρίδα μου!»* Μόχι, Αφγανιστάν

2.

¹⁶ Τα αποσπάσματα προήλθαν από τον διαδικτυακό ιστότοπο: <https://theatroedu.gr/Portals/0/main/images/stories/files/Programs/Monologoi/Monologoi%20GR.pdf?ver=2019-03-03-190837-557>

αναστοχαστικό εργαλείο στα χέρια του, τόσο για τον ίδιο, όσο για τους εμπλεκόμενους στη μαθησιακή διαδικασία. Η χρήση του ημερολογίου αναστοχασμού ως ερευνητικού εργαλείου, απαιτεί συνέπεια, συνέχεια, μεθοδικότητα και σύστημα στην τήρηση των καταγραφών. Θα καταγραφούν από τον εκπαιδευτικό όλες οι χρήσιμες πληροφορίες και τα δεδομένα, σχετικά με τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων σε όλη τη διάρκεια του προγράμματος, ώστε να καταγραφούν τα πλεονεκτήματα, τα μειονεκτήματα, οι αστοχίες και τα θετικά στοιχεία των δραστηριοτήτων. Όλα αυτά θα οδηγήσουν στην ευελιξία του προγράμματος και της ερευνητικής διαδικασίας, με στόχο τη δημιουργία δραστηριοτήτων με βάση τα ενδιαφέροντα των παιδιών, μέσα από τον αναστοχασμό του εκπαιδευτικού. Επίσης, μετά το πέρας αυτής της έκτης και τελευταίας θεματικής ενότητας, τα παιδιά θα συμπληρώσουν το τέταρτο και τελευταίο φύλλο αναστοχασμού (βλ. παράρτημα), όπου με ερωτήσεις ανοιχτού τύπου θα μπορούν να αξιολογήσουν τη μαθησιακή διαδικασία. Καταληκτικά, υπάρχει ακόμη μία διδακτική ώρα, όπου ο εκπαιδευτικός ζητά από τους/τις συμμετέχοντες/ουσες στην εκπαιδευτική διαδικασία να συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο με κλειστές τύπου ερωτήσεις σε στυλ ρουμπρίκας και ένα ημερολόγιο συναισθημάτων, αξιολογώντας έτσι τη συμμετοχή στους στη μαθησιακή διαδικασία.

Ρόλος εκπαιδευτικού:

Φυσικά, σε κάθε διδακτική παρέμβαση ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού είναι ζωτικής σημασίας. Έτσι κι εδώ, ο εκπαιδευτικός/ερευνητής ήταν καθοδηγητής και εναρχιστρωτής της μαθησιακής εμπειρίας των παιδιών. Όπως είναι έως τώρα γνωστό, το αναλυτικό πρόγραμμα και τα σχολικά εγχειρίδια, ελάχιστες ευκαιρίες προσφέρουν για την ανάπτυξη των δεξιοτήτων του σύγχρονου πολίτη και την καλλιέργεια της αλληλεπίδρασης μεταξύ των μαθητών/τριών μιας (πολύ)πολιτισμικής τάξης. Αυτό σημαίνει ότι δεν προσφέρονται συχνά στις μαθήτριες και στους μαθητές ευκαιρίες να αναπτύξουν σημαντικές δεξιότητες, ενώ τα σχολικά εγχειρίδια, κάθε άλλο παρά υπερβαίνουν και απομακρύνονται από τον εθνοκεντρικό τρόπο σκέψης και πράξης. Η αναγκαιότητα του σεβασμού και της αναγνώρισης της διαφοράς, του ανοιχτού τρόπου σκέψης, της δίκαιης μεταχείρισης και της ισότητας των ευκαιριών, προβάλλει ως ένας από τους σημαντικότερους στόχους που οφείλει να θέτει το

σχολείο, ώστε να αξιοποιεί και να αναδεικνύει τη πολυπολιτισμική πραγματικότητα του αλλά και την οικουμενική του διάσταση.

Στο πλαίσιο των παραπάνω δραστηριοτήτων, ο/η εκπαιδευτικός είναι αρωγός της εκπαιδευτικής διαδικασίας και διαμεσολαβητής της γνώσης. Ενεργοποιεί το ενδιαφέρον των παιδιών, χωρίς να περιορίζει τη δημιουργικότητά και την κριτική τους σκέψη. Βοηθά στην επικοινωνία λεκτικά και μη λεκτικά, συμβάλλοντας έτσι στη δημιουργία ενός κλίματος εμπιστοσύνης και αυτενέργειας των μαθητών/τριών. Μέσα από τα μεθοδολογικά εργαλεία που θα χρησιμοποιήσει για την αξιολόγηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας, περνάει από το δασκαλοκεντρικό στο μαθητοκεντρικό μοντέλο διδασκαλίας, παρακολουθεί τη δραστηριότητα των μαθητών/τριών και τους καθοδηγεί μόνο αν το ζητήσουν και επεμβαίνει επικουρικά σε σημεία γνωστικού κενού, σύμφωνα με τα αποτελέσματα που αναδεικνύονται από τα εργαλεία αξιολόγησης και παρατήρησης που χρησιμοποίησε.

Η Ρεκαλίδου (2016: 202) υποστηρίζει πώς μέσα από την αξιολόγηση, μπορούμε να ακούσουμε και να δούμε εκείνα που μας λένε τα παιδιά για το πώς μαθαίνουν. Οι Γρίβα και Κωφού (2019), υποστηρίζουν πώς η παρατήρηση αποτελεί αυθεντικό εργαλείο αξιολόγησης, καθώς μέσα από αυτό συλλέγονται πληροφορίες που είναι βασικές για τη διεκπεραίωση δραστηριοτήτων. Έτσι λοιπόν, ο/η εκπαιδευτικός έχοντας αυτά κατά νου, μπορεί να αναστοχαστεί για την εκπαιδευτική διαδικασία, εμπλέκοντας ακόμη περισσότερο τους/τις μαθητές/τριες στις δραστηριότητες, να τους ενθαρρύνει να εκφράζουν τις απόψεις τους, να παίρνουν μέρος σε συζήτηση, σε γόνιμο διάλογο και ενεργό συμμετοχή στο πλαίσιο της ομαδοσυνεργατικής μάθησης. Ο μαθητής ή η μαθήτρια συμμετέχει ενεργά σε όλη τη διαδικασία της διδασκαλίας κι έτσι, η διδασκαλία έχει ως σκοπό να προσφέρει στον/στην μαθητή/τρια τις απαραίτητες γνώσεις και να τον/την μάθει να επεκτείνει και να γενικεύει τις γνώσεις μόνος/η του/της (scaffolding & learning by doing). Σε ένα τέτοιο εκπαιδευτικό πλαίσιο, ο/η εκπαιδευτικός αναστοχάζεται για τις διδακτικές πρακτικές που εφαρμόζει, προσφέρει στο μαθητικό κοινό δυνατότητες για να επιδείξουν τις δεξιότητες τους και δημιουργεί το κατάλληλο περιβάλλον, ώστε να επιτευχθεί δημοκρατικός διάλογος με τους/τις μαθητές/τριες, τους γονείς και τους/τις συναδέλφους/συναδέλφισσες (Γρίβα & Κωφού, 2019).

Η χρήση εργαλείων για την αποτίμηση/αξιολόγηση της διδακτικής πράξης, έχει ευεργητικά αποτελέσματα και για τον/την ίδιο/α εκπαιδευτικό, καθώς οδηγείται στη μεταγνώση, δηλαδή σε αναστοχαστική διεργασία. Μέσω του αναστοχασμού, ο/η εκπαιδευτικός θα έχει την ευκαιρία να αναρωτηθεί και να κάνει την ενδοσκόπησή του σχετικά με τους προσδοκώμενους μαθησιακούς στόχους που είχε θέσει *a priori* και να συγκρίνει εάν τελικά οι στόχοι αυτοί επιτεύχθηκαν *a posteriori*. Έτσι, παρατηρείται μία ποιοτική προσέγγιση όσον αφορά την αξιολόγηση. Σύμφωνα με την Αυγητίδου (2016), το επάγγελμα του/της εκπαιδευτικού συμπεριλαμβάνει πολλαπλές λειτουργίες, ρόλους, δράσεις και σχέσεις με αποτέλεσμα τη λήψη αποφάσεων που θα ενισχύσουν τη μάθηση και την ανάπτυξη των παιδιών. Ο/η εκπαιδευτικός, κάνοντας χρήση ποιοτικών και ποσοτικών μεθόδων στις παραπάνω δραστηριότητες και μέσα από τη διαρκή παρατήρηση, τη καταγραφή των αποτελεσμάτων από την τήρηση ημερολογίου και τα αποτελέσματα των ημερολογίων συναισθημάτων των παιδιών και της ρουμπρίκας, θα έχει μετατραπεί σε στοχαζόμενο επαγγελματία. Τα αποτελέσματα από τα παραπάνω εργαλεία θα δημιουργήσουν τις κατάλληλες συνθήκες σχετικά με την εκπαιδευτική διαδικασία που θα πορεύεται στο εξής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΤΟΥ PROJECT

5.1. Έρευνα – Εργαλεία Συλλογής Δεδομένων - Μεθοδολογία

Για την αξιολόγηση του project, χρησιμοποιήθηκαν διάφορα μεθοδολογικά εργαλεία για τη συλλογή των δεδομένων. Πριν και μετά την ολοκλήρωση του project, χρησιμοποιήθηκε ένα ερωτηματολόγιο για τον προέλεγχο και αντίστοιχα τον μετέλεγχο του γνωστικού αντικειμένου (pre- και post- test). Το ερωτηματολόγιο του post και pre test, ήταν ανώνυμο, τόσο στην αρχή όσο και στο τέλος, ώστε να διατηρηθεί η πρέπουσα δεοντολογία της έρευνας, αλλά και οι μαθητές/τριες να μην έχουν το άγχος του λάθους και να απαντήσουν με ειλικρίνεια, χωρίς να φοβούνται ότι το όνομά τους θα έχει καταγραφεί. Στο ερωτηματολόγιο ανέγραψαν ένα ψευδώνυμο στο pre test, που το ίδιο το ξαναχρησιμοποίησαν και για το post test, ώστε να εξαχθούν σωστά οι συγκρίσεις των αποτελεσμάτων όσο και η συλλογή των δεδομένων. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια του project, ανά 2 θεματικές ενότητες, οι μαθητές/τριες συμπλήρωναν φύλλο αναστοχασμού για τη βελτίωση της διδακτικής μεθοδολογίας/πορείας, το οποίο λειτούργησε ως εργαλείο διαμορφωτικής αξιολόγησης (βλ. παράγραφο 5.3). Επίσης, στο τέλος του project, συμπληρώθηκε από τους/τις μαθητές/τριες ένα ημερολόγιο συναισθημάτων και μία ρουμπρίκα αυτό-αξιολόγησης (κλειστού τύπου ερωτηματολόγιο). Ακόμη ένα καινοτόμο εργαλείο εναλλακτικής μορφής αξιολόγησης, ήταν η καταγραφή ημερολογίου από τον ερευνητή, το οποίο τηρούνταν καθ' όλη τη διάρκεια του project, σε εβδομαδιαία βάση.

Συνοπτικά, χρησιμοποιήθηκαν τέσσερα βασικά μεθοδολογικά εργαλεία συλλογής δεδομένων, τόσο ποσοτικά, όσο και ποιοτικά:

- 1) Μία αρχική δοκιμασία προελέγχου (pre test) πριν την εφαρμογή των εργαστηρίων και μία τελική δοκιμασία μετελέγχου (post- test) μετά την ολοκλήρωση της παρέμβασης,
- 2) Ρουμπρίκα αυτό-αξιολόγησης που συμπληρώθηκε από τους/τις μαθητές/τριες μετά το πέρας των εργαστηρίων,

3) Ημερολόγιο συναισθημάτων από τους/τις μαθητές/τριες, το οποίο το συμπλήρωσαν μετά το πέρας των εργαστηρίων,

4) Καταγραφή ημερολογίου από τον ερευνητή σε εβδομαδιαία βάση, σε όλη τη διάρκεια της παρέμβασης,

5.1.1 Ερωτηματολόγιο του προελέγχου και του μετελέγχου

Ο έλεγχος διεκπεραιώθηκε εξατομικευμένα στην αρχή και στο τέλος του προγράμματος και το περιεχόμενο του ερωτηματολογίου ταυτιζόταν τόσο στον προέλεγχο, όσο και στον μετέλεγχο. Το ερωτηματολόγιο αυτό (βλ. παράρτημα), αποτελούνταν από δύο ασκήσεις. Η πρώτη άσκηση εμπεριείχε καταφατικές ερωτήσεις κλειστού τύπου, ενώ η δεύτερη άσκηση συνίσταται από ερωτήσεις ανοιχτού τύπου. Πιο συγκεκριμένα, η πρώτη άσκηση εμπεριείχε δεκατρείς ερωτήσεις κλειστού τύπου, όπου οι μαθητές/τριες έπρεπε να κυκλώσουν από το 1 έως το 3 (σε κλίμακα τύπου Likert), ανάλογα τον βαθμό που γνώριζαν τις αντίστοιχες έννοιες με το 1 να είναι το “λίγο/καθόλου”, το 2 το “μέτρια” και το 3 το “πολύ”. Οι κλειστού τύπου ερωτήσεις προτιμήθηκαν, επειδή δίνουν τη δυνατότητα γρήγορης συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου και διευκολύνουν τη στατιστική τους επεξεργασία (Γρίβα & Στάμου, 2014, σ. 144). Άλλωστε, έχει διαπιστωθεί πως οι συμμετέχοντες/ουσες ανταποκρίνονται με μεγαλύτερη προθυμία στη συμπλήρωση ερωτηματολογίου όταν οι ερωτήσεις είναι κλειστού τύπου, αν και αυτού του τύπου οι ερωτήσεις περιορίζουν τον αυθορμητισμό των συμμετεχόντων/ουσών στις απαντήσεις τους (Γρίβα & Στάμου, 2014, σ. 144).

Η δεύτερη άσκηση απαρτιζόταν από δύο ερωτήσεις ανοιχτού τύπου και συγκεκριμένα, οι μαθητές/τριες έπρεπε να αποδώσουν τον ορισμό του Έλληνα και του Ευρωπαίου πολίτη. Γενικά, το περιεχόμενο όλων των ερωτήσεων του pre- test, αφορούσε τις θεματικές που θα πραγματεύονταν το project. Οι ερωτήσεις δηλαδή που τέθηκαν ήταν σχετικά με την Ευρωπαϊκή πολιτιότητα, τη δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα, την κινητικότητα (πρόσφυγες και μετανάστες), τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των πολιτών.

Ο προέλεγχος διεξήχθη στην πρώτη-εισαγωγική διδακτική προσέγγιση που έγινε, έπειτα από τη γνωριμία με τους/τις μαθητές/τριες και τον δάσκαλο της τάξης. Τα ερωτηματολόγια διανεμήθηκαν και αφού δόθηκαν κάποιες διευκρινήσεις, οι

μαθητές/τριες είχαν στη διάθεσή τους μία διδακτική ώρα των 45' για να τα συμπληρώσουν. Τα αποτελέσματα του προελέγχου έδειξαν ότι στην πρώτη άσκηση που έπρεπε να κυκλώσουν αριθμό από το 1 έως το 3, αναλόγως εάν γνώριζαν την εκάστοτε έννοια “λίγο” ή “πολύ”. Αντίστοιχα, στη δεύτερη άσκηση που περιελάμβανε ανοιχτού τύπου ερωτήσεις, σχετικά με τον ορισμό του/της Έλληνα/Ελληνίδας και Ευρωπαίου/Ευρωπαϊάς πολίτη, η πλειονότητα των μαθητών/τριών (8 αναφορές με n=15) απάντησε “δεν ξέρω”. Μάλιστα, για να εντοπιστούν τα γνωστικά κενά των μαθητών/τριών και ανάλογα να σχεδιαστεί το project με σκοπό τη κάλυψη αυτών, μόνο για το ερωτηματολόγιο του προελέγχου έγινε έρευνα για την απόδοση των μαθητών/τριών σε κάθε ερώτηση ξεχωριστά. Ο ανάλογος πίνακας (βλ. παράρτημα), μας πληροφορεί ότι οι μαθητές/τριες αντιμετώπιζαν πολλά γνωστικά εμπόδια σχετικά με τα χαρακτηριστικά που συνθέτουν τον Έλληνα και Ευρωπαίο (ενεργό) πολίτη, αλλά και με έννοιες όπως το έθνος, οι ρόλοι, οι υποχρεώσεις και τα δικαιώματα του πολίτη καθώς και των μεταναστών/προσφύγων. Επιπλέον, από τον πίνακα αυτόν προκύπτει ότι εξαιτίας του γνωστικού αντικειμένου της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής που διδάχθηκαν οι μαθητές/τριες κατά την φοίτησή τους την προηγούμενη χρονιά (Ε' δημοτικού), δεν αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες δυσκολίες στις ερωτήσεις που αφορούσαν για τα ανθρώπινα δικαιώματα, για τους θεσμούς και διεθνείς οργανισμούς που υπάρχουν κλπ. Αντίθετα, οι ερωτήσεις που απαντήθηκαν με τον χαμηλότερο μέσο όρο ήταν οι ερωτήσεις που αφορούσαν στον ρόλο, στις υποχρεώσεις του πολίτη και στα δικαιώματα των ανθρώπων από μεταναστευτικό υπόβαθρο. Τέλος, αυτό που είναι άξιο σχολιασμού είναι ότι στις ερωτήσεις ανάπτυξης κατά τη διαδικασία του προελέγχου, το μεγαλύτερο ποσοστό των μαθητών/τριών απάντησε «δεν ξέρω», σχετικά με τον ορισμό του/της Έλληνα/δας και Ευρωπαίου/ας πολίτη, καταδεικνύοντας μεγάλο γνωστικό κενό.

Μετά το πέρας τριών μηνών περίπου, ακολούθησε ο μετέλεγχος με τη χρήση, όπως προαναφέρθηκε, του ίδιου ερωτηματολογίου. Οι μαθητές/τριες είχαν την ίδια χρονική διάρκεια με αυτήν που τους δόθηκε και στον προέλεγχο των 45 λεπτών, αλλά με τη διαφορά ότι αυτή τη φορά στη διάρκεια του μετελέγχου δεν δόθηκαν καθόλου διευκρινήσεις. Τα αποτελέσματα του μετελέγχου (βλ. παράρτημα αποτελεσμάτων μετελέγχου) ήταν αρκετά ενθαρρυντικά, αφού κατέδειξαν μεγάλη αύξηση του μέσου όρου των απαντήσεων των μαθητών/τριών συγκριτικά με τα αποτελέσματα του

προελέγχου (βλ. παράρτημα αποτελέσματα προελέγχου). Έτσι, διαπιστώνουμε ότι η διαθεματική και ολιστική προσέγγιση που υιοθετήθηκε για τη διδακτική προσέγγιση της πολιτειότητας με τη χρήση δραστηριοτήτων με παιγνιώδης μορφή, με τη χρήση Τεχνολογίας Πληροφορικής και Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε) αλλά και με παιχνίδια μη τυπικής εκπαίδευσης, επηρέασε θετικά τη διαδικασία της μάθησης. Επιπλέον, σημαντικά ήταν και τα ευρήματα των ερωτήσεων ανάπτυξης, αφού οι μαθητές/τριες κατανόησαν εις βάθος την έννοια της πολιτειότητας και του θετικού αντίκτυπου που αντανακλάται στη κοινωνία μέσω της καλλιέργειάς και παγίωσής της, οι μαθητές/τριες έπαψαν να δρουν τοπικιστικά και ατομικιστικά, καθώς συνειδητοποίησαν ότι εκτός από πολίτες της Ελλάδας, είμαστε ταυτόχρονα και πολίτες της Ευρώπης και εν γένει του κόσμου, ότι τα παγκόσμια προβλήματα μας επηρεάζουν όλους/όλες άμεσα και ότι όλοι οι άνθρωποι απολαμβάνουμε τα ίδια δικαιώματα, άσχετα από τα σύνορα της χώρας μας. Αυτό που είναι άξιο αναφοράς στα αποτελέσματα της άσκησης αυτής για τον μετέλεγχο, είναι ότι οι μαθητές/τριες ανέφεραν αρκετά χαρακτηριστικά που απολαμβάνει ένας Έλληνας και Ευρωπαίος πολίτης για να ορίσουν τον/την Έλληνα/δα και Ευρωπαίο/α πολίτη, γεγονός που δεν είχε αναφερθεί στα αποτελέσματα του προελέγχου.

5.1.2. Ρουμπρίκα αυτό-αξιολόγησης των μαθητών/μαθητριών

Μετά το πέρας των εργαστηρίων του project και κατά τη τελευταία παρέμβαση/συνάντηση, οι μαθητές/τριες έπρεπε να συμπληρώσουν μία ρουμπρίκα αυτό-αξιολόγησης (βλ. παράρτημα), τοποθετώντας √ (tick) στο ανάλογο κουτάκι με τις φατσούλες. Τα κριτήρια αξιολόγησης εκτίνονταν σε 10 ερωτήσεις κλειστού τύπου και οι μαθητές/τριες έπρεπε να απαντήσουν “καθόλου/λίγο”, “μέτρια” ή “πολύ”, στο αντίστοιχο κουτάκι, ανάλογα με το τι κατάφεραν (βλ. παράρτημα). Τα κριτήρια αξιολόγησης ήταν τα εξής:

1. Συμμετείχα ενεργά σε όλη τη διάρκεια των εργαστηρίων.
2. Ανταποκρίθηκα στις απαιτήσεις των εργαστηρίων.
3. Συνέβαλα αποτελεσματικά στις ομαδικές συζητήσεις
4. Ήξερα τις έννοιες που μάθαμε, πριν από τα εργαστήρια.
5. Τα εργαστήρια με βοήθησαν να κατανοήσω καλύτερα τις έννοιες που μάθαμε.

6. Ρωτούσε τις απορίες μου στο μάθημα
7. Μου απαντήθηκαν γρήγορα οι ερωτήσεις που είχα στο μάθημα
8. Τα πράγματα που έμαθα θα τα εφαρμόσω στη καθημερινή μου ζωή.
9. Το μάθημα μου φάνηκε δύσκολο.
10. Οι δραστηριότητες των μαθημάτων μου άρεσαν.

Έτσι όπως προκύπτει από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων/ουσών (βλ. αποτελέσματα), οι μαθητές/τριες φάνηκε να απόλαυσαν τη διαδικασία μάθησης μέσω της εφαρμογής του project, καθώς συμμετείχαν ενεργά σε όλη τη διάρκεια των εργαστηρίων, ανταποκρίθηκαν αποτελεσματικά στις απαιτήσεις τους και βοηθήθηκαν στο να κατανοήσουν καλύτερα τις έννοιες που προσεγγίστηκαν, αλλά και να αναπτύξουν περαιτέρω γλωσσικές και άλλες δεξιότητες. Ακόμη και οι πιο διστακτικοί/κές, παρά τις δυσκολίες που είχαν σε μερικά στάδια των δραστηριοτήτων, ενέργησαν με προθυμία και αποτελεσματικά (βλ. παράρτημα).

5.1.3. Ημερολόγιο συναισθημάτων των μαθητών/μαθητριών

Στο τέλος της παρέμβασης, οι μαθητές/τριες κλήθηκαν να συμπληρώσουν ένα “ημερολόγιο συναισθημάτων” (βλ. παράρτημα), προκειμένου να καταθέσουν τις απόψεις τους αναφορικά με τη συνολική αποτίμηση των εργαστηρίων του project. Στο συγκεκριμένο ημερολόγιο συναισθημάτων, τα παιδιά απάντησαν σε 5 ερωτήσεις ανοιχτού τύπου και έδωσαν σύντομες απαντήσεις (βλ. παράρτημα – ενδεικτικά γραπτά ημερολογίου). Πιο συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες/ουσες έπρεπε να απαντήσουν σε αναστοχαστικά ερωτήματα, τα οποία ήταν τα εξής:

- «Τι με ευχαρίστησε στο μάθημα;»
- «Τι με έκανε περήφανο/περήφανη;»
- «Τι με στεναχώρησε;»
- «Σε τί θα ήθελα να αφιερώσω περισσότερο χρόνο;»
- «Τι θα άλλαζα στα εργαστήρια, αν είχαν την ευκαιρία να το κάνω, για να είμαι πιο ικανοποιημένη/ικανοποιημένος;»

Το ημερολόγιο συναισθημάτων ήταν επιμελώς δημιουργημένο, με φατσούλες που απεικονίζουν αντίστοιχο συναίσθημα σύμφωνα με την εκάστοτε ερώτηση, με χρώματα και με σχήματα, ώστε να εγείρει είναι πιο προσιτό προς τα παιδιά, κατάλληλα προσαρμοσμένο στην ηλικία τους βαθμίδα.

Από τις συνολικές απαντήσεις των μαθητών/τριών (n=18) που συμμετείχαν στο project, ήταν εμφανής η ικανοποίησή και η ευχαρίστησή τους από την όλη διαδικασία (βλ. συμπεράσματα). Συγκεκριμένα διαπιστώθηκε πως όλοι και όλες οι μαθητές/τριες απόλαυσαν τις δραστηριότητες του project, συμμετείχαν ενεργά κατά τη διδακτική διαδικασία και έμειναν αρκετά ικανοποιημένοι/νες από την υλοποίηση των εργαστηρίων, παρόλο που συνάντησαν μερικές δυσκολίες σε ορισμένες θεματικές ενότητες (π.χ. διάκριση δικαιωμάτων/υποχρεώσεων πολίτη). Οι θεματικές που προσεγγίστηκαν καθ' όλη τη διάρκεια υλοποίησης των καινοτόμων εργαστηρίων του project, φάνηκε να ήταν αρκετά κοντά στις προτιμήσεις των μαθητών/τριών, αφού το μεγαλύτερο μέρος αυτών δήλωσε έντονο ενδιαφέρον, συμβάλλοντας έτσι στη καλλιέργεια της πολιτειότητάς τους. Κάθε τι καινούργιο που διαφοροποιείται από τον παραδοσιακό τρόπο διδασκαλίας, ενισχύει το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών για τη διδακτική διαδικασία και τη προθυμία τους για ενεργό συμμετοχή σε αυτή, εκφράζοντας τις απόψεις και τις αντιρρήσεις του, κρατώντας τη γνώση, καθώς αυτή θα έχει παραχθεί από τη συμμετοχή του/της (Παύλος, 2020). Έτσι όπως προκύπτει και από τη προσωπική τους μαρτυρία και κατάθεση συναισθημάτων στο ημερολόγιό τους, οι μαθητές/τριες προτιμούν αυτόν τον τρόπο διδασκαλίας από αυτόν που ήταν μέχρι τώρα συνηθισμένοι/νες.

5.1.4. Ημερολόγιο του ερευνητή

Ο εκπαιδευτικός έπειτα από κάθε εργαστήριο τηρούσε προσωπικό ημερολόγιο. Σύμφωνα με τις Γρίβα και Κωφού (2019), το ημερολόγιο μπορεί να εξυπηρετήσει πολλούς σκοπούς, για την καταγραφή γεγονότων, εμπειριών, ενεργειών, συναισθημάτων και σκέψεων. Με αυτόν τον τρόπο προσπαθούσε να τεκμηριώσει το εκπαιδευτικό του έργο (καταγραφές, εμπειρίες, συναισθήματα, αξιολογήσεις αλλά και δεδομένα). Σκοπός της καταγραφής ημερολογίου επί εβδομαδιαίας βάσης, ήταν να επέλθει η αναστοχαστική διεργασία με στόχο την αυτογνωσία, την κατανόηση του άλλου, τον (επανα)σχεδιασμό και τον έλεγχο της εκπαιδευτικής δράσης για την κατάλληλη προετοιμασία ενός άρτιου εκπαιδευτικού και εποπτικού υλικού.

Ουσιαστικά, ο εκπαιδευτικός με την τήρηση του ημερολογίου, αξιολογεί τη διδακτική διαδικασία, κάνοντας μία ενδοσκόπηση στη διδασκαλία που πραγματοποίησε και εστιάζοντας σε συγκεκριμένα σημεία για να επαναπροσδιορίσει τους διδακτικούς στόχους και να βελτιώσει τις μελλοντικές διδακτικές μεθόδους και τεχνικές.

Το ημερολόγιο που τηρήθηκε από τον εκπαιδευτικό για την παρούσα έρευνα (βλ. παράρτημα), φτιάχτηκε με βάση τρεις άξονες: α) Ερωτήσεις σχετικά με τη διαδικασία διδασκαλίας, β) ερωτήσεις σχετικά με τη στάση των μαθητών/τριών και τη συμμετοχή τους και γ) ερωτήσεις σχετικά με τη συνολική εκτίμηση τους μαθήματος. Ακολουθούν αναλυτικότερα οι ερωτήσεις που χρησιμοποιήθηκαν και συμπληρώνονταν από τον εκπαιδευτικό μετά το πέρας κάθε ενότητας:

- A1. Ποιους στόχους έθεσα; Σε πιο βαθμό τα κατάφερα;
- A2. Πόσο αποτελεσματικές ήταν οι τεχνικές διδασκαλίας;
- A3. Ποιες μορφές επικοινωνίας μεταξύ των μαθητών/τριών και εκπαιδευτικού χρησιμοποιήθηκαν; Γιατί;
- B1. Ποια ήταν η στάση των μαθητών/τριών στην αρχή, κατά τη διάρκεια και στο τέλος κάθε δραστηριότητας;
- B2. Πώς αντέδρασα;
- B3. Είναι αυτός ο σωστός τρόπος;
- Γ1. Τι πήγε καλά και τι όχι; Γιατί;
- Γ2. Τι θα μπορούσα να αλλάξω; Γιατί;

Από τις καταγραφές του ημερολογίου προέκυψε ότι η θεματική ήταν αρκετά ενδιαφέρουσα για τους/τις μαθητές/τριες, ακόμη κι εάν αντιμετώπιζαν γνωστικά εμπόδια. Φάνηκε, όμως, ότι τα ξεπέρασαν κατά τη διάρκεια εφαρμογής των εργαστηρίων, καθώς οι επιδόσεις, ο ενθουσιασμός και η συμμετοχή τους, αυξάνονταν όλο και περισσότερο με το πέρας των εργαστηρίων. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα και με βάση την επιτόπια παρατήρηση του εκπαιδευτικού, το αγαπημένο μέρος των μαθητών/τριών και αυτό που φαίνεται να διασκεδάζαν περισσότερο στη διδακτική διαδικασία ήταν το μεταστάδιο, στο οποίο διεξάγονταν περισσότερες δημιουργικές κατασκευές και παιχνίδια.

Διαπιστώθηκε, λοιπόν, ότι μέσα από τα παιχνίδια και τις κινητικές δραστηριότητες αυξάνονταν το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών σε όλα τα στάδια του project για

ενεργό συμμετοχή στη μάθηση. Επίσης, παρατηρήθηκε ότι οι μαθητές/τριες που ήταν πιο απόμακροι και διδακτικοί, σιγά-σιγά κατάφεραν να γίνουν πιο ενεργοί και να αναλαμβάνουν κάποιο ρόλο στη διδακτική διαδικασία. Ακόμα και στις περιπτώσεις που οι μαθητές/τριες αντιμετώπισαν πρόβλημα (επικοινωνίας, γνωστικό ή συνεργασίας), κατόρθωσαν να ανταπεξέλθουν χρησιμοποιώντας εξωγλωσσικά στοιχεία επικοινωνίας, γεγονός που τους/τις βοήθησε να εκφραστούν και να επικοινωνήσουν δημιουργικά χωρίς άγχος και πίεση για τη σωστή απάντηση. Ιδίως, με τις δραστηριότητες που εφαρμόστηκαν εκτός τάξης, οι μαθητές/ες μπόρεσαν να απολαμβάνουν τη μάθηση μέσα από παιχνίδια και δραστηριότητες που τους ενδιαφέρουν και τους επιτρέπουν να ανακαλύπτουν νέες γνώσεις με διασκεδαστικό τρόπο. Η συνεργασία με συμμαθητές/τριες για την εκτέλεση κοινών εγχειρημάτων και εργασιών έκανε τη μάθηση πιο ευχάριστη και διασκεδαστική. Η εφαρμογή παιχνιδιών και μουσικο-κινητικών δραστηριοτήτων φάνηκε ότι έκανε τα παιδιά να αναθεωρήσουν την αντίληψη τους για τη μάθηση, να μετατραπούν σε ενεργοί δέκτες ερεθισμάτων, βρίσκοντας το χαμένο ενδιαφέρον τους για μάθηση, προσπαθώντας να ανακαλύψουν τη γνώση. Το αυξημένο ενδιαφέρον των μαθητών και μαθητριών κατά τη διάρκεια των εργαστηρίων, συντέλεσε στην ανάπτυξη των γλωσσικών, επικοινωνιακών, κινητικών και κοινωνικών τους δεξιοτήτων. Η τήρηση του ημερολογίου από τον εκπαιδευτικό, τον βοήθησε να αναστοχαστεί για τα διδακτικά επεισόδια που έλαβαν μέρος, ενισχύοντας την κριτική του σκέψη και την ενσωμάτωση της θεωρίας στη διδακτική πράξη (Γρίβα & Κωφού, 2019).

5.2. Φύλλα αναστοχασμού μαθητών/μαθητριών ανά δύο θεματικές ενότητες

Κατά τη διάρκεια της υλοποίησης του project, οι μαθήτριες/μαθητές συμπλήρωναν ένα σύντομο φύλλο αναστοχασμού ανά δύο (2) θεματικές ενότητες (βλ. παράρτημα). Το φύλλο αναστοχασμού χρησιμοποιήθηκε ως εργαλείο για να προωθήσει τη διαδικασία της αναστοχαστικής διεργασίας και της αυτοαξιολόγησης των μαθητών και μαθητριών μετά το πέρας των εργαστηρίων, ως μέθοδος διαμορφωτικής αξιολόγησης. Οι ερωτήσεις ανοιχτού τύπου που κλήθηκαν να απαντήσουν οι μαθητές/τριες είναι οι εξής:

- ✓ Τι μου άρεσε σε αυτές τις ενότητες;
- ✓ Τι δεν μου άρεσε σε αυτές τις ενότητες;

- ✓ Τι με δυσκόλεψε;
- ✓ Τι αλλαγές θα πρότεινα;

Οι μαθητές/τριες συμπλήρωναν αυτό το φύλλο για να αναλογιστούν την πρόοδό τους, τις γνώσεις, τις δεξιότητες που απέκτησαν και τις εμπειρίες που αποκόμισαν, έπειτα από την υλοποίηση κάθε δύο (2) εργαστηρίων. Αυτό που εντοπίστηκε μέσω της επιτόπιας παρατήρησης και της καταγραφής ημερολογίου από τον ερευνητή, είναι ότι καθώς οι μαθητές/τριες συμπλήρωναν αυτό το φύλλο, ανέπτυξαν διάφορους λόγους για τους οποίους αυτό το εργαλείο θεωρήθηκε απαραίτητο, καθώς συμβάλλει στην:

1. Προώθηση της ενεργού μάθησης: Η διαδικασία αναστοχασμού ενθάρρυνε τους/τις μαθητές/τριες να σκέφτονται κριτικά και να εξετάζουν τις γνώσεις και τις εμπειρίες τους. Κατά τη διάρκεια του αναστοχασμού, τα παιδιά κατάφεραν να ανακαλύψουν και να εντοπίσουν τις δυνατότητές τους, καθώς και τις περιοχές που χρειάζονται βελτίωση.

2. Προσωπική ανάπτυξη: Οι μαθητές/τριες κατάφεραν να εξελίξουν τις μεταγνωστικές τους ικανότητες και την αυτοεκτίμησή τους μέσω της αναστοχαστικής διαδικασίας. Συνειδητοποιώντας τις επιτυχίες τους και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν, μπόρεσαν να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση και να ενισχύσουν την θετική τους στάση απέναντι στη μάθηση.

3. Πρόοδο και βελτίωση: Το φύλλο αναστοχασμού βοήθησε τους/τις συμμετέχοντες/ουσες να ανιχνεύσουν τις αδυναμίες τους και τις περιοχές που μπορούν να βελτιωθούν. Με αυτή τη πληροφορία, κατάφεραν να εστιάσουν στην ανάπτυξη των αδυναμιών τους και να επιτύχουν βελτίωση.

4. Επίτευξη στόχων: Μέσω της αναστοχαστικής διαδικασίας, οι μαθήτριες/τές βρέθηκαν στην κατάλληλη θέση να αναγνωρίσουν τους στόχους τους και να εκτιμήσουν πόσο κοντά έχουν φτάσει στην επίτευξή τους. Επίσης, μπόρεσαν να εξετάσουν ποιες επιπλέον προσπάθειες ή μέτρα χρειάζονται για να επιτύχουν τους στόχους τους. Όλα τα παραπάνω είχαν ως αποτέλεσμα θετική ανταπόκρισή τους στις απαιτήσεις των εργαστηρίων.

Συνολικά, το φύλλο αναστοχασμού, όπως φαίνεται και από τα συμπεράσματα, ενίσχυσε την εμπειρία μάθησης των μαθητών/τριών, προώθησε την αυτογνωσία και

αυτο-καθοδήγηση και ενθάρρυνε τη συνεχή προσπάθεια τους για βελτίωση (βλ. παράρτημα: ενδεικτικά γραπτά φύλλων αναστοχασμού).

5.3. Εγκυρότητα και αξιοπιστία της έρευνας

Η αξιοπιστία και η εγκυρότητα είναι δύο απαραίτητα χαρακτηριστικά οποιασδήποτε έρευνας προκειμένου αυτή να έχει επιστημονική αξία και ειδικό βάρος, τα οποία μπορούν να εφαρμοστούν και στην ποσοτική και στην ποιοτική έρευνα με διαφορετικό τρόπο (Cohen et al, 2008). Συνδέονται με τον έλεγχο της ποιότητας και εμφανίζουν μια «αναδυόμενη ή παγιωμένη αίσθηση επαγγελματισμού» εκ μέρους του ερευνητή (Allwright & Bailey, 1991). Αυτές οι έννοιες συχνά αντιμετωπίζονται ως ξεχωριστές ιδέες αλλά, στην πραγματικότητα, συνδέονται η μία με την άλλη και σχηματίζουν ένα συνεχές δεδομένου ότι σε περίπτωση που κάποιο από αυτά είναι υπό αμφισβήτηση, η ισορροπία ολόκληρης της μελέτης τίθεται υπό αμφισβήτηση. Αντιπροσωπεύουν την αυστηρότητα και την αξιοπιστία της μελέτης, χωρίς τις οποίες αυτή είναι «άνευ αξίας, γίνεται φαντασία και χάνει τη χρησιμότητά της» (Morse et al, 2002: 14).

Η εγκυρότητα αποτελεί βασική προϋπόθεση για την ύπαρξη αξιοπιστίας σε κάθε είδους έρευνα, δε ισχύει όμως και το αντίθετο. Η αξιοπιστία από την άλλη πλευρά είναι απαραίτητος όρος στην έρευνα αλλά όχι ικανή συνθήκη προκειμένου να επιτευχθεί η εγκυρότητα. Ο ερευνητής ή η ερευνήτρια οφείλει δε να δίνει μεγάλη προσοχή στα ζητήματα αυτά, έχοντας κατά νου ότι η απόλυτη αξιοπιστία και εγκυρότητα δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί, μπορούν όμως να μειωθούν οι επιδράσεις που προέρχονται από συγκεκριμένους κινδύνους (Cohen et al, 2008).

Στην προσπάθειά του να διασφαλίσει την αξιοπιστία της έρευνας, ο ερευνητής σχεδίασε τα ερωτήματα που οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες κλήθηκαν να απαντήσουν, με κλειστού και ανοιχτού τύπου εργαλεία, με στόχο να μετρηθεί η εξοικείωση με την πολιτεότητα που έχουν οι μαθήτριες/τες και να επαναληφθεί η ίδια μέτρηση δύο φορές (pre και post test). Όσον αφορά την εγκυρότητα την οποία η ερευνητική βιβλιογραφία θεωρεί πιο δύσκολο να εξασφαλιστεί, η πιλοτική φάση υλοποιήθηκε όπως περιγράφεται παραπάνω (βλ. παράγραφο 4.3.1.) και έγιναν οι απαραίτητες βελτιώσεις. Το σημαντικότερο όμως είναι ότι πριν και κατά τη διάρκεια της φάσης του σχεδιασμού, διεξήχθη εκτεταμένη μελέτη σχετικά με τις στάσεις και

τις αντιλήψεις των μαθητών και μαθητριών με την πολιτειότητα εν γένει, προκειμένου να αντιμετωπιστούν σφαιρικά τα ζητήματα που η έννοια αυτή συνεπάγεται. Τα μεθοδολογικά εργαλεία διανεμήθηκαν σε ολόκληρο το τμήμα των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών (n=15) και εκτιμάται ότι ολόκληρο το ποσοστό τους συμπληρώθηκε με επιτυχία, χωρίς καμία διαρροή. Ο τελικός αριθμός των απαντήσεων που συγκεντρώθηκαν δεν μπορούν να θεωρηθούν ως απαγορευτικές, ώστε η έρευνα να έχει μια έγκυρη επιστημονική αξία. Τελικά, τα μεθοδολογικά εργαλεία θεωρείται ότι μετρούν αυτό που ο σχεδιαστής τους είχε ως στόχο να μετρήσει, δηλαδή την εξοικείωση των μαθητών/τριών δημοτικής ηλικίας με την έννοια της πολιτειότητας, ως εκ τούτου, ικανοποιεί την αρχή της εγκυρότητας.

5.4. Αναστοχασμός του ερευνητή

Ο σημαντικότερος λόγος που με οδήγησε στην επιλογή του παρόντος θέματος είναι η πολυπολιτισμική και πολυγλωσσική πραγματικότητα του 21^{ου} αιώνα που διανύουμε και οι μηχανισμοί άμυνας που θα πρέπει να καλλιεργήσουμε. Αυτή η κοινωνία του 21^{ου} αιώνα, που είναι απόρροια της μετακίνησης και μετεγκατάστασης πληθυσμών, η παγκόσμια οικονομική αβεβαιότητα, η πανδημία COVID-19, οι εμπόλεμες συγκρούσεις εντός και Ευρωπαϊκών συνόρων, η κλιματική αλλαγή, οι συνθήκες ακραίας φτώχειας και πολλαπλών ανισοτήτων και διακρίσεων, δημιουργούν νέα κοινωνικο-πολιτισμικά δεδομένα, που έχουν αντίκτυπο στο πολιτικό και εκπαιδευτικό περιβάλλον (Πλιόγκου & Καρακατσάνη, 2022, σ.392). Με βασική κρηπίδα την καλλιέργεια της πολιτειότητας μας, οι άνθρωποι θα καταφέρουμε να αναπροσαρμοστούμε στις τρέχουσες συνθήκες ζωής, προκειμένου να δημιουργήσουμε τις αναγκαίες προϋποθέσεις, ώστε η απόκτηση κατάλληλων γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων από όλο το μαθητικό και εκπαιδευτικό κοινό, να είναι ικανές για την μεταξύ μας αρμονική συνύπαρξη σε μία δημοκρατική και αλληλέγγυα κοινωνία (Πλιόγκου & Καρακατσάνη, 2022).

Από την αρχή η μελέτη του θέματος, τόσο ερευνητικά, όσο και βιβλιογραφικά, είχε πολύ μεγάλο ενδιαφέρον. Πρόκειται για ένα θέμα το οποίο στον ελλαδικό χώρο -και ιδιαίτερος στον χώρο της εκπαίδευσης- δεν έχει μελετηθεί επαρκώς, με αποτέλεσμα η μελέτη διεθνούς βιβλιογραφίας να είναι αναγκαία. Ζητήματα που άπτονται της πολιτειότητας, όπως οι δημοκρατικές αξίες, η εδραίωση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η ασφαλής κοινωνική δικτύωση, η αειφορία του πλανήτη και το προσφυγικό, αφορά

τους πάντες, είτε εμπλέκονται άμεσα είτε έμμεσα σε αυτό και είναι ένα θέμα που πάντα επηρεάζει τη χώρα μας (τόρα και κατά τα προηγούμενα χρόνια επίσης). Σημαντικοί αρωγοί, λοιπόν, προς την κατεύθυνση της καλλιέργειας των δεξιοτήτων του πολίτη του 21^{ου} αιώνα, διαδραματίζουν οι σχολικοί λειτουργοί, καθώς η επιμόρφωση εκπαιδευτικών για την προσέγγιση «ευαίσθητων θεμάτων» και κοινωνικών ζητημάτων κρίνεται ιδιαίζουσας σημασίας. Σύγχρονοι θεωρητικοί στο αντικείμενο της Πολιτικής Εκπαίδευσης (Καρακατσάνη, 2008), επισημαίνουν ότι οι επιδιωκόμενοι στόχοι από τη διδασκαλία της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής στα σχολεία δεν έχουν τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, όταν αυτή πραγματοποιείται με τη χρήση παραδοσιακών μεθόδων. Έτσι λοιπόν, το παρόν project, δημιουργεί τα θεμέλια για μία καινοτόμα προσέγγιση διάφορων κοινωνικών και αφηρημένων εννοιών, δημιουργώντας προϋποθέσεις, ώστε να επιτυγχάνεται η κινητοποίηση του ενδιαφέροντος των μαθητών και μαθητριών και η ενεργός συμμετοχή τους, με την ταυτόχρονη καλλιέργεια γλωσσικών και άλλων δεξιοτήτων (Παύλος, 2020).

Τα κέρδη που αποκόμισα από τη σύνταξη αλλά και την υλοποίηση της παρούσας εργασίας, ήταν πολλαπλά. Πλούτισα τις γνώσεις μου με λεπτομέρειες για θέματα που γνώριζα ή και όχι, μου δόθηκε η ευκαιρία να ξαναδιαβάσω και να μελετήσω εις βάθος νόμους και θεωρίες που προηγουμένως δεν είχαν την ευκαιρία. Δεδομένου ότι οι πληροφορίες είναι πάρα πολλές και τα δεδομένα αλλάζουν συνεχώς, ήταν πολύ ενδιαφέρον για μένα εκτός από τον σχεδιασμό και την υλοποίηση δραστηριοτήτων επί του πρακτέος, να ασχοληθώ καταγράφοντας και το θεωρητικό μέρος αυτού του φλέγοντος θέματος, παρουσιάζοντας πληροφορίες από τον εγχώριο και διεθνή χώρο.

Συνολικά ήταν μια πολύ όμορφη εμπειρία που σίγουρα με κάλυψε ως μελλοντικό εκπαιδευτικό και θεωρώ ότι εξόπλισα τη φαρέτρα μου με γνώσεις και εμπειρίες, χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει ότι επαναπαύομαι. Η ενασχόληση με τη συγκεκριμένη θεματική με έκανε να μελετήσω κάτι που με ενδιαφέρει απόλυτα, μου έμαθε νέα πράγματα και με έκανε να αναστοχαστώ, έχοντας μια νέα επαφή με το αυτό αντικείμενο και από μια άλλη σκοπιά. Εάν θα μπορούσε να εξελιχθεί η έρευνα στο μέλλον, θα με ενδιέφερε η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σχετικά με ζητήματα πολιτειότητας με σύγχρονες και καινοτόμες τεχνικές διδασκαλίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Η εξαγωγή αποτελεσμάτων αποτελεί το σημείο αφόρμησης που αποκαλύπτει το βάθος και τη σημασία της παρούσας διπλωματικής μεταπτυχιακής εργασίας. Μέσα από αυτήν την φάση, οι προσπάθειες και η αφιέρωση που απαιτήθηκαν για τη συγκέντρωση, την ανάλυση και την ερμηνεία των δεδομένων παρουσιάζονται με σαφήνεια. Οι αριθμοί, οι διαγράμματα, οι γραφικές αναπαραστάσεις και οι πίνακες που ακολουθούν, αποτελούν τα εργαλεία αποτελεσμάτων που χρησιμοποιούνται για να διαφωτιστούν οι πτυχές του project. Μέσω αυτής της διαδικασίας, ο συγγραφέας της παρούσας εργασίας αναδεικνύει τη πρωτότυπη συνεισφορά στο αντικείμενο της μελέτης και παραθέτει τη σημασία των αποτελεσμάτων για το ευρύτερο πεδίο της έρευνας.

Αυτή η ενότητα της διπλωματικής εργασίας είναι όπου η αφηγηματική πλευρά του project συναντά την αντικειμενική παρουσίαση των γεγονότων με απτά αποτελέσματα. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτουν συνολικά συμπεράσματα και προτάσεις που είναι ενδεικτικά της βαθύτερης κατανόησης που αποκτήθηκε μέσα από το project. Οι ποσοτικές και ποιοτικές αναλύσεις αναδεικνύουν τις τάσεις, τα πρότυπα και τις εξελίξεις που διαμορφώνουν το πεδίο της μελέτης. Μέσα από τη σταθερή παρουσίαση των γεγονότων, ο συγγραφέας δικαιολογεί τα συμπεράσματά που προέκυψαν από το project, παρέχει συσχετίσεις με την υπάρχουσα βιβλιογραφία και ανοίγει τον δρόμο για μελλοντικές μελέτες που θα συνεχίσουν τον διάλογο πάνω στο ίδιο αντικείμενο. Είναι η στιγμή που το έργο του ερευνητή συνδέεται με τον ευρύτερο κόσμο της ακαδημαϊκής κοινότητας και ενισχύει τη συνολική γνώση και κατανόηση του θέματος σχετικά με την έννοια της πολιτειότητας. Παρακάτω ακολουθούν τα αποτελέσματα ανά μεθοδολογικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε στο project.

6.1. Αποτελέσματα του ερωτηματολογίου προελέγχου και μετελέγχου

Για να επιτευχτεί ο προσδιορισμός της αξίας και της ποιότητας του project τόσο για την προσέγγιση της έννοιας της πολιτειότητας, όσο και για την απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων σχετικών με τους άξονες της πολιτειότητας και για τον ορισμό του/της Έλληνα/δας και Ευρωπαίου/ας πολίτη, δόθηκε ένα ερωτηματολόγιο πριν αλλά και κατά την ολοκλήρωση της παρέμβασης (pre-test και post-test).

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι τόσο στον προέλεγχο, όσο και στον μετέλεγχο, οι μαθητές/τριες χρησιμοποίησαν μυστικά ψευδώνυμα, ίδια και για τους δύο ελέγχους. Αυτό έδωσε την ευκαιρία να αποτυπώσουν με ειλικρίνεια και φερεγγυότητα τις απόψεις τους, χωρίς να έχουν αμφιβολίες για βαθμολόγηση των γραπτών τους. Επίσης, για την τήρηση της δεοντολογίας της έρευνας, το ερωτηματολόγιο προελέγχου και μετελέγχου συμπληρώθηκε με μυστικό ψευδώνυμο, μοναδικό για κάθε μαθητή/τρια, που το επέλεγε ο/η ίδιος/ίδια μαθητής/τρια και το διατηρούσε και κατά τον προέλεγχο και κατά τον μετέλεγχο, ώστε να γίνουν ορθά οι συγκρίσεις και να εξαχθούν τα αποτελέσματα.

Στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 2), παρατίθενται συγκριτικά το σύνολο των αποτελεσμάτων του ερωτηματολογίου του προελέγχου και μετελέγχου.

Πίνακας 2: Αποτελέσματα φύλλου συμπλήρωσης προελέγχου και μετελέγχου

ΦΥΛΛΟ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗΣ ΠΡΟΕΛΕΓΧΟΥ ΚΑΙ ΜΕΤΕΛΕΓΧΟΥ								
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ							
	ΠΡΟΕΛΕΓΧΟΣ				ΜΕΤΕΛΕΓΧΟΣ			
	ΛΙΓΟ/ ΚΑΘ ΟΛΟ Υ	ΜΕΤΡΙΑ	ΠΟΛ Υ	ΣΥ ΝΟ ΛΟ	ΛΙΓΟ/ ΚΑΘ ΟΛΟ Υ	ΜΕΤΡΙ Α	ΠΟΛΥ	ΣΥ ΝΟ ΛΟ
Γνωρίζω τι σημαίνει «Έθνος»	4	8	3	15	1	2	12	15
Γνωρίζω τι σημαίνει «Κράτος»	3	5	7	15	1	1	13	15
Γνωρίζω τι σημαίνει «Δημοκρατία»	0	6	9	15	1	1	13	15
Γνωρίζω τι σημαίνει «Πολίτης»	3	9	3	15	1	1	13	15
Γνωρίζω τι	1	2	12	15	1	1	13	15

σημαίνει «Μετανάστης»								
Γνωρίζω τι σημαίνει «Πρόσφυγας»	1	4	10	15	1	1	13	15
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι ενεργό μέλος μιας κοινωνίας	8	6	1	15	0	9	6	15
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι πολίτης της Ελλάδας	0	7	8	15	0	2	13	15
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι πολίτης της Ευρώπης	8	3	4	15	0	8	7	15
Γνωρίζω ποιες είναι οι υποχρεώσεις μου ως πολίτης σε μία κοινωνία	1	9	5	15	1	3	11	15
Γνωρίζω ποια είναι τα δικαιώματά μου ως πολίτης σε μία κοινωνία	1	9	5	15	1	4	10	15
Γνωρίζω τα ανθρώπινα δικαιώματα	4	3	8	15	1	2	12	15
Γνωρίζω ποια είναι τα δικαιώματα και	5	8	2	15	0	5	10	15

οι υποχρεώσεις των μεταναστών και προσφύγων								
Μ.Ο	3,54	6,07	5,92	15	0,69	3,07	11,23	15
ΑΝΟΙΧΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	ΠΡΟΕΛΕΓΧΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΝΑΦΟΡΩΝ	ΜΕΤΕΛΕΓΧΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΝΑΦΟΡΩΝ				
Πώς θα όριζα τον Έλληνα πολίτη;	ΠΟΛΙΤΗΣ ΠΟΥ ΨΗΦΙΖΕΙ ΚΑΙ ΕΧΕΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	3	ΙΣΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΜΕ ΟΛΟΥΣ, ΨΗΦΙΖΕΙ, ΣΕΒΕΤΑΙ ΤΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ, ΚΑΝΕΙ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟ, ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ ΣΤΟ ΚΟΙΝΟΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΙ ΕΧΕΙ ΡΟΛΟΥΣ	13				
	ΕΧΕΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ, ΣΕΒΑΣΜΟΣ ΣΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΓΗΓΕΝΩΝ	2						
	ΑΝΕΥΘΥΝΟΣ	1	ΔΙΑΜΟΝΗ	2				

	ΓΙΑ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ		ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	
	ΔΕΝ ΞΕΡΩ	4		
	ΔΙΑΜΟΝΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΘΑΓΕΝΕΙΑ, ΟΧΙ ΤΟΣΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΕΝΟ Σ ΟΣΟ ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΙΟΙ, ΣΕΒΑΣΜΟΣ ΣΤΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΤΟΥ	5		
Πώς θα όριζα τον Ευρωπαϊό πολίτη;	ΔΕΝ ΞΕΡΩ	7	ΔΙΑΜΟΝΗ ΣΕ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ	10
	ΠΟΛΙΤΗΣ ΜΕ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ, ΔΙΑΜΟΝΗ ΣΕ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ Ή ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ	6	ΕΧΕΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙ Σ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕ ΥΕΙ	8
	ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΑ	1	ΣΕΒΑΣΜΟΣ ΣΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΓΗΓΕΝΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜ ΙΚΑ	5

			ΔΕΚΤΙΚΟΣ	
	ΠΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΕΝΟ Σ ΚΑΙ ΕΥΚΑΤΑΣΤΑΤΟ Σ	1		

Όπως παρατηρείται από τον παραπάνω πίνακα ανάλυσης δεδομένων, στο ερωτηματολόγιο συμπλήρωσης που δόθηκε στους/στις μαθητές/τριες πριν την έναρξη του project, υπάρχει πανσπερμία απαντήσεων σχετικά με τις 13 ερωτήσεις κλειστού τύπου. Συγκεκριμένα, κατά τη διαδικασία του **προελέγχου**, η πλειονότητα των μαθητών/τριών απάντησε ότι γνώριζε πολύ καλά τις έννοιες όπως η δημοκρατία, τι είναι ο μετανάστης και ο πρόσφυγας, τι σημαίνει να είσαι πολίτης της Ελλάδας, αλλά και για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αντίστοιχα, η πλειονότητα των συμμετεχόντων/ουσών απάντησε ότι γνώριζε σε μέτριο βαθμό την έννοια του έθνους, του πολίτη, τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματά ενός πολίτη αλλά και των μεταναστών και προσφύγων σε μία κοινωνία. Σημαντικό εύρημα είναι πώς η πλειονότητα των μαθητών/τριών απάντησε ότι γνωρίζουν πολύ λίγα ή καθόλου τι θα πει να είναι κάποιος/α ενεργό μέλος της κοινωνίας αλλά και τι θα πει να είναι κάποιος/α πολίτης της Ευρώπης.

Ενώ, στο φύλλο συμπλήρωσης που χορηγήθηκε στους/στις μαθητές/τριες κατά τη διαδικασία του **μετελέγχου**, μετά την ολοκλήρωση του project, οι μαθητές/τριες φάνηκαν να κατανόησαν καλύτερα και σε μεγαλύτερο βαθμό τις έννοιες που πριν τις γνώριζαν μέτρια (π.χ. κράτος), ή ακόμα και σε πολύ χαμηλό βαθμό έως και καθόλου (π.χ. τι σημαίνει το να είσαι ενεργό μέλος της κοινωνίας και Ευρωπαίος πολίτης). Οι μαθητές/τριες ήρθαν σε επαφή με έννοιες που πριν τους ήταν δυσνόητες ή εντελώς ακατανόητες και με βάση τα στοιχεία του μετελέγχου, μπόρεσαν να κατανοήσουν αυτές τις έννοιες συγκριτικά καλύτερα. Αναλυτικότερα, όπως αποδεικνύεται από τη σύγκριση των μέσων όρων του προελέγχου και μετελέγχου, η επιλογή “λίγο/καθόλου” συγκέντρωσε μέσο όρο 3% στον προέλεγχο ενώ στον μετέλεγχο μειώθηκε στο 0,69%, η επιλογή “μέτρια” συγκέντρωσε 6,07%, ενώ στον μετέλεγχο μειώθηκε στο 3,07% και η μεγαλύτερη διαφορά παρατηρείται στην επιλογή “πολύ”,

καθώς στον προέλεγχο συγκέντρωσε το ποσοστό 5,92%, ενώ στον μετέλεγχο αυξήθηκε στο 11,23%.

Αναλύοντας, λοιπόν, τα παραπάνω δεδομένα, προκύπτει ότι η επίδοση των μαθητών/τριών αυξήθηκε στον μετέλεγχο. Δηλαδή, από το σύνολο των 13 ερωτήσεων κλειστού τύπου, η πλειονότητα, πριν την έναρξη του project, απάντησε ότι γνώριζε 8 από τις 13 ερωτήσεις κλειστού τύπου είτε “καθόλου/λίγο” είτε “μέτρια” και 5 από αυτές, τις γνώριζαν “πολύ”. Στη διαδικασία του μετελέγχου υπάρχει ραγδαία αλλαγή, καθώς η πλειονότητα των μαθητών/τριών απάντησε ότι πλέον γνωρίζει “μέτρια” 2 ερωτήσεις κλειστού τύπου, ενώ τις υπόλοιπες 11 ερωτήσεις κλειστού τύπου τις γνωρίζουν “πολύ”. Η επιλογή “καθόλου/λίγο” συγκέντρωσε πολύ λίγες απαντήσεις, με την πλειονότητα ωστόσο να έχει κατανοήσει ικανοποιητικά όλες τις ερωτήσεις κλειστού τύπου. Για παράδειγμα, στην κλειστού τύπου ερώτηση “Γνωρίζω τι θα πει να είμαι ενεργό μέλος μιας κοινωνίας”, η πλειονότητα του δείγματος στον προέλεγχο απάντησε “καθόλου/λίγο”, ενώ στον μετέλεγχο, η πλειονότητα απάντησε “πολύ”. Ακόμη μία ερώτηση κλειστού τύπου που η πλειονότητα είχε απαντήσει “καθόλου/λίγο” (n=8), είναι το εάν γνωρίζουν τι θα πει να είναι κάποιος πολίτης της Ευρώπης, πράγμα που μειώθηκε στις μηδέν απαντήσεις στο στάδιο του μετελέγχου και πλέον το γνωρίζουν τουλάχιστον μέτρια ή πολύ καλά. Αρκετό ενδιαφέρον, επίσης, παρουσιάζεται στον τρόπο που το ποσοστό μεταβάλλεται μετά την ολοκλήρωση του project, στην κλειστού τύπου ερώτηση, για το εάν γνωρίζουν ποια είναι τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μεταναστών και των προσφύγων, 5 μαθητές/τριες απάντησαν κατά το στάδιο του προελέγχου “καθόλου/λίγο”, ενώ στον μετέλεγχο οι απαντήσεις στην επιλογή “καθόλου/λίγο” εξαλείφθηκαν εντελώς, με τους/τις μαθητές/τριες να υποστηρίζουν ότι πλέον γνωρίζουν για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μεταναστών και προσφύγων “μέτρια” (n=5), με την πλειονότητα όμως (n=10), να απαντά ότι τα γνωρίζει “πολύ”.

Συμπερασματικά, με βάση την ανάλυση των παραπάνω δεδομένων, εμφανίζεται μια ξεκάθαρη πρόοδος στην κατανόηση των έννοιων από τους/τις μαθητές/τριες μετά το πέρας του ερευνητικού έργου. Οι αρχικές απαντήσεις τους στο φύλλο συμπλήρωσης πριν την έναρξη του project ανέδειξαν την ύπαρξη ποικίλων βαθμών γνώσης σε σχέση με τις 13 ερωτήσεις κλειστού τύπου. Οι μαθητές/τριες φάνηκαν να έχουν καλή γνώση για έννοιες όπως η δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την έννοια του πολίτη της Ελλάδας, ενώ είχαν λιγότερη εξοικείωση με θέματα όπως η έννοια του

έθνους και του πολίτη, καθώς και τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μεταναστών και προσφύγων.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η αλλαγή στις απαντήσεις τους μετά την ολοκλήρωση του project. Η συμπεριφορά τους διαμορφώθηκε με τρόπο που κατέδειξε καλύτερη κατανόηση των εννοιών που προηγουμένως δεν γνώριζαν επαρκώς. Συγκεκριμένα, προέκυψε σαφής αύξηση στη γνώση των μαθητών/τριών σχετικά με τις έννοιες του κράτους, της ενεργού συμμετοχής του πολίτη στην κοινωνία, και της ιδιότητας του Ευρωπαίου πολίτη. Αυτή η εξέλιξη είναι ιδιαίτερα ορατή στις απαντήσεις τους για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μεταναστών και προσφύγων, που πλέον κατανόησαν καλύτερα.

Το γεγονός αυτό υποστηρίζει την υπόθεση περί επίδρασης του ερευνητικού έργου στην κατανόηση των μαθητών/τριών για τα θέματα που αυτό περιλάμβανε. Η αλλαγή στις απαντήσεις τους αντανακλά τον πιο βαθύ ουσιαστικό τρόπο προσέγγισης των πολιτισμικών, κοινωνικών και πολιτικών εννοιών που περιλάμβανε το project. Αυτή η ανάπτυξη της γνώσης αντικατοπτρίζει επίσης την επιτυχία της εκπαιδευτικής προσέγγισης που ακολουθήθηκε στο πλαίσιο του ερευνητικού project.

Όσον αφορά τις ανοιχτού τύπου ερωτήσεις κατά το στάδιο του προελέγχου, στην ερώτηση *“Πώς θα όριζα τον Έλληνα πολίτη;”* υπάρχουν διάφορες σκέψεις που συνθέτουν την άποψη των μαθητών/τριών. Η πλειονότητα των μαθητών/τριών (n=5), συγκλείνει στον ορισμό ότι τον Έλληνα πολίτη τον χαρακτηρίζει η διαμονή του στην Ελλάδα, έχει ελληνική ιθαγένεια και σέβεται τους νόμους της χώρας του (5 αναφορές). Για παράδειγμα, μία μαθήτρια αναφέρει πώς: *«Τον Έλληνα πολίτη θα τον όριζα ως έναν δίκαιο άνθρωπο που θα βοηθάει τους συμπολίτες του. Είναι ένας άνθρωπος που ζει στην Ελλάδα»* (βλ. παράρτημα: ενδεικτικά γραπτά προελέγχου). Αντίστοιχα, η ίδια μαθήτρια στο στάδιο του μετελέγχου προσθέτει ότι ο Έλληνας πολίτης *«ψηφίζει, έχει υποχρεώσεις και δικαιώματα, είναι μέλος της κοινωνίας»*.

Άλλη μερίδα μαθητών/τριών (3 αναφορές) ορίζει τον Έλληνα πολίτη που ψηφίζει και έχει δικαιώματα. Συγκεκριμένα, μία μαθήτρια, υποστηρίζει πώς ο Έλληνας πολίτης είναι αυτός που *«[...] κατοικεί στην Ελλάδα, έχει δικαιώματα και ψηφίζει ελεύθερα»*.

Ένα μικρότερο τμήμα μαθητών/τριών θα όριζε τον Έλληνα πολίτη ως έναν άνθρωπο που έχει δικαιώματα, υποχρεώσεις και σέβεται τον τρόπο ζωής και τον πολιτισμό των

γγενών κατοίκων της χώρας του (2 αναφορές). Για παράδειγμα, ένας μαθητής, αναφέρει πώς: «*Τον Έλληνα πολίτη θα τον όριζα ότι πρέπει πάντα να είναι καλός στις υποχρεώσεις του και να σέβεται τους άλλους πολίτες*» (βλ. παράρτημα: ενδεικτικά γραπτά προελέγχου). Στον αντίποδα με όλα τα παραπάνω, αναφέρει ένας μαθητής: «*ότι ο Έλληνας πολίτης είναι ανεύθυνος να αναλάβει κάθε είδους υποχρέωση*».

Αρκετό ενδιαφέρον παρουσιάζει το αποτέλεσμα του προελέγχου με την μη δυνατότητα ορισμού του Έλληνα πολίτη από 4 μαθητές/τριες, καθώς υποστήριξαν ότι «δεν γνωρίζουν» τι σημαίνει να είσαι Έλληνας πολίτης.

Κατά τη διάρκεια του μετελέγχου στην ίδια ερώτηση, άξιο θαυμασμού είναι ότι η απάντηση «δεν ξέρω» που είχε λάβει 4 αναφορές στον προέλεγχο για τον ορισμό του Έλληνα πολίτη, έχει εξαληφθεί, καθώς όλοι/όλες οι μαθητές και μαθήτριες έδωσαν από έναν ορισμό στο στάδιο του μετελέγχου. Συγκεκριμένα, η πλειονότητα των μαθητών/τριών (n=13), υποστήριξε ότι ο Έλληνας πολίτης έχει ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις με όλους τους άλλους πολίτες, ψηφίζει, σέβεται τους νόμους, κάνει εθελοντισμό, προσφέροντας προς το κοινωνικό σύνολο και κατέχει ρόλους σε μία κοινωνία. Επομένως, διαφαίνεται μέσω της ανάλυσης των γραπτών του μετελέγχου, ότι οι μαθητές/τριες προσδίδουν περισσότερες αρμοδιότητες στον ορισμό του Έλληνα πολίτη, απ' ότι στον προέλεγχο. Αναλυτικότερα, μία μαθήτρια υποστηρίζει ότι ο Έλληνας πολίτης «*Ζει στην Ελλάδα, έχει τα ίδια δικαιώματα με όλους τους άλλους Έλληνες/ίδες πολίτες, έχει υποχρεώσεις, ψηφίζει και είναι μέλος της κοινωνίας*». Αντίστοιχα, άλλη μαθήτρια τονίζει πώς ο/η Έλληνας/δα πολίτης «*ψηφίζει, έχει υποχρεώσεις και δικαιώματα και είναι μέλος της κοινωνίας*» με μία ακόμη μαθήτρια να συμπληρώνει πώς «*[...] να κάνει εθελοντισμό, να νοιάζεται, άρα να έχει ρόλους*» (βλ. παράρτημα: ενδεικτικά γραπτά μετελέγχου).

Μία διαφορετική άποψη στον ορισμό του Έλληνα πολίτη προσθέτουν 2 μαθητές, όπου υποστηρίζουν ότι η διαμονή στην Ελλάδα είναι αυτό που ορίζει έναν Έλληνα πολίτη. Συγκεκριμένα, ένας μαθητής υποστηρίζει ότι Έλληνας πολίτης ορίζεται κάποιος γιατί «*[...] η χώρα του είναι η Ελλάδα και πρέπει να υποστηρίζει την Ελλάδα*» (Π.Μ) και «*ότι μένει στην Ελλάδα από πάνω από δέκα χρόνια*» (Γ.Σ.)

Όσο αφορά τη δεύτερη ερώτηση ανοιχτού τύπου στο στάδιο του προελέγχου “*Πώς θα όριζα τον Ευρωπαϊό πολίτη;*” η πλειονότητα απάντησε “*Δεν ξέρω*” (n=7). Η αμέσως επόμενη απάντηση που συγκεντρώνει αρκετές αναφορές είναι ότι ο

Ευρωπαίος πολίτης είναι ένας πολίτης με δικαιώματα, υποχρεώσεις και διαμένει σε χώρες της Ευρώπης ή της Ευρωπαϊκής Ένωσης (6 αναφορές). Συγκεκριμένα, η μαθήτρια Ι.Μ., τονίζει πώς: *«Τον Ευρωπαϊό πολίτη θα τον όριζα ως έναν ζανά δίκαιο αλλά πιο διαφορετικό. Αυτός είναι ένας άνθρωπος που ζει στην Ευρώπη»* με τον μαθητή Π.Σ. να συμπληρώνει: *«Είναι οι πολίτες που η χώρα τους ανήκει στην Ευρωπαϊκή Ένωση»*. Η μαθήτρια Ε.Α. τονίζει πώς: *«Ευρωπαίος πολίτης είναι αυτός που έχει δικαιώματα και υποχρεώσεις και ζει σε χώρες της Ευρώπης»*. Τέλος, από 1 αναφορά συγκεντρώνουν οι απόψεις ότι ο Ευρωπαίος πολίτης έχει περισσότερα δικαιώματα από τον Έλληνα και ότι είναι πιο πολιτισμένος και ευκατάστατος (βλ. ενδεικτικά γραπτά προελέγχου).

Σχετικά με τις αναλύσεις που προέκυψαν από τον μετέλεγχο για την ίδια ερώτηση, σημαντικό εύρημα αποτελεί πως η απάντηση “δεν ξέρω” που στο προέλεγχο είχε τις περισσότερες αναφορές, στον μετέλεγχο έχει εξαληφθεί πλήρως. Η πλειονότητα των μαθητών/τριών (n=10), ορίζει πλέον τον Ευρωπαϊό πολίτη στο στάδιο του μετελέγχου ως έναν/μία πολίτη που διαμένει σε μία χώρα της Ευρώπης ή της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Άλλοι μαθητές/τριες όρισαν τον Ευρωπαϊό πολίτη ως έναν πολίτη που έχει δικαιώματα, υποχρεώσεις και μεταναστεύει (8 αναφορές). Για παράδειγμα η μαθήτρια Ε.Κ αναφέρει πως ο Ευρωπαίος πολίτης *«Μένει σε χώρα της Ευρώπης, έχει δικαιώματα με τους άλλους Ευρωπαίους πολίτες, έχει υποχρεώσεις [...] και νοιάζεται για τον άλλο κόσμο»*. Τη διαπολιτισμική ενσυναίσθηση τόνισαν μερικοί/κές μαθητές/τριες (5 αναφορές), υποστηρίζοντας ότι ο Ευρωπαίος πολίτης *«δέχεται με χαρά τους πρόσφυγες»* (Α.Μ.) και ότι *«είναι δεκτικός με τους πρόσφυγες»* (Γ.Π).

Μετά την ολοκλήρωση του project φαίνεται πως οι απόψεις των συμμετεχόντων/ουσών αλλάζουν. Όπως έδειξαν τα αποτελέσματα του προελέγχου και μετελέγχου, οι μαθητές/τριες προσεγγίζοντας έννοιες που καλλιεργούν την πολιτειότητά τους, συμπεραίνουμε πώς χαρακτήρισαν τον/την Έλληνα πολίτη ως έναν πολίτη που νοιάζεται για την κοινωνία, προσφέρει σε πολλά επίπεδα και έχει πολλαπλούς ρόλους εντός ενός παγκόσμιου γίγνεσθαι. Επίσης, χαρακτήρισαν τον Ευρωπαϊό πολίτη με περισσότερες συνιστώσες όπως η μετανάστευση, η ελεύθερη μετακίνηση εντός και εκτός Ευρώπης, η διαπολιτισμική επίγνωση, ο σεβασμός στους νόμους και στον πολιτισμό των άλλων ανθρώπων και ότι τελικά απολαμβάνει ακριβώς τα ίδια δικαιώματα με όλους τους άλλους Ευρωπαίους πολίτες.

6.2. Αποτελέσματα ρουμπρίκας αυτό-αξιολόγησης μαθητών/τριών.

Μετά το πέρας του project, δόθηκε στους/στις μαθητές/τριες ένα κλειστού τύπου ερωτηματολόγιο σε στυλ ρουμπρίκας. Στόχος της ρουμπρίκας ήταν η αυτό-αξιολόγηση των μαθητών/τριών εφ' όλης της ύλης.

Η εξαγωγή αποτελεσμάτων από ρουμπρίκα αυτό-αξιολόγησης μαθητών/τριών αντιπροσωπεύει μια διαδικασία που διευκολύνει την κατανόηση της προόδου και την αποτίμηση των συνολικών επιδόσεών τους. Κατά τη χρήση ρουμπρίκας, οι μαθητές/τριες απάντησαν σε 10 κριτήρια αξιολόγησης και αυτό-αξιολόγησαν το μαθησιακό τους έργο, βάσει αυτών. Η διαδικασία αυτή δεν ενισχύει μόνο την αναστοχαστική σκέψη και διάθεση των μαθητών/τριών, αλλά παρέχει και ένα ισχυρό εργαλείο -τόσο για τους/τις ίδιους/ίδιες, όσο και για τον ερευνητή- για την παρακολούθηση της γνωστικής ανάπτυξής τους. Καθώς εξάγονται τα αποτελέσματα αυτής της διαδικασίας, ανοίγονται πολύτιμες ευκαιρίες για την εξατομίκευση της διδασκαλίας, βελτίωση της μάθησης και επίτευξη στόχων, δίνοντας τη δυνατότητα στον ερευνητή για προοδευτική ανάπτυξη.

Η χρήση του μεθοδολογικού εργαλείου της ρουμπρίκας καθώς και των αποτελεσμάτων που ακολούθησαν, προσέφεραν πολλές δυνατότητες στον ερευνητή που μπόρεσαν να ενισχύσουν τη διαδικασία διδασκαλίας και μάθησης:

Κατανόηση Επιδόσεων Μαθητών: Οι ρουμπρίκες έδωσαν στον ερευνητή μια σαφή εικόνα της ικανοποίησης και απόδοσης του/της κάθε μαθητή/τριας, σε συγκεκριμένα κριτήρια αξιολόγησης.

Εξατομίκευση Διδασκαλίας: Η αξιολόγηση της ρουμπρίκας επέτρεψε την αναγνώριση των δυνατοτήτων και των αδυναμιών κάθε μαθητή/τριας, επιτρέποντας στον ερευνητή να προσαρμόσει τη διδασκαλία για την ανάπτυξη των ατομικών αναγκών σε μελλοντικό στάδιο.

Ενθάρρυνση Αναστοχαστικής Μάθησης: Μέσω της αξιολόγησης της ρουμπρίκας, οι μαθητές/τριες ενθαρρύνονται να αναλογιστούν τις δικές τους επιδόσεις, να αναγνωρίσουν τα στοιχεία που πρέπει να βελτιώσουν και να αναπτύξουν αυτοεκτίμηση.

Ανάπτυξη Αξιολογικής Δεξιότητας: Η εναλλακτική αξιολόγηση μέσω ρουμπρίκας, έδωσε τη δυνατότητα στους/στις μαθητές/τριες να βελτιώσουν τις δεξιότητες τους στον τομέα της αξιολόγησης και της ανάδειξης των ισχυρών σημείων και των περιοχών προς βελτίωση.

Οι ρουμπρίκες, λοιπόν, αποτελούν πολύτιμο εργαλείο εναλλακτικής αξιολόγησης για τους εκπαιδευτικούς, επιτρέποντάς τους να προσαρμόζουν τη διδασκαλία, να ενθαρρύνουν την αναστοχαστική μάθηση και να προωθούν την επίτευξη στόχων μάθησης. Παρακάτω ακολουθούν τα αποτελέσματα της αυτό-αξιολόγησης μαθητών και μαθητριών.

Πίνακας 3: Αποτελέσματα από την ρουμπρίκα αυτό-αξιολόγησης μαθητών/τριών

ΡΟΥΜΠΡΙΚΑ ΑΥΤΟ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ				
ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ			
	ΚΑΘΟΛΟΥ/ΛΙΓΟ	ΜΕΤΡΙΑ	ΠΟΛΥ	ΣΥΝΟΛΟ
1. Συμμετείχα ενεργά σε όλη τη διάρκεια των εργαστηρίων	0	4	11	15
2. Ανταποκρίθηκα στις απαιτήσεις των εργαστηρίων	1	3	11	15
3. Συνέβαλα αποτελεσματικά στις ομαδικές συζητήσεις	0	3	12	15
4. Ήξερα τις έννοιες που μάθαμε, πριν από τα εργαστήρια	5	6	4	15
5. Το project με βοήθησε να	0	3	12	15

κατανοήσω καλύτερα τις έννοιες που μάθαμε				
6. Ρωτούσα τις απορίες μου στο μάθημα	0	5	10	15
7. Μου απαντήθηκαν γρήγορα οι ερωτήσεις που είχα στο μάθημα	0	2	13	15
8. Τα πράγματα που έμαθα θα τα εφαρμόσω στην καθημερινή μου ζωή	0	5	10	15
9. Το μάθημα μου φάνηκε δύσκολο	11	2	2	15
10. Οι δραστηριότητες των μαθημάτων μου άρεσαν	0	3	12	15

Σύμφωνα με τον πίνακα αυτόν, μπορούμε να εξάγουμε και να σχολιάσουμε αποτελέσματα, συγκρίνοντας τις απαντήσεις των μαθητών και μαθητριών. Συγκεκριμένα, είναι εμφανές ότι η πλειονότητα των μαθητών/τριών συμμετείχε πολύ ενεργά σε όλη τη διάρκεια των εργαστηρίων του project (n=11), καθώς η επιλογή “καθόλου/λίγο” που αφορούσε την ενεργό συμμετοχή τους στο project να συγκεντρώνει μηδενικές αναφορές και με ένα μικρό μέρος, 4 από τους 15 μαθητές/τριες δηλαδή, να δηλώνει ότι συμμετείχε μέτρια. Αυτό διαφαίνεται και από το γεγονός ότι 11 από τους 15 μαθητές/τριες δεν βρήκαν δύσκολα τα εργαστήρια που υλοποιήθηκαν και τις έννοιες που προσεγγίστηκαν καθώς και από το γεγονός ότι

μεγάλη πλειονότητα (n=11) των μαθητών/τριών ανταποκρίθηκε πλήρως στις απαιτήσεις των εργαστηρίων, συμβάλλοντας αποτελεσματικά και στις ομαδικές συζητήσεις που προέκυπταν για τις ανάγκες της συνεργασίας των ομάδων. Αυτό είχε ως απότοκο την ανάδειξη της (ομαδο)συνεργατικής μεθόδου διδασκαλίας με την ταυτόχρονη καλλιέργεια κοινωνικών δεξιοτήτων, όπως η συνεργασία. Λίγοι ήταν οι μαθητές/τριες που γνώριζαν τις έννοιες πριν από την υλοποίηση του project (n=4), καθώς εντοπίζεται μία ισορροπία μεταξύ των μαθητών/τριών που γνώριζαν τις έννοιες που προσεγγίστηκαν κατά τη διάρκεια των εργαστηρίων και εκείνων που τις έμαθαν μέσα από την υλοποίηση των εργαστηρίων, με τους περισσότερους/ρες όμως να δηλώνουν ότι γνώριζαν τις έννοιες “μέτρια” (n=6) και η αμέσως επόμενη ομάδα συγκριτικά, να δηλώνει “καθόλου/λίγο” (n=5). Αυτό είχε άμεσο αντίκτυπο στο γνωστικό πεδίο των μαθητών/τριών, καθώς του project τους βοήθησε να ξεπεράσουν το γνωστικό κενό, αφού η πλειονότητα των μαθητών/τριών (n=12), απάντησε ότι αντιλήφθηκε πως το project τους βοήθησε να κατανοήσουν καλύτερα τις έννοιες σε πολύ μεγάλο βαθμό. Η διαφοροποίηση των απαντήσεων για την κατανόηση των εννοιών πριν και μετά το project, επισημαίνει τη σημαντική επίδραση του σε αυτό το πεδίο. Όσο αφορά τη διάδραση που υπήρχε κατά τη διάρκεια του project μεταξύ μαθητών/τριών και ερευνητή/εκπαιδευτικού, η πλειονότητα των μαθητών/τριών (n=10) ρωτούσε για απορίες κατά τη διάρκεια των εργαστηρίων, με τους/τις περισσότερους μαθητές/τριες να λαμβάνουν άμεσα απαντήσεις στις ερωτήσεις που είχαν υποβάλλει στο πλαίσιο της διδακτικής παρέμβασης. Τέλος, η πλειονότητα των συμμετεχόντων/ουσών (n=10) απάντησε πως θα εφαρμόσει τα πράγματα που έμαθε από το project στην καθημερινή ζωή, καθώς όπως υποστηρίζουν 12 από τους 15 μαθητές/τριες, οι δραστηριότητες που έλαβαν χώρα καθ’ όλη τη διάρκεια του project επαφίονταν στις ανάγκες και στα ενδιαφέροντα τους. Η διαφορετική αυτή αντιμετώπιση των εργαστηρίων του project από τους/τις μαθητές/τριες επισημαίνει την ποικιλία στις εμπειρίες τους και τον ενθουσιασμό τους για τις ενδιαφέρουσες δραστηριότητες που υλοποιήθηκαν και έλαβαν μέρος.

6.3. Αποτελέσματα ημερολογίων συναισθημάτων των μαθητών/τριών

Μετά το πέρας του project, δόθηκε στους/στις μαθητές/τριες ένα ημερολόγιο συναισθημάτων να συμπληρώσουν, αποτιμώντας τη συνολική τους προσπάθεια. Το ημερολόγιο αυτό αποτελεί το τρίτο μεθοδολογικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε.

Σύμφωνα με τις Γρίβα και Κωφού (2019), το ημερολόγιο μπορεί να εξυπηρετήσει πολλούς σκοπούς και αποτελεί ένα εργαλείο που έχει τη δυνατότητα να χρησιμοποιηθεί τόσο από τους/τις εκπαιδευτικούς, όσο και από τους/τις μαθητές/τριες για την καταγραφή γεγονότων, ενεργειών, συναισθημάτων και σκέψεων. Το ημερολόγιο χρησιμοποιείται ως το μέσο για ιδεοθύελλα πράξεων και συναισθημάτων για τη νέα δράση, αλλά και αναστοχασμού και αυτοαξιολόγησης, συμπληρώνει και ανατροφοδοτεί αυτό που γίνεται στην ομάδα. Αποτελεί ένα εργαλείο ανάπτυξης και όχι τόσο καταγραφής. Το ημερολόγιο των μαθητών/τριών βασισμένο σε συγκεκριμένες ερωτήσεις αποτελεί περισσότερο εργαλείο αναστοχασμού, αυτογνωσίας, αυτοαντίληψης τον σχεδιασμό και τον έλεγχο της εκπαιδευτικής δράσης και την ενίσχυση του αναστοχασμού (Αυγητίδου, 2011). αλλάζει ή να το προσαρμόσει στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα του δείγματος. Το ημερολόγιο αυτό αποτέλεσε βασικό εργαλείο αναστοχασμού και ανατροφοδότησης και γι' αυτό η χρήση του κατά τη διάρκεια του project κατέστη σημαντική για πολλούς λόγους:

Καταγραφή Εμπειριών: Το ημερολόγιο των μαθητών/τριών παρείχε τη δυνατότητα να εκφράσουν οι μαθητές/τριες τις εμπειρίες τους, τις αντιδράσεις τους και τις σκέψεις τους. Αυτό κατάφερε να παρέχει βαθύτερη κατανόηση για το πώς αντιλαμβάνονται τα εργαστήρια που υλοποιήθηκαν, τις μεθόδους διδασκαλίας και τη μάθηση γενικότερα.

Κατανόηση Ατομικών Αναγκών: Το ημερολόγιο κατάφερε, επίσης, να αποκαλύψει τις ατομικές ανάγκες των μαθητών/τριών. Ο ερευνητής βρέθηκε στην κατάλληλη θέση ώστε να κατανοήσει ποιες έννοιες ή δραστηριότητες είχαν δυσκολία ή ενδιαφέρον για τους/τις μαθητές/τριες, ώστε να έχει μία συνολική αποτίμηση του project και των στόχων που επιτεύχθηκαν.

Εξαγωγή Ποιοτικών Δεδομένων: Η ανάλυση των κειμένων του ημερολογίου παρείχε ποιοτικά δεδομένα που περιγράφονται παρακάτω στην παρούσα διπλωματική εργασία, ενισχύοντας την ανάλυση και την ερμηνεία των αποτελεσμάτων.

Εμπλοκή των μαθητών/τριών: Η συμμετοχή των μαθητών/τριών στην καταγραφή των σκέψεών τους μέσω του ημερολογίου, όπως φάνηκε από την επιτόπια παρατήρηση του ερευνητή, κατάφερε να τους εμπλέξει περισσότερο στη διαδικασία της μάθησης και της αξιολόγησης, αναπτύσσοντας μνημονικές, αντισταθμιστικές και μεταγνωστικές στρατηγικές.

Συνολικά, το ημερολόγιο συναισθημάτων που τηρήθηκε από τους/τις μαθητές/τριες, ενίσχυσε σημαντικά την εμπειρική και ποιοτική διαστολή της διπλωματικής εργασίας, παρέχοντας πολύτιμες πληροφορίες για το ενδιαφέρον και την απόδοση των μαθητών/τριών κατά τη μαθησιακή διαδικασία.

Πιο συγκεκριμένα, το ημερολόγιο συναισθημάτων, περιείχε πέντε ερωτήσεις ανοιχτού τύπου (βλ. παράρτημα):

1. Τι με ευχαρίστησε στα εργαστήρια;
2. Τι με έκανε περήφανη/περήφανο;
3. Τι με στενοχώρησε;
4. Σε τι θα ήθελα να αφιερώσω περισσότερο χρόνο;
5. Τι θα άλλαζα στα εργαστήρια, αν είχα την ευκαιρία να το κάνω, για να είμαι πιο ικανοποιημένη/ικανοποιημένος;

Συμπληρώθηκαν συνολικά 15 ημερολόγια συναισθημάτων από όλους/όλες τους/τις μαθητές και μαθήτριες. Τα αποτελέσματα από τις απαντήσεις των μαθητών/τριών αναλύονται στο παρακάτω πίνακα. Οι απαντήσεις των μαθητών/τριών ομαδοποιήθηκαν ανά κατηγορία σύμφωνα με τις ομοιότητες τους, για ομαλότερη διεξαγωγή συμπερασμάτων.

Πίνακας 4: Αποτελέσματα στις ερωτήσεις ανοιχτού τύπου του ημερολογίου συναισθημάτων

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΩΝ		
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΑΝΑΦΟΡΩΝ
1. Τι με ευχαρίστησε στα εργαστήρια;	ΟΙ ΠΑΙΓΝΙΩΔΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	12
	ΟΛΑ	1
	ΤΑ ΔΩΡΑ	1
	ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΔΑΣΚΑΛΟ	1
	2. Τι με έκανε περήφανη/περήφανο;	ΟΛΟΚΛΗΡΗ ΜΟΥ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟ

	PROJECT	
	Η ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ- ΠΑΙΔΙΑ	5
	ΚΑΤΑΝΟΗΣΑ ΒΑΘΥΤΕΡΑ ΤΙΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΟΥ PROJECT	5
	ΟΜΑΔΟΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ	2
3. Τι με στενοχώρησε;	ΤΙΠΟΤΑ	12
	ΟΤΑΝ ΚΛΗΘΗΚΑ ΝΑ ΔΩΣΩ ΤΟ ΑΓΑΠΗΜΕΝΟ ΜΟΥ ΠΡΑΓΜΑ ΣΕ ΜΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	3
4. Σε τι θα ήθελα να αφιερώσω περισσότερο χρόνο;	ΤΙΠΟΤΑ	6
	ΠΑΙΓΝΙΩΔΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	6
	ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΗ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗ ΜΕ ΤΙΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΟΥ PROJECT	2
	ΣΤΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΕΒΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΠΟΔΟΧΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ	1
5. Τι θα άλλαζα στα εργαστήρια, αν είχα την ευκαιρία να το κάνω, για να είμαι πιο	ΤΙΠΟΤΑ	11
	ΛΙΓΟΤΕΡΑ ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	3

ικανοποιημένη/ικανοποιημένος;

ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ
ΠΑΙΓΝΙΩΔΕΙΣ
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1

Από τις αναφορές που προέκυψαν από το ημερολόγιο συναισθημάτων των μαθητών/τριών, μπορούμε να συγκρίνουμε τις απαντήσεις τους και να εξάγουμε συμπεράσματα. Στην πρώτη ερώτηση που αναφέρεται σε αυτό που τους ευχαρίστησε περισσότερο στα εργαστήρια, η συντριπτική πλειονότητα των 12 από τους/τις 15 μαθητές/τριες ανέφερε ότι η προσέγγιση των εννοιών έγινε με παιχνιώδεις δραστηριότητες. Αντίστοιχα, όσον αφορά την ερώτηση τι τους έκανε περήφανους/νες, οι περισσότερες απαντήσεις (n=10) των μαθητών/τριών διχοτομούνται α) στην καταγραφή συναισθημάτων για παιδιά-πρόσφυγες σε αντίστοιχες δραστηριότητες που υλοποιήθηκαν καθώς «*Ζωγραφίσαμε και γράψαμε καλά πράγματα για τον Amir και την Aise*» (Π. Μ.) και β) ότι μετά το πέρας του project, κατάφεραν να κατανοήσουν εις βάθος τις έννοιες που προσεγγίστηκαν κατά τη διάρκεια του project καθώς «*Κατάλαβα την ισότητα και θα την τηρήσω*» (Α.Μ).

Επακολούθως, στην ερώτηση τι τους στεναχώρησε, 12 από τους/τις 15 μαθητές/τριες αναφέρουν ότι δεν υπήρξε κάτι που τους/τις στενοχώρησε, με εξαίρεση μερικές αναφορές, σχετικά με τον -βραχύχρονο- δανεισμό ενός αγαπημένου τους αντικειμένου σε έναν/μία συμμαθητή/τρια. Ως προς τον χρόνο που θα αφιέρωναν περισσότερο, υπήρχαν ισόποσες αναφορές στο γεγονός ότι δε χρειάστηκε περαιτέρω ενασχόληση με κάτι (n=6), ενώ ένα άλλο κομμάτι μαθητών/τριών θα προτιμούσαν να αφιερώσουν χρόνο σε περισσότερες παιχνιώδεις δραστηριότητες (n=6).

Ως προς τη δυνατότητα να αλλάξουν κάτι στα εργαστήρια που υλοποιήθηκαν με σκοπό να αισθάνονται πιο ικανοποιημένες και ικανοποιημένοι, η συντριπτική πλειονότητα των 11 μαθητών/τριών από τους/τις 15, απάντησαν πως αισθάνονται αρκετά ικανοποιημένοι/νες με τις δραστηριότητες του project και δε θα άλλαζαν τίποτα.

Συμπερασματικά, οι αναφορές από το ημερολόγιο συναισθημάτων αναδεικνύουν ότι οι μαθητές/τριες εκτίμησαν τις παιχνιώδεις και ομαδικές δραστηριότητες, ενώ είναι περήφανοι για τη συμμετοχή τους στο project και την κατανόηση των εννοιών. Επιπλέον, μέσα από τη συμμετοχή τους στο project, φαίνεται η ικανοποίησή και η

βαθύτερη κατανόηση εννοιών να έγιναν εμπειρικό απόκτημα που τους δόθηκε από τη διεξαγωγή του project.

6.4. Αποτελέσματα ημερολογίου ερευνητή

Το ημερολόγιο αποτελεί το τέταρτο ερευνητικό εργαλείο που εφαρμόστηκε. Το ημερολόγιο αυτό αποτελεί ένα από τα βασικά ερευνητικά εργαλεία και είναι ιδιαίτερα σημαντικό για την εξέλιξη τόσο του ίδιου όσο και της έρευνας. Το ημερολόγιο έχει ως στόχο την ανατροφοδότηση, τον αναστοχασμό, την αυτογνωσία, την αυτοαντίληψη του ερευνητή όπως επίσης την αυτοαξιολόγηση και ανασκόπηση της διδασκαλίας. Στο εκπαιδευτικό πλαίσιο, αποτελεί ένα εναλλακτικό εργαλείο αξιολόγησης και αναστοχασμού, ενισχύοντας την αυτογνωσία και την αυτοαντίληψη του/της εκπαιδευτικού για τον σχεδιασμό και τον έλεγχο της διδακτικής διαδικασίας. Το ημερολόγιο του ερευνητή αποτελεί σημαντικό κομμάτι στην έρευνα, επιτρέποντας αξιολόγηση, αναστοχασμό και έλεγχο. Μέσω αυτού, ο/η ερευνητής μπορεί να προσαρμόσει τις παρεμβάσεις ανάλογα με τις ανάγκες των συμμετεχόντων/ουσών, όπως των μαθητών/τριών στη συγκεκριμένη περίπτωση. Το ημερολόγιο θεωρείται κρίσιμο ποιοτικό εργαλείο για την καλλιέργεια αναστοχαστικής διάθεσης και ανατροφοδότησης της ερευνητικής/πειραματικής διαδικασίας.

Ειδικότερα, στο project: «*N.EU Citizenship: Ένα καινοτόμο εκπαιδευτικό πρόγραμμα για την ενίσχυση των δεξιοτήτων του πολίτη του 21ου αιώνα σε μαθητές/τριες δημοτικού σχολείου*», συγκεντρώθηκαν και αναλύθηκαν ποσοτικά και ποιοτικά επτά (7) ημερολόγια (journals) από τον εκπαιδευτικό/ερευνητή, ένα μετά το πέρας κάθε διδακτικής ενότητας. Η ανάλυση των δεδομένων των ημερολογίων αυτών πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο της *θεματικής ποιοτικής ανάλυσης*. Σύμφωνα με τους Braun και Clarke (2006), η μέθοδος αυτή συνιστά ένα εργαλείο ευρέως χρησιμοποιούμενο από ερευνητές που ασχολούνται με την ποιοτική έρευνα. Ο ερευνητής συμπλήρωνε το ημερολόγιο εβδομαδιαίως, μετά το πέρας κάθε διδακτικής ενότητας. Το ημερολόγιο χωρίστηκε σε τρεις άξονες. Ο πρώτος άξονας περιλαμβάνει ερωτήσεις που σχετίζονται με τη διαδικασία διδασκαλίας, ο δεύτερος άξονας περιλαμβάνει ερωτήσεις σχετικά με τη στάση των μαθητών/τριών και τη συμμετοχή τους και ο τρίτος άξονας περιλαμβάνει ερωτήσεις που σχετίζονται με τη συνολική εκτίμηση του μαθήματος. Οι στρατηγικές που ακολουθήθηκαν για την ανάλυση δεδομένων ήταν επαγωγικές, καθώς οι εμπειρίες και τα γεγονότα που καταγράφηκαν

στα ημερολόγια, οδήγησαν στην προοδευτική ανάπτυξη πιο αφηρημένων εννοιολογικών και κατηγοριών και υποκατηγοριών. Με αυτόν τον τρόπο κατέστη δυνατή η κατανόηση, η εξήγηση και σύνθεση των δεδομένων που προέκυψαν.

Συγκεκριμένα, στο ημερολόγιο, προέκυψαν οι εξής τρεις θεματικοί άξονες με τα αντίστοιχα υπο-ερωτήματα:

A) Ερωτήσεις σχετικά με τη διαδικασία διδασκαλίας

1. Ποιους στόχους έθεσα; Σε ποιο βαθμό τα κατάφερα;
2. Πόσο αποτελεσματικές ήταν οι τεχνικές διδασκαλίας;
3. Ποιες μορφές επικοινωνίας μεταξύ των μαθητών/τριών και του εκπαιδευτικού χρησιμοποιήθηκαν;

B) Ερωτήσεις σχετικά με τη στάση των μαθητών/τριών και τη συμμετοχή τους

1. Ποια ήταν η στάση των μαθητών/τριών στην αρχή, κατά τη διάρκεια και στο τέλος κάθε δραστηριότητας;
2. Πώς αντέδρασα;
3. Είναι αυτός ο σωστός τρόπος;

Γ) Ερωτήσεις σχετικά με τη συνολική εκτίμηση του μαθήματος

1. Τι πήγε καλά και τι όχι; Γιατί;
2. Τι θα μπορούσα να αλλάξω; Γιατί;

καθώς και οι σχετικές κατηγορίες και υποκατηγορίες για κάθε θεματικό άξονα, όπως φαίνεται στον πίνακα που ακολουθεί (βλ. Πίνακας 5).

Πίνακας 5: Αποτελέσματα ημερολογίου ερευνητή

Θεματικός Άξονας	Κατηγορίες	Υποκατηγορίες	Αναφορές
------------------	------------	---------------	----------

Α. Διδακτική Διαδικασία	1. Επίτευξη στόχων	1.1 Ενίσχυση γνωστικών δεξιοτήτων	5
		1.2 Ενίσχυση κινητικών δεξιοτήτων	5
		1.3 Ενίσχυση κοινωνικών δεξιοτήτων	5
		1.4 Ενίσχυση διαπολιτισμικής ενσυναίσθησης	6
		1.5 Καλλιέργεια στους πολυγραμματισμούς	7
	2. Αποτελεσματικότητα τεχνικών διδασκαλίας	2.1 Ενεργός συμμετοχή των μαθητών/τριών στη μαθησιακή διαδικασία	7
		2.2 Χαμηλή επιθυμία συμμετοχής μαθητών στη μαθησιακή διαδικασία	1
		2.3 Τροποποίηση δραστηριότητας κατά τη διαδικασία εφαρμογής	1
	3. Μορφές επικοινωνίας	3.1 Χρήση βίντεο	3
		3.2 Χρήση εικόνων	7
		3.3 Χρήση πολυτροπικών/πολυμεσικών στοιχείων για μετάδοση νοήματος	7
		3.4 Χρήση εργαλείων Τ.Π.Ε και web2.0	7
	Β. Στάση μαθητών/τριών και συμμετοχή	4. Στάση μαθητών/τριών στην αρχή, κατά τη διάρκεια και στο τέλος κάθε δραστηριότητας	4.1 Χαρά/ενθουσιασμός/ικανοποίηση
4.2 Ενεργός συμμετοχή των μαθητών/τριών στις δραστηριότητες του προγράμματος			6
4.3 Θετική ανταπόκριση στη διδασκαλία με πολυμέσα			6
4.4 Θετική ανταπόκριση στη διδασκαλία με εποπτικό υλικό (μουσικοκινητικές δραστηριότητες,			6

		κολλάζ, διαφημίσεις, επιδαπέδια παιχνίδια)		
		4.5 Ανάπτυξη στρατηγικών για επίλυση προβλημάτων	2	
		4.6 Ανάλυση πρωτοβουλιών	2	
		4.7 Θετική ανταπόκριση για εργασία σε ομάδες	6	
	5. Συμμετοχή στις δραστηριότητες	5.1 Παιχνίδια ρόλων, επιδαπέδιο παιχνίδι, παντομίμα	7	
		5.2 Βιωματικές δραστηριότητες	7	
		5.3 Μουσικοκινητικές δραστηριότητες	7	
		5.4 Εικαστικές δραστηριότητες	6	
		5.5 Δραστηριότητες επίλυσης προβλημάτων	2	
	6. Δυσκολίες κατά τη διεξαγωγή των δραστηριοτήτων	6.1 Τεχνικές δυσκολίες	1	
		6.2 Δυσκολία κατανόησης οδηγιών	1	
		6.3 Δυσκολία τήρησης κανόνων	1	
	7. Ερωτήσεις - απορίες	7.1 Οι μαθητές/τριες υπέβαλλαν ερωτήσεις στον εκπαιδευτικό πολύ συχνά	1	
		7.2 Οι μαθητές/τριες υπέβαλλαν ερωτήσεις στον εκπαιδευτικό σε μέτριο βαθμό	5	
		7.3 Οι μαθητές/τριες υπέβαλλαν ερωτήσεις στον εκπαιδευτικό σε σπάνιο βαθμό	1	
	Γ. Συνολική εκτίμηση του	8. Μαθησιακά αποτελέσματα	8.1 Ανάπτυξη γνωστικών δεξιοτήτων	5
			8.2 Ανάπτυξη κοινωνικών/επικοινωνιακών	6

μαθήματος	δεξιότητων	
	8.3 Ανάπτυξη ψυχοκινητικών δεξιότητων	6
	8.4 Καλλιέργεια φαντασίας και δημιουργικότητας	7
	8.5 Καλλιέργεια ενσυναίσθησης/πολιτειότητας	7
	8.6 Ικανοποίηση/ευχαρίστηση/διασκέδαση	7
9. Καλλιέργεια στάσεων και αξιών	9.1 Δημιουργία δημοκρατικού πνεύματος	5
	9.2 Καλλιέργεια διαπολιτισμικής ενσυναίσθησης	5
	9.3 Συνεργασία/συνεργατικότητα/αλληλεπίδραση	6
	9.4 Καλλιέργεια της αξίας της πολιτειότητας	6
10. Δυσκολίες κατά την εφαρμογή των δραστηριοτήτων του εκπαιδευτικού προγράμματος	10.1 Μεγάλος όγκος δραστηριοτήτων	1
	10.2 Δυσκολία στην οργάνωση δραστηριοτήτων	1
	10.3 Δυσκολία οργάνωσης χρόνου	1
	10.4 Δυσκολία προετοιμασίας μαθητών για συμμετοχή στις δραστηριότητες	1
	10.5 Δυσκολία μη τήρησης κανόνων	1
	10.6 Δυσκολία χειρισμού εποπτικού υλικού	1
	10.7 Δυσκολία λόγω απουσίας γνωστικού υπόβαθρου	2

	11. Προτάσεις βελτίωσης της διδακτικής μεθοδολογίας	11.1 Καλύτερη οργάνωση χώρου/χρόνου	1
		11.2 Περισσότερες δραστηριότητες βιωματικού χαρακτήρα για εμπέδωση θέματος	3
		11.3 Λιγότερες δραστηριότητες σε κάποιες θεματικές ενότητες	1
		11.4 Τροποποίηση/αλλαγή δραστηριοτήτων για καλύτερη κατανόηση	1

Στη συνέχεια, παρουσιάζονται ορισμένες από τις καταγραφές ή μέρος αυτών, όπως αυτές προέκυψαν από τα ημερολόγια του ερευνητή και οδήγησαν στη δημιουργία των παραπάνω υποκατηγοριών. Σημειώνεται ότι οι καταγραφές που παρουσιάζονται είναι ενδεικτικές και αφορούν τις υποκατηγορίες που παρουσίασαν τη μεγαλύτερη συχνότητα.

Ενίσχυση γνωστικών δεξιοτήτων (υποκατηγορία 1.1.)

Η ανάπτυξη γνωστικών δεξιοτήτων παρατηρήθηκε καθ' όλη τη διάρκεια της υλοποίησης του εκπαιδευτικού προγράμματος, καθώς ο ερευνητής κατέγραψε αρκετές αναφορές ότι *«τα παιδιά κατανόησαν εις βάθος αφηρημένες έννοιες όπως για παράδειγμα τι είναι ο “πολίτης” αλλά και ποιες είναι οι υποχρεώσεις, ο ρόλος και τα δικαιώματα που έχει, ακολουθώντας τις οδηγίες και δουλεύοντας σε ομάδες»*. Αποτέλεσμα της παραπάνω διαδικασίας ήταν η παρουσίαση των εργασιών των παιδιών που υλοποίησαν κατά τη διάρκεια του project και η συζήτηση τους με την ολομέλεια της τάξης, με απότοκο την βαθύτερη κατανόηση της έννοιας της πολιτεότητας.

Ενίσχυση κινητικών δεξιοτήτων (υποκατηγορία 1.2)

Αναφορικά με την ενίσχυση κινητικών δεξιοτήτων, ο ερευνητής στα ημερολόγια του συχνά παρατήρησε ότι *«τα παιδιά σταδιακά ζητούσαν περισσότερες δραστηριότητες που τα αποκαθήλωνε από τα θρανία τους»* με αποτέλεσμα *«οι μουσικο-κινητικές δραστηριότητες που λάμβαναν μέρος είτε στο γυμναστήριο, είτε στην σχολική αυλή, οι*

μαθητές/τριες να τις απολάμβαναν περισσότερο». Οι παρατηρήσεις αυτές κατέδειξαν ότι αρχικά οι διδακτικοί στόχοι της εκάστοτε ενότητας επιτεύχθηκαν σε πολύ μεγάλο βαθμό και οι μαθητές/τριες έδειξαν να τις απολαμβάνουν περισσότερο.

Ενίσχυση κοινωνικών δεξιοτήτων (υποκατηγορία 1.3)

Όπως προέκυψε από την ανάλυση ημερολογιακών καταγραφών, κατά τη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος ενισχύθηκαν οι κοινωνικές δεξιότητες των μαθητών/τριών. Συγκεκριμένα, ο ερευνητής κατέγραψε πως *«οι μαθητές/τριες είχαν συνηθίσει να εργάζονται κυρίως ατομικά ή τουλάχιστον εταιρικά, καθώς έτσι ήταν η διάταξη των θρανίων τους, που δεν επέτρεπε τη συμμετοχή σε ομάδες»*. Ο εκπαιδευτικός, επίσης, παρατήρησε ότι *«επειδή είχαν συνηθίσει σε έναν συγκεκριμένο τρόπο συμμετοχής στη μαθησιακή διαδικασία, μερικές μαθήτριες ήταν πολύ διστακτικές στις απαντήσεις τους και σχεδόν χωρίς καμία ενεργό συμμετοχή στην τάξη»*. Κατά τη διάρκεια υλοποίησης του project και αλλαγής της διδακτικής μεθοδολογίας, ακόμη και αυτές οι μαθήτριες σταδιακά, συμμετείχαν πολύ ενεργά στα εργαστήρια, τόσο στην αλληλεπίδραση με τον εκπαιδευτικό, όσο και στην συμμετοχή σε ομάδες παραπάνω των δύο ατόμων». Η (ομαδο)συνεργατική μέθοδος διδασκαλίας που ακολουθήθηκε από τον ερευνητή, ευνόησε ακόμα και τις λιγότερο επικοινωνιακές μαθήτριες να συμμετέχουν ενεργά στις δραστηριότητες των εργαστηρίων, *«δίνοντας φωνή»* σε κάθε εμπλεκόμενο/νη στη μαθησιακή διαδικασία.

Ενίσχυση διαπολιτισμικής ενσυναίσθησης (υποκατηγορία 1.4)

Από τον ερευνητή αναφέρεται συχνά στις ημερολογιακές καταγραφές το ενδιαφέρον των παιδιών για (δια)πολυπολιτισμικά στοιχεία. Καταγράφεται ότι *«τα παιδιά μελετούσαν το εποπτικό υλικό πολύ καλά και εξέφραζαν ιδέες πολύ διαφορετικές μεταξύ τους, παρατηρώντας τα πολιτισμικά στοιχεία που το καθένα φέρει»*. *«Ήρθαν σε επαφή με πίνακες ζωγραφικής που αποτυπώνουν τη διάθεση για μετανάστευση, παρατήρησαν ανθρώπους από άλλες φυλές και κατέδειξαν μεγάλο ενδιαφέρον με τοποθετήσεις και ερωτήσεις επί του θέματος»*. Ειδικότερα, κατά την προβολή ενός βίντεο που δείχνει την ηρωίδα να αναζητά απεγνωσμένα τροφή και στέγη, οι μαθητές/τριες *«έδειξαν να ενστερνίζονται την ανησυχία της μικρής Ειρήνης για την εξεύρεση βασικών αγαθών που θα την βοηθούσαν να καλύψει τα βασικά της δικαιώματα και ανάγκες, εκθέτοντας διάφορες απόψεις υπέρ της περιπλανώμενης Ειρήνης»*. Η επαφή των μαθητών/τριών με έργα τέχνης, με δραστηριότητες επίλυσης

προβλήματος, με διαδραστικές εικόνες, με βίντεο και πολυμέσα, φάνηκε να ενίσχυσε τη διαπολιτισμική ενσυναίσθηση τους, καθώς τους έδωσε την ευκαιρία να ευαισθητοποιηθούν σε θέματα τέχνης, πολιτισμού και κουλτούρας.

Καλλιέργεια στους πολυγραμματισμούς (υποκατηγορία 1.5)

Ο ερευνητής αξιοποίησε τις ευκαιρίες που προσφέρονται μέσα σε ένα πολυτροπικό μαθησιακό πλαίσιο διδασκαλίας και προσέγγισε κοινωνικές έννοιες όπως για παράδειγμα την έννοια της δημοκρατίας σε αντιπαραβολή με την έννοια της δικτατορίας μέσα από πολυτροπικό περιβάλλον μάθησης. Κατέγραψε ότι *«η προσέγγιση δύσκολων εννοιών με σχεδόν απλοϊκό τρόπο και εύκολα προσεγγίσιμο προς τους/τις μαθητές/τριες, είχε ως αποτέλεσμα την ενθάρρυνση της συνειδητοποίησης και εκτίμησης της πολλαπλής άποψης και τον εναγκαλισμό της επικρατέστερης»*. Επίσης, παρέχοντας πολλαπλά και ταυτόχρονα ερεθίσματα στους/στις μαθητές/τριες για όξυνση της κριτικής σκέψης, οδήγησε τους/τις μαθητές/τριες *«να κατανοήσουν πώς η δημοκρατία μπορεί να λειτουργεί σε διάφορα πολιτισμικά πλαίσια και να αντιμετωπίζει προκλήσεις σε διαφορετικές κοινότητες»* και *«μέσω επεξεργασίας φίλτρων οι μαθητές/τριες κατέστησαν ικανοί/νες να μοιραστούν απόψεις και εμπειρίες, προωθώντας τον δημοκρατικό διάλογο»*.

Ενεργός συμμετοχή των μαθητών/τριών στη μαθησιακή διαδικασία (υποκατηγορία 2.1)

Σχετικά με την αποτελεσματικότητα των τεχνικών διδασκαλίας, ο ερευνητής χρησιμοποίησε πληθώρα μεθόδων διδακτικής πρακτικής για να μεταφέρει πληροφορίες, δεξιότητες και αξίες στους/στις μαθητές/τριες. Μέσω της συζήτησης, ο ερευνητής παρότρυνε τους/τις μαθητές/τριες να λαμβάνουν μέρος στη μαθησιακή διαδικασία, καταγράφοντας ότι *«οι μαθητές/τριες αντάλλαξαν απόψεις και ιδέες, τόσο με τον εκπαιδευτικό, όσο και με τους/τις υπόλοιπους/πες μαθητές και μαθήτριες, προωθώντας έτσι στην κριτική σκέψη και την ανάπτυξη επιχειρημάτων»* *«[...] οι μαθητές/τριες εξέφραζαν τις απορίες τους εκείνη τη στιγμή και συμμετείχαν ενεργά με τη διατύπωση ερωταποκρίσεων»*. Επίσης, ο ερευνητής παρατήρησε ότι *«όταν τα παιδιά εργάζονταν σε ομάδες για την επίλυση προβλημάτων ή την ολοκλήρωση έργων, ακόμη και τα λιγότερα τολμηρά άτομα κατάφεραν να εκφράσουν τις απόψεις τους στην ομάδα τους, ενώ στην ολομέλεια φαινόταν να ντρέπονταν περισσότερο»*.

Χρήση εικόνων (υποκατηγορία 3.2)

Η χρήση εικόνων χρησιμοποιήθηκε σε αρκετές δραστηριότητες από τον ερευνητή, ώστε να επιτρέψει στα παιδιά να συνδέσουν τις έννοιες που προσέγγιζε η κάθε θεματική ενότητα με δημιουργική έκφραση, κατανοώντας καλύτερα το περιεχόμενό της. Ενδεικτικά, παρουσιάζονται οι παρακάτω καταγραφές «τα παιδιά κατάφεραν να κατανοήσουν τα δικαιώματα του παιδιού πολύ καλύτερα όταν προβλήθηκε στον διαδραστικό πίνακα η «χάρτα των δικαιωμάτων του παιδιού», όπου για κάθε δικαιώματα του παιδιού υπήρχε και η κατάλληλη εικόνα από δίπλα», «τα παιδιά ζωγράφισαν εικόνες κατά τη διάρκεια του podcast με δικούς τους ήρωες και ηρωίδες» και «η διδακτική προσέγγιση τελείωσε με την παρουσίαση των ομαδικών έργων των παιδιών, που η κάθε ομάδα παρουσίαζε τις εικόνες για το κολάζ που είχε φτιάξει, σχετικά με την αγαπημένη τους χώρα που θα ήθελαν να ταξιδέψουν». Επομένως, φαίνεται ότι η χρήση εικόνων συνέβαλε θετικά στην ποιότητα της διδασκαλίας. Βοήθησε τους/τις μαθητές/τριες όχι μόνο να κατανοήσουν καλύτερα δυσνόητες έννοιες και φαινόμενα, αλλά αυξήθηκε το ενδιαφέρον τους, ενθαρρύνοντας έτσι τη συμμετοχή τους, ενίσχυσε την μνήμη τους καθώς με τις εικόνες κατάφεραν να αποτυπώσουν καλύτερα στη μνήμη τους τα δικαιώματα του παιδιού, καλλιεργώντας μνημονικές στρατηγικές. Επίσης, καταγράφηκε και η «εμπλοκή των αισθήσεων και καλλιέργεια οπτικού εγγραματισμού μέσα από την ανάλυση και ερμηνεία εικόνων, αφυπνίζοντας τη δημιουργικότητά των παιδιών για καλλιτεχνική έκφραση πάνω σε διάφορα θέματα».

Χρήση πολυτροπικών/πολυμεσικών στοιχείων για μετάδοση νοήματος (υποκατηγορία 3.3)

Η χρήση πολυτροπικών και πολυμεσικών στοιχείων που χρησιμοποίησε ο ερευνητής, αποτελεί μια προηγμένη πρακτική στη διδασκαλία και την επικοινωνία, που επιτρέπει τη μετάδοση νοήματος με ποικίλους τρόπους, στοχεύοντας στην καλύτερη κατανόηση και μεγαλύτερη συμμετοχή των παιδιών. Κατά τη διάρκεια διεξαγωγής των δραστηριοτήτων του project, δημιουργήθηκε και αξιοποιήθηκε ένα πολυτροπικό, πολυμεσικό και πολυαισθητηριακό πλαίσιο διδασκαλίας, σύμφωνα με τις ημερολογιακές καταγραφές. Ενδεικτικά, αναφέρονται οι εξής καταγραφές «όταν παρουσιαζόταν στους/στις μαθητές/τριες ένα απλό κείμενο για παρουσίαση εννοιών, τότε έδειχναν να βαριούνται και να μη συμμετέχουν όπως πριν. Με την εισαγωγή βίντεο

και τη χρήση διαδραστικών εικόνων και του πίνακα, οι μαθητές/τριες εξοικειώθηκαν καλύτερα με τους ρόλους που κατέχει ένας/μία πολίτης στην κοινωνία» και «...μέσα από το πολυτροπικό κείμενο της ψηφιακής αφήγησης από το βίντεο για τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι μαθητές/τριες κατάφεραν να αλληλεπιδράσουν μέσα από διάχυτες διεπαφές πολυμεσικών στοιχείων, γεγονός που τους/τις βοήθησε να εξάγουν συμπεράσματα».

Χρήση εργαλείων Τ.Π.Ε και web 2.0 (υποκατηγορία 3.4)

Τα ψηφιακά μέσα και υλικά αξιοποιήθηκαν από τον ερευνητή καθ' όλη τη διάρκεια εφαρμογής του εκπαιδευτικού προγράμματος, καθώς όπως καταγράφεται «με τη βοήθεια του Google Earth, οι μαθητές/τριες κατάφεραν να ταξιδέψουν, έστω και νοερά, σε διάφορες περιοχές, είτε στην Ελλάδα, είτε στην Ευρώπη, είτε στον κόσμο και συμμετείχαν σε δραστηριότητες κατανόησης της Ευρωπαϊκής πολιτειότητας», «τα παιδιά συμμετείχαν ενεργά στη χρήση ψηφιακών μέσων όπως το τάμπλετ», «τα παιδιά αλληλεπιδράσαν με τις διαδραστικές ψηφιακές εικόνες μέσα από το εργαλείο του *thinking*», «με τη βοήθεια ενός βίντεο στον διαδραστικό πίνακα οι μαθητές/τριες ανέπτυξαν ενσυναίσθηση, καθώς παρακολούθησαν την ιστορία μίας μετανάστριας που προσπαθούσε να βρει απεγνωσμένα σπίτι και συμμετείχαν σε διαδικασίες επίλυσης προβλήματος», «η προβολή πολυτροπικού υλικού με τη χρήση του *powerpoint* οδήγησε τους/τις μαθητές/τριες να ξεφύγουν από τον παραδοσιακό τρόπο διδασκαλίας και από παθητικοί δέκτες να μετατραπούν σε υποκείμενο ενεργού μάθησης και συμμετοχής». Επιπλέον, δραστηριότητες που υλοποιήθηκαν με τη χρήση ψηφιακών μέσων προκάλεσαν το ενδιαφέρον των παιδιών και παρακινήθηκαν να ανακαλύψουν μόνοι τους πώς λειτουργούν. Όπως καταγράφεται «το επιδαπέδιο παιχνίδι που έπαιζαν οι μαθητές/τριες στην σχολική αυλή τους έδωσε τον χώρο να αλληλεπιδράσουν με το τάμπλετ, αφού έπρεπε να εκτελέσουν σωστά τις οδηγίες και να σκανάρουν μόνοι/μόνες τους τα αντίστοιχα *QR codes* που ήταν ενσωματωμένα στο επιδαπέδιο» και «μέσα από τη διάδραση με ψηφιακά εργαλεία τα παιδιά συμμετέχουν σε ένα παιχνίδι, το οποίο οι ήχοι, οι τρισδιάστατες εικόνες που ξεπροβάλλουν και η διάδραση που προσφέρουν το κάνουν ακόμα πιο διασκεδαστικό». Από τις παραπάνω καταγραφές, διαπιστώνουμε πώς με τη χρήση ψηφιακών εργαλείων, οι μαθητές/τριες μαθαίνουν ενώ παράλληλα διασκεδάζουν και αναπτύσσουν σύγχρονες δεξιότητες. Όλες οι δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν με τη χρήση Τ.Π.Ε. συγκέντρωσαν το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών και συνέβαλλαν θετικά στη μαθησιακή διαδικασία.

Χαρά/ενθουσιασμός/ικανοποίηση (υποκατηγορία 4.1)

Κατά τη διάρκεια του project, ανέκυπτε έντονη χαρά και ενθουσιασμός στους/στις μαθητές/τριες, καθώς λάμβαναν μέρος στις δραστηριότητες. Σύμφωνα με τις παρατηρήσεις του ερευνητή *«κάθε φορά που δινόταν η οδηγία οι μαθητές/τριες να σηκωθούν από τα θρανία τους, υπήρχε έντονη επευφημία, χωρίς καν να γνωρίζουν για το τι είδους δραστηριότητα θα ακολουθούσε», «τα παιδιά απόλαυσαν πολύ τις δραστηριότητες που λάμβαναν χώρα είτε στο γυμναστήριο είτε στην αυλή, αφού κατά τη λήξη των δραστηριοτήτων με δυσκολία τα παιδιά γυρνούσαν πίσω στις τάξεις τους, ζητώντας από τον εκπαιδευτικό να συνεχίσουν και κατά την ώρα του διαλείμματος»*. Ο ενθουσιασμός των παιδιών σε δραστηριότητες ήταν έκδηλος καθώς *«οι μαθητές/τριες θέλουν να συμμετέχουν σε δραστηριότητες που τους σηκώνει από τις καρέκλες τους και το θρανίο, να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους... φαίνεται να είναι πολύ θετικοί απέναντι στις κινητικές δραστηριότητες και αρκετές φορές ρωτούσαν εάν θα συνεχίσουμε και την επόμενη ώρα»*.

Ενεργός συμμετοχή των μαθητών/τριών στις δραστηριότητες του προγράμματος (υποκατηγορία 4.2)

Τα παιδιά είχαν την ευκαιρία να συμμετέχουν σε διάφορες δραστηριότητες και να εμπλακούν σε δράσεις επίλυσης προβλήματος, κρυπτόλεξα, παντομίμα, επιδαπέδια παιχνίδια με τη χρήση Τ.Π.Ε., διαδραστικές εικόνες, πολυμεσικό υλικό, βιοματικές δραστηριότητες κ.α. Όλα τα παραπάνω οδήγησαν τα παιδιά να συμμετέχουν ενεργά στις δραστηριότητες του προγράμματος, καθώς κάθε θεματική ενότητα δημιουργούνταν σύμφωνα με το ενδιαφέρον και τις κλίσεις των μαθητών/τριών. Όπως αναφέρεται *«οι μουσικοκινητικές δραστηριότητες και η χρήση ψηφιακών εργαλείων ανέπτυξαν το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών, καθώς ακόμη και παιδιά που προηγουμένως δεν συμμετείχαν ενεργά στο μάθημα, τώρα απέδειξαν μεγαλύτερο ενδιαφέρον και συμμετείχαν πιο δυναμικά στην ομάδα τους»* και *«έλυσαν το παζλ με δημοκρατικό διάλογο, ενώ αποφάσιζαν από κοινού για τις κινήσεις που έπρεπε να κάνουν και ποιες θα είναι οι κάρτες που θα πετάξουν στη θάλασσα, για να μην βουλιάξει η βάρκα τους»*.

Θετική ανταπόκριση στη διδασκαλία με πολυμέσα (υποκατηγορία 4.3)

Ο ερευνητής παρατηρεί στα ημερολόγια του ότι «η διδασκαλία με πολυμέσα είναι κάτι που κινητοποιεί τα παιδιά για μάθηση, αναπτύσσοντας το ενδιαφέρον τους και θα μπορούσα να χρησιμοποιώ ακόμη περισσότερα», «η εναλλαγή των δραστηριοτήτων σε καινοτόμα διδακτικά εργαλεία θα πρέπει να είναι πολύ συχνή, ώστε να παιδιά να μη βαριούνται». Ο ερευνητής σημειώνει ότι «τα παιδιά θέλουν πάντα να ασχολούνται με δημιουργικές δραστηριότητες και κυρίως με την τεχνολογία» και «όταν μία έννοια την προσεγγίζουν με πολυμεσικά στοιχεία, την βλέπουν πιο παραστατικά με διάφορα μέσα και υλικά, τότε αποτυπώνεται καλύτερα στο μυαλό τους και πάντα ζητούν περισσότερο χρόνο για να ασχολούνται με τέτοιου είδους δραστηριότητες».

Θετική ανταπόκριση στη διδασκαλία με εποπτικό υλικό (υποκατηγορία 4.4)

Η θετική ανταπόκριση των μαθητών/τριών στη διδασκαλία με πλούσιο εποπτικό υλικό, αντανακλά την αποδοχή και τον ενθουσιασμό τους για μία σύγχρονη προσέγγιση διδασκαλίας. Σύμφωνα με τις καταγραφές του ερευνητή «το κολλάζ ήταν μια διαδικασία που ενέπνευσε τα παιδιά να εκφραστούν ελεύθερα και να συζητήσουν δημοκρατικά με την ομάδα τους. Είδα τους/τις μαθητές/τριες να επιλέγουν με προσοχή τις εικόνες και να σχεδιάζουν τη δική τους συνέχεια στο θέμα...το ενδιαφέρον και η συμμετοχή τους ήταν αξιοσημείωτα», "η δημιουργία διαφημίσεων και podcast αποτέλεσε εξαιρετικό τρόπο για να εφαρμόσουν τις γνώσεις τους σε πρακτικό πλαίσιο...ο ενθουσιασμός που έδειξαν (οι μαθητές/τριες) όταν δημιούργησαν τις διαφημίσεις τους ήταν μεγάλο, καθώς όλες οι ομάδες πρόθυμα ήθελαν να συζητήσουν για τα αποτελέσματά τους στην ολομέλεια της τάξης». Επίσης, στις ημερολογιακές καταγραφές του ερευνητή σημειώνεται ότι «το επιδαπέδιο παιχνίδι έφερε αφορμή για μάθηση και διασκέδαση εκτός σχολικής αίθουσας...οι μαθητές/τριες αντέδρασαν με ενθουσιασμό και συνεργασία κατά τη διαδικασία του παιχνιδιού, δείχνοντας πώς όσα περισσότερα εποπτικά μέσα έχω στα χέρια μου, τόσο περισσότερο θα εγείρεται το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών μου».

Θετική ανταπόκριση σε ομάδες (υποκατηγορία 4.7)

Ιδιάζουσας σημασίας είναι οι καταγραφές του ερευνητή αναφορικά με τη συμμετοχή των παιδιών σε ομάδες εργασίας, καθώς όπως αναφέρεται «μπορεί τα παιδιά αυτής της ηλικίας να είναι εγωκεντρικά, να μη θέλουν να χάνουν, να θέλουν να έχουν πάντα

δίκιο κλπ, αλλά μέσα από τις διδακτικές παρεμβάσεις και την εργασία σε ομάδες, παρατηρήθηκε ότι τα παιδιά αρχίζουν να καλλιεργούν την ομαδικότητα και να θέτουν κοινούς στόχους». Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, στα ημερολόγια καταγράφηκε και η ενίσχυση κοινωνικών δεξιοτήτων των παιδιών, με αποτέλεσμα την καλλιέργεια συναισθηματικής νοημοσύνης, συμβάλλοντας στη διαμόρφωση υγιών κοινωνικών σχέσεων και στην ανάπτυξη δεξιοτήτων, όπως η αντίληψη των κοινωνικών δυναμικών, η συνεργασία και η επίλυση συγκρούσεων. Συγκεκριμένα «είδα μαθήτριες που ήταν αρκετά εσωστρεφείς στην αρχή, τώρα να ξεδιπλώνουν τη σκέψη τους, να συνεργάζονται εποικοδομικά με την ομάδα τους, άτομα που είχαν αρχηγικές τάσεις να ενστερνίζονται τις απόψεις της ομάδας τους και να ακολουθούν τις αποφάσεις που συζητούσαν» και «...προσπαθούν να κερδίσουν ως ομάδα, να βοηθήσουν τους/τις συμμαθητές/τριες τους και να σεβαστούν τον ρόλο όλων στην ομάδα και να επικοινωνούν μέσα στο πνεύμα της συνεργασίας και της αποδοχής».

Παιχνίδια ρόλων, επιδαπέδιο παιχνίδι, παντομίμα (υποκατηγορία 5.1)

Οι δημιουργικές δραστηριότητες όπως τα παιχνίδια ρόλων, το επιδαπέδιο παιχνίδι, η παντομίμα, το παζλ κ.α, χρησιμοποιήθηκαν από τον ερευνητή με σκοπό να δημιουργηθεί ένα παιγνιώδες μαθησιακό περιβάλλον που συνέβαλε στη δημιουργία ενός πλαισίου εξοικείωσης με την έννοια της πολιτειότητας, ενισχύοντας την αυτοπεποίθηση των παιδιών. Ο ερευνητής κατέγραψε πως «κατά τη διάρκεια του επιδαπέδιου παιχνιδιού, παρατήρησα πώς τα παιδιά δείχνουν απόλυτη συγκέντρωση και ενδιαφέρον. Ενώνουν τις δυνάμεις τους για να λύσουν προκλήσεις και (συν)εργάζονται μαζί με αρμονία, απολαμβάνοντας κάθε στιγμή» και «...όταν έφτασε η ώρα της παντομίμας, παρατήρησα πόσο ενθουσιασμένα ενεπλάκησαν τα παιδιά στην απεικόνιση σκηνικών και εκφράσεων μέσα από την κίνηση των σωμάτων τους...η χαρά τους ήταν εμφανής καθώς ανακάλυπταν νέους τρόπους να εκφραστούν δημιουργικά». Επιπλέον, ιδιαίτερα σημαντική ήταν η παρατήρηση πως στην πλειονότητα των δραστηριοτήτων του project, τα παιδιά έπρεπε να εργαστούν σε ομάδες κι έτσι προωθήθηκε η ομαδοσυνεργατική μέθοδος. Όπως παρατήρησε ο ερευνητής «Με τη χρήση αυτών των μεθόδων, το περιβάλλον της τάξης γίνεται ενδιαφέρον, διασκεδαστικό και ανοικτό για δημιουργική έκφραση, ενώ ταυτόχρονα ενθαρρύνεται η καλλιέργεια κοινωνικών δεξιοτήτων όπως η συνεργασία και η επικοινωνία μεταξύ των μαθητών/τριών».

Βιωματικές δραστηριότητες (υποκατηγορία 5.2)

Ο ερευνητής επέλεξε να χρησιμοποιήσει βιωματικές δραστηριότητες στο πλαίσιο του project, διότι αυτές οι δραστηριότητες επιτρέπουν στα παιδιά να αναπτύξουν βαθύτερη κατανόηση και σύνδεση με το θέμα της πολιτειότητας. Όπως τονίζει «οι βιωματικές δραστηριότητες επέτρεψαν στα παιδιά να ζήσουν πώς είναι να σου καταπατούν ένα θεμελιώδες δικαίωμά σου στην πράξη...αντέδρασαν άμεσα και κατανόησαν με από και παραστατικό τρόπο ότι θα πρέπει να μάχονται υπέρ των δικαιωμάτων τους» και «κατά τη διάρκεια των βιωματικών δραστηριοτήτων, τα παιδιά εμπλέκονται με πάθος και περιέργεια. Το να ανακαλύψουν μόνα τους εάν τελικά εμείς οι άνθρωποι διαφέρουμε και σε τι ποσοστό ως προς τα εξωτερικά και εσωτερικά μας χαρακτηριστικά και εάν τελικά πρέπει να απολαμβάνουμε όλοι/όλες ισάξια τα ανθρώπινα δικαιώματα, φάνηκε να τους κάνει να νιώθουν εξαιρετικά ικανοποιημένα και αποτύπωναν τις σκέψεις τους με αυτοπεποίθηση». Από τις παραπάνω παρατηρήσει, παρατηρείται ότι η συμμετοχή των παιδιών σε βιωματικές δραστηριότητες δημιουργεί ένα περιβάλλον ενθάρρυνσης και εξερεύνησης, προάγοντας την ευελιξία και την ενεργητική συμμετοχή στη διαδικασία μάθησης, καθώς «μέσα από τις βιωματικές δραστηριότητες, τα παιδιά φαίνεται ότι εκδηλώνουν αυξημένη περιέργεια και αυτονομία. Αυτή η θετική στάση και ενεργοποίησή τους αποτελεί την καλύτερη απόδειξη του ότι αυτοί οι τρόποι μάθησης συναρπάζουν το ενδιαφέρον τους».

Μουσικοκινητικές δραστηριότητες (υποκατηγορία 5.3)

Οι μουσικοκινητικές δραστηριότητες που δημιουργήθηκαν και αξιοποιήθηκαν στο project ήταν ποικίλες, καθώς ο ερευνητής αναγνωρίζει τη θετική επίδρασή τους στη μάθηση και την ανάπτυξη των παιδιών. Σύμφωνα με τις ημερολογιακές καταγραφές «τα παιδιά αντιμετώπιζαν τις μουσικοκινητικές δραστηριότητες με ενθουσιασμό. Η δυνατότητα να εκφραστούν μέσα από τη μουσική και την κίνηση φαίνεται να τους κάνει να νιώθουν πολύ άνετα και ευχάριστα», «τα παιδιά ήταν τόσο ενεργά κατά τη διάρκεια υλοποίησης μουσικοκινητικών δραστηριοτήτων που τα ίδια ήθελαν να αναλάβουν ρόλο εμπνευστή, προτείνοντας μόνα τους τραγούδια και μελωδίες για να συντελεστεί η παιγνιώδης δραστηριότητα του κρυμμένου θησαυρού», «οι μαθητές/τριες έμαθαν να συνεργάζονται αρμονικά και να επικοινωνούν μεταξύ τους».

Εικαστικές δραστηριότητες (υποκατηγορία 5.4)

Η επιλογή δημιουργίας εικαστικών δραστηριοτήτων και αξιοποίησής τους στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, είχαν ως στόχο να ενθαρρύνουν τη δημιουργική έκφραση των παιδιών, να βελτιώσουν τις επικοινωνιακές τους δεξιότητες και να τους παρέχουν τη δυνατότητα να εκφράσουν τις ιδέες και τα συναισθήματά τους μέσω της τέχνης. Συγκεκριμένα, κατά τη δημιουργία (ομαδο)συνεργατικών κολάζ «...οδήγησε τους/τις μαθητές/τριες στη δυνατότητα συνεργάζονται με την ομάδα τους για ένα κοινό στόχο...έβλεπα να επικοινωνούν για να χρησιμοποιήσουν κοινά χρώματα, σχήματα και υλικά για να δημιουργήσουν και να εκφράσουν τις ιδέες τους», «μέσω της δημιουργίας πολυτροπικού υλικού και κολάζ, οι μαθητές/τριες κατάφεραν να χτίσουν από την αρχή μία φανταστική χώρα που θα έμεναν, συνδυάζοντας τις απαραίτητες οδηγίες που τους είχαν δοθεί αλλά και αποτυπώνοντας στοιχεία του χαρακτήρα τους». Επίσης, ο ερευνητής κατέγραψε πως «οι εικαστικές δραστηριότητες φάνηκε ότι ενίσχυσαν τη δημιουργική σκέψη των παιδιών. Η δυνατότητα να εκφράσουν τις ιδέες τους μέσα από την τέχνη τους ενθάρρυνε να σκέφτονται εκτός των συνηθισμένων πλαισίων και να ανακαλύπτουν νέους τρόπους έκφρασης».

Οι μαθητές/τριες υπέβαλλαν ερωτήσεις στον εκπαιδευτικό μέτρια (υποκατηγορία 7.2)

Οι μαθητές/τριες κατά τη διάρκεια του project φάνηκε να μην έχουν πολλές ερωτήσεις, ωστόσο ο ερευνητής πάντα δημιουργούσε γόνιμο περιβάλλον για απορίες και δημοκρατικό διάλογο. Οι ερωτήσεις/απορίες των παιδιών εκτίνοταν σε γνωστικό επίπεδο «υπήρξαν παιδιά που ρωτούσαν για τη διάκριση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των δικαιωμάτων του παιδιού» και «πολλές φορές ζητήθηκε να δώσω επεξηγήσεις σε απορίες σχετικά με τις ανάγκες και τις υποχρεώσεις του πολίτη σε μία κοινωνία», σε τεχνικό επίπεδο «ορισμένοι/νες μαθητές/τριες δεν κατανόησαν πώς λειτουργούσε το σκανάρισμα του QR code που ήταν ενσωματωμένο στο επιδαπέδιο παιχνίδι», αλλά και σε επίπεδο οδηγιών «έπρεπε να ξαναπώ τις οδηγίες για το παιχνίδι που παίζαμε στο γυμναστήριο, διότι μία μαθήτρια δεν μπόρεσε να με ακούσει».

Ανάπτυξη γνωστικών δεξιοτήτων (υποκατηγορία 8.1)

Η ανάπτυξη γνωστικών δεξιοτήτων των παιδιών παρατηρήθηκε καθ' όλη τη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος, καθώς ο ερευνητής κατέγραψε ότι *«τα παιδιά στις δραστηριότητες τόσο στο κύριο στάδιο, όσο και στο μεταστάδιο, διεκπαιρέωσαν τις ασκήσεις με πλήρη κατανόηση των εννοιών και των οδηγιών»*. Πιο συγκεκριμένα, φάνηκε ότι κατανόησαν κοινωνικές έννοιες όπως έθνος, κράτος, πολίτης, ανθρώπινα δικαιώματα, ρόλος και υποχρεώσεις πολίτη, καθώς *«οι απαντήσεις των μαθητών/τριών μαρτυρούσαν ότι οι έννοιες αυτές έχουν γίνει κτήμα τους, αφού κατάφεραν να αναγνωρίσουν τα βασικά γνωρίσματα ενός/μιας πολίτη, τις δομές και τις αξίες μέσα στις οποίες οφείλει να κινείται»* και *«...πλέον μπορούν να ορίσουν, έστω και σύντομα, τι είναι η ενεργός Ευρωπαϊκή πολιτειότητα, χωρίς να έχουν απορίες»*.

Ανάπτυξη κοινωνικών/επικοινωνιακών δεξιοτήτων (υποκατηγορία 8.2)

Στη πλειονότητα των δραστηριοτήτων της διδακτικής παρέμβασης, χρησιμοποιήθηκε η (ομαδο)συνεργατική μέθοδος διδασκαλίας από τον ερευνητή. Αυτό, έδωσε τη δυνατότητα στα παιδιά να εργαστούν από κοινού σε ομάδες, να λάβουν μία απόφαση έπειτα από δημοκρατικό διάλογο και συζήτηση και να αναπτύξουν την εμπιστοσύνη τους. Συγκεκριμένα, παρατηρήθηκε ότι *«τα παιδιά συνεργάστηκαν χωρίς κανέναν δισταγμό και έθεταν κοινούς στόχους»*, *«μέσα από τη συνεργασία και την επικοινωνία, τα παιδιά κατάφεραν να φέρουν εις πέρας τη δραστηριότητα εντός χρονικού πλαισίου»* και *«...να δημιουργήσουν και να παρουσιάσουν μαζί κοινά μαθησιακά έργα»*, *«αντάλλαζαν απόψεις με τους/τις συμμαθητές/τριες τους»*, *«...λειτούργησαν περισσότερο ομαδικά αντί ατομικά, επιδιώκοντας να διεκπεραιώσουν μία δραστηριότητα και να συνεργαστούν»*.

Ανάπτυξη ψυχοκινητικών δεξιοτήτων (υποκατηγορία 8.3)

Τα παιδιά είχαν συχνά την ευκαιρία να εμπλακούν σε ψυχοκινητικές δραστηριότητες, ενισχύοντας έτσι τις δεξιότητές τους. Όπως αναφέρει ο ερευνητής *«οι μουσικοκινητικές δραστηριότητες βοήθησαν τα παιδιά όχι μόνο να ψυχαγωγηθούν ακούγοντας μελωδίες, αλλά και να αναπτύξουν την ικανότητα τους σε συγκεκριμένες*

ακολουθίες κινήσεων και εκτέλεση οδηγιών», «μέσα από το επιδαπέδο παιχνίδι που απαιτεί τον συνδυασμό διάφορων κινήσεων, τα παιδιά κατάφεραν να αναπτύξουν την ικανότητά τους να εκτελούν πολύπλοκότερες κινητικές ενέργειες», «μέσα από εικαστικές παρεμβάσεις, τα παιδιά βελτίωσαν την λεπτή/αδρή τους επιδεξιότητα και την αίσθηση της χρήσης διαφόρων εργαλείων».

Καλλιέργεια φαντασίας και δημιουργικότητας (υποκατηγορία 8.4)

Τα παιδιά επιδιώχθηκε να καλλιεργήσουν τη φαντασία και τη δημιουργικότητά τους, λαμβάνοντας μέρος σε αντίστοιχες δραστηριότητες. Όπως προκύπτει από τις ημερολογιακές καταγραφές «η δημιουργία συνεργατικού κολάζ που απαιτούσε τη συνεργασία και την επικοινωνία των παιδιών για να ζωγραφίσουν μία νέα χώρα με τα ανθρώπινα δικαιώματα που ήθελαν να πάρουν μαζί τους, ενθάρρυνε τα παιδιά να εκφραστούν ελεύθερα και να αποτυπώσουν τις ιδέες τους ζωγραφίζοντας», «οι βιωματικές δραστηριότητες ενθαρρύνουν τα παιδιά να δημιουργούν πραγματικές καταστάσεις και λύσεις μέσα από τη συνεργασία και την αλληλεπίδραση με τους συμμαθητές τους».

Καλλιέργεια ενσυναίσθησης/πολιτειότητας (υποκατηγορία 8.5)

Η καλλιέργεια δεξιοτήτων ενσυναίσθησης και πολιτειότητας ήταν το ζητούμενο σε κάθε θεματική ενότητα του project. Η έννοια της πολιτειότητας αναδείχθηκε μέσα από δραστηριότητες παιγνιώδους χαρακτήρα, κρατώντας με αυτό τον τρόπο αυξημένο το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών για μάθηση και συμμετοχή. Όπως προκύπτει από τις καταγραφές του ερευνητή στα ημερολόγια «όταν τα παιδιά κλήθηκαν να αποτυπώσουν φράσεις και συναισθήματα στο ανθρώπινο περίγραμμα ενός πρόσφυγα, όλα έγραψαν φράσεις και συναισθήματα που αποδεικνύουν την αλληλοκατανόηση και εμπνέουν σεβασμό», «οι βιωματικές δραστηριότητες βοήθησαν τα παιδιά να καλλιεργήσουν ενσυναίσθηση από το να ζουν διαφορετικές καταστάσεις και να αντιλαμβάνονται τα συναισθήματα που συνοδεύουν κάθε κατάσταση», «τα παιδιά, έπειτα από δημοκρατικό διάλογο με την ομάδα τους, υποστήριξαν πώς πρόεδρος της τάξης βγαίνει αυτός που συγκέντρωσε τις περισσότερες ψήφους και όχι αυτός που θέλει ο δάσκαλος», αποδεικνύοντας έτσι το δημοκρατικό πνεύμα που τους διακατέχει. Από τις παραπάνω καταγραφές, παρατηρείται ότι καθώς οι μαθητές/τριες

έλαβαν μέρος σε ομαδικές εργασίες, ενίσχυσαν τον αμοιβαίο σεβασμό και απέδειξαν διαπολιτισμική ενσυναίσθηση σε περιπτώσεις καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων προσφύγων και μεταναστών.

Ικανοποίηση/ευχαρίστηση/διασκέδαση (υποκατηγορία 8.6)

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, τα παιδιά είχαν την ευκαιρία να συμμετέχουν σε παιγνιώδεις δραστηριότητες, αναπτύσσοντας μεγάλο βαθμό ικανοποίησης, καθώς συνειδητοποίησαν την ικανότητά τους να συμβάλλουν στην καλύτερη κατανόηση της πολιτειότητας μέσα από τις δραστηριότητες του project. Ο ερευνητής έχει καταγράψει πως «η ενεργός συμμετοχή των παιδιών στις δραστηριότητες παιγνιώδους χαρακτήρα του project δημιούργησε ένα περιβάλλον γεμάτο διασκέδαση, όπου οι μαθητές/τριες απόλαυσαν τη διαδικασία της μάθησης αλλά και της δημιουργίας», «ο θετικός αντίκτυπος των διαπολιτισμικών δραστηριοτήτων ήταν πασιφανής στην ευχαρίστηση και το ενδιαφέρον που έδειξαν οι μαθητές/τριες στο να μοιραστούν τις δικές τους προσωπικές εμπειρίες και απόψεις», "η βιωματική δραστηριότητα σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, έκανε τους/τις μαθητές/τριες να ανακαλύψουν νέους τρόπους προσέγγισης της πολιτειότητας, πιο άμεσα και κατανοητά, καθώς έγιναν οι ίδιοι ενεργά υποκείμενα της μάθησης, δημιουργώντας αίσθημα ικανοποίησης».

Δημιουργία δημοκρατικού πνεύματος (υποκατηγορία 9.1)

Η δημιουργία ενός θετικού κλίματος αποδοχής και κατανόησης μεταξύ των συμμετεχόντων/ουσών στο project ήταν ένα από τα ζητούμενα της κάθε δραστηριότητας που υλοποιήθηκε. Δόθηκε άμεσα στους/στις μαθητές/τριες η ευκαιρία να πληροφορηθούν για ζητήματα δημοκρατίας, καθώς «μέσα από τη ψηφοφορία που προέκυψε για ανάδειξη πολιτικού κόμματος που είχαν σχεδιάσει τα παιδιά, φάνηκε να κατανοούν περισσότερο τη διαδικασία ψηφοφορίας», «...τα παιδιά έμαθαν να ενστερνίζονται τις απόψεις των άλλων αλλά πολύ περισσότερο της πλειονότητας», «η δημιουργία του παιδαγωγικού συμβολαίου τήρησης κανόνων που υλοποίησαν οι μαθητές/τριες μαζί με τον εκπαιδευτικό, έδωσε το έναυσμα για εναγκαλισμό των δημοκρατικών αξιών, αφού κάθε φορά που καταπατώνταν ένας κανόνας, υπήρχαν μαθητές και μαθήτριες που έκαναν υπενθύμιση», "οι βιωματικές δραστηριότητες βοήθησαν τους/τις μαθητές/τριες να εμπλακούν σε πρακτικές προβληματισμού, εκφράζοντας τις δημοκρατικές τους απόψεις μέσα από την εξερεύνηση πραγματικών κοινωνικών και πολιτειακών ζητημάτων».

Συνεργασία/συνεργατικότητα/αλληλόδραση (υποκατηγορία 9.3)

Οι κοινωνικές δεξιότητες συνεργασίας και επικοινωνίας των μαθητών/τριών καλλιεργήθηκαν από πολλές δραστηριότητες του project και κυρίως μέσα από την ομαδική συνεργασία των παιδιών. Οι ομαδικές δραστηριότητες επέτρεψαν στα παιδιά να συνεργάζονται, να επικοινωνούν, να θέτουν κοινούς στόχους, να διεκπεραιώνουν οδηγίες, επιδεικνύοντας αλληλεγγύη και κατανόηση. Ο ερευνητής σε πολλές περιπτώσεις παρατήρησε ότι τα παιδιά *«μαθαίνουν να συνεργάζονται»*, *«αναπτύσσουν κοινωνικές δεξιότητες μέσα από τη συνεργασία με άλλα μέλη της ομάδας τους»*, *«μαθαίνουν να ακούν και να βοηθούν τους/τις συμμαθητές/τριες τους»*, *«...λαμβάνουν υπόψη την επικρατέστερη γνώμη της ομάδας τους»*, *«συνεργάζονται από κοινού για την επίλυση προβλήματος και την επιτυχή ολοκλήρωση των εργασιών τους»*. Τέλος, η αλληλεπίδραση των μαθητών/τριών οδήγησε και στην ανάπτυξη μεταγνωστικών δεξιοτήτων, καθώς πολλές φορές *«ο ένας έδειχνε στον άλλον πώς το σκέφτηκε»*, *«...επανεξέτασαν την απάντηση τους ομαδικά και την αναδιατύπωσαν»*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο: ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα εργασία παρουσίασε μία διδακτική παρέμβαση που βασίζεται στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων του/της σύγχρονου πολίτη του 21^{ου} αιώνα, εστιάζοντας σε ζητήματα ενεργού πολιτειότητας. Η διδακτική προσέγγιση εφαρμόστηκε κατά τη σχολική χρονιά 2022-2023 στο 5^ο Δημοτικό σχολείο Φλώρινας (Θεόδωρος Κάστανος), στην τάξη της έκτης δημοτικού και στο τμήμα ΣΤ'2, με συνολική διάρκεια 3 μηνών (Μάρτιος – Μάιος 2023). Στο project έλαβαν μέρος συνολικά 15 μαθητές και μαθήτριες (9 μαθήτριες και 6 μαθητές) και στόχο αποτελούσε τα παιδιά να έρθουν σε επαφή με την έννοια και την καλλιέργεια της πολιτειότητας τους, μέσω διαθεματικής, πολυαισθητηριακής, πολυγνωστικής και δραστηριοκεντρικής προσέγγισης (Γρίβα & Σέμογλου, 2013), αξιοποιώντας βιωματικού τύπου δράσεις και παιγνιώδεις δραστηριότητες.

Για τον σκοπό αυτό, σχεδιάστηκε μία σειρά από διαθεματικές δραστηριότητες, σχεδιασμένες σε ένα πολυτροπικό πλαίσιο μάθησης, όπου τα παιδιά μέσα στο ευχάριστο αυτό πλαίσιο και το ασφαλές περιβάλλον μάθησης που δημιουργήθηκε, συμμετείχαν ενεργά, πειραματίστηκαν, αλληλεπίδρασαν, χωρίς ενδοιασμούς και ανασφάλειες (Χρυσάφιδης, 2005), προάγοντας την αυτενέργεια και την αυτόνομη δράση τους, παράλληλα με την ανάπτυξη κοινωνικών, ψυχοκινητικών, γνωστικών, και κοινωνικοσυναισθηματικών/διαπολιτισμικών δεξιοτήτων μέσα από μια πολυπολιτισμική διάσταση. Τέλος, καλλιεργήθηκε ένα ομαδικό πνεύμα και ένα πνεύμα συνεργασίας, αλληλεπίδρασης και αλληλοσεβασμού μεταξύ των παιδιών, εύρημα που συνάδει και με την έρευνα της Αγγουροδήμου (2019).

Η οργάνωση των θεματικών ενοτήτων του project ακολούθησαν την επαγωγική μέθοδο, προσεγγίζοντας αρχικά έννοιες όπως οι θεσμοί, οι ρόλοι και οι υποχρεώσεις του/της πολίτη, τα δικαιώματα του/της πολίτη, τη δημοκρατία σε άμεση αλληλεπίδραση με τον/την πολίτη και καταλήγοντας σε ένα ευρύ πλαίσιο προσέγγισης εννοιών, όπου προσεγγίστηκε η διάσταση του/της Ευρωπαίου/ας πολίτη, του/της Ενεργού/ενεργής πολίτη (Ενεργός Ευρωπαϊκή Πολιτειότητα), τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του/της Ευρωπαίου/ας Πολίτη, το ζήτημα της κοινωνικής κινητικότητας και τέλος, υλοποιήθηκαν δραστηριότητες για τις μεταναστευτικές εισροές και την κοινωνική ένταξη ατόμων με μεταναστευτική βιογραφία.

Επίσης, το project με τίτλο: «*N.EU Citizenship: Ένα καινοτόμο εκπαιδευτικό πρόγραμμα για την ενίσχυση των δεξιοτήτων του/της πολίτη του 21^{ου} αιώνα σε μαθητές/τριες του δημοτικού σχολείου*», έδωσε την ευκαιρία στους/στις συμμετέχουσες/οντες να ενασχοληθούν με ενδιαφέρουσες και παιγνιώδεις δραστηριότητες. Ο συγκερασμός του πολυμεσικού περιβάλλοντος μάθησης που είχε δημιουργηθεί (ήχοι, εικόνες, βίντεο, ψηφιακά εργαλεία κ.ά.) σε συνδυασμό με τις βιωματικές δραστηριότητες και την ενεργό συμμετοχή των παιδιών, είχε ως αποτέλεσμα τα παιδιά να ξεφύγουν από τα περιορισμένα σύνορα της δασκαλοκεντρικής διδασκαλίας που συνηθίζεται να ακολουθούνται στην πλειονότητα των σχολικών τάξεων από τους/τις εκπαιδευτικούς για την προσέγγιση της πολιτειότητας και να διεισδύσουν σε μία διαδικασία κατάκτησης της γνώσης με σύγχρονες μεθόδους διδασκαλίας. Όπως επισημαίνουν και άλλες έρευνες, η εφαρμογή μεθόδων διδασκαλίας με τη χρήση Τ.Π.Ε., δεν μπορεί παρά να αποτελέσει μια ελπιδοφόρα προοπτική για μια ολιστική προσέγγιση της γνώσης, καθώς και για την καλλιέργεια προσωπικών αλλά και κοινωνικών χαρακτηριστικών του σύγχρονου ανθρώπου (Μεϊμάρης, 2013, σ. 181-182). Επίσης, ένα τμήμα των δραστηριοτήτων κατάφερε να καλύψει τους στόχους των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών για τα μαθήματα κυρίως της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, εμπλέκοντας διαθεματικά και γνωστικά αντικείμενα όπως την Γλώσσα, την Ιστορία, την Γεωγραφία, τα Εικαστικά, την Μουσική και τα εργαστήρια δεξιοτήτων, με δραστηριότητες που ξεφεύγουν από τη νόρμα των σχολικών εγχειριδίων.

Οι ημερολογιακές καταγραφές του ερευνητή κατέδειξαν την αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού προγράμματος, καθώς από την ανάλυση των αποτελεσμάτων της συνολικής αποτίμησης, διαπιστώθηκε η επιτυχία των αρχικών στόχων, αφού οι γνώσεις των μαθητών/τριών για τους θεσμούς, τους ρόλους και τις υποχρεώσεις του/της πολίτη, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη δημοκρατία, την Ευρωπαϊκή ταυτότητα, τη διαπολιτισμικότητα και την τοποθέτηση του/της πολίτη στο Ευρωπαϊκό και παγκόσμιο γίνεσθαι, βελτιώθηκαν σημαντικά και η έννοια της πολιτειότητας να μην τους είναι “ξένη”, γενική και αόριστη, αλλά οριοθετήθηκε ο τρόπος που την ορίζουν και την προσεγγίζουν.

Επιπλέον, ενισχύθηκαν οι γνωστικές και κινητικές δεξιότητες των παιδιών και βελτιώθηκαν οι κοινωνικές δεξιότητες τους, όπως το να συνεργάζονται στα πλαίσια της ομάδας και να επικοινωνούν αποτελεσματικά. Συγκεκριμένα, τονώθηκε το

αυτοσυναίσθημα και η αυτοεκτίμησή τους κάτι που παρατηρήθηκε και στις έρευνες της Αγγουροδήμου (2019), Ευαγγέλου (2010), Νικολούδη (2014), Τσιούμης και Κατσινάκη (2000) και Χρηστάκος (2010), καθώς και το αίσθημα αποδοχής της διαφορετικότητας και της κοινωνικής ένταξης, μέσω της εξοικείωσής τους με το «διαφορετικό», κάτι που συνάδει με παλιότερες έρευνες (Αγγουροδήμου, 2019· Abril, 2006· d'Ambrosio, 2001· Magos, 2012· Rudman, Ashmore & Gary, 2001· Ho, 2000· Marchis, Ciascai & Saial, 2008· Munandar & Ulwiyah, 2012· Straffon, 2003).

Η ενεργός συμμετοχή των μαθητών/τριών στη μαθησιακή διαδικασία και τις δραστηριότητες που υλοποιήθηκαν, έδωσε το έναυσμα για καλλιέργεια στους πολυγραμματισμούς και ανάπτυξη διαπολιτισμικής επίγνωσης, όπως καταγράφηκε και στα αποτελέσματα. Οι μαθητές/τριες απέδειξαν θετική ανταπόκριση στη διδασκαλία με πολυμεσικό και πολυτροπικό υλικό που χρησιμοποιήθηκε για τη μετάδοση νοήματος και πληροφοριών, καθώς όπως αποδεικνύει και η έρευνα των Γρίβα και Κοροσίδου (2014), η δημιουργία ενός πολυτροπικού πλαισίου βοηθά τους/τις μαθητές/τριες να διασκεδάζουν, ενώ παράλληλα αποκτούν τη νέα γνώση και ενισχύουν κι άλλες δεξιότητες. Επιπρόσθετα, μέσω της συμμετοχής στις δραστηριότητες του project, καλλιεργήθηκαν δεξιότητες, στάσεις και αξίες όπως της ενεργού και αειφόρας πολιτειότητας, το δημοκρατικό πνεύμα, η συνεργασία, η ομαδικότητα και η διαπολιτισμική ευαισθητοποίηση. Όπως τονίζει ο Δημητρίου (2021), σε μια πολυγλωσσική και πολυπολιτισμική ενωμένη Ευρώπη, η ανάπτυξη διαπολιτισμικής επικοινωνιακής δεξιότητας αποκτά μείζονα διάσταση με τη συμβολή της στη δημιουργία ενός δημοκρατικού πολίτη, ο οποίος με βάση την πολιτειότητα του, επικοινωνεί μέσα από ανοιχτούς τρόπους σκέψης και δράσης, οικοδομώντας σχέσεις αλληλοεμπιστοσύνης, αλληλοκατανόησης και αλληλοσεβασμού, ανεξάρτητα από την εθνική, γλωσσική ή θρησκευτική προέλευσή του. Το βασικό συμπέρασμα είναι ότι η επίδραση των διαθεματικών δραστηριοτήτων της τυπικής και μη τυπικής μάθησης κατά τη διδακτική διαδικασία, αποτελεί μείζονος σημασίας και επηρεάζει θετικά τόσο τις γνώσεις όσο και τις δεξιότητες των μαθητών/τριών αλλά και των δεξιοτήτων (δια)πολυπολιτισμικής αφύπνισης. Μάλιστα, οι απόψεις των μαθητών/τριών για τις δραστηριότητες παιγνιώδους χαρακτήρα που υλοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια του project, επιβεβαιώνουν την ανάγκη της ένταξής τους στο αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου.

Πιο συγκεκριμένα, με βάση τον προέλεγχο (pre test) που έγινε για τη διερεύνηση της προϋπάρχουσας γνώσης των μαθητών/τριών σχετικά με την έννοια της πολιτειότητας και τα στοιχεία που την απαρτίζουν, προέκυψε ότι οι μαθητές/τριες λόγω του γνωστικού αντικειμένου της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής που διδάχθηκαν κατά τη περσινή χρονιά (πέμπτη δημοτικού) αλλά και κατά τη φετινή (έκτη δημοτικού), γνώριζαν περισσότερα πράγματα για τα στοιχεία που απαρτίζουν την πολιτειότητα μεμονωμένα (π.χ. δημοκρατία), ωστόσο υστερούσαν σε γνώσεις που σχετίζονταν με τον ορισμό και την ιδιότητα αυτής. Αναλύοντας και ερευνώντας τα ποσοστά επιτυχίας ανά ερώτηση, προέκυψε επιπλέον το συμπέρασμα ότι οι μαθητές/τριες είχαν περισσότερες γνώσεις για τις αξίες του Έλληνα πολίτη, παρά για τον Ευρωπαίο και την Ευρωπαϊκή πολιτειότητα. Αυτό επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι στις ερωτήσεις ανάπτυξης του ερωτηματολογίου του προελέγχου που έπρεπε οι μαθητές/τριες να γράψουν πώς θα όριζαν τον Έλληνα πολίτη, πολλοί/ές μαθητές/τριες έδωσαν περιεκτικές αλλά ολοκληρωμένες απαντήσεις, ενώ στην ερώτηση πώς θα όριζαν τον Ευρωπαίο πολίτη, μεγάλο ποσοστό δικαιολόγησε την επιλογή του είτε πολύ σύντομα σε μία μόνο πρόταση, είτε εμφανίζοντας παντελώς άγνοια.

Συγκρίνοντας τώρα τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου του προελέγχου με τα αντίστοιχα του μετελέγχου, παρατηρείται ότι οι μαθητές/τριες βελτίωσαν τις γνώσεις τους σχετικά με τα στοιχεία που συνθέτουν την πολιτειότητα. Στις απαντήσεις που δόθηκαν στο ερωτηματολόγιο του μετελέγχου, είναι αισθητή η βελτίωση των γνώσεων του μέσου όρου των μαθητών/τριών σχετικά με την Ευρωπαϊκή πολιτειότητα. Συγκεκριμένα, στις ερωτήσεις ανάπτυξης, όλοι/όλες οι μαθητές/τριες κατάφεραν να ορίσουν τον Έλληνα πολίτη με περισσότερα στοιχεία που τον απαρτίζουν απ' ότι είχαν δηλώσει προηγουμένως (π.χ. ψηφίζει, έχει δικαιώματα, ρόλους και υποχρεώσεις, προσφέρει εθελοντικό έργο κλπ) και στην ανοιχτού τύπου ερώτηση πώς θα όριζαν τον Ευρωπαίο πολίτη, όλοι/όλες οι μαθητές/τριες προσπάθησαν να απαντήσουν, δικαιολογώντας την επιλογή τους άλλοι σε περισσότερες και άλλοι σε λιγότερες γραμμές. Το αξιοσημείωτο στοιχείο από την ανάλυση του post test, είναι ότι δεν παρατηρήθηκαν μονολεκτικές απαντήσεις και η αμάθεια που εντοπίστηκε στο pre test, σχετικά με τον ορισμό του Ευρωπαίου πολίτη, έχει εξαληφθεί εντελώς, με τους/τις μαθητές/τριες να καταφέρνουν πλέον να τον ορίζουν τον Ευρωπαίο πολίτη με διάφορα στοιχεία, ιδανικά και αξίες.

Το βασικότερο συμπέρασμα από το ημερολόγιο καταγραφής συναισθημάτων, στο οποίο οι μαθητές/τριες εξέφρασαν τις απόψεις τους για τη συνολική διαδικασία αποτίμησης του project, ιδιαίτερη μνεία αξίζει να γίνει στο γεγονός ότι οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες ανέφεραν ότι ευχαριστήθηκαν τις παιγνιώδεις δραστηριότητες καθ' όλη τη διάρκεια του project και πώς τίποτα δε θα άλλαζαν εάν τους δινόταν η ευκαιρία. Άλλωστε, το παιχνίδι θέτει τα θεμέλια στη μάθηση και ανοίγει την πόρτα σε έναν κόσμο με ευκαιρίες μάθησης (στο Γρίβα, Σέμογλου & Παντελή, 2014). Από τις συνολικές απαντήσεις των μαθητών/τριών ήταν εμφανής η ικανοποίησή και η ευχαρίστηση τους από όλη τη διαδικασία, δηλώνοντας ότι ένιωσαν υπερήφανοι/νες για τη συμμετοχή τους στο εν λόγω project. Το μεγαλύτερο μέρος των μαθητών/τριών υποστήριξε αυτόν τον τρόπο διδασκαλίας και προσέγγισης της πολιτειότητας από τον παραδοσιακό. Εκτός από τις παιγνιώδεις δραστηριότητες, δήλωσαν ότι τους άρεσαν οι δραστηριότητες που έλαβαν χώρα εκτός σχολικής αίθουσας και περιείχαν πολλά κινητικά παιχνίδια, αλλά εκτίμησαν ιδιαίτερα τη συμμετοχή τους σε δραστηριότητες που αφορούσαν παιδιά-πρόσφυγες, επιδεικνύοντας ένα ενδιαφέρον για κοινωνικά και ανθρωπιστικά ζητήματα. Τους ενθουσίασε η αλληλεπίδραση με τον δάσκαλο και συνετέλεσε στην αυθόρμητη και πρόθυμη συμμετοχή τους. Παρόλο που κάποιοι/κάποιες μαθητές/τριες δήλωσαν πως θα ήθελαν λιγότερα φύλλα εργασίας, όλοι/όλες συμμετείχαν με αφοσίωση και τήρηση των κανόνων στις δραστηριότητες, αναγνωρίζοντας στο τέλος τη συμβολή που είχε το project στην ενίσχυση της πολιτειότητάς τους.

Όσον αφορά τα πορίσματα από τη ρουμπρίκα αυτό-αξιολόγησης που κλήθηκαν να συμπληρώσουν οι μαθητές/τριες μετά το πέρας του project, αξιομνημόνευτο είναι ότι κατάφεραν να κατανοήσουν καλύτερα τις έννοιες της δημοκρατίας, της ενεργού Ευρωπαϊκής πολιτειότητας, της διαπολιτισμικότητας, του έθνους, του κράτους, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των ρόλων και των υποχρεώσεων του πολίτη. Τα παιδιά συμμετείχαν ενεργά σε όλες τις δραστηριότητες του project, ανταποκρινόμενοι/νες πλήρως στις απαιτήσεις των εργαστηρίων και συζητώντας κάθε απορία με τον εκπαιδευτικό. Επίσης, μέσα από το project αποκτήθηκαν γνώσεις και δεξιότητες τις οποίες οι μαθητές/τριες θα εφαρμόσουν στη καθημερινότητά τους και μελλοντικά μετά τη λήξη του, όπως δήλωσαν, μετατρέποντας έτσι την εφαρμογή του project σε ένα αειφορικό και διαχρονικό πρόγραμμα ενίσχυσης της Ευρωπαϊκής πολιτειότητας των παιδιών.

Επίσης, μετά την ολοκλήρωση κάθε δύο θεματικών ενοτήτων, οι μαθητές/τριες συμπλήρωναν φύλλο αναστοχασμού σχετικά με την αποτίμηση της διδακτικής ενότητας. Ο βασικός κορμός των φύλλων αναστοχασμού περιείχε ερωτήσεις για την ικανοποίηση των μαθητών/τριών, τη δυσκολία και προτάσεις για αλλαγή. Αυτά τα φύλλα αποτέλεσαν το έναυσμα για τον ερευνητή να επανασχεδιάσει τις δραστηριότητες που θα έπονταν βάσει αντικειμενικών κριτηρίων, λαμβάνοντας υπόψη τα ενδιαφέροντά τους. Με τη διαδικασία αυτήν, οι μαθητές/τριες αντιλαμβάνονται ότι είχαν φωνή και ενεργό ρόλο στη μάθησή τους, ενεργοποιώντας τη συμμετοχή και την υπευθυνότητα τους. Επίσης, οι μαθητές/τριες κατά αυτόν τον τρόπο εξασκήθηκαν στις μνημονικές και αντισταθμιστικές στρατηγικές, καθώς έπρεπε να ανακαλέσουν στη μνήμη τους τις δραστηριότητες που είχαν προηγηθεί, ώστε να συμπληρώσουν το φύλλο αναστοχασμού και πολύ περισσότερο, να προτείνουν προοπτικές για βελτίωση. Η πλειονότητα των μαθητών/τριών που συμπλήρωσαν τα φύλλα αναστοχασμού, απάντησαν ότι τους άρεσαν περισσότερο οι κινητικές δραστηριότητες, γεγονός που προέτρεπε τον ερευνητή να εντάξει περισσότερο τέτοιου είδους δραστηριότητες στις επόμενες θεματικές.

Όσον αφορά τα αποτελέσματα από το ημερολόγιο που τηρούσε ο ερευνητής εβδομαδιαίως και για κάθε θεματική ενότητα, συμπεραίνουμε ότι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ενίσχυσε την ανάπτυξη πολλαπλών δεξιοτήτων μέσω της κατανόησης εννοιών όπως ο ρόλος του πολίτη και τα δικαιώματα. Οι μουσικο-κινητικές δραστηριότητες ενίσχυσαν τις κινητικές δεξιότητες, ενώ η συνεργατική διδασκαλία συντέλεσε στην ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων. Οι δραστηριότητες διαπολιτισμικής αφύπνισης ενίσχυσαν τη διαπολιτισμική ενσυναίσθηση, με τους/τις μαθητές/τριες να ενδιαφέρονται να μάθουν περισσότερα για διαφορετικούς πολιτισμούς. Οι παρατηρήσεις αυτές αποδεικνύουν τη θετική συνεισφορά των διαφορετικών δραστηριοτήτων στην πολυπλοκότητα της μάθησης και την ποικιλία των αποκτημένων δεξιοτήτων, καθώς παράλληλα μέσα από τις δράσεις βελτιώθηκαν και ενισχύθηκαν τόσο οι κοινωνικές/διαπολιτισμικές, όσο και οι γνωστικές και ψυχοκινητικές τους δεξιότητες/ικανότητες, επιβεβαιώνοντας τα αποτελέσματα προηγούμενων μελετών (Griva & Chostelidou, 2012· Λαζαρίδου, 2014· Μπαξεβανίδου, 2018· Παπαδόπουλος & Γρίβα, 2016). Στο σύνολο των ημερολογιακών καταγραφών, αναδεικνύονται σημαντικές πτυχές σχετικά με την αποτελεσματικότητα της διδακτικής προσέγγισης που ακολούθησε ο ερευνητής. Η

πολυτροπική προσέγγιση, σε συνδυασμό με τη χρήση πολυμεσικών στοιχείων, αναδείχθηκε ως αποτελεσματικό μέσο για την προώθηση της κριτικής σκέψης, την ενίσχυση της ενεργού πολιτειότητας των μαθητών/τριών και την ανάπτυξη ποικίλων δεξιοτήτων. Η δυνατότητα των μαθητών/τριών να αντιλαμβάνονται δύσκολες έννοιες μέσω εναλλακτικών τρόπων διδασκαλίας και εποπτικού υλικού, να συνδέουν διάφορα πολιτισμικά πλαίσια με την έννοια της δημοκρατίας και να συμμετέχουν ενεργά σε ομαδικές δραστηριότητες, αναδεικνύει την επιτυχή αξιοποίηση του πολύ-διαδραστικού περιβάλλοντος μάθησης που δημιουργήθηκε. Η προσέγγιση αυτή δεν ενίσχυσε απλώς την κατανόηση του εποπτικού υλικού, αλλά και ενδυνάμωσε τους/τις μαθητές/τριες να αντιμετωπίζουν κρίσιμα θέματα με κριτική σκέψη, να συνειδητοποιήσουν ότι εκτός από πολίτες της Ελλάδας είναι ταυτόχρονα και πολίτες της Ευρώπης και του κόσμου ολόκληρου, ότι παγκόσμια γεγονότα που συμβαίνουν ανά τον κόσμο μας επηρεάζουν και εμάς άμεσα ή έμμεσα (όπως δασικές πυρκαγιές, νόσος COVID-19, σεισμοί κλπ.) και να ανταλλάσσουν απόψεις, προωθώντας μια πιο δημοκρατική και ευέλικτη προσέγγιση για απόκτηση της μάθησης.

Από τις ημερολογιακές καταγραφές, προκύπτουν κι άλλα πορίσματα που είναι άξια προς συζήτηση, σχετικά με τη χρήση εργαλείων Τεχνολογίας και Επικοινωνίας (Τ.Π.Ε.) και των δυνατοτήτων του web 2.0 στο εκπαιδευτικό περιβάλλον. Η αξιοποίηση ψηφιακών μέσων από τον ερευνητή κατά τη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος ενίσχυσε τον ενθουσιασμό και το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών. Η δυνατότητα των μαθητών/τριών να αλληλεπιδρούν με πολυμεσικό υλικό, όπως διαδραστικές εικόνες, βίντεο και εργαλεία όπως το Google Earth, το thinkling, το AR Tutor, το powerpoint κ.α., ενίσχυσε τη συμμετοχή και την ενεργοποίησή τους για μάθηση. Εξάλλου, όπως είναι γνωστό, η χρήση και εφαρμογή των Τ.Π.Ε. στον χώρο της εκπαίδευσης, στη διδασκαλία και τη μάθηση συνδέεται στενά με τις επικρατούσες κάθε χρονική περίοδο σύγχρονες και παιδαγωγικές θεωρίες, οι οποίες ενισχύουν την ανάπτυξη γνωστικών δεξιοτήτων υψηλού επιπέδου των μαθητών/τριών (Κόμης, 2019). Οι δραστηριότητες που αναπτύχθηκαν σε αυτό το πλαίσιο, κατέδειξαν θετικά αποτελέσματα στη μάθηση και στην εξέλιξη των παιδιών. Το ενθουσιώδες και διαδραστικό περιβάλλον που δημιουργήθηκε, κατέδειξε ότι οι μαθητές/τριες είναι ευχάριστα διατεθειμένοι/νες να συμμετέχουν σε δραστηριότητες, κάνοντας κτήμα τους τα πλεονεκτήματα της τεχνολογίας. Η δυνατότητα να αλληλεπιδρούν με το ψηφιακό περιεχόμενο μέσα από διαφορετικά μέσα, όπως τα τάμπλετ και τα

διαδραστικά παιχνίδια, οδήγησε σε μεγαλύτερη περιέργεια για τη διαδικασία μάθησης. Έτσι λοιπόν, η θετική ανταπόκριση των μαθητών/τριών στη διδασκαλία με πολυμέσα αποτελεί ενθαρρυντικό σημάδι ότι η ενσωμάτωση της τεχνολογίας στην εκπαίδευση μπορεί να ενισχύσει την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα της μάθησης. Η αυθεντική εμπλοκή των μαθητών/τριών μέσα από δραστηριότητες που συνδυάζουν την τεχνολογία με την αναζήτηση, την εξερεύνηση και τη δημιουργία, ενδυναμώνει τον ρόλο τους ως ενεργών μαθητών/τριών και δημιουργεί πιο δυναμικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα. Η ένταξη των Τ.Π.Ε. στους παιδαγωγικούς κόλπους της εκπαιδευτικής μεθοδολογίας, δημιουργούν ένα ελκυστικό και γεμάτο «προκλήσεις» μαθησιακό περιβάλλον, όπου τα παιδιά σε όλη την εκπαιδευτική διαδικασία είχαν την ευκαιρία να συμμετέχουν ενεργά να αλληλοεπιδράσουν, να επικοινωνήσουν, να δημιουργήσουν, να εκφραστούν, να παίξουν, κάτι που επιβεβαιώνει και προηγούμενη μελέτη (Griva & Chostelidou, 2012).

Κατά την διάρκεια διεξαγωγής του project, οι μαθητές και οι μαθήτριες συνεργάζονταν σε ομαδικό πλαίσιο. Καθώς τα εργαστήρια της διδακτικής παρέμβασης ήταν εν εξελίξει, τα παιδιά επέδειξαν όλο και μεγαλύτερη προσήλωση, καλλιεργώντας ομαδικό πνεύμα συνεργασίας στο πλαίσιο των ομάδων. Εξασκήθηκαν στην ανάληψη διαφορετικών ρόλων, στη συνεργασία σύμφωνα με συγκεκριμένους κανόνες και καθοδηγούμενες οδηγίες, στην αποτελεσματική επικοινωνία, στην καθορισμένη ανάθεση κοινών στόχων αλλά και στην αποτελεσματική διαχείριση τόσο της επιτυχίας όσο και της αποτυχίας τους. Αυτή η εξέλιξη αποτέλεσε έναν σημαντικό μείζονα στόχο, καθώς κατά τις αρχικές συναντήσεις με τον ερευνητή/εκπαιδευτικό, ορισμένοι μαθητές και μαθήτριες είχαν εκφράσει έντονη αντίθεση προς την συμμετοχή τους σε δραστηριότητες ομαδικού πνεύματος. Το πρόβλημα αυτό, αντιμετωπίστηκε και επιλύθηκε άμεσα κατά τη διάρκεια του project, καθώς οι παιγνιώδεις δραστηριότητες με τις οποίες ήταν πλαισιωμένο το πειραματικό πρόγραμμα συνεχίστηκαν με βάση τα ενδιαφέροντα των παιδιών και έδωσαν τη δυνατότητα στους/στις μαθητές/τριες να μαθαίνουν καθώς παίζουν, να εμπλέκονται σε ένα ταξίδι εξερεύνησης και δημιουργίας και παράλληλα να διασκεδάζουν και να το απολαμβάνουν (Γρίβα, Σέμογλου & Παντελή, 2014). Ανάμεσα στις πρακτικές εντάχθηκαν παιχνίδια παντομίμας, κρυμμένου θησαυρού, αυτοσχεδιασμοί, εικαστικές κατασκευές με ποικίλα υλικά, μουσικοκινητικές δραστηριότητες, όπου κινητοποίησαν το ενδιαφέρον των παιδιών και την ενεργητική συμμετοχή τους και

τους έδωσαν την ευκαιρία να μαθαίνουν με μεγαλύτερη ευκολία και να εκφράζονται δημιουργικά μέσα σε ένα ευχάριστο και προσιτό περιβάλλον (Γρίβα & Σέμογλου, 2013).

Συνοψίζοντας, μία από τις βασικότερες παραμέτρους που προέκυψε από την εφαρμογή του εν λόγω εκπαιδευτικού προγράμματος, ήταν η χαρά και η ικανοποίηση για την αυθόρμητη συμμετοχή των παιδιών. Ακόμα και οι πιο αδύναμοι/μες μαθητές/τριες, καθώς και αυτοί/αυτές που αρχικά δεν επέδειξαν ενδιαφέρον, εμφάνισαν ενθουσιασμό για τη συμμετοχή τους στις δραστηριότητες, επιδεικνύοντας ενθαρρυντική στάση στα εργαστήρια, γεγονός που αποτέλεσε θετική έκπληξη, σημειώνοντας θετικά αποτελέσματα στις αξιολογήσεις. Ο ρόλος του ερευνητή/εκπαιδευτικού ήταν κομβικός σε αυτό το σημείο, καθώς ο ίδιος ήταν ενθαρρυντικός και υποστηρικτικός, παράλληλα με την ενεργητική του συμμετοχή σε όλη τη διαδικασία μάθησης ως ενεργό μέλος της ομάδας, επέφερε θετικές επιδράσεις που συνέβαλαν στην ομαλή εξέλιξη της πειραματικής εφαρμογής. Προάγοντας ένα θετικό κλίμα στην τάξη, ενίσχυσε την αμοιβαία επικοινωνία και αλληλεπίδραση των παιδιών, επιτυγχάνοντας την ενεργό συμμετοχή τους. Ενδυνάμωσε επίσης, μεταξύ άλλων, την έννοια της συνεργασίας και της αρμονικής συνύπαρξης, ταυτόχρονα με την προώθηση της ανάπτυξης των δεξιοτήτων τους. Αυτή η προσέγγιση συνάδει και με αποτελέσματα προηγούμενων ερευνών με βάση τη διεθνή βιβλιογραφία (Hamre et al., 2013· Hamre & Pianta, 2007). Η θετική στάση των παιδιών στην αρχή, κατά τη διάρκεια και μετά το πέρας του project, αποδεικνύει τη σημασία και την αξία του περιβάλλοντος μάθησης που διαμορφώνεται μέσα από το παιχνίδι, ευνοώντας την εφαρμογή μιας παιδαγωγικής πολυγραμματισμών, με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας των μαθησιακών εμπειριών των μαθητών και μαθητριών και την απόκτηση ενός αριθμού ικανοτήτων (Κοροσίδου & Γρίβα, 2022). Η εξοικείωση στους πολυγραμματισμούς είναι αναγκαία, καθώς θα δημιουργήσει ένα νέο είδος πολίτη. Μία παιδαγωγική γραμματισμών για πολίτες ενεργούς και ενημερωμένους, η οποία θα επικεντρώνεται σε υψηλής μόρφωσης μαθητές/τριες, μέσω της καλλιέργειας στους πολυγραμματισμούς, που θα συμμετέχουν ενεργά στις δικές τους γνωσιακές διαδικασίας και θα έχουν τη δυνατότητα να συνεισφέρουν τις δικές τους ιδέες, αλλά και να διαχειρίζονται τις διαφορές μεταξύ των διαφόρων κοινοτήτων (Kalantzis, Core, Στελλάκης & Αρβανίτη, 2019, σ.72). Επιπλέον, οι θεωρητικοί της γνωστικής ψυχολογίας έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα πως κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού

τα παιδιά εμπλέκονται σε περίπλοκες διαδικασίες γνωστικής μάθησης. Η θεωρία γνωστικής ανάπτυξης του Piaget (1962) υποστηρίζει ότι τα παιδιά παράγουν ενεργά τη γνώση καθώς παίζουν (δηλαδή μαθαίνουν παίζοντας), εξασκώντας τις υπάρχουσες γνώσεις τους και δοκιμάζοντας νέες ιδέες και συμπεριφορές. Η κοινωνικοπολιτισμική θεωρία του Vygotsky (1978), υποστηρίζει ότι το παιχνίδι προάγει τη γλωσσική ανάπτυξη και συνεπώς την ανάπτυξη της ίδιας της σκέψης. Καθώς τα παιδιά πειραματίζονται με νοήματα και αντικείμενα, ενσωματώνουν τη γλώσσα και τα σύμβολα στο παιχνίδι τους. Επομένως, ένα από τα σημαντικότερα οφέλη του παιχνιδιού είναι η συμβολή του στη γλωσσική ανάπτυξη των παιδιών, η οποία θεωρείται σημαντικό στοιχείο της μάθησης του γραμματισμού (Kieff & Casbergue, στο: Ζάραγκας & Αγγελάκη, 2017, σ.344). Οι δραστηριότητες του project ήταν δομημένες έτσι ώστε να διευκολύνουν την εξερεύνηση των παιδιών προκειμένου να μπορούν να δημιουργήσουν τις δικές τους αντιλήψεις εννοιών και διαδικασιών

Συμπερασματικά, οι αναλύσεις των αποτελεσμάτων της διδακτικής αυτής παρέμβασης μαρτυρούν ότι το εκπαιδευτικό project αποτέλεσε μια ευκαιρία για τα παιδιά να αναπτύξουν ένα ευρύ φάσμα δεξιοτήτων, να εξερευνήσουν θέματα της πολιτειότητας και της δημοκρατίας, καθώς οι αξίες της πολιτειότητας θα πρέπει να αποτελούν την πρώτη γραμμή άμυνας για τη δημοκρατία και ο/η πολίτης θα πρέπει να παλεύει συνεχώς για να τις κατακτήσει (Πλιόγκου & Καρακατσάνη, 2020). Οι παιγνιώδεις δραστηριότητες δημιούργησαν έντονα κίνητρα για μάθηση στα παιδιά, ενισχύοντας τη συναισθηματική και γνωστική τους ετοιμότητα, με στόχο να απορροφήσουν νέες γνώσεις, ενώ παράλληλα αναπτύσσονται τα απαραίτητα κοινωνικά και συναισθηματικά προσόντα που συμβάλλουν στην ακαδημαϊκή τους επιτυχία (Γρίβα & Σέμογλου, 2013).

7.1. Περιορισμοί της έρευνας και προτάσεις για μελλοντικές διερευνητικές προσεγγίσεις

Η οργάνωση, ο σχεδιασμός και η υλοποίηση της πειραματικής εφαρμογής ήταν διαδικασίες που απαιτούσαν χρόνο και κόπο προκειμένου να ολοκληρωθούν. Ωστόσο τα πράγματα εξελίχθηκαν ομαλά και σύμφωνα με τον αρχικό σχεδιασμό. Αν και το παρόν πιλοτικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα εκτίνονταν σε πολυποίκιλες και πολυθεματικές ενότητες για την καλλιέργεια των δεξιοτήτων της πολιτειότητας και

των πολυγραμματισμών των παιδιών επιφέροντας θετικά αποτελέσματα, υπάρχουν ωστόσο ορισμένα κενά και περιορισμοί τα οποία είναι σκόπιμο να αναφερθούν.

Ο βασικότερος περιορισμός αφορά τη γεωγραφική προέλευση του δείγματος καθώς και το μικρό μέγεθος αυτού. Το δείγμα αφορούσε δεκαπέντε (15) μαθητές και μαθήτριες που φοιτούν σε ένα τμήμα της έκτης (ΣΤ΄) τάξης δημοτικού σχολείου στην πόλη της Φλώρινας. Δεν είναι σίγουρο κατά πόσο αντιπροσωπευτικό, του γενικού πληθυσμού των παιδιών αυτής της ηλικίας, μπορεί να θεωρηθεί το συγκεκριμένο δείγμα. Η επιλογή του έγινε λόγω του ότι ανάμεσα στον μαθητικό πληθυσμό υπάρχουν κάποια παιδιά από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα και κάποια άλλα έχουν συμμετάσχει σε προγράμματα ανταλλαγής μαθητών/τριών στο εξωτερικό, με το πρόγραμμα “Etwinning”. Αυτό έδινε την ευχέρεια στον ερευνητή να εφαρμόσει το πρόγραμμα προσαρμόζοντάς το στις εκάστοτε συνθήκες, λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορετικές προσλαμβάνουσες των παιδιών, σχετικά με ζητήματα που άπτονται της πολιτειότητάς τους. Σε αυτή την περίπτωση δεν μπορούμε να μιλάμε για γενίκευση των ευρημάτων σε κάποιο πληθυσμό, ωστόσο το δείγμα μπορεί να μας δώσει χρήσιμες πληροφορίες για να απαντηθούν ερωτήματα και υποθέσεις, που στη συνέχεια ίσως να συγκριθούν με τον ευρύτερο πληθυσμό και να εξαχθούν κάποια συμπεράσματα (Creswell, 2011).

Επίσης, ένας ακόμα περιορισμός, είναι ότι το project εφαρμόστηκε σε τρεις (3) μήνες προς το τέλος του σχολικού έτους και αυτό δε δίνει την ευκαιρία να διαπιστωθεί αν οι θετικές επιδράσεις, που ήδη σημειώθηκαν, θα διατηρηθούν μετά από κάποιο χρονικό διάστημα. Οι μαθητές και οι μαθήτριες του συγκεκριμένου τμήματος την επόμενη σχολική χρονιά θα αλλάξουν βαθμίδα εκπαίδευσης και εκπαιδευτικό ίδρυμα, καθώς θα φοιτήσουν στο γυμνάσιο, επομένως δεν θα υπάρξει η ευκαιρία της παραπάνω διαπίστωσης, αλλά ούτε και η συνέχιση της πειραματικής παρέμβασης, με εμπλουτισμό των δράσεων, στη νέα σχολική χρονιά με στόχο την καλύτερη αποτελεσματικότητά της.

Το γεγονός της απουσίας μιας ομάδας ελέγχου για σύγκριση και περαιτέρω ανάλυση των δεδομένων δημιουργεί ακόμη έναν περιορισμό. Χωρίς μια ομάδα ελέγχου, δεν είναι εύκολο να διαχωρίσουμε αν μια αλλαγή προκλήθηκε από την παρέμβαση που διενεργήθηκε ή από άλλους παράγοντες.

Όλα τα παραπάνω, οδηγούν αντίστοιχα σε προτάσεις για μελλοντικές έρευνες. Σε μια μελλοντική έρευνα η παρούσα παρέμβαση θα μπορούσε να διεξαχθεί σε περισσότερα του ενός τμημάτων παιδιών δημοτικής ηλικίας, από διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές και για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, ίσως από την αρχή της χρονιάς, ώστε να υπάρχει πιο αντιπροσωπευτικό δείγμα και να εξαχθούν περισσότερο ασφαλή και γενικεύσιμα συμπεράσματα. Επίσης, η ύπαρξη ομάδας ελέγχου θα είχε ως αποτέλεσμα την εξαγωγή πιο συγκρίσιμων αποτελέσματος από την εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος. Η πλαισίωση ακόμα του προγράμματος με δράσεις όπου οι συμμετέχοντες/ουσες θα είχαν την ευκαιρία να αλληλεπιδράσουν με περισσότερα ερεθίσματα που άπτονται της πολιτειότητας μέσα από παιχνιώδεις δραστηριότητες, ίσως θα είχε κάποιο ενδιαφέρον αφού από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας διαπιστώθηκε ότι δεν υπήρξαν εκτεταμένες έρευνες πάνω σε αυτό το πεδίο στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Compassito – Μικρή Πυξίδα. (2012). *Εγχειρίδιο Εκπαίδευσης στα Ανθρώπινα Δικαιώματα για παιδιά*. Εκδόσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης.
- Creswell, J. (2011). *Η έρευνα στην εκπαίδευση. Σχεδιασμός, διεξαγωγή και αξιολόγηση της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας* (μτφ. Ν. Κουβαράκου). Αθήνα: Ίων/Έλλην
- Gollob, R. Krapf, P., Olafsdottir, O. & Weidinger, W., (2010). *Εκπαιδευόμαστε και εκπαιδούμε για τη δημοκρατία*, Εκδόσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης. Βιβλίο Ι, από EDC/HRE Βιβλία I-VI, Εκπαίδευση για τη Δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στη σχολική πράξη: Διδακτικές αλληλουχίες, έννοιες, μέθοδοι και μοντέλα. Επιμέλεια αγγλικής: έκδοσης Rolf Gollob, Peter Krapf και Wiltrud Weidinger. Επιμέλεια ελληνικής έκδοσης: Κ. Τούρα. Μετάφραση: Α. Αρώνη.
- Heyhood, A. (2006). *Εισαγωγή στην πολιτική*. Αθήνα: Εκδόσεις Πόλις.
- Kalantzis, M., Cope, B., Στελλάκης, Ν. & Αρβανίτη, Ε. (2019). *Γραμματισμοί: Μία παιδαγωγική διαφοροποιημένου σχεδιασμού και πολυτροπικών νοηματοδοτήσεων*. Μετάφραση; Χρηστίδης Γ. Αθήνα: Κριτική.
- Kymlicka, W. (2005). *Η πολιτική φιλοσοφία της εποχής μας*, (Μτφρ. Γρ. Μολύβας). Αθήνα: Πόλις.
- Marshall, T., Bottomore T. (2001). *Ιδιότητα του Πολίτη και Κοινωνική Τάξη*. Αθήνα: Gutenberg.
- Marshall, T.H. & Bottomore, T. (2001). *Ιδιότητα του πολίτη και κοινωνική τάξη* (μετάφραση: Ό. Στασινοπούλου). Αθήνα: Gutenberg.
- Taguieff, P.A. (2002). *Παγκοσμιοποίηση και Δημοκρατία*, Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, Αθήνα.

- Αλημίση, Ε. (2012). *Ενεργός ιδιότητα του πολίτη και εκπαίδευση: Διαστάσεις της ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής και σύγχρονες εκπαιδευτικές εφαρμογές*. Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών
- Αυγητίδου, Α. (2016). *Ο εκπαιδευτικός ως στοχαζόμενος επαγγελματίας*. Αθήνα: Gutenberg
- Γιαννής Ν. (2002). *Τι είναι η κοινωνία των πολιτών*. Ανακτήθηκε από: <http://www.kinisipoliton.gr/UserFiles/File/public/publication7.pdf> (18/09/2023).
- Γκίντενς, Α. (2001). *Ο κόσμος των ραγδαίων αλλαγών*, Μεταίχμιο, Αθήνα.
- Γκόβας, Ν., & Κύρδη, Π. (2014). *Ο εθελοντισμός στο σχολείο: Προκαταρκτική μελέτη*. Αθήνα: Ίδρυμα Λαμπράκη, Δεσμός.
- Γρίβα, Ε. & Σέμογλου, Κ. (2016). *Ξένη Γλώσσα και Παιχνίδι*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.
- Γρίβα, Ε., & Κωφού, Ι. (2019). *Η εναλλακτική αξιολόγηση στο σύγχρονο εκπαιδευτικό περιβάλλον*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.
- Γρίβα, Ε., & Στάμου, Α. (2014). *Ερευνώντας τη διγλωσσία στο σχολικό περιβάλλον - Οπτικές εκπαιδευτικών, μαθητών και μεταναστών γονέων*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη
- Γρίβα, Ε., Σέμογλου, Κ. & Παντελή, Π. (2014). *Παίζω, μαθαίνω, δημιουργώ: η εφαρμογή του μοντέλου 6Ε σε πιλοτικά διαθεματικά πρότζεκτ δημιουργικής έκφρασης*. Στα πρακτικά του *Πανκύπριου Συνεδρίου Παιδαγωγικής Εταιρείας*. Λευκωσία: 10-11 Οκτωβρίου 2014.
- Δημητρίου, Ε. (2021). *Απόψεις των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για τη χρησιμότητα των ευρωπαϊκών γλωσσών στο ελληνικό συγκείμενο*. *Πρακτικά Εργασιών 7ου Διεθνούς Συνεδρίου, για την Προώθηση της Εκπαιδευτικής Καινοτομίας*, Λάρισα 15-17 Οκτωβρίου 2021, Τσιχουρίδης και συν (Επιμ.), σ. 582-589.

- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (2010). Χάρτης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Παιδεία της Δημοκρατίας και την Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα . Υιοθετήθηκε στο πλαίσιο της Σύστασης CM/ Rec (2010) 7 της Επιτροπής Υπουργών Eurydice, (2005). *Citizenship Education at school in Europe*. European Commission.
- Θωμά, Ρ., Καραφωτιά, Μ., & Τζοβλά, Ε. (2018). Σχολείο και Καλλιέργεια Δεξιοτήτων του 21ου αιώνα. *Επιστημονικό Εκπαιδευτικό Περιοδικό "εκπαιδευτικός κύκλος"*, 6(3).
- Καζαμιάς, Α., & Πετρονικολός, Λ. (επιμ.) (2003). *Παιδεία και πολίτης : η παιδεία του πολίτη της Ελλάδας, της Ευρώπης και του κόσμου*. Αθήνα: Ατραπός.
- Καλαϊτζίδης, Δ. (2013). *Το Αειφόρο Σχολείο, Δείκτες Αειφόρου σχολείου Μεθοδολογία Οργάνωσης*. Αθήνα: Aeiforum.
- Καλογρίδη, Σ. (2005). Καλές πρακτικές για την εκπαίδευση στην πολιτειότητα. Επιστημονική Ένωση Εκπαίδευσης Ενηλίκων. *2ο Διεθνές Συνέδριο Επιστημονικής Ένωσης Εκπαίδευσης Ενηλίκων και Κοινωνικές Δεξιότητες* (σελ. 185-198) , Αθήνα, 16-18 Δεκεμβρίου 2005.
- Καρακατσάνη, Δ. (2001). Ευρωπαϊκή ιδιότητα του πολίτη και πολιτική διαπαιδαγώγηση. Παιδαγωγική Εταιρεία Ελλάδας. *Ελληνική Παιδεία και Παγκοσμιοποίηση. 10^ο Διεθνές Συνέδριο. Ναύπλιο*.
- Καρακατσάνη, Δ. (2003). *Εκπαίδευση και Πολιτική Διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο.
- Καρακατσάνη, Δ. (2004). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Καρακατσάνη, Δ. (2008). Ο εκπαιδευτικός στην σύγχρονη Κοινωνική και Πολιτική Εκπαίδευση. Στο Σ. Μπάλιας (Επιμ.), *Ενεργός πολίτης και εκπαίδευση*. Αθήνα: Παπαζήση
- Καρακατσάνη, Δ., & Πλιόγκου, Β. (2016). *Αναλύσεις τις Παιδικής Ηλικίας και προοπτικής προάσπισης των δικαιωμάτων του παιδιού*. Η περίπτωση του Πολωνού Παιδαγωγού Γιάννου Κόρτσακ. Στο Β. Μπάρος, Μ Δημάση, Θ.

- Γκαμπράνη και Γρ.-Κ Κωνσταντινίδου (Επιμ.), Παιδική Ηλικία και Μετανάστευση. Προκλήσεις για την Παιδαγωγική της Ετερογένειας – Τιμητικός Τόμος για τον Ομότιμο Καθηγητή Σπύρο Παντατζή (σελ. 101-108). Αθήνα: Διάδραση.
- Κατσιγάρκη, Ε., (2004). *Οικογένεια και Παραβατικότητα*. Αθήνα-Κομοτηνή:Αντ. Σάκκουλα.
- Κοντογιώργης, Γ. (2003). *Πολίτης και Πόλις. Έννοια και τυπολογία της 'πολιτειότητας'*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Κοροσίδου, Ε. & Γρίβα, Ε. (2022). *Δεύτερη/Ξένη γλώσσα στην πρώιμη παιδική ηλικία – Εκπαιδευτικές δραστηριότητες σε παιγνιώδη και ψηφιακά περιβάλλοντα*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.
- Κουλουμπαρίτση, Α.Χ. (2003) *Η Κατανόηση στο Αναλυτικό Πρόγραμμα στα Σχολικά Βιβλία και στη Διδακτική Πράξη: Συστημική Συσχέτιση και Αξιολόγηση. Εφαρμογές στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Κουράκης, Ν.(1999). *Έφηβοι παραβάτες και κοινωνία. Θεμελιώδεις αξίες, θεσμοί και νεανική παραβατικότητα στην Ελλάδα*. Αθήνα-Κομοτηνή, Αντ. Σάκκουλας.
- Μακρυδημήτρης, Α. (2006). *Κράτος και κοινωνία των πολιτών. Ελευθερία και Κοινωνική Δικαιοσύνη*, β' έκδοση. Αθήνα: Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις.
- Μαρινάκη, Μ. (2015). Ψηφιακή Πολιτειότητα και Εκπαίδευση. Η ιδιότητα του πολίτη σήμερα: εννοιολογήσεις και προβληματισμοί. *8th International Conference in Open & Distance Learning, Athens, Greece – PROCEEDINGS*.
- Μπάλιας, Σ. (2008). Ανθρώπινα Δικαιώματα. Ιδιότητα του Πολίτη και Εκπαίδευση. Στο Μπάλιας, Σ. (επιμ.), *Ενεργός πολίτης και Εκπαίδευση*. Αθήνα: Εκδ. Παπαζήση.
- Παντίδης, Σ., Πασιάς. (2003). Επιμέλεια σειράς, Μπουζάκης, Σ. *Ευρωπαϊκή Διάσταση στην Εκπαίδευση*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Παύλος, Χ. (2020). Διδάσκοντας την ιδιότητα του πολίτη στο ελληνικό σχολείο: Μία σύντομη συζήτηση. Άνθρωποι, Φύλα, Ταυτότητες, Πολιτισμοί. Λαογραφικές και έμφυλες προσεγγίσεις. Στο: Βαρβούνης, Κατσαδώρος & Καπανιάρης

(Επιμ.). Τιμητικός τόμος για την Μαρία Γκασούκα. Αθήνα: Γκόνη, σσ. 286-306

Πέτρου, Α. (2011). Θεωρητικές διαστάσεις της εκπαιδευτικής πολιτικής. Στο: Μ. Ζεμπύλας (Επιμ.), *Θεωρητικές διαστάσεις και λόγοι περί της εκπαιδευτικής πολιτικής* (σσ. 1-163). τ. Α'. Λευκωσία: Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου.

Πλιόγκου, Β. & Καρακατσάνη, Δ. (2020). «Εισαγωγή» στον τόμο Β. Πλιόγκου, Δ. Καρακατσάνη (επιμ.), *Συγχρονες τάσεις στην παιδαγωγική θεωρία και πρακτική*, Αθήνα: Gutenberg, σσ. 9-17.

Πλιόγκου, Β. & Καρακατσάνη, Δ. (2022). *Η σεξουαλική αγωγή ως βασικό ανθρώπινο δικαίωμα, φύλο και πολιτειότητα. Μία νέα πρόκληση για το δημοκρατικό σχολείο; Ανθρωποι, Φύλα, Ταυτότητες, Πολιτισμοί. Λαογραφικές και έμφυλες προσεγγίσεις*. Στο: Βαρβούνης, Κατσαδώρος & Καπανιάρης (Επιμ.). Τιμητικός τόμος για την Μαρία Γκασούκα. Αθήνα: 2022: Γκόνη, σσ. 392.

Πλιόγκου, Β. (2009). Ο ρόλος της παιδικής λογοτεχνίας στην προσέγγιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά την εκπαιδευτική διαδικασία. Πρακτικά Ημερίδας, στις 10.5.2009 με θέμα: «*Παιδί και Δικαιώματα: Η πρόταση της παιδικής λογοτεχνίας*». Θεσσαλονίκη: Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών Α.Π.Θ.

Πλιόγκου, Β. (2011). Μαθαίνουμε τα ανθρώπινα δικαιώματα ... παίζοντας και δημιουργώντας τα: Εκπαιδευτικές δραστηριότητες για παιδιά πρώτης σχολικής ηλικίας. Στο Ν. Στελλάκης και Μ. Ευσταθιάδου (Επιμ.), Δημοσιευμένα Πρακτικά του *Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Παγκόσμιας Οργάνωσης Πρώτης Αγωγής και Εκπαίδευσης (OMEP)* με θέμα: «*Δημιουργικότητα και μάθηση στην πρώτη σχολική ηλικία*». Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου, Λευκωσία 6-8 Μαΐου 2011, σ. 727-737. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.omep.gr/synedria.htm>

Πλιόγκου, Β., Κανταρτζή Ε., & Τριανταφύλλου Μ. (2017). Έμφυλες αναπαραστάσεις στα σχολικά εγχειρίδια θετικής κατεύθυνσης των δύο τελευταίων τάξεων του Δημοτικού σχολείου. *Έρευνα στην Εκπαίδευση*, 6(1), 140–160. <https://doi.org/10.12681/hjre.11940>

- Πλιόγκου, Β., Καρακατσάνη, Δ. (2020). *Σύγχρονες τάσεις στην Παιδαγωγική Θεωρία και Πρακτική. Δημοκρατία, Πολιτειότητα, Ετερογένεια*. Αθήνα: Gutenberg.
- Ρεκαλίδου, Γ., (2016). *Σχεδιασμός και αξιολόγηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας*. Μαριάννα Τζεκάκη (Επιμ). Αθήνα: Gutenberg.
- Σταμέλος, Γ., Βασιλόπουλος, Α. (2004). *Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική. Συγκρότηση, Θεματολογία, Μεθοδολογία Υλοποίησης, Επιδράσεις στην Ελληνική Εκπαίδευση και Κατάρτιση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο.
- Τίγκας, Ι., & Νάνου, Κ (2016). Αναπροσαρμογές στην εκπαίδευση για την πολιτειότητα. Μεταβαίνοντας από τα ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ στα Πιλοτικά Προγράμματα Σπουδών. Στο Γρόσδος, Σ. *Προγράμματα Σπουδών – Σχολικά εγχειρίδια Από το παρελθόν στο παρόν και το μέλλον. Πρακτικά Συνεδρίου, Τ. Γ'.* Αθήνα: Μουσείο Σχολικής Ζωής και Εκπαίδευσης του ΕΚΕΔΙΣΥ, Παιδαγωγική Εταιρεία Ελλάδος, PIERCE - Αμερικανικό Κολλέγιο Ελλάδος.
- Τσιώλης, Γ. (2014). *Μέθοδοι και τεχνικές ανάλυσης στην ποιοτική έρευνα*. Αθήνα: Κριτική.
- Χατζησωτηρίου, Χ. (2011). Εξευρωπαϊζοντας την Πολιτότητα: Κρατική πολιτική και εκπαίδευση. *Δελτίο Εκπαιδευτικού Ομίλου Κύπρου*, 12, 15-16.
- Χριστόπουλος, Δ. (2012). *Ποιος είναι Έλληνας Πολίτης*. Αθήνα: Βιβλιόραμα.

Ξενόγλωσση

- Abiogu, G. (2014) Philosophy of Education: A Tool for National Development? *Open Journal of Philosophy*, 4, 372-377. DOI: 10.4236/ojpp.2014.43040.
- Allwright, D., & Bailey, K. M. (1991). *Focus on the language classroom*: Cambridge: Cambridge University Press
- Banks, J., McGeeBanks, C., Cortes, C., Hahn, C., Merryfield, M., Moodley, K., Murphy-Shigematsu, S., Osler, A., Park C., & Parker, W. (2005). *Democracy and diversity: Principles and concepts for educatingcitizens in a globalage*. Seattle: Center for Multicultural Education, University of Washington.

- Binkley, M., Erstad, O., Herman, J., Raizen, S., Ripley, M., & Rumble, M. (2012). *Defining Twenty-First Century Skills. The Assessment and Teaching of 21st Century Skills*. Springer.
- Bisson-Vaivre, C., Desmoutiez, G., Janissin, P., Marchal, J., & Neulat, N. (2008). *Citizenship Education in England, France and Scotland*. New York: Routledge
- Bloomfield, P. (2003). Local, National and Global Citizenship. *Education 3 to 13*, 31 (3), 59-67.
- Blythe, T. (1998). *The teaching for understanding guide*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Bourn, D. (2014). *Global citizenship & Youth Participation in Europe*. Education Research Centre, UCL-IOE & European Commission. Project Number: 2014-1UK01-KA200-001841.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101. doi:10.1191/1478088706qp063oa.
- Bruner Jerome (1997). *The Culture of Education*. American Psychological Association.
- Chelmis, S., & Matsagouras, E. (2002). Citizenship education in the new interdisciplinary National Curriculum of Greece, in Ross, A. (ed) *Future Citizens in Europe*. London Ci Cepp 63-72
- Chryssochoou, D. (2009). Making Citizenship Education Work: European and Greek Perspectives. *Gree SE Paper No 27, Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe*. London: The London School of Economics and Political Science, 2009, 4
- Cogan, J., & Morris, P. (2000) 'The Development of Civic Values in Pacific Rim Societies'. In *unpublished paper presented at Emerging Democracies: Citizenship and Human Rights Education conference, The Netherlands*.
- Cogan, J., Derricott R. (1998). *Citizenship for the 21st Century, An International Perspective on Education*. London: Kogan Page.

- Collado M. & Atxurra, R. (2006). Democratic citizenship in textbooks in Spanish primary curriculum. *Journal of Curriculum Studies* 38:2, 205-228 DOI: 10.1080/00220270500153823.
- Commission of the European communities (2001). European Governance, a White Paper, Brussels. Department for Education, (2014). *The national curriculum in England*. Keystage 3 and 4 framework document.
- Compass (2012). *Manual for Human Rights Education with Young People*. Strasburg: Council of Europe
- Dede, C. (2010). Στο R. B. J.Bellance, *Comparing frameworks for 21st century skills*(σσ. 51-76). Bloomington: IN: Solution Tree Press.
- European Commision, (2018). Council Recommendation of 22 May 2018 *on key competences for lifelong learning*. Διαθέσιμο στο: https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2018.189.01.0001.01.ENG&toc=OJ:C:2018:189:TOC (ανακτήθηκε στις 19/09/2023).
- European Commision/EACEA/Eurydice, (2017). *Citizenship Education at school in Europe – 2017*. Annexes: National information and Websites. Eurydice report. Luxemburg: Publications Office of the European Union.
- Eurydice, (2012). *Citizenship Education in Europe*. European Commission.
- Garcia, M., Cores – Bilbao, E., & Gamez, C. (2021). Andalusian university students' perception of their European identity: international orientation and experiences, *journal of multilingual and multicultural development*, 42(1), 79 - 96.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and SelfIdentity*. California: Stanford University Press.
- Giddens, A. (1994). *Beyond Left and Right*. Cambridge: Polity Press.
- Giroux, A. (1994). Living Dangerously: Identity Politics and the New Cultural Racism, in: GIROUX A. H., & MCLAREN P., (eds), *BetweenBorders, Pedagogy and the Politics of Cultural Studies*, New York, London, Routledge

- Hannam, D. (1999) 'Schools for Democracy: From Rhetoric to Reality', *Connect*, No. 118, August.
- Healy, M. & Richardson, M. (2017). Images and identity: Children constructing a sense of belonging to Europe, *European Educational Research Journal*, 16(4), 440 – 454.
- Historical and Comparative Citizenship Education Study of Scandinavian Schools, *Scandinavian Journal of Educational Research*, DOI: 10.1080/00313831.2014.9Press
- Huddleston, T. (2005). Teacher Training in Citizenship Education: Training for a New Subjector for a New Kind of Subject? *JSSE- Journal of Social Science Education*, Volume 4, Number 3, ISSN 1618-5293.
- Ichilov, O. (1990). *Political Socialization, Citizenship, Education and Democracy*. NewYork, Teachers College Press.
- Isac, M. M., Maslowski, R., Creemers, B., & VanderWerf, G. (2014). The contribution of schooling to secondary-school students' citizenship outcomes across countries. *School Effectiveness & School Improvement*, 25 (1), 29-63.
- Keating, A. (2014). *Education for citizenship in Europe: European policies, national adaptations and young people's attitudes*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Kerr, D. (1999). 'Citizenship education: An international comparison' (pp. 200-227). Qualifications and Curriculum Authority.
- Kerr, D. (2012). *Implementation of the Council of Europe Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education Final Report*. Strasbourg: Council of Europe.
- Krzywosz-Rynkiewicz, B., Zalewska, A. M., & Karakatsani, D. (2014). Does citizenship education matter: young people's citizenship activity in countries with different citizenship education experience. Part of the

CiCeA/ResearchGrant/2014 titled: *Young People's Citizenship Activity Profiles and the Underlying Psychological Characteristics*.

Lambert, D. (2003). Citizenship through the humanities. *Pastoral Care in Education*, 21(3), 19-23. DOI: 10.1111/1468-0122.00266

Lawy, R., & Biesta, G. (2006). Citizenship-as-Practice: The Educational Implications of an Inclusive and Relational Understanding of Citizenship. *British Journal of Educational Studies*, 54(1), 34–50.

Levine, P. & Kawashima-Ginsberg, K. (2015). *Civic Education and Deeper Learning*. Students at the Center: Deeper Learning Research Series. Boston, MA: Jobs for the Future.

Lieberkind, J. (2014). Democratic Experience and the Democratic Challenge: A Historical and Comparative Citizenship Education Study of Scandinavian Schools. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 59(6):1-21 DOI:10.1080/00313831.2014.971862

Marshall, T.H. (1950). *Citizenship and Social Class and Other Essays*, Cambridge.

Mayo, P. (2009). Striving against the Eclipse of Democracy Henry A. Giroux's Critical Pedagogy for Social Justice. *Italian Journal of Sociology of Education*, 1(3), 254282. DOI: 10.14658/pupj-ijse-2009-3-12

McGroder, S. M., & Hyra, A. (2009). Developmental and economic effects of parenting programs for expectant parents and parents of preschool-age children. *The Partnership for America's Economic Success*, 9, 1–20.

Meyer, J. W., Bromley, P., & Ramirez, F. O. (2010). Human rights in social science text books: Cross-national analyses, 1970–2008. *Sociology of Education*, 83(2), 111134.

Mezirow, J., & Taylor, E. W. (2009). *Transformative learning in practice: Insights from community, workplace, and higher education*. San Francisco: Jossey-Bass.

- Moore, R. (2004). *Education and society: issues and explanations in the sociology of education*. Cambridge: Polity.
- Morse, J. M., Barrett, M., Mayan, M., Olson, K., & Spiers, J. (2002). Verification strategies for establishing reliability and validity in qualitative research. *International journal of qualitative methods*, 1: 13-22.
- Newman, S., & Hatton-Yeo, A. (2008). Intergenerational learning and the contributions of older people. *Ageing horizons*, 8(10), 31-39
- OECD. (2017). *Educational Opportunity for All: Overcoming Inequality throughout the Life Course*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2019). OECD *Conceptual learning framework Skills for 2030*. Ανάκτηση από: https://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/skills/Skills_for_2030.pdf
- Office for Standards in Education (ofsted), (2013). *Citizenship consolidated? A survey of citizenship in schools*, No. 120314, London: Author
- Olsen, J.P. (2002). The Many Faces of Europeanization. *Wiley-Blackwell: Journal of Common Market Studies*.
- Osler, A., & Starkey, H. (2001). Citizenship Education and National Identities in France and England: inclusive or exclusive? *Oxford Review of Education*, 27, (2), 2001.
- Pearce, N., & Hallgarten, J. (2010). *Tomorrow's Citizens, Critical Debates in Citizenship and Education*. UK: IPPR.
- Piaget, J. (1962). *Play, dreams and imination in children*. New York: International Universiry Press.
- Prior, W. (2006). Civics and citizenship education. *Ethos*: 14(4).
- Ross, D. & Bondy, E. (1993). Classroom Management for Responsible Citizenship: Practical Strategies for Teachers, *Social Education* 57(6), 1993, pp. 326-328, 1993 National Council for the Social Studies.

- Shaver, J. (1991). *Handbook of research on Social Studies Teaching and Learning*. New York, Macmillan.
- Smith, M. K. (2015). What is education? A definition and discussion. *The encyclopaedia of informal education*.
- Starkey, H. (2000). Citizenship education in France and Britain: evolving theories and practice. *The Curriculum Journal*, 11:1,39-54, DOI:10.1080/095851700361384
- Taylor, M. J. & Johnson, R. (2002). *School councils: their role in citizenship and personal and social education*. Slough: NFER.
- Torney-Purta, J. (2002a). Patterns in the civicknowledge, engagement, and attitudes of European adolescents: the IEA civic education study. *European Journal of Education*, 37(2), 129-141.
- Torney-Purta, J., Lehmann, R., Oswald, H., &Schulz, W. (2001). *Citizenship and education in twenty-eightcountries: Civic knowledge and engagement at age fourteen*. IEA Secretariat, Herengracht 487, 1017 BT, Amsterdam, The Netherlands.
- Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *Learning for Life in our times*. San Francisco: Jossey-Bass.
- UNESCO. (2002). *Teaching and Learning for a sustainable future, A multimedia teacher education programme*. Paris
- UNESCO. (2007). *Education for sustainable Development*.
- Varnham, S., Evers, M., Booth, T., & Avgoustinos, C. (2015). Valuing their Voices: Student Participation in Decision Making in Australian Schools. University of Technology Sydney. *International Journal of law & education*, 19(2), 2014: <http://ssrn.com/abstract=2797112>
- Ververi, O. (2017). The Council of Europe's citizenship conception in 'Education for Democratic Citizenship': a critical discourse analysis of two text books.

Globalisation, Societies and Education, 15:4, 518-530, DOI:
10.1080/14767724.2017.1335594

Vygotsky, L. (1978). *Mind in society: Development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Wiggins, G., & McTighe, J. (1998). *Understanding by design*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Woolfolk, A. (2008). *Educational psychology. Active learning edition* (2nd ed.). Boston, MA: Allyn & Bacon.

Wright, I. (1993). Civic Education Is Values Education, *The Social Studies*, 84:4, 149-152, DOI:10.1080/00377996.1993.9958362

Δικτυογραφία

Europe Direct. http://europa.eu/europedirect/index_el.html

European Commission. (2013). Co-creating European Union Citizenship. Luxembourg.

http://ec.europa.eu/research/socialsciences/pdf/policy_reviews/cocreating_eu_citizenship.pdf.

Your Europe. <http://europa.eu/youreurope/>

Βουλή των Εφήβων, (2017). *Πρόγραμμα Βουλή Εφήβων*. <http://bit.ly/2D9MmqS>

ΔΕΠΠΣ Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής.

http://www.pischools.gr/download/programs/depps/10deppsaps_kpa.pdf

ΔΕΠΠΣ, (2001). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (ΑΠΣ) Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης*. <http://www.pi-schools.gr/programs/depps/>.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2010). Έκθεση 2010 για την Ιθαγένεια της ΕΕ, Άρση των εμποδίων στα δικαιώματα των πολιτών της ΕΕ. Ανακτήθηκε από:http://ec.europa.eu/justice/citizen/files/com_2010_603_el.pdf

Υπ. Απόφαση 21072^α /Γ2, ΦΕΚ 303B/13-03-2003, Διαθέσιμο στο: <http://bit.ly/1bFOrjN>

Υπ. Απόφαση 4094/Γ2/86, ΦΕΚ 619/τΒ/25-9-86, Διαθέσιμο στο: <http://bit.ly/2D1GRKC>

Υπουργική Απόφαση Αριθμ. Φ.31/94185/Δ1/2021, ΦΕΚ 3791/Β/13-8-2021, Εργαστήρια Δεξιότητων στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. <https://www.enomothesia.gr/kat-ekpaideuse/protobathmia-ekpaideuse/upourgike-apophase-ph31-94185-d1-2021.html>

Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι ιδιότητες της ιθαγένειας της Ένωσης. Ανακτήθηκε από: [http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000X1218\(01\):EL:HTML](http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000X1218(01):EL:HTML)

Χρήσιμες ιστοσελίδες

“Compasito – Μικρή πυξίδα” – Εγχειρίδιο εκπαίδευσης στα ανθρώπινα δικαιώματα για παιδιά: <http://dide.koz.sch.gr/tmsdr/wp-content/uploads/Compasito.pdf>

Living Democracy: Καινοτόμα εγχειρίδια για εκπαίδευση στη δημοκρατία: <https://www.living-democracy.com/el/teachers/>

Βιβλίο μαθητή/τριας Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής ΣΤ' τάξη δημοτικού: http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2348/Koinoniki-kai-Politiki-Agogi_ST-Dimotikou_html-apli/

Βιβλίο μαθητή/τριας Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής Ε' τάξη δημοτικού: http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2346/Koinoniki-kai-Politiki-Agogi_E-Dimotikou_html-apli/

Διεθνής Αμνηστία, Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου:
<https://www.amnesty.gr/universal-declaration-of-human-rights>

Δραστηριότητες βιωματικής μάθησης στα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα των προσφύγων (6 – 18 ετών): <https://www.slideshare.net/vasilisdr/6-18-44072133>

Πανελλήνιο Δίκτυο για το θέατρο στην Εκπαίδευση, «Κι αν ήσουν εσύ;» Ένα πρόγραμμα ευαισθητοποίησης στα ανθρώπινα δικαιώματα και σε θέματα προσφύγων με βιωματικές δραστηριότητες, τεχνικές θεάτρου και εκπαιδευτικού δράματος: <https://theatroedu.gr/>

Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (Ελλάδα), με πλούσιο εκπαιδευτικό υλικό: https://www.unhcr.org/gr/ekpaideutiko_yliko

Χρήσιμο υλικό με Εγχειρίδια, ασκήσεις, δραστηριότητες και διακηρύξεις σχετικά με την ευαισθητοποίηση στα ανθρώπινα δικαιώματα και σε θέματα προσφύγων με βιωματικές δραστηριότητες, τεχνικές θεάτρου και εκπαιδευτικού δράματος: <https://shorturl.at/intGW>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

I. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ

Ερωτηματολόγια pre και post test

	Κυκλώνω τον αντίστοιχο αριθμό:		
	1= Λίγο/Καθόλου	2= Μέτρια	3= Πολύ
Γνωρίζω τι σημαίνει «Έθνος»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Κράτος»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Δημοκρατία»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Πολίτης»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Μετανάστης»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Πρόσφυγας»	1	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι ενεργό μέλος μιας κοινωνίας	1	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι πολίτης της Ελλάδας	1	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι πολίτης της Ευρώπης	1	2	3
Γνωρίζω ποιες είναι οι υποχρεώσεις μου ως πολίτης σε μία κοινωνία	1	2	3
Γνωρίζω ποια είναι τα δικαιώματά μου ως πολίτης σε μία κοινωνία	1	2	3
Γνωρίζω τα ανθρώπινα δικαιώματα	1	2	3
Γνωρίζω ποια είναι τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μεταναστών και προσφύγων	1	2	3

Πώς θα όριζα τον Έλληνα πολίτη;

Πώς θα όριζα τον Ευρωπαϊό πολίτη;

Ρουμπρίκα αυτο-αξιολόγησης μαθητών/τριών

Όνοματεπώνυμο:.....

Ημερομηνία:.....

Βάζω ✓ στο κουτάκι για το
τι κατάφερα!

Κριτήρια αξιολόγησης	Καθόλου/λίγο 	Μέτρια 	Πολύ
1. Συμμετείχα ενεργά σε όλη τη διάρκεια των εργαστηρίων			
2. Ανταποκρίθηκα στις απαιτήσεις των εργαστηρίων			
3. Συνέβαλα αποτελεσματικά στις ομαδικές συζητήσεις			
4. Ήξερα τις έννοιες που μάθαμε, πριν από τα εργαστήρια			
5. Τα εργαστήρια με βοήθησαν να κατανοήσω καλύτερα τις έννοιες που μάθαμε			
6. Ρωτούσα τις απορίες μου στο μάθημα			
7. Μου απαντήθηκαν γρήγορα οι ερωτήσεις που είχα στο μάθημα			
8. Τα πράγματα που έμαθα θα τα εφαρμόσω στην καθημερινή μου ζωή			
9. Το μάθημα μου φάνηκε δύσκολο			
10. Οι δραστηριότητες των μαθημάτων μου άρεσαν			

Ημερολόγιο συναισθημάτων μαθητών/τριών

Ημερολόγιο Συναισθημάτων

Όνοματεπώνυμο:.....

Τι με ευχαρίστησε στα εργαστήρια;

.....
.....
.....

Τι με έκανε περήφανη/περήφανο;

.....
.....
.....

Τι με στεναχώρησε;

.....
.....
.....

Σε τι θα ήθελα να αφιερώσω περισσότερο χρόνο;

.....
.....
.....
.....

Τι θα άλλαζα στα εργαστήρια, αν είχα την ευκαιρία να το κάνω, για να είμαι πιο ικανοποιημένη/ικανοποιημένος;

.....
.....
.....

Ημερολόγιο ερευνητή

ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ	ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ
α) Ερωτήσεις σχετικά με τη διαδικασία διδασκαλίας	<p>1. Ποιους στόχους έθεσα; Σε ποιο βαθμό τα κατάφερα;</p> <p>2. Πόσο αποτελεσματικές ήταν οι τεχνικές διδασκαλίας;</p> <p>3. Ποιες μορφές επικοινωνίας μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικού χρησιμοποιήθηκαν; Γιατί;</p>
β) Ερωτήσεις σχετικά με τη στάση των μαθητών και τη συμμετοχή τους	<p>1. α) Ποια ήταν η στάση των μαθητών στην αρχή, κατά τη διάρκεια και στο τέλος κάθε δραστηριότητας;</p> <p>β) Πώς αντέδρασα;</p> <p>γ) Είναι αυτός ο σωστός τρόπος;</p>
γ) Ερωτήσεις σχετικά με τη συνολική εκτίμηση του μαθήματος.	<p>1. Τι πήγε καλά και τι όχι; Γιατί;</p> <p>2. Τι θα μπορούσα να αλλάξω; Γιατί;</p>

**II. ΦΥΛΛΑ ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΜΟΥ
ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΑΝΑ ΔΥΟ
ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ**

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ:

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ:

ΤΙ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ;

ΤΙ ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ;

ΤΙ ΜΕ ΔΥΣΚΟΛΕΨΕ;

ΤΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΘΑ ΠΡΟΤΕΙΝΑ;

III. ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ

Φύλλο εργασίας 1^{ης} διδακτικής παρέμβασης: «Θεσμοί»

Όνοματεπώνυμο:

Ημερομηνία:

ΒΗΜΑ 1^ο : Κυκλώνω τους θεσμούς που υπάρχουν στην κοινωνία!

Ο	Ι	Κ	Ο	Γ	Ε	Ν	Ε	Ι	Α	Ε	Ο
Ε	Α	Η	Ν	Ω	Μ	Ε	Ν	Ω	Ν	Α	Π
Ρ	Σ	Γ	Σ	Σ	Σ	Ο	Π	Θ	Ρ	Ε	Ι
Τ	Δ	Φ	Ξ	Σ	Χ	Ο	Ο	Ε	Η	Σ	Ε
Ε	Ρ	Υ	Θ	Ρ	Ο	Σ	Υ	Ν	Ο	Ρ	Α
Υ	Θ	Η	Κ	Σ	Λ	Τ	Ο	Ω	Ρ	Ε	Θ
Ρ	Υ	Ν	Μ	Α	Ε	Α	Χ	Σ	Γ	Π	Λ
Ω	Θ	Ξ	Ω	Α	Ι	Υ	Ω	Η	Α	Ο	Η
Π	Ι	Κ	Ν	Ν	Ο	Ρ	Ρ	Δ	Ν	Λ	Τ
Α	Γ	Ι	Α	Τ	Ρ	Ο	Ι	Α	Ι	Ι	Ι
Ϊ	Ο	Λ	Β	Α	Τ	Σ	Σ	Γ	Σ	Τ	Κ
Κ	Π	Ζ	Ω	Α	Τ	Ψ	Ζ	Κ	Μ	Η	Ο
Η	Λ	Χ	Ψ	Α	Κ	Ρ	Α	Τ	Ο	Σ	Ι
Σ	Υ	Λ	Λ	Ο	Γ	Ο	Ι	Θ	Σ	Ε	Ι
Ε	Κ	Κ	Λ	Η	Σ	Ι	Α	Κ	Σ	Α	Ρ

ΒΗΜΑ 2^ο:

Ποιους ρόλους έχει ένας πολίτης;

ΒΗΜΑ 3^ο:

Ποιες υποχρεώσεις έχει ένας πολίτης;

Φύλλο εργασίας 4^{ης} θεματικής ενότητας: «Δημοκρατία και πολίτης»

Όνοματεπώνυμο:

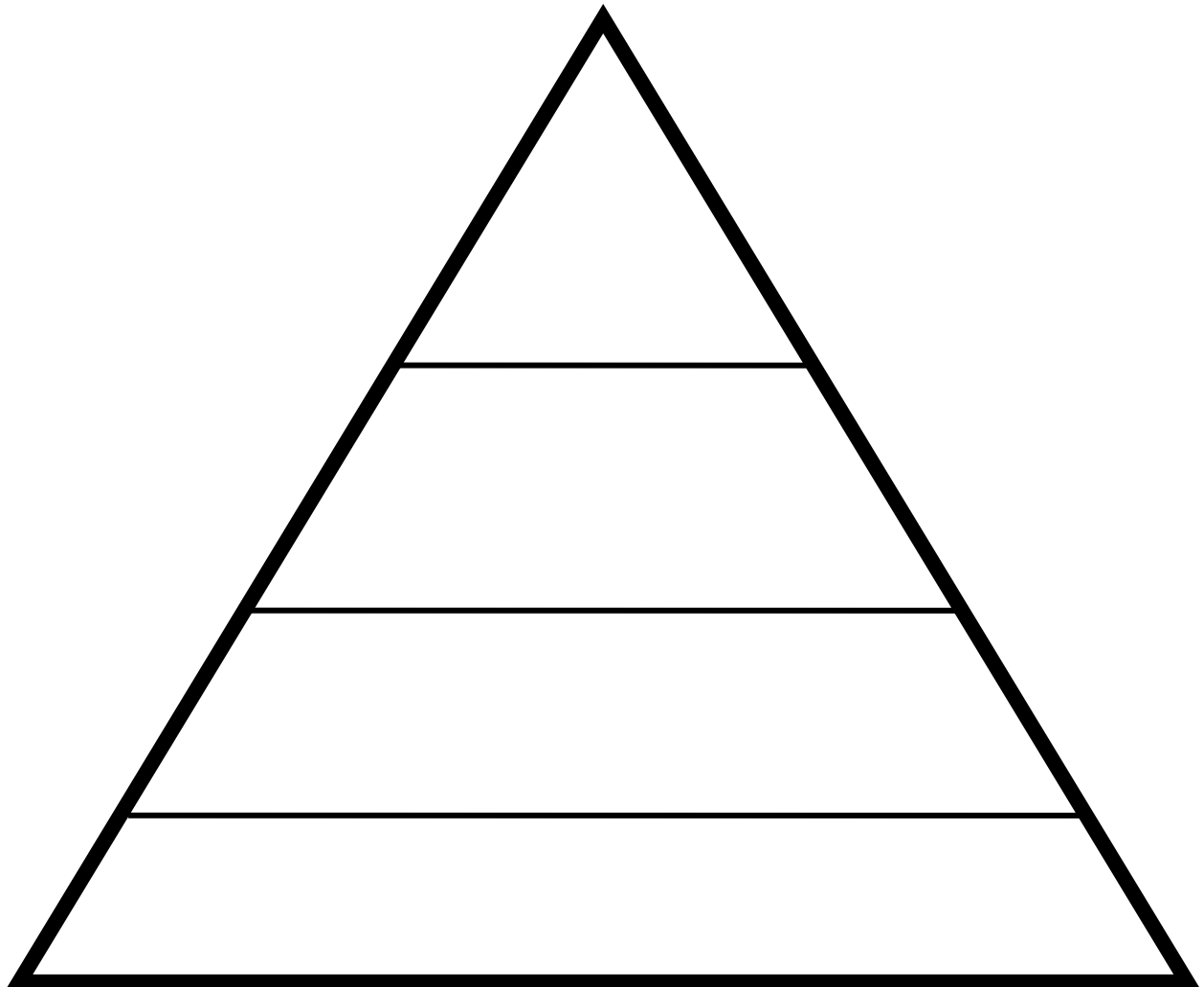
Ημερομηνία:

Βήμα 1^ο:

**Βάζω σε σωστή σειρά τις
λέξεις (από κάτω προς τα
πάνω):**

Βουλή των Ελλήνων, Πρόεδρος της
Δημοκρατίας, λαός, Κυβέρνηση

ΒΗΜΑ 2^ο:

Προσπαθώ να ανακαλύψω
τις κρυμμένες λέξεις
σχετικά με τα πολιτεύματα!

ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ, ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, ΠΡΟΕΔΡΕΥΟΜΕΝΗ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΒΑΣΙΛΕΥΟΜΕΝΗ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ,
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ΜΙΣΟΣ, ΑΓΩΝΙΑ

Π	Ρ	Ω	Θ	Υ	Π	Ο	Υ	Ρ	Γ	Ο	Σ
Κ	Γ	Ε	Υ	Ω	Ψ	Γ	Δ	Η	Κ	Ξ	Π
Ο	Ξ	Ε	Λ	Ε	Υ	Θ	Ε	Ρ	Ι	Α	Ρ
Ι	Η	Ρ	Τ	Β	Α	Η	Φ	Υ	Ξ	Υ	Ο
Ν	Ο	Τ	Α	Π	Δ	Ξ	Γ	Τ	Η	Τ	Ε
Ο	Π	Υ	Σ	Ρ	Ι	Κ	Β	Ρ	Γ	Ρ	Δ
Β	Δ	Η	Μ	Ο	Κ	Ρ	Α	Τ	Ι	Α	Ρ
Ο	Η	Θ	Δ	Ε	Τ	Θ	Σ	Δ	Φ	Γ	Ε
Υ	Μ	Ι	Φ	Δ	Α	Υ	Ι	Σ	Δ	Ω	Υ
Λ	Ο	Ο	Γ	Ρ	Τ	Τ	Λ	Ζ	Σ	Ν	Ο
Ε	Κ	Κ	Η	Ο	Ο	Ρ	Ε	Χ	Σ	Ι	Μ
Υ	Ρ	Τ	Η	Σ	Ρ	Δ	Υ	Ψ	Α	Α	Ε
Τ	Α	Λ	Ξ	Μ	Ι	Σ	Ο	Σ	Ε	Ε	Ν
Ι	Τ	Η	Κ	Ν	Α	Ε	Μ	Ω	Τ	Δ	Η
Κ	Ι	Γ	Λ	Μ	Σ	Σ	Ε	Β	Ρ	Σ	Φ
Η	Α	Φ	Ζ	Π	Δ	Α	Ν	Ν	Η	Α	Δ
Δ	Σ	Δ	Χ	Ο	Φ	Ζ	Η	Η	Γ	Ζ	Χ

ΒΗΜΑ 3^ο:

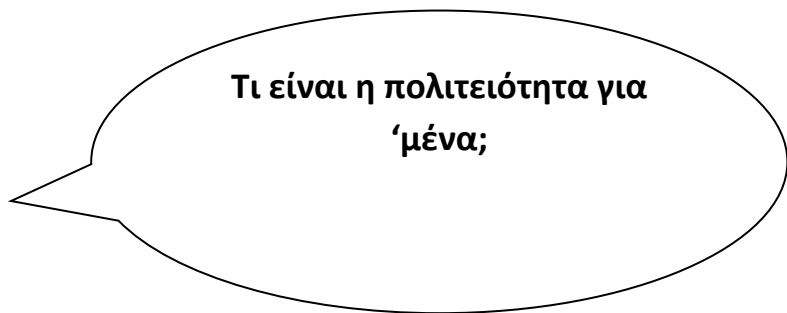
Τι είναι η Δημοκρατία για
εμένα; Πού υπάρχει στην
καθημερινή μου ζωή;

Φύλλο εργασίας 5^{ης} θεματικής ενότητας: «Διάσταση Ευρωπαίου πολίτη – Ενεργού πολίτη
(Ενεργός Ευρωπαϊκή Πολιτειότητα) – Α' ΜΕΡΟΣ

Όνοματεπώνυμο:

Ημερομηνία:

Βήμα 1^ο:

Πολιτειότητα είναι όταν ένας /μία πολίτης _____

Φύλλο εργασίας 5^{ης} θεματικής ενότητας: «Ευρωπαίος πολίτης και κινητικότητα» - Β' ΜΕΡΟΣ

Όνοματεπώνυμο:

Ημερομηνία:

Στίχοι από το τραγούδι:

«Τα παιδιά όλου του
κόσμου»

Στίχοι:

Δυο παιδιά, δυο πεφταστέρια

Δεν τα βρήκε η ευχή

Και βρεθήκαν απ' τ' αστέρια

Σ' ένα πόλεμο στη γη

Τότε ζήτησαν μια χάρη

Τρομαγμένα τα παιδιά

Ένα τόπο με φεγγάρι

Και φωλιές για τα πουλιά

Τα παιδιά όλου του κόσμου

Που δεν είχαν τυχερό

Στου πελάγου τις αλάνες

Ψάχνουν σε γοργόνες μάνες

Ένα χάδι στοργικό

Μες το πέλαγος βρεθήκαν

Με μια βάρκα στα βαθιά

Κι οι ψυχούλες τους χαρήκαν

Πως θα ζούσαν πιο καλά

Μα η βάρκα βγήκε άδεια

Βρήκε κύματα θεριά

Που είχαν πνίξει στα σκοτάδια

Τα ξυπόλητα παιδιά

IV. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ ΓΡΑΠΤΑ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ

Ενδεικτικά γραπτά pre- test

	Κυκλώνω τον αντίστοιχο αριθμό: 1= Λίγο/Καθόλου 2= Μέτρια 3= Πολύ		
Γνωρίζω τι σημαίνει «Έθνος»	1	(2)	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Κράτος»	1	2	(3)
Γνωρίζω τι σημαίνει «Δημοκρατία»	1	2	(3)
Γνωρίζω τι σημαίνει «Πολίτης»	1	2	(3)
Γνωρίζω τι σημαίνει «Μετανάστης»	1	2	(3)
Γνωρίζω τι σημαίνει «Πρόσφυγας»	1	2	(3)
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι ενεργό μέλος μιας κοινωνίας	(1)	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι πολίτης της Ελλάδας	1	(2)	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι πολίτης της Ευρώπης	(1)	2	3
Γνωρίζω ποιες είναι οι υποχρεώσεις μου ως πολίτης σε μία κοινωνία	1	(2)	3
Γνωρίζω ποια είναι τα δικαιώματά μου ως πολίτης σε μία κοινωνία	1	2	(3)
Γνωρίζω τα ανθρώπινα δικαιώματα	1	2	(3)
Γνωρίζω ποια είναι τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μεταναστών και προσφύγων	1	(2)	3

Πώς θα όριζα τον Έλληνα πολίτη;

Τον Έλληνα πολίτη θα τον
 ορίζω ότι πρέπει πάντα να είναι
 καλός στις υποχρεώσεις του και
 να σέβεται τους άλλους πολίτες.

Πώς θα όριζα τον Ευρωπαϊό πολίτη;

Το ίδιο με τον Έλληνα πολίτη
 γιατί όλοι οι πολίτες έχουν παρόμοια
 δικαιώματα.

	Κυκλώνω τον αντίστοιχο αριθμό: 1= Λίγο/Καθόλου 2= Μέτρια 3= Πολύ		
Γνωρίζω τι σημαίνει «Έθνος»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Κράτος»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Δημοκρατία»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Πολίτης»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Μετανάστης»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Πρόσφυγας»	1	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι ενεργό μέλος μιας κοινωνίας	1	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι πολίτης της Ελλάδας	1	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι πολίτης της Ευρώπης	1	2	3
Γνωρίζω ποιες είναι οι υποχρεώσεις μου ως πολίτης σε μία κοινωνία	1	2	3
Γνωρίζω ποια είναι τα δικαιώματά μου ως πολίτης σε μία κοινωνία	1	2	3
Γνωρίζω τα ανθρώπινα δικαιώματα	1	2	3
Γνωρίζω ποια είναι τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μεταναστών και προσφύγων	1	2	3

Πώς θα όριζα τον Έλληνα πολίτη;

Είναι αυτός ο οποίος κατοικεί στην Ελλάδα έχει δικαιώματα και ξοφείλει εφόσον βρεθεί

Πώς θα όριζα τον Ευρωπαίο πολίτη;

Ευρωπαίος πολίτης είναι αυτός που έχει δικαιώματα και υποχρεώσεις και ζει σε χώρες της Ευρώπης

	Κυκλώνω τον αντίστοιχο αριθμό:		
	1= Λίγο/Καθόλου	2= Μέτρια	3= Πολύ
Γνωρίζω τι σημαίνει «Έθνος»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Κράτος»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Δημοκρατία»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Πολίτης»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Μετανάστης»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Πρόσφυγας»	1	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι ενεργό μέλος μιας κοινωνίας	1	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι πολίτης της Ελλάδας	1	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι πολίτης της Ευρώπης	1	2	3
Γνωρίζω ποιες είναι οι υποχρεώσεις μου ως πολίτης σε μία κοινωνία	1	2	3
Γνωρίζω ποια είναι τα δικαιώματά μου ως πολίτης σε μία κοινωνία	1	2	3
Γνωρίζω τα ανθρώπινα δικαιώματα	1	2	3
Γνωρίζω ποια είναι τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μεταναστών και προσφύγων	1	2	3

Πώς θα όριζα τον Έλληνα πολίτη;

Είναι οι άνθρωποι που κατοικούν στην Ελλάδα και έχουν υποχρέωση να τηρούν τους νόμους της Ελλάδας.

Πώς θα όριζα τον Ευρωπαϊό πολίτη;

Είναι οι πολίτες που η χώρα τους ανήκει στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

	Κυκλώνω τον αντίστοιχο αριθμό: 1= Λίγο/Καθόλου 2= Μέτρια 3= Πολύ		
	Γνωρίζω τι σημαίνει «Έθνος»	1	2
Γνωρίζω τι σημαίνει «Κράτος»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Δημοκρατία»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Πολίτης»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Μετανάστης»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Πρόσφυγας»	1	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι ενεργό μέλος μιας κοινωνίας	1	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι πολίτης της Ελλάδας	1	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι πολίτης της Ευρώπης	1	2	3
Γνωρίζω ποιες είναι οι υποχρεώσεις μου ως πολίτης σε μία κοινωνία	1	2	3
Γνωρίζω ποια είναι τα δικαιώματά μου ως πολίτης σε μία κοινωνία	1	2	3
Γνωρίζω τα ανθρώπινα δικαιώματα	1	2	3
Γνωρίζω ποια είναι τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μεταναστών και προσφύγων	1	2	3

Πώς θα όριζα τον Έλληνα πολίτη;

Ένας άνθρωπος που έχει πολλά δικαιώματα και πρέπει να τα εκμεταλλεύεται.

Πώς θα όριζα τον Ευρωπαίο πολίτη;

Ένας άνθρωπος που έχει περισσότερα δικαιώματα από τον Έλληνα.

	Κυκλώνω τον αντίστοιχο αριθμό:		
	1= Λίγο/Καθόλου	2= Μέτρια	3= Πολύ
Γνωρίζω τι σημαίνει «Έθνος»	1	(2)	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Κράτος»	1	(2)	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Δημοκρατία»	1	2	(3)
Γνωρίζω τι σημαίνει «Πολίτης»	1	(2)	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Μετανάστης»	1	2	(3)
Γνωρίζω τι σημαίνει «Πρόσφυγας»	1	2	(3)
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι ενεργό μέλος μιας κοινωνίας	1	(2)	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι πολίτης της Ελλάδας	1	2	(3)
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι πολίτης της Ευρώπης	1	2	(3)
Γνωρίζω ποιες είναι οι υποχρεώσεις μου ως πολίτης σε μία κοινωνία	1	2	(3)
Γνωρίζω ποια είναι τα δικαιώματά μου ως πολίτης σε μία κοινωνία	1	2	(3)
Γνωρίζω τα ανθρώπινα δικαιώματα	1	2	(3)
Γνωρίζω ποια είναι τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μεταναστών και προσφύγων	1	(2)	3

Πώς θα όριζα τον Έλληνα πολίτη;

Τον Έλληνα πολίτη θα τον όριζα ως έναν δίκαιο άνθρωπο που θα βοηθάει τους ευπολίτες του. Είναι ένας άνθρωπος που ζει στην Ελλάδα.

Πώς θα όριζα τον Ευρωπαίο πολίτη;

Τον Ευρωπαίο πολίτη θα τον όριζα ως έναν δίκαιο αλλά πιο διαφορετικό. Είναι ένας άνθρωπος που ζει στην Ευρώπη.

Ενδεικτικά γραπτά post-test

	Κυκλώνω τον αντίστοιχο αριθμό:		
	1= Λίγο/Καθόλου	2= Μέτρια	3= Πολύ
Γνωρίζω τι σημαίνει «Έθνος»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Κράτος»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Δημοκρατία»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Πολίτης»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Μετανάστης»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Πρόσφυγας»	1	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι ενεργό μέλος μιας κοινωνίας	1	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι πολίτης της Ελλάδας	1	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι πολίτης της Ευρώπης	1	2	3
Γνωρίζω ποιες είναι οι υποχρεώσεις μου ως πολίτης σε μία κοινωνία	1	2	3
Γνωρίζω ποια είναι τα δικαιώματά μου ως πολίτης σε μία κοινωνία	1	2	3
Γνωρίζω τα ανθρώπινα δικαιώματα	1	2	3
Γνωρίζω ποια είναι τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μεταναστών και προσφύγων	1	2	3

Πώς θα όριζα τον Έλληνα πολίτη;

Ψηφίζει, έχει δικαιώματα, και υποχρεώσεις

Πώς θα όριζα τον Ευρωπαϊό πολίτη;

Μεταναστεύει, δέχεται με χαρά τους μετανάστες, μένει σε ευρωπαϊκή χώρα

	Κυκλώνω τον αντίστοιχο αριθμό:		
	1= Λίγο/Καθόλου	2= Μέτρια	3= Πολύ
Γνωρίζω τι σημαίνει «Έθνος»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Κράτος»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Δημοκρατία»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Πολίτης»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Μετανάστης»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Πρόσφυγας»	1	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι ενεργό μέλος μιας κοινωνίας	1	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι πολίτης της Ελλάδας	1	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι πολίτης της Ευρώπης	1	2	3
Γνωρίζω ποιες είναι οι υποχρεώσεις μου ως πολίτης σε μία κοινωνία	1	2	3
Γνωρίζω ποια είναι τα δικαιώματά μου ως πολίτης σε μία κοινωνία	1	2	3
Γνωρίζω τα ανθρώπινα δικαιώματα	1	2	3
Γνωρίζω ποια είναι τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μεταναστών και προσφύγων	1	2	3

Πώς θα όριζα τον Έλληνα πολίτη;

Να έχει υποχρεώσεις, να ψηφίζει, να είναι μέλος της κοινωνίας, να νοιάζεται για το άθροισμα, να κάνει εθελοντισμό.

Πώς θα όριζα τον Ευρωπαίο πολίτη;

Μένει σε χώρα της Ευρώπης, έχει δικαιώματα με τους άλλους Ευρωπαίους πολίτες, έχει υποχρεώσεις, σέβεται των λαϊκών χάρτη, να νοιάζεται για τον άθροισμα.

	Κυκλώνω τον αντίστοιχο αριθμό:		
	1= Λίγο/Καθόλου	2= Μέτρια	3= Πολύ
Γνωρίζω τι σημαίνει «Έθνος»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Κράτος»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Δημοκρατία»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Πολίτης»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Μετανάστης»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Πρόσφυγας»	1	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι ενεργό μέλος μιας κοινωνίας	1	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι πολίτης της Ελλάδας	1	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι πολίτης της Ευρώπης	1	2	3
Γνωρίζω ποιες είναι οι υποχρεώσεις μου ως πολίτης σε μία κοινωνία	1	2	3
Γνωρίζω ποια είναι τα δικαιώματά μου ως πολίτης σε μία κοινωνία	1	2	3
Γνωρίζω τα ανθρώπινα δικαιώματα	1	2	3
Γνωρίζω ποια είναι τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μεταναστών και προσφύγων	1	2	3

Πώς θα όριζα τον Έλληνα πολίτη;

Ψηφίζει, έχει υποχρεώσεις και δικαιώματα, είναι μέλος της κοινωνίας.

Πώς θα όριζα τον Ευρωπαίο πολίτη;

Ζεί στην Ευρώπη, έχει υποχρεώσεις, μεταναστεύει.

	Κυκλώνω τον αντίστοιχο αριθμό: 1= Λίγο/Καθόλου 2= Μέτρια 3= Πολύ		
	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Έθνος»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Κράτος»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Δημοκρατία»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Πολίτης»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Μετανάστης»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Πρόσφυγας»	1	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι ενεργό μέλος μιας κοινωνίας	1	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι πολίτης της Ελλάδας	1	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι πολίτης της Ευρώπης	1	2	3
Γνωρίζω ποιες είναι οι υποχρεώσεις μου ως πολίτης σε μία κοινωνία	1	2	3
Γνωρίζω ποια είναι τα δικαιώματά μου ως πολίτης σε μία κοινωνία	1	2	3
Γνωρίζω τα ανθρώπινα δικαιώματα	1	2	3
Γνωρίζω ποια είναι τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μεταναστών και προσφύγων	1	2	3

Πώς θα όριζα τον Έλληνα πολίτη;

Ο Έλληνας πολίτης, ψηφίζει, υποχρεώσεις, εθίζεται; έχει ρόλους

Πώς θα όριζα τον Ευρωπαϊό πολίτη;

Μένει σε χώρα της Ευρώπης, εθίζεται, μεταναστεύει, νοιάζεται για τον κόσμο, έχει υποχρεώσεις

	Κυκλώνω τον αντίστοιχο αριθμό:		
	1= Λίγο/Καθόλου	2= Μέτρια	3= Πολύ
Γνωρίζω τι σημαίνει «Έθνος»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Κράτος»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Δημοκρατία»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Πολίτης»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Μετανάστης»	1	2	3
Γνωρίζω τι σημαίνει «Πρόσφυγας»	1	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι ενεργό μέλος μιας κοινωνίας	1	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι πολίτης της Ελλάδας	1	2	3
Γνωρίζω τι θα πει να είμαι πολίτης της Ευρώπης	1	2	3
Γνωρίζω ποιες είναι οι υποχρεώσεις μου ως πολίτης σε μία κοινωνία	1	2	3
Γνωρίζω ποια είναι τα δικαιώματά μου ως πολίτης σε μία κοινωνία	1	2	3
Γνωρίζω τα ανθρώπινα δικαιώματα	1	2	3
Γνωρίζω ποια είναι τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μεταναστών και προσφύγων	1	2	3

Πώς θα όριζα τον Έλληνα πολίτη;

 Να έχει ίσα δικαιώματα να ψηφίζει να κάνει εθελοντισμό να νοιάζεται, όρα να έχει ρόλους, να έχει υποχρεώσεις με όλους.

Πώς θα όριζα τον Ευρωπαϊό πολίτη;

 Να έχει δικαιώματα με τους άλλους Ευρωπαϊούς πολίτες να μεταναστεύει να σεβεται το Παγκόσμιο χάρτη να είναι δεκτικός με τους πρόσφυγες.

Ενδεικτικά γραπτά ημερολόγια συναισθημάτων

Τι με ευχαρίστησε στα εργαστήρια;

Αυτή η ζαχαρώδη
χένια.

Τι με έκανε περήφανη/περήφανο;

Αυτή όταν παίξαμε
σε κάποιο παιχνίδι
στην τάξη και έγινε
πρωταθλήτρια.

Τι με στεναχώρησε;

Όχι με στεναχώρησε
επίσης.

Σε τι θα ήθελα να αφιερώσω περισσότερο χρόνο;

Στην ζαχαρώδη
και φρέσκο γάλα
επίσης.

Τι θα άλλαζα στα εργαστήρια, αν είχα την ευκαιρία να το κάνω, για να είμαι πιο ικανοποιημένη/ικανοποιημένος;

Πιο ζαχαρώδη
και φρέσκο γάλα
επίσης.

Τι με ευχαρίστησε στα εργαστήρια;

Τα παιχνίδια και οι βιωματικές

Τι με έκανε περήφανη/περήφανο;

Όλα αυτά που έμαθα

Τι με στεναχώρησε;

Τίποτα όλα μου άρεσαν

Σε τι θα ήθελα να αφιερώσω περισσότερο χρόνο;

Στα παιχνίδια 🤖

Τι θα άλλαζα στα εργαστήρια, αν είχα την ευκαιρία να το κάνω, για να είμαι πιο ικανοποιημένη/ικανοποιημένος;

Τίποτα όλα ήταν καλά

Τι με ευχαρίστησε στα εργαστήρια;

Το παιχνίδι που παίζαμε με
το ζάρι

Τι με έκανε περήφανη/περήφανο;

Ότι... Σωτηρίτσάκι και φρα
ψαμί και αρακάκια ει
παύλου Αρε

Τι με στεναχώρησε;

Τίποτα

Σε τι θα ήθελα να αφιερώσω περισσότερο χρόνο;

Να θυμάμε περισσότερο
αράκιατα που δίνει

Τι θα άλλαζα στα εργαστήρια, αν είχα την ευκαιρία να το κάνω, για να είμαι πιο ικανοποιημένη/ικανοποιημένος;

Να παίζουμε πιο πολύ

Τι με ευχαρίστησε στα εργαστήρια;

Τα παιχνίδια

Τι με έκανε περήφανη/περήφανο;

Που μπόρεσα να κάνω φίλους και να περπατήσω και να ήρθε φεγγάρι

Τι με στεναχώρησε;

Που θα έπρεπε να δώσω τα παιχνίδια μου πράγμα ή άλλο

Σε τι θα ήθελα να αφιερώσω περισσότερο χρόνο;

Στα παιχνίδια

Τι θα άλλαζα στα εργαστήρια, αν είχα την ευκαιρία να το κάνω, για να είμαι πιο ικανοποιημένη/ικανοποιημένος;

Τίποτα

Τι με ευχαρίστησε στα εργαστήρια;

Το ότι είχα την ευκαιρία να είμαι πιο ικανοποιημένη/ικανοποιημένος.

Τι με έκανε περήφανη/περήφανο;

Το ότι κατάφερα να λύσω τα προβλήματα και να είμαι περήφανη.

Τι με στεναχώρησε;

Όταν έπρεπε να δώσω τα αδύνατα μου πράγματα.

Σε τι θα ήθελα να αφιερώσω περισσότερο χρόνο;

Να τα θυμάμαι για περισσότερο καιρό.

Τι θα άλλαζα στα εργαστήρια, αν είχα την ευκαιρία να το κάνω, για να είμαι πιο ικανοποιημένη/ικανοποιημένος;

Τίποτα.

Ενδεικτικά γραπτά ρουμπρίκας

Ημερομηνία: 26/5/2023

Βάζω ✓ στο κουτάκι για το τι κατάφερα!

Κριτήρια αξιολόγησης	Καθόλου/λίγο 	Μέτρια 	Πολύ
1. Συμμετείχα ενεργά σε όλη τη διάρκεια των εργαστηρίων			✓
2. Ανταποκρίθηκα στις απαιτήσεις των εργαστηρίων			✓
3. Συνέβαλα αποτελεσματικά στις ομαδικές συζητήσεις		✓	✓
4. Ήξερα τις έννοιες που μάθαμε, πριν από τα εργαστήρια		✓	
5. Τα εργαστήρια με βοήθησαν να κατανοήσω καλύτερα τις έννοιες που μάθαμε			✓
6. Ρωτούσα τις απορίες μου στο μάθημα		✓	✓
7. Μου απαντήθηκαν γρήγορα οι ερωτήσεις που είχα στο μάθημα			✓
8. Τα πράγματα που έμαθα θα τα εφαρμόσω στην καθημερινή μου ζωή		✓	
9. Το μάθημα μου φάνηκε δύσκολο	✓		
10. Οι δραστηριότητες των μαθημάτων μου άρεσαν			✓

Ημερομηνία: 26.5.23

Βάζω ✓ στο κουτάκι για το τι κατάφερα!

Κριτήρια αξιολόγησης	Καθόλου/λίγο 	Μέτρια 	Πολύ
1. Συμμετείχα ενεργά σε όλη τη διάρκεια των εργαστηρίων		✓	
2. Ανταποκρίθηκα στις απαιτήσεις των εργαστηρίων			✓
3. Συνέβαλα αποτελεσματικά στις ομαδικές συζητήσεις			✓
4. Ήξερα τις έννοιες που μάθαμε, πριν από τα εργαστήρια		✓	
5. Τα εργαστήρια με βοήθησαν να κατανοήσω καλύτερα τις έννοιες που μάθαμε			✓
6. Ρωτούσα τις απορίες μου στο μάθημα			✓
7. Μου απαντήθηκαν γρήγορα οι ερωτήσεις που είχα στο μάθημα			✓
8. Τα πράγματα που έμαθα θα τα εφαρμόσω στην καθημερινή μου ζωή			✓
9. Το μάθημα μου φάνηκε δύσκολο	✓		
10. Οι δραστηριότητες των μαθημάτων μου άρεσαν			✓

Ημερομηνία: 26.5.2023

Βάζω ✓ στο κουτάκι για το τι κατάφερα!

Κριτήρια αξιολόγησης	Καθόλου/λίγο 	Μέτρια 	Πολύ
1. Συμμετείχα ενεργά σε όλη τη διάρκεια των εργαστηρίων		✓	
2. Ανταποκρίθηκα στις απαιτήσεις των εργαστηρίων			✓
3. Συνέβαλα αποτελεσματικά στις ομαδικές συζητήσεις			✓
4. Ήξερα τις έννοιες που μάθαμε, πριν από τα εργαστήρια		✓	
5. Τα εργαστήρια με βοήθησαν να κατανοήσω καλύτερα τις έννοιες που μάθαμε			✓
6. Ρωτούσα τις απορίες μου στο μάθημα		✓	
7. Μου απαντήθηκαν γρήγορα οι ερωτήσεις που είχα στο μάθημα			✓
8. Τα πράγματα που έμαθα θα τα εφαρμόσω στην καθημερινή μου ζωή			✓
9. Το μάθημα μου φάνηκε δύσκολο	✓		
10. Οι δραστηριότητες των μαθημάτων μου άρεσαν			✓

Ημερομηνία: 26-5-2023

Βάζω ✓ στο κουτάκι για το τι κατάφερα!

Κριτήρια αξιολόγησης	Καθόλου/λίγο 	Μέτρια 	Πολύ
1. Συμμετείχα ενεργά σε όλη τη διάρκεια των εργαστηρίων			✓
2. Ανταποκρίθηκα στις απαιτήσεις των εργαστηρίων		✓	
3. Συνέβαλα αποτελεσματικά στις ομαδικές συζητήσεις			✓
4. Ήξερα τις έννοιες που μάθαμε, πριν από τα εργαστήρια			✓
5. Τα εργαστήρια με βοήθησαν να κατανοήσω καλύτερα τις έννοιες που μάθαμε			✓
6. Ρωτούσα τις απορίες μου στο μάθημα		✓	
7. Μου απαντήθηκαν γρήγορα οι ερωτήσεις που είχα στο μάθημα			✓
8. Τα πράγματα που έμαθα θα τα εφαρμόσω στην καθημερινή μου ζωή			✓
9. Το μάθημα μου φάνηκε δύσκολο		✓	
10. Οι δραστηριότητες των μαθημάτων μου άρεσαν			✓

Ημερομηνία: 26/5/2023

Βάζω ✓ στο κουτάκι για το τι κατάφερα!

Κριτήρια αξιολόγησης	Καθόλου/λίγο 	Μέτρια 	Πολύ
1. Συμμετείχα ενεργά σε όλη τη διάρκεια των εργαστηρίων			✓
2. Ανταποκρίθηκα στις απαιτήσεις των εργαστηρίων			✓
3. Συνέβαλα αποτελεσματικά στις ομαδικές συζητήσεις			✓
4. Ήξερα τις έννοιες που μάθαμε, πριν από τα εργαστήρια			✓
5. Τα εργαστήρια με βοήθησαν να κατανοήσω καλύτερα τις έννοιες που μάθαμε			✓
6. Ρωτούσα τις απορίες μου στο μάθημα			✓
7. Μου απαντήθηκαν γρήγορα οι ερωτήσεις που είχα στο μάθημα			✓
8. Τα πράγματα που έμαθα θα τα εφαρμόσω στην καθημερινή μου ζωή			✓
9. Το μάθημα μου φάνηκε δύσκολο	✓		
10. Οι δραστηριότητες των μαθημάτων μου άρεσαν			✓

Ενδεικτικά γραπτά ανά δύο θεματικές ενότητες

Ενδεικτικά γραπτά ενοτήτων «Θεσμοί» και «Ρόλοι και υποχρεώσεις πολίτη»

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: 28-3-2023

Σε αυτές τις ενότητες μιλήσαμε για τους θεσμούς, για τον ρόλο και τις υποχρεώσεις του πολίτη, για τη Δημοκρατία, για το σχολείο, για την οικογένεια, για τον πολίτη, μάθαμε, φτιάξαμε και δημιουργήσαμε!!

ΤΙ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

Μου άρεσε που καταλάβαμε επιτέλους τις υποχρεώσεις μας και τους ρόλους μας. Επίσης μου άρεσε που ο κύριος Άκης μας έβαζε και παιχνίδια και μουσική

ΤΙ ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

Δεν είχε κάτι που δεν μου άρεσε

ΤΙ ΜΕ ΔΥΣΚΟΛΕΨΕ;

Λίγο να ξεχωρίζω τους ρόλους

ΤΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΘΑ ΠΡΟΤΕΙΝΑ;

Τίποτα

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: 28-3-2023

Σε αυτές τις ενότητες μιλήσαμε για τους θεσμούς, για τον ρόλο και τις υποχρεώσεις του πολίτη, για τη Δημοκρατία, για το σχολείο, για την οικογένεια, για τον πολίτη, μάθαμε, φτιάξαμε και δημιουργήσαμε!!

ΤΙ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

Στις ενότητες αυτές μου άρεσε που παίξαμε
πολλά παιχνίδια και μάθαμε πολλά
πράγματα για τον πολίτη

ΤΙ ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

Δεν μου άρεσει που δραφουμε
λίγο.

ΤΙ ΜΕ ΔΥΣΚΟΛΕΨΕ;

—

ΤΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΘΑ ΠΡΟΤΕΙΝΑ;

Τίποτα

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: 28-3-2023

Σε αυτές τις ενότητες μιλήσαμε για τους θεσμούς, για τον ρόλο και τις υποχρεώσεις του πολίτη, για τη Δημοκρατία, για το σχολείο, για την οικογένεια, για τον πολίτη, μάθαμε, φτιάξαμε και δημιουργήσαμε!!

ΤΙ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

Μου άρεσε, που μας έδινε πραγματικές ασκήσεις υπολογιστή, που παίζαμε, που μας έβαλε μουσική, δηλαδή όλα;

ΤΙ ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

Όλα μου άρεσαν!!

ΤΙ ΜΕ ΔΥΣΚΟΛΕΨΕ;

Με τίποτα —

ΤΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΘΑ ΠΡΟΤΕΙΝΑ;

—

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: 28/3/2023.

Σε αυτές τις ενότητες μιλήσαμε για τους θεσμούς, για τον ρόλο και τις υποχρεώσεις του πολίτη, για τη Δημοκρατία, για το σχολείο, για την οικογένεια, για τον πολίτη, μάθαμε, φτιάξαμε και δημιουργήσαμε!!

ΤΙ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

Σε αυτές τις ενότητες μου άρεσαν πολύ τα παιχνίδια που παίξαμε και ο τρόπος που μας εξηγήσε ο κύριος Άκης τους ρόλους και τις υποχρεώσεις.

ΤΙ ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

Σε αυτές τις ενότητες δεν μου άρεσαν πολύ αυτά τα ερωτηματολόγια επειδή μου άρεσε πιο πολύ το παιχνίδι.

ΤΙ ΜΕ ΔΥΣΚΟΛΕΨΕ;

Αυτά που με δυσκόλεψαν είναι το πως να εξηγήσω τι είναι πολίτης και αυτά.

ΤΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΘΑ ΠΡΟΤΕΙΝΑ;

Τίποτα.

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: 28/3/2023

Σε αυτές τις ενότητες μιλήσαμε για τους θεσμούς, για τον ρόλο και τις υποχρεώσεις του πολίτη, για τη Δημοκρατία, για το σχολείο, για την οικογένεια, για τον πολίτη, μάθαμε, φτιάξαμε και δημιουργήσαμε!!

ΤΙ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

Μου άρεσε όταν μαθαίναμε για τους ρόλους και τις υποχρεώσεις. Εκείνη την ημέρα διασκεδάσαμε παίζοντας κρυμμένο θησαυρό και πολλά άλλα υπέροχα παιχνίδια.

ΤΙ ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

Δεν υπάρχει κάτι που δεν μου άρεσε. Όλα ήταν τέλεια.

ΤΙ ΜΕ ΔΥΣΚΟΛΕΨΕ;

Τίποτα

ΤΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΘΑ ΠΡΟΤΕΙΝΑ;

Τίποτα

Ενδεικτικά γραπτά φύλλα αναστοχασμού ενοτήτων 3: «Δικαιώματα πολίτη» και 4: «Δημοκρατία και πολίτης»

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: ...2.../...5.../...2023.....

Σε αυτές τις ενότητες μιλήσαμε για τα δικαιώματά μας, τις υποχρεώσεις, για τη Δημοκρατία και τη δικτατορία και πώς μας επηρεάζουν αυτά εμάς ως πολίτες. Μάθαμε, φτιάξαμε και δημιουργήσαμε!!

ΤΙ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

Μου άρεσε πολύ που παίξαμε κρυμμένο θησαυρό και καταλάξαμε σε κατηγορίες τις κάρτες ανάλογα αν είναι δικτατορία ή δημοκρατία.

ΤΙ ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

?

Δεν υπάρχει κάτι που δεν μου άρεσε. Όλα μου άρεσαν.

ΤΙ ΜΕ ΔΥΣΚΟΛΕΨΕ;

Τίποτα δεν με δυσκόλεψε.

ΤΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΘΑ ΠΡΟΤΕΙΝΑ;

Θα ήθελα μια φορά να βρούμε έξω.

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: 2/5/2023...

Σε αυτές τις ενότητες μιλήσαμε για τα δικαιώματά μας, τις υποχρεώσεις, για τη Δημοκρατία και τη δικτατορία και πώς μας επηρεάζουν αυτά εμάς ως πολίτες. Μάθαμε, φτιάξαμε και δημιουργήσαμε!!

ΤΙ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

Μου άρεσε πολύ η ενότητα των δικαιωμάτων. Γιατί έμαθα καινούργια δικαιώματα. Μάλιστα κάναμε και κατασκευές.

ΤΙ ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

?

Όλα μου άρεσαν.

ΤΙ ΜΕ ΔΥΣΚΟΛΕΨΕ;

Με δυσκόλεψε λίγο το τελευταίο μάθημα με τη Δημοκρατία και την Δικτατορία.

ΤΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΘΑ ΠΡΟΤΕΙΝΑ;

Θα προτειμούσα να κάνουμε περισσότερες κατασκευές.

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: 2 Μαΐου 2023

Σε αυτές τις ενότητες μιλήσαμε για τα δικαιώματά μας, τις υποχρεώσεις, για τη Δημοκρατία και τη δικτατορία και πώς μας επηρεάζουν αυτά εμάς ως πολίτες. Μάθαμε, φτιάξαμε και δημιουργήσαμε!!

ΤΙ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

Τα παιχνίδια η μουσική και ότι μάθαμε για
τα δικαιώματα κάθε ατόμου

ΤΙ ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

?

Μου άρεσαν όλα

ΤΙ ΜΕ ΔΥΣΚΟΛΕΨΕ;

Σεν με δυσκόλεψε κάτι

ΤΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΘΑ ΠΡΟΤΕΙΝΑ;

Το μάθημα η τα τέλεια σεν θα πρότινο
κάτι άλλο.

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: 9 Μαΐου 2023

Σε αυτές τις ενότητες μιλήσαμε για τα δικαιώματά μας, τις υποχρεώσεις, για τη Δημοκρατία και τη δικτατορία και πώς μας επηρεάζουν αυτά εμάς ως πολίτες. Μάθαμε, φτιάξαμε και δημιουργήσαμε!!

ΤΙ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

Τα παιχνίδια η μουσική και ότι μάθαμε για τα δικαιώματα του ανθρώπου τους ρόλους και την δημοκρατία μας.

?

ΤΙ ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

Μα άρεσαν όλα αυτά που κάναμε.

ΤΙ ΜΕ ΔΥΣΚΟΛΕΨΕ;

Τίποτα δεν με δυσκόλεψε

ΤΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΘΑ ΠΡΟΤΕΙΝΑ;

Μα κάνουμε ποιο πολλά παιχνίδια

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: 09/05/2023

Σε αυτές τις ενότητες μιλήσαμε για τα δικαιώματά μας, τις υποχρεώσεις, για τη Δημοκρατία και τη δικτατορία και πώς μας επηρεάζουν αυτά εμάς ως πολίτες. Μάθαμε, φτιάξαμε και δημιουργήσαμε!!

ΤΙ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

Μου άρεσε ότι μετά σε αυτές τις ενότητες μάθαμε πράγματα τα οποία είναι πολύ χρήσιμα για όλη μας τη ζωή!

ΤΙ ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

Όλα μου άρεσαν

ΤΙ ΜΕ ΔΥΣΚΟΛΕΨΕ;

Με δυσκόλεψε που ήταν αρκετά δύσκολα να τα θυμάμε

ΤΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΘΑ ΠΡΟΤΕΙΝΑ;

Θα ήθελα να βγούμε περισσότερο φορές έξω και να φτιάχνουμε Αμφιδοτέφρα Βίντεο

Ενδεικτικά φύλλα αναστοχασμού ανά δύο θεματικές ενότητες

Ενδεικτικά φύλλα αναστοχασμού ενοτήτων 5α: «Διάσταση Ευρωπαίου Πολίτη – Ενεργού Πολίτη (Ενεργός Ευρωπαϊκή Πολιτειότητα) και 5β: «Ευρωπαίος πολίτης και κινητικότητα»

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: 12/5/2023.

ΤΙ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

Μου άρεσει που κάνουμε πολλές κατασκευές.

ΤΙ ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

?

Θα μπορούμε να έχουμε περισσότερο χρόνο για τις κατασκευές μας.

ΤΙ ΜΕ ΔΥΣΚΟΛΕΨΕ;

Δεν με δυσκόλεψε κάτι όλα ήταν μια χαρά ευκολά.

ΤΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΘΑ ΠΡΟΤΕΙΝΑ;

Όλα ήταν μια χαρά.

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: 18/5/2023

ΤΙ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

Μου άρεσαν όλα.

?

ΤΙ ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

Τίποτα.

ΤΙ ΜΕ ΔΥΣΚΟΛΕΨΕ;

Τίποτα,

ΤΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΘΑ ΠΡΟΤΕΙΝΑ;

Ναι μπορούμε να έχουμε περισσότερο χρόνο στις κατασκευές.

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: 18.05.23.....

ΤΙ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

Η Σωγραφική και η συνεργασία

?

ΤΙ ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

Εχουμε πολύ λιγη ώρα να
Σωγραφίσουμε και να γραφουμε

ΤΙ ΜΕ ΔΥΣΚΟΛΕΨΕ;

Τιποτα

ΤΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΘΑ ΠΡΟΤΕΙΝΑ;

Να μην γραφουμε

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: 18.15.23.....

ΤΙ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

Ότι καταλάβαμε τα δικαιώματά μας

ΤΙ ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;

τα ερωτηματολόγια

ΤΙ ΜΕ ΔΥΣΚΟΛΕΨΕ;

Να ξεχωρίσω τα δικαιώματα με τις υποχρεώσεις

ΤΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΘΑ ΠΡΟΤΕΙΝΑ;

Να βρούμε έξω και να κάνουμε παιχνίδια

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: 18/5/2023

ΤΙ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;
Μου άρεσε που ζωγραφίσαμε και γράψαμε
εραυόδια.

ΤΙ ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ;
? Δεν υπάρχει κάτι που δεν μου άρεσε
όλα μου άρεσαν πολύ.

ΤΙ ΜΕ ΔΥΣΚΟΛΕΨΕ;
Όλα μου ήταν πολύ εύκολα.

ΤΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΘΑ ΠΡΟΤΕΙΝΑ;
Όλα μου αρέσουν δεν θα άλλαζα
είποτα ούτε θα πρότεινα κάτι άλλο

Ενδεικτικά γραπτά φύλλα αναστοχασμού τελευταίας ενότητας 6: «Μεταναστευτικές εισροές και κοινωνική ένταξη»

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: 26/5/2023

Στην τελευταία ενότητα μιλήσαμε για τους πρόσφυγες και τους μετανάστες, είδαμε έργα τέχνης και βίντεο. Μάθαμε, φτιάξαμε, παίξαμε και δημιουργήσαμε!!

ΤΙ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ;

Όλα, αλλά πιο πολύ
οι δραστηριότητες και
οι ζωγραφίες.

?

ΤΙ ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ;

Όχι μου άρεσαν όλα!

ΤΙ ΜΕ ΔΥΣΚΟΛΕΨΕ;

Τίποτα, οι

ΤΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΘΑ ΠΡΟΤΕΙΝΑ;

Τίποτα, όλα ήταν πολύ
ωραία.

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: 26.5.23

Στην τελευταία ενότητα μιλήσαμε για τους πρόσφυγες και τους μετανάστες, είδαμε έργα τέχνης και βίντεο. Μάθαμε, φτιάξαμε, παίξαμε και δημιουργήσαμε!!

ΤΙ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ;

μου άρεσαν τα πάντα

?

ΤΙ ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ;

όλα μου άρεσαν

ΤΙ ΜΕ ΔΥΣΚΟΛΕΨΕ;

Ναι ξεχωρίζω τους μετανάστες με τους πρόσφυγες αλλιώς το κατάλαβα

ΤΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΘΑ ΠΡΟΤΕΙΝΑ;

Καμία όλα μου άρεσαν

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: 26.5.2022

Στην τελευταία ενότητα μιλήσαμε για τους πρόσφυγες και τους μετανάστες, είδαμε έργα τέχνης και βίντεο. Μάθαμε, φτιάξαμε, παίξαμε και δημιουργήσαμε!!

ΤΙ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ;

Τα παιχνίδια και οι λέξεις που γράψαμε στα ανθρωπάκια

ΤΙ ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ;

?

Όλα μου άρεσαν

ΤΙ ΜΕ ΔΥΣΚΟΛΕΨΕ;

Τίποτα

ΤΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΘΑ ΠΡΟΤΕΙΝΑ;

Τίποτα

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: 26.5.2023

Στην τελευταία ενότητα μιλήσαμε για τους πρόσφυγες και τους μετανάστες, είδαμε έργα τέχνης και βίντεο. Μάθαμε, φτιάξαμε, παίξαμε και δημιουργήσαμε!!

ΤΙ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ;

Ο τρόπος με τον οποίο τα μάθαμε και
οι ιδέες και τις ιδέες και τις δικαιώματα.

ΤΙ ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ;

Μου άρεσαν όλα.

ΤΙ ΜΕ ΔΥΣΚΟΛΕΨΕ;

Τίποτα

ΤΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΘΑ ΠΡΟΤΕΙΝΑ;

Τίποτα

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: 26/5/2023

Στην τελευταία ενότητα μιλήσαμε για τους πρόσφυγες και τους μετανάστες, είδαμε έργα τέχνης και βίντεο. Μάθαμε, φτιάξαμε, παίξαμε και δημιουργήσαμε!!

ΤΙ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ;

Μου άρεσει που ζωγραφίσαμε και κολλάμε τις ζωγραφιές μας στην τάξη μας και ομορφύνει.

ΤΙ ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΣΕ ΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ;

Όλα μου άρεσαν.

ΤΙ ΜΕ ΔΥΣΚΟΛΕΨΕ;

Δεν με δυσκόλεψε κάτι όλα ήταν ευκολά και ωραία.

ΤΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΘΑ ΠΡΟΤΕΙΝΑ;

Δεν θα πρότεινα αλλαγές. Περισσότερες ζωγραφιές.

Ενδεικτικά γραπτά φύλλα εργασιών

Ενδεικτικά γραπτά φύλλων εργασιών 1^{ης} ενότητας: «Θεσμοί»

ΒΗΜΑ 1^ο : Κυκλώνω τους θεσμούς που υπάρχουν στην κοινωνία!

Ο	Ι	Κ	Ο	Γ	Ε	Ν	Ε	Ι	Α	Ε	Ο
Ε	Α	Η	Ν	Ω	Μ	Ε	Ν	Ω	Ν	Α	Π
Ρ	Σ	Γ	Σ	Σ	Σ	Ο	Π	Θ	Ρ	Ε	Ι
Τ	Δ	Φ	Ξ	Σ	Χ	Ο	Ο	Ε	Η	Σ	Ε
Ε	Ρ	Υ	Θ	Ρ	Ο	Σ	Υ	Ν	Ο	Ρ	Α
Υ	Θ	Η	Κ	Σ	Λ	Τ	Ο	Ω	Ρ	Ε	Θ
Ρ	Υ	Ν	Μ	Α	Ε	Α	Χ	Σ	Γ	Π	Λ
Ω	Θ	Ξ	Ω	Α	Ι	Υ	Ω	Η	Α	Ο	Η
Π	Ι	Κ	Ν	Ν	Ο	Ρ	Ρ	Δ	Ν	Λ	Τ
Α	Γ	Ι	Α	Τ	Ρ	Ο	Ι	Α	Ι	Ι	Ι
Ϊ	Ο	Λ	Β	Α	Τ	Σ	Σ	Γ	Σ	Τ	Κ
Κ	Π	Ζ	Ω	Α	Τ	Ψ	Ζ	Κ	Μ	Η	Ο
Η	Λ	Χ	Ψ	Α	Κ	Ρ	Α	Τ	Ο	Σ	Ι
Σ	Υ	Λ	Λ	Ο	Γ	Ο	Ι	Θ	Σ	Ε	Ι
Ε	Κ	Κ	Λ	Η	Σ	Ι	Α	Κ	Σ	Α	Ρ

Ο Δήμος Φλώρινας σου έχει
αναθέσει να ετοιμάσεις
διαφημισούλες που θα παίζονται
κατά τη διάρκεια της εκπομπής
podcast «Θεσμοί και Πολιτείες».

Πρέπει να δημιουργήσω
ευφάνταστα κείμενα με το ποιος
θεσμός μου αρέσει να παίρνω
μέρος και πόσο σημαντικός είναι
αυτός ο θεσμός για μένα!!

Με λέει Ηλιόνα και θα σας μιλήσω για το σχολείο.
Μου αρέσει πολύ το σχολείο γιατί μέσα αυτό μαθαίνω
νέα πράγματα τα οποία δεν ξέρω. Επίσης εκεί μπορώ να
παίζω πολλά παιχνίδια μαζί με τους φίλους μου και
να συζητήσουμε διάφορα πράγματα που μας αφορούν.
Επίσης άλλος ένας λόγος για τον οποίο μου αρέσει
το σχολείο είναι επειδή πηγαίνουμε πολλές εκδρομές
σε διάφορα μέρη κατά την διάρκεια του σχολικού
έτους. Νομίζω πως οι εκδρομές και οι δράσεις είναι
πολύ πιο διασκεδαστικές από το μάθημα!!!

Ποια είναι τα οφέλη που έχω όταν έρχομαι σχολείο;

Μαθαίνω να χρώσω και να διαβάζω παρόμοια με τις φίλες μου. Έχω διάλειμμα γνωριζόμαστε καλύτερα συζητάμε. Επίσης το σχολείο μου παίρνει μέρος σε διάφορες όπως για παράδειγμα τα ΕΚΑτομικά. Έρχονται παιδιά από άλλες χώρες στο σχολείο και επίσης παίζουμε και εμείς σε άλλες χώρες. Μαθαίνουμε νέες λέξεις από τα παιδιά από άλλες χώρες και εκείνα από εμάς.

ΒΗΜΑ 1^ο : Κυκλώνω τους θεσμούς που υπάρχουν στην κοινωνία!

Ο	Ι	Κ	Ο	Γ	Ε	Ν	Ε	Ι	Α	Ε	Ο
Ε	Α	Η	Ν	Ω	Μ	Ε	Ν	Ω	Ν	Α	Π
Ρ	Σ	Γ	Σ	Σ	Σ	Ο	Π	Θ	Ρ	Ε	Ι
Τ	Δ	Φ	Ξ	Σ	Χ	Ο	Ο	Ε	Η	Σ	Ε
Ε	Ρ	Υ	Θ	Ρ	Ο	Σ	Υ	Ν	Ο	Ρ	Α
Υ	Θ	Η	Κ	Σ	Λ	Τ	Ο	Ω	Ρ	Ε	Θ
Ρ	Υ	Ν	Μ	Α	Ε	Α	Χ	Σ	Γ	Π	Λ
Ω	Θ	Ξ	Ω	Α	Ι	Υ	Ω	Η	Α	Ο	Η
Π	Ι	Κ	Ν	Ν	Ο	Ρ	Ρ	Δ	Ν	Λ	Τ
Α	Γ	Ι	Α	Τ	Ρ	Ο	Ι	Α	Ι	Ι	Ι
Ϊ	Ο	Λ	Β	Α	Τ	Σ	Σ	Γ	Σ	Τ	Κ
Κ	Π	Ζ	Ω	Α	Τ	Ψ	Ζ	Κ	Μ	Η	Ο
Η	Λ	Χ	Ψ	Α	Κ	Ρ	Α	Τ	Ο	Σ	Ι
Σ	Υ	Λ	Λ	Ο	Γ	Ο	Ι	Θ	Σ	Ε	Ι
Ε	Κ	Κ	Λ	Η	Σ	Ι	Α	Κ	Σ	Α	Ρ

Ο Δήμος Φλώρινας σου έχει αναθέσει να ετοιμάσεις διαφημισούλες που θα παίζονται κατά τη διάρκεια της εκπομπής podcast «Θεσμοί και Πολιτείες».

Πρέπει να δημιουργήσω ευφάνταστα κείμενα με το ποιος θεσμός μου αρέσει να παίρνω μέρος και πόσο σημαντικός είναι αυτός ο θεσμός για μένα!!

Με λένε Δμήτρα και θα ακούσετε το podcast «Θεσμοί και Πολιτείες» που στο αθλητικό λύκειο τέκνις λέσχη πολιτισμού Φλώρινας μου αρέσει να πηγαίνω εκεί για τους φίλους μου, η εγώση μου είναι να παίζω ένα άθλημα και γυμνάσσομαι που είναι απαραίτητα για την υγεία μου. Μπορείτε να ερωτάτε και τσέκεις αν θέλεται! Θα σας περιμένω!

Ποια είναι τα οφέλη που έχω όταν έρχομαι σχολείο;

Μαθαίνω πράγματα τα οποία δεν ξέρω. μαθαίνω πως πρέπει να είμαι ένας καλός μαθητής και ποιότης επίσης στα διαγράμματα περνάω πολύ ώρα με τις φίλες που έχω και στο σχολείο με βοηθάει για να έχω ένα καλύτερο μέλλον

ΒΗΜΑ 1^ο : Κυκλώνω τους θεσμούς που υπάρχουν στην κοινωνία!

Ο	Ι	Κ	Ο	Γ	Ε	Ν	Ε	Ι	Α	Ε	Ο
Ε	Α	Η	Ν	Ω	Μ	Ε	Ν	Ω	Ν	Α	Π
Ρ	Σ	Γ	Σ	Σ	Σ	Ο	Π	Θ	Ρ	Ε	Ι
Τ	Δ	Φ	Ξ	Σ	Χ	Ο	Ο	Ε	Η	Σ	Ε
Ε	Ρ	Υ	Θ	Ρ	Ο	Σ	Υ	Ν	Ο	Ρ	Α
Υ	Θ	Η	Κ	Σ	Λ	Τ	Ο	Ω	Ρ	Ε	Θ
Ρ	Υ	Ν	Μ	Α	Ε	Α	Χ	Σ	Γ	Π	Λ
Ω	Θ	Ξ	Ω	Α	Ι	Υ	Ω	Η	Α	Ο	Η
Π	Ι	Κ	Ν	Ν	Ο	Ρ	Ρ	Δ	Ν	Λ	Τ
Α	Γ	Ι	Α	Τ	Ρ	Ο	Ι	Α	Ι	Ι	Ι
Ϊ	Ο	Λ	Β	Α	Τ	Σ	Σ	Γ	Σ	Τ	Κ
Κ	Π	Ζ	Ω	Α	Τ	Ψ	Ζ	Κ	Μ	Η	Ο
Η	Λ	Χ	Ψ	Α	Κ	Ρ	Α	Τ	Ο	Σ	Ι
Σ	Υ	Λ	Λ	Ο	Γ	Ο	Ι	Θ	Σ	Ε	Τ
Ε	Κ	Κ	Λ	Η	Σ	Ι	Α	Κ	Σ	Α	Ρ

Ο Δήμος Φλώρινας σου έχει αναθέσει να ετοιμάσεις διαφημισούλες που θα παίζονται κατά τη διάρκεια της εκπομπής podcast «Θεσμοί και Πολιτείες».

Πρέπει να δημιουργήσω ευφάνταστα κείμενα με το ποιος θεσμός μου αρέσει να παίρνω μέρος και πόσο σημαντικός είναι αυτός ο θεσμός για μένα!!

«Θεσμοί και Πολιτείες»

Γεια σας είμαι η Ραφαέλα και σας μιλάω από το podcast. Ο θεσμός που αγαπώ πολύ και θέλω να σας μιλήσω είναι ο σύλλογος τένις που πάω για να αθλούμαι και λοιπά συγκριτικά με τις φίλες μου. Παιζουμε πολλά παιχνίδια στο τένις και φρονάμε τέλεια. Με κάνει να νιώθω ωραία όταν ηχηθώ στο τένις και παίζω αγώνες με τα κορίτσια. Σας περιμένω και έστω να περάσουμε τέλεια!

Ποια είναι τα οφέλη που έχω όταν έρχομαι σχολείο;

Όταν έρχομαι σχολείο έρχομαι για να μαθώ πράγματα να γράφω κείμενα να παίζω με τις φίλες μου και να καταφέρω στην ζωή μου την δουλειά που θέλω να σπουδάσω. Έρχομαι σχολείο για να μάθω και άλλα πράγματα ξένες γλώσσες αθλήματα τραγούδια προγράμματα στους υπολογιστές κ.τ.λ.

ΒΗΜΑ 1^ο : Κυκλώνω τους θεσμούς που υπάρχουν στην κοινωνία!

Ο	Ι	Κ	Ο	Γ	Ε	Ν	Ε	Ι	Α	Ε	Ο
Ε	Α	Η	Ν	Ω	Μ	Ε	Ν	Ω	Ν	Α	Π
Ρ	Σ	Γ	Σ	Σ	Σ	Ο	Π	Θ	Ρ	Ε	Ι
Τ	Δ	Φ	Ξ	Σ	Χ	Ο	Ο	Ε	Η	Σ	Ε
Ε	Ρ	Υ	Θ	Ρ	Ο	Σ	Υ	Ν	Ο	Ρ	Α
Υ	Θ	Η	Κ	Σ	Λ	Τ	Ο	Ω	Ρ	Ε	Θ
Ρ	Υ	Ν	Μ	Α	Ε	Α	Χ	Σ	Γ	Π	Λ
Ω	Θ	Ξ	Ω	Α	Ι	Υ	Ω	Η	Α	Ο	Η
Π	Ι	Κ	Ν	Ν	Ο	Ρ	Ρ	Δ	Ν	Λ	Τ
Α	Γ	Ι	Α	Τ	Ρ	Ο	Ι	Α	Ι	Ι	Ι
Ϊ	Ο	Λ	Β	Α	Τ	Σ	Σ	Γ	Σ	Τ	Κ
Κ	Π	Ζ	Ω	Α	Τ	Ψ	Ζ	Κ	Μ	Η	Ο
Η	Λ	Χ	Ψ	Α	Κ	Ρ	Α	Τ	Ο	Σ	Ι
Σ	Υ	Λ	Λ	Ο	Γ	Ο	Ι	Θ	Σ	Ε	Ι
Ε	Κ	Κ	Λ	Η	Σ	Ι	Α	Κ	Σ	Α	Ρ

Ο Δήμος Φλώρινας σου έχει αναθέσει να ετοιμάσεις διαφημισούλες που θα παίζονται κατά τη διάρκεια της εκπομπής podcast «Θεσμοί και Πολιτείες».

Πρέπει να δημιουργήσω ευφάνταστα κείμενα με το ποιος θεσμός μου αρέσει να παίρνω μέρος και πόσο σημαντικός είναι αυτός ο θεσμός για μένα!!

Γεια σας είμαι η Ιορδάνια και είχα στο podcast "Θεσμοί και Πολιτείες". Ο καλύτερος θεσμός για μένα είναι το τένις, η αλήθεια είναι ότι σας το προτείνω. Στο τένις παίζω γιατί μου αρέσει να αγωνιάζομαι και να κάνω δραστηριότητες με τις φίλες μου. Εκεί έχω μια δασκάλα και έναν δούκαλο που με βοηθάνε πολύ. Αυτά έχω να σας πω για το τένις σας περιμένω κι εσάς για να παίξουμε μαζί!!

Ποια είναι τα οφέλη που έχω όταν έρχομαι σχολείο;

Όταν έρχομαι σχολείο τα οφέλη πια είναι να μαθαίνουμε πολλά πράγματα για τον πλανήτη ή και τον τόπο μας.

Επίσης μαθαίνουμε να φράζουμε και να διαβάζουμε. Μπορούμε να κάνουμε φίλους και να δημιουργήσουμε κοινωνικές σχέσεις. Εμένα οι φίλοι μου είναι η Ραφαέλα, η Δήμητρα και καλύτερη η αδερφοπούλα μου η Άννα. Τέλος μπορούμε να μάθουμε τις κουλτούρες ξένων χωρών αλλά και τις γλώσσες τους.

Ενδεικτικά γραπτά φύλλων εργασιών 2^{ης} ενότητας: «Ρόλοι και υποχρεώσεις πολίτη»

ΒΗΜΑ 1^ο:

Τι είναι τελικά πολίτης;

Πολίτης είναι αυτός

που έχει υποχρεώσεις που πρέπει να τις κάνει ειλικρινά, πιάει στο έργο, κάνει δραστηριότητες, γινίξει. Ο πολίτης ανήκει στη χώρα μας και πρέπει να τηρεί τους νόμους του κράτους. Επίσης ο πολίτης πρέπει να βοηθάει τους συμπολίτες του. Τέλος μπορεί να γίνει εθελοντής, να κάνει αιμοδοσία και να κάνει το κράτος όσο πιο καλό με τον "χαρακτήρα" του.

ΒΗΜΑ 2°:

Ποιους ρόλους έχει ένας πολίτης;

Οι ρόλοι ενός πολίτη είναι να πηγαίνει σχολείο να συμμετέχει σε αθλητικούς συλλόγους, να κάνει αφοσίωση και να κάνει εθελοντισμό.

ΒΗΜΑ 3°:

Ποιες υποχρεώσεις έχει ένας πολίτης;

Οι υποχρεώσεις ενός πολίτη είναι να βοηθάει τους φίλους του και να τους γέβεται, να λέει πάντα την αλήθεια και να είναι ευγενικός.

ΒΗΜΑ 1^ο:

Τι είναι τελικά πολίτης;

Πολίτης είναι αυτός
που ανήκει είναι ένα μέλος του κόσμου το
οποίο πρέπει να σέβεται την προσωπική
ζωή του αλλά έχει δικαίωμα για ψήφηση
μορφώνεται, έχει δικαιώματα πρέπει να μιλάει
ομαρδα να μην μαλώνει με τους άλλους.
και να είναι ειρηνικός.

ΒΗΜΑ 2^ο:

Ποιους ρόλους έχει ένας πολίτης;

Οι ρόλοι που έχει ένας πολίτης είναι να πηγαίνει σχολείο να κάνει αθλήματα να δίνει αίμα να πηγαίνει στο φροντιστήριο να κάνει εξελευτισμός και να ψηφίζω.

ΒΗΜΑ 3^ο:

Ποιες υποχρεώσεις έχει ένας πολίτης;

Οι υποχρεώσεις του πολίτη είναι να λέει την αλήθεια να σεβετε την ιδιωτική ζωή του άλλου να σεβετε τους άλλους να είναι ευγενικός και να μην μαλώνει με τους άλλους.

ΒΗΜΑ 1^ο:

Τι είναι τελικά πολίτης;

Πολίτης είναι αυτός

που πρέπει να σέβεται τους νόμους και την Πατρισία του, να βοηθάει για ένα καλύτερο μέλλον, να σέβεται την δικιμή των άλλων, να μην κοροϊδεύει τους άλλους ανθρώπους, πρέπει να ψηφίζει καλά.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ΒΗΜΑ 2^ο:

Ποιους ρόλους έχει ένας πολίτης;

- Να πηγαίνει στο σχολείο
- Να είναι μέλος ενός αθλητικού ομίλου
- Να δίνει αίμα
- Να ψηφίζει

ΒΗΜΑ 3^ο:

Ποιες υποχρεώσεις έχει ένας πολίτης;

- Να σέβεται την γνώμη των άλλων είτε συμφωνεί είτε όχι
- Να λέει την αλήθεια
- Να μην προσβάλλει τους άλλους
- Να είναι φιλανθρωπικός απέναντι στους συμπολίτες μου.

ΒΗΜΑ 1^ο:

Τι είναι τελικά πολίτης;

Πολίτης είναι αυτός

που είναι μέρος του κράτους, έχει υποχρεώσεις, όπως προστατεύει τα δάσος, να μην κόβει τα δέντρα, να προστατεύει τα ζώα να μην τα σκοτώνει, ελεύθερος πρέπει να μην πετάει σκουπίδια στους δρόμους, στα δάσος, να μην σπάει αντικείμενα σε μουσεία.

ΒΗΜΑ 2^ο:

Ποιους ρόλους έχει ένας πολίτης;

Να ηγείται οχλοειο, Να ηγείται
σε αθλητικούς συνδέσμους, Να διαβάζει και
να ηγείται σε βροντιστήρια, εθελοντισμός, αλληλεγγύη,
να δίνει, να φιλάει

ΒΗΜΑ 3^ο:

Ποιες υποχρεώσεις έχει ένας πολίτης;

Οφείλω να δίνω την αλήθεια, Να ψηφίζουμε,
Να σεβόμαστε την ιδιωτική ζωή του άλλου, να σεβόμαστε
την γνώμη του άλλου, εστω και αν διαφωνώ
μαζί του, Οφείλω να είμαι ευγενικός, οφείλω να
βοηθώ όσους έχουν ανάγκη, να μην προσβάλλω και
να μην κοροϊδεύω τους άλλους, να σεβόμαστε τους νόμους.

Ποια είναι τα δικαιώματα μου και ποιες οι υποχρεώσεις μου;

"Σύνταγμα των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων"	
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ
Έχω δικαίωμα στην τροφή.	Να σεβόμαι τους άλλους
Έχω δικαίωμα να ηηραίνω οσθία.	Να διαβάζω
Έχω δικαίωμα να ρίνω νιρό	Να βοηθάω τους γύρω μου
Έχω δικαίωμα στη παιδεία.	Να μην ηηράζω την η ιδιοκτησία του άλλου
Έχω δικαίωμα να λείωχνώρη μου ^{ΕΛΕΘΕΡΑ}	Να κομάμαι
Έχω δικαίωμα να ακούω	Να γίωω στο σχολείο.
Έχω δικαίωμα να ψηφίζω	Να λείω την αλήθεια
	Να είμαι ευγενικός
	Να είμαι ίσος με τους άλλους
	Να βοηθάω τους άλλους
	Να μην κλέβω κανέναν
	Να μην μοιάνω με τους άλλους.
	Να μην κοροϊδέω

Ποια είναι τα δικαιώματα μου και ποιες οι υποχρεώσεις μου;

"Σύνταγμα των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων"	
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ
Έστην τροφή	Έχω την υποχρέωση να λέω την αλήθεια
Έστο νερό	Έχω την υποχρέωση να βοηθάω τους άλλους
Έστη παιδεία	Έχω την υποχρέωση να είμαι ίσος
Να παίρνω χρόνο με τους γονείς μου	Έχω την υποχρέωση να σέβομαι
Να έχω ελεύθερο χρόνο	ταντιστική ζωή των άλλων
Να δέω ελεύθερα τη γνώμη μου	Να είμαι ευγενικός
Να διαβάσω	Να μην κοροϊδεύω τους άλλους
Να κοιμάμαι	
Να ζω σε έναν κόσμο χωρίς βία	
Να υπηριζω	
Να ζω σε έναν κόσμο που να σεβονται τα προσωπικά	
Έχω δικαίωμα να μου δέδομε να δουλεύω κάτω τον Ή8	
Έχω δικαίωμα να ηγαρίνω σχέση	

Ποια είναι τα δικαιώματα μου και ποιες οι υποχρεώσεις μου;

"Σύνταγμα των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων"	
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ
Έχω δικαίωμα στην	· Να λέω την αλήθεια
Έχω δικαιώματα ηθικών	· Να σεβόμαι τους συμπολίτες
Έχω δικαίωμα να πίνω	· Να είμαι ευγενικός/η.
Έχω δικαίωμα στην παιδεία	· Να σεβόμαι την ιδιωτική ζωή
Έχω δικαίωμα να λέω ελεύθερα την γνώμη μου.	των άλλων.
Έχω δικαίωμα να ακούω άλλους	· Να μην κοροϊδεύω τους
Έχω δικαίωμα να ψηφίζω	· Να τηρώ τους νόμους
	· Να βοηθάω τους άλλους
	· Να σεβόμαι τη διαφορετικότητα

εφοψη
σχεδιο
νερο

Ποια είναι τα δικαιώματα μου και ποιες οι υποχρεώσεις μου;

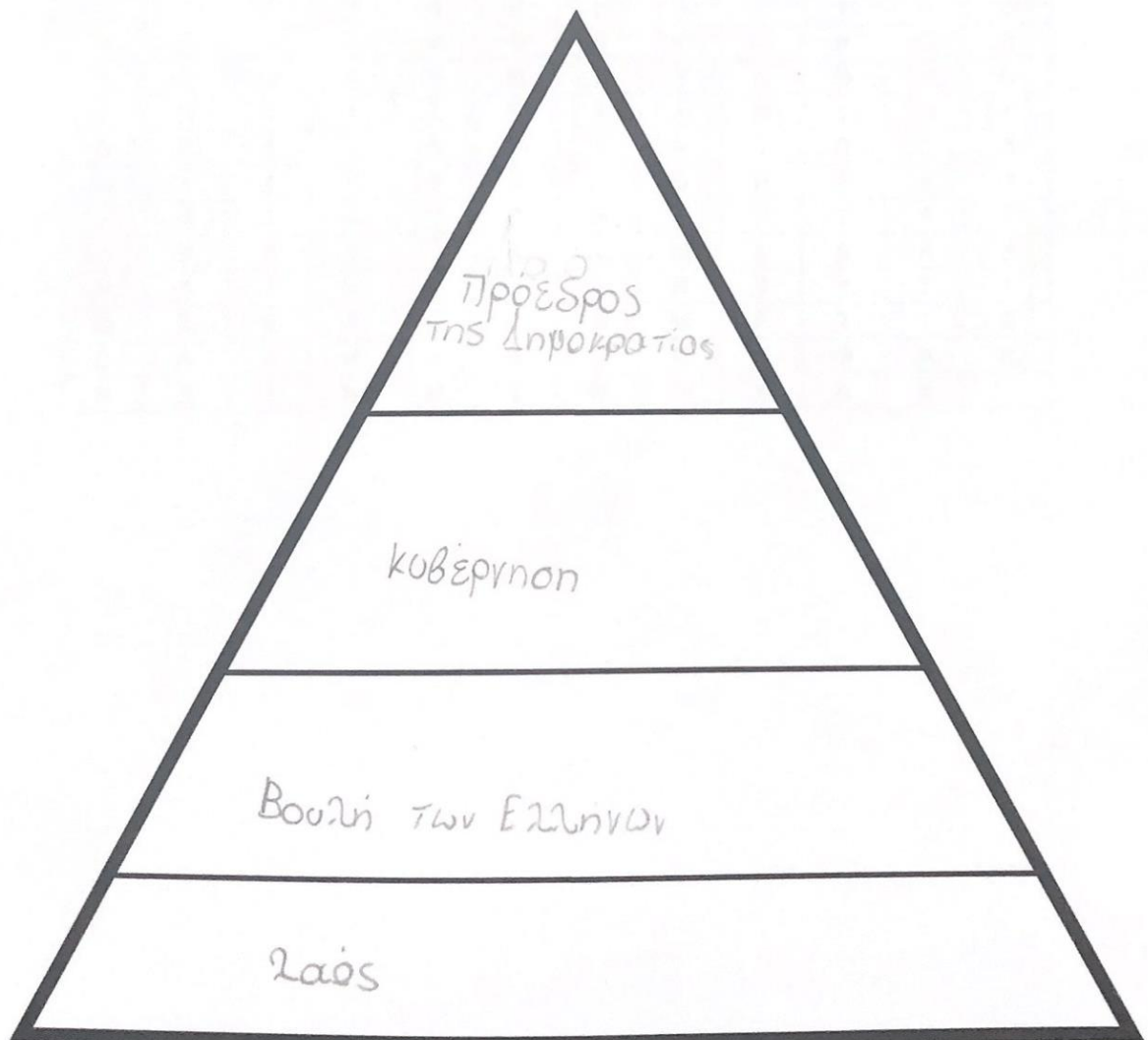
"Σύνταγμα των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων"	
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ
να μηνάινω σχολείο	να λέω την αλήθεια
να μιλάω	να βοηθώ τους άλλους
να σηκώνω χερί	να είμε ίσος με τους άλλους
να παίζω	να σέβομε την ιδιοτική ζωή των άλλων
να γράφω	να είμε ευγενικός
να διαβάζω	να μην κοροϊδεύω τους άλλους.
να ακούω	
να βλέπω	
να ηησάινω αθλητικούς σπόρους	
να κάνω παρέε	
να βοηθάν όποιους έχουν ανάγκη	
να κανά ότι θέλω	
να τρώω	

Ενδεικτικά γραπτά φύλλων εργασιών 4^{ης} ενότητας: «Δημοκρατία και πολίτης»

Βάζω σε σωστή σειρά τις
λέξεις (από κάτω προς τα
πάνω):

Βουλή των Ελλήνων, Πρόεδρος της
Δημοκρατίας, λαός, Κυβέρνηση

ΒΗΜΑ 2^ο:

Προσπαθώ να ανακαλύψω τις κρυμμένες λέξεις σχετικά με τα πολιτεύματα!

• ΠΡΩΤΟΥΠΟΥΡΓΟΣ, ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, ΠΡΟΕΔΡΕΥΟΜΕΝΗ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΒΑΣΙΛΕΥΟΜΕΝΗ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ΜΙΣΟΣ, ΑΡΩΝΙΑ

Π	Ρ	Ω	Θ	Υ	Π	Ο	Υ	Ρ	Γ	Ο	Σ
Κ	Γ	Ε	Υ	Ω	Ψ	Γ	Δ	Η	Κ	Ξ	Π
Ο	Ξ	Ε	Λ	Ε	Υ	Θ	Ε	Ρ	Ι	Α	Ρ
Ι	Η	Ρ	Τ	Β	Α	Η	Φ	Υ	Ξ	Υ	Ο
Ν	Ο	Τ	Α	Π	Δ	Ξ	Γ	Τ	Η	Τ	Ε
Ο	Π	Υ	Σ	Ρ	Ι	Κ	Β	Ρ	Γ	Ρ	Δ
Β	Δ	Η	Μ	Ο	Κ	Ρ	Α	Τ	Ι	Α	Ρ
Ο	Η	Θ	Δ	Ε	Τ	Θ	Σ	Δ	Φ	Γ	Ε
Υ	Μ	Ι	Φ	Δ	Α	Υ	Ι	Σ	Δ	Ω	Υ
Λ	Ο	Ο	Γ	Ρ	Τ	Τ	Λ	Ζ	Σ	Ν	Ο
Ε	Κ	Κ	Η	Ο	Ο	Ρ	Ε	Χ	Σ	Ι	Μ
Υ	Ρ	Τ	Η	Σ	Ρ	Δ	Υ	Ψ	Α	Α	Ε
Τ	Α	Λ	Ξ	Μ	Ι	Σ	Ο	Σ	Ε	Ε	Ν
Ι	Τ	Η	Κ	Ν	Α	Ε	Μ	Ω	Τ	Δ	Η
Κ	Ι	Γ	Λ	Μ	Σ	Σ	Ε	Β	Ρ	Σ	Φ
Η	Α	Φ	Ζ	Π	Δ	Α	Ν	Ν	Η	Α	Δ
	Σ	Δ	Χ	Ο	Φ	Ζ	Η	Η	Γ	Ζ	Χ

ΒΗΜΑ 3°:

Τι είναι η Δημοκρατία για
εμένα; Πού υπάρχει στην
καθημερινή μου ζωή;

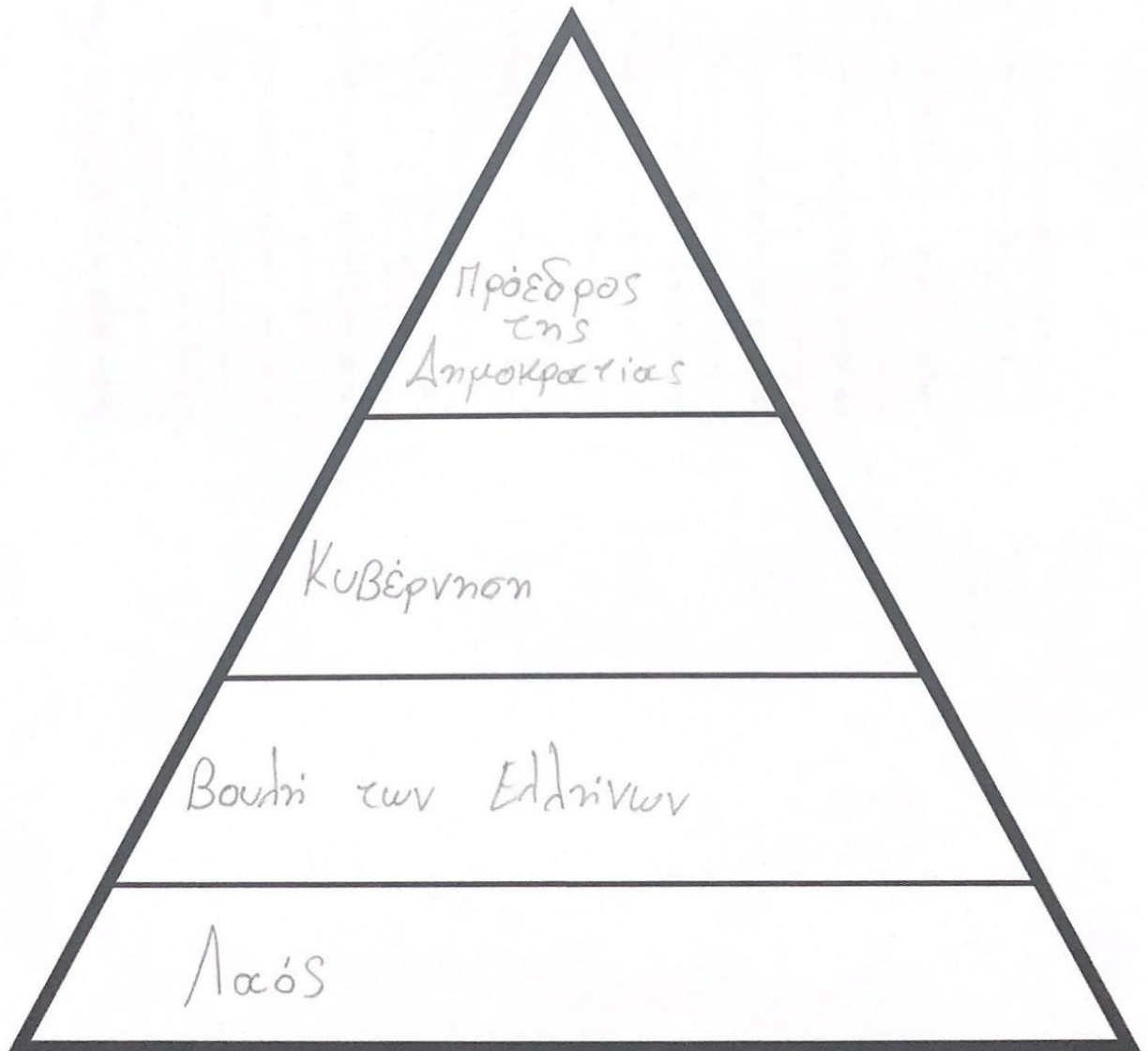
Οτι Μπορώ να ψηφίσω την προσωπική
μου, να μπορώ να εκφράσω την γνώμη μου
ή να μπορώ να χνώ και εδω κάποια μέρα
προσωπάρχος. οι πολίτες πρέπει να τολμούν
ή να φιλιάζονται σε ηερ. πτοση που
κάνουν κάποιο παρόπτομο και ολοι οι πολίτες
πρέπει να είναι αλληλαντι στο νόμο για να υπάρχει μια
ισότητα στο κράτος.

Βήμα 1^ο:

Βάζω σε σωστή σειρά τις
λέξεις (από κάτω προς τα
πάνω):

Βουλή των Ελλήνων, Πρόεδρος της
Δημοκρατίας, λαός, Κυβέρνηση

ΒΗΜΑ 2^ο:

Προσπαθώ να ανακαλύψω τις κρυμμένες λέξεις σχετικά με τα πολιτεύματα!

ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ, ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, ΠΡΟΕΔΡΕΥΟΜΕΝΗ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΒΑΣΙΛΕΥΟΜΕΝΗ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ΜΙΣΟΣ, ΑΓΟΝΙΑ

Π	Ρ	Ω	Θ	Υ	Π	Ο	Υ	Ρ	Γ	Ο	Σ
Κ	Γ	Ε	Υ	Ω	Ψ	Γ	Δ	Η	Κ	Ξ	Π
Ο	Ξ	Ε	Λ	Ε	Υ	Θ	Ε	Ρ	Ι	Α	Ρ
Ι	Η	Ρ	Τ	Β	Α	Η	Φ	Υ	Ξ	Υ	Ο
Ν	Ο	Τ	Α	Π	Δ	Ξ	Γ	Τ	Η	Τ	Ε
Ο	Π	Υ	Σ	Ρ	Ι	Κ	Β	Ρ	Γ	Ρ	Δ
Β	Δ	Η	Μ	Ο	Κ	Ρ	Α	Τ	Ι	Α	Ρ
Ο	Η	Θ	Δ	Ε	Τ	Θ	Σ	Δ	Φ	Γ	Ε
Υ	Μ	Ι	Φ	Δ	Α	Υ	Ι	Σ	Δ	Ω	Υ
Λ	Ο	Ο	Γ	Ρ	Τ	Τ	Λ	Ζ	Σ	Ν	Ο
Ε	Κ	Κ	Η	Ο	Ο	Ρ	Ε	Χ	Σ	Ι	Μ
Υ	Ρ	Τ	Η	Σ	Ρ	Δ	Υ	Ψ	Α	Α	Ε
Τ	Α	Λ	Ξ	Μ	Ι	Σ	Ο	Σ	Ε	Ε	Ν
Ι	Τ	Η	Κ	Ν	Α	Ε	Μ	Ω	Τ	Δ	Η
Κ	Ι	Γ	Λ	Μ	Σ	Σ	Ε	Β	Ρ	Σ	Φ
Η	Α	Φ	Ζ	Π	Δ	Α	Ν	Ν	Η	Α	Δ
	Σ	Δ	Χ	Ο	Φ	Ζ	Η	Η	Γ	Ζ	Χ

ΒΗΜΑ 3^ο:

Τι είναι η Δημοκρατία για
εμένα; Πού υπάρχει στην
καθημερινή μου ζωή;

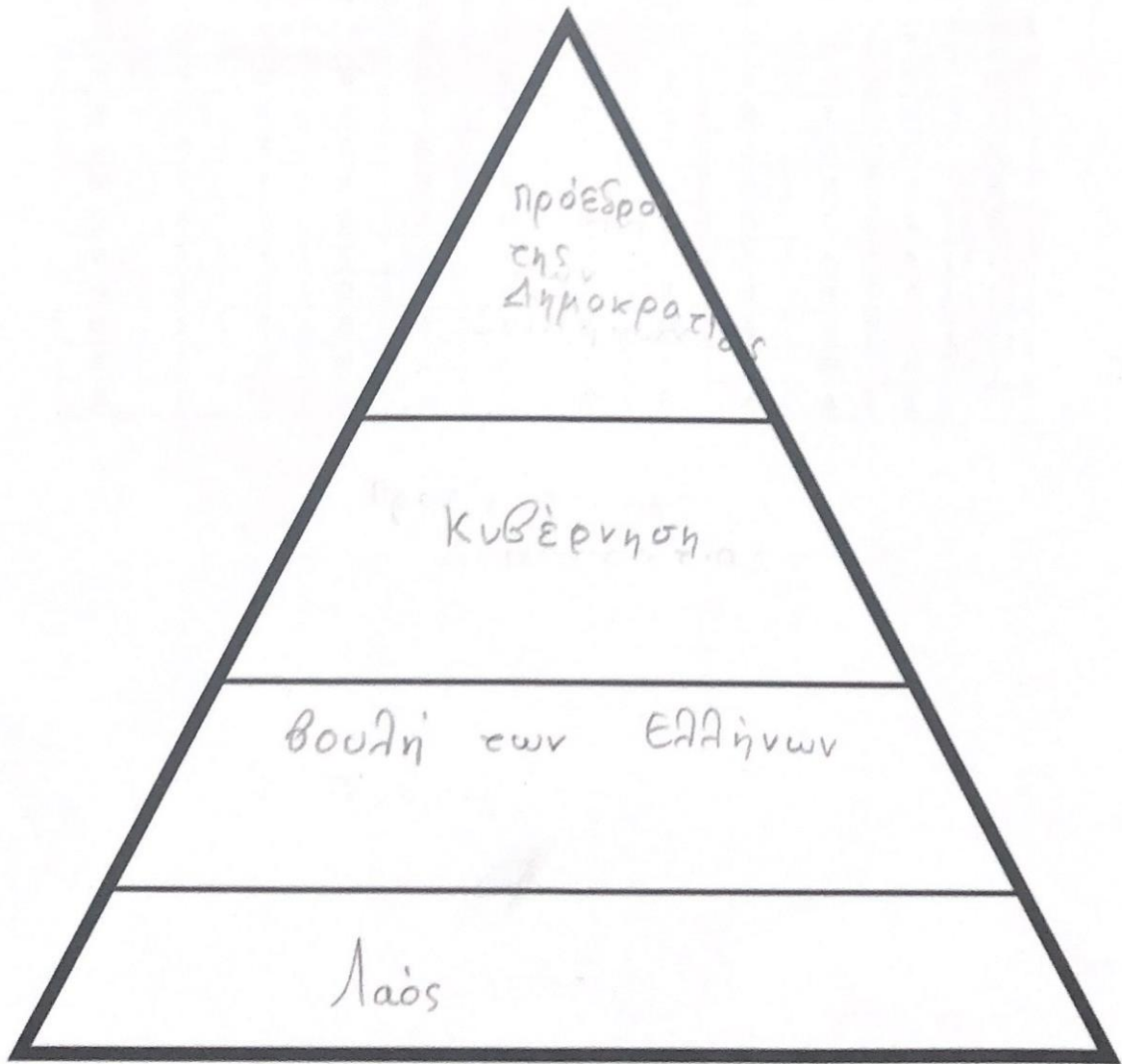
Υπάρχει στην ελευθερία λόγου και είναι πολύ
σημαντική γιατί χωρίς αυτήν δεν θα μπορούσαμε
να ζήσουμε ήρεμα και αρμονικά μιας και ο καθένας
μας έχει τα δικαιώματά του ενώ στην δικτατορία
γίνονται το αντίθετο. Οι πολίτες νιώθουν ασφαλείς,
δίνει η αστυνομία και ο στρατός είναι υπεύθυνοι
για την ασφάλεια των πολιτών και των σπυρίων.
Η Δημοκρατία είναι ένα παιχνίδι που συνεχώς
δεν υπάρχει σε όλες τις χώρες του κόσμου.

Βήμα 1^ο:

Βάζω σε σωστή σειρά τις
λέξεις (από κάτω προς τα
πάνω):

Βουλή των Ελλήνων, Πρόεδρος της
Δημοκρατίας, λαός, Κυβέρνηση

ΒΗΜΑ 2^ο:

Προσπαθώ να ανακαλύψω τις κρυμμένες λέξεις σχετικά με τα πολιτεύματα!

ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ, ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, ΠΡΟΕΔΡΕΥΟΜΕΝΗ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΒΑΣΙΛΕΥΟΜΕΝΗ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ΜΙΣΟΣ, ΑΓΩΝΙΑ

Π	Ρ	Ω	Θ	Υ	Π	Ο	Υ	Ρ	Γ	Ο	Σ
Κ	Γ	Ε	Υ	Ω	Ψ	Γ	Δ	Η	Κ	Ξ	Π
Ο	Ξ	Ε	Λ	Ε	Υ	Θ	Ε	Ρ	Ι	Α	Ρ
Ι	Η	Ρ	Τ	Β	Α	Η	Φ	Υ	Ξ	Υ	Ο
Ν	Ο	Τ	Α	Π	Δ	Ξ	Γ	Τ	Η	Τ	Ε
Ο	Π	Υ	Σ	Ρ	Ι	Κ	Β	Ρ	Γ	Ρ	Δ
Β	Δ	Η	Μ	Ο	Κ	Ρ	Α	Τ	Ι	Α	Ρ
Ο	Η	Θ	Δ	Ε	Τ	Θ	Σ	Δ	Φ	Γ	Ε
Υ	Μ	Ι	Φ	Δ	Α	Υ	Ι	Σ	Δ	Ω	Υ
Λ	Ο	Ο	Γ	Ρ	Τ	Τ	Λ	Ζ	Σ	Ν	Ο
Ε	Κ	Κ	Η	Ο	Ο	Ρ	Ε	Χ	Σ	Ι	Μ
Υ	Ρ	Τ	Η	Σ	Ρ	Δ	Υ	Ψ	Α	Α	Ε
Τ	Α	Λ	Ξ	Μ	Ι	Σ	Ο	Σ	Ε	Ε	Ν
Ι	Τ	Η	Κ	Ν	Α	Ε	Μ	Ω	Τ	Δ	Η
Κ	Ι	Γ	Λ	Μ	Σ	Σ	Ε	Β	Ρ	Σ	Φ
Η	Α	Φ	Ζ	Π	Δ	Α	Ν	Ν	Η	Α	Δ
	Σ	Δ	Χ	Ο	Φ	Ζ	Η	Η	Γ	Ζ	Χ

ΒΗΜΑ 3°:

Τι είναι η Δημοκρατία για
εμένα; Πού υπάρχει στην
καθημερινή μου ζωή;

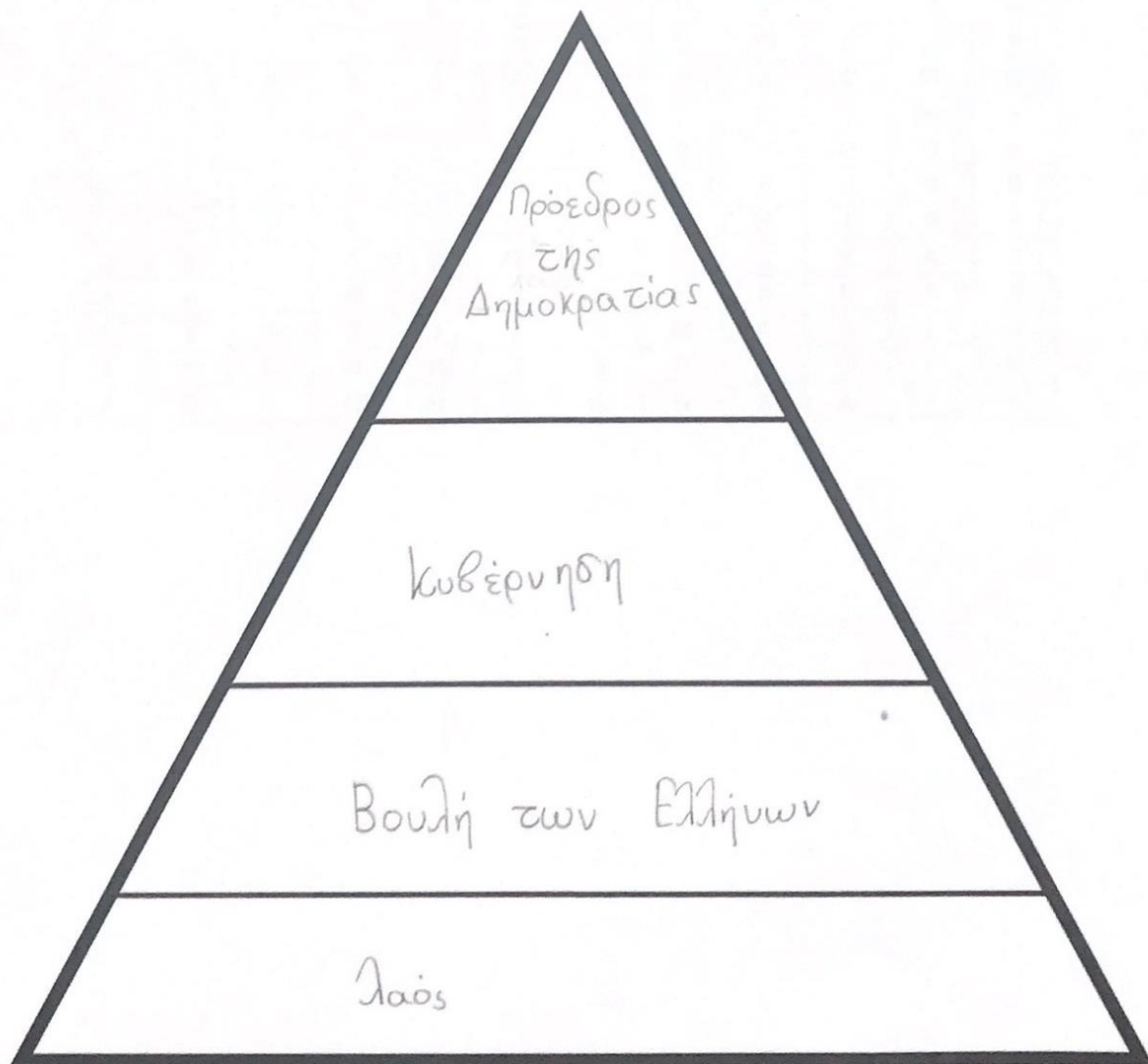
Στη Δημοκρατία κυβερνάει ο δήμος.
Μάλιστα οι πολίτες έχουν το δικαίωμα να
εκφράσουν ελεύθερα τη γνώμη τους. Είναι
όλοι ίσοι με τους νόμους του κράτους.
Η Αστυνομία και ο στρατός φροντίζουν για
την ασφάλεια των πολιτών και των συνόρων.
Έχουμε ελευθερία να μορφωθούμε. Έχουμε
τροφή και στέγη. Μπορούμε να παίξουμε
όπου θέλουμε.

Βήμα 1°:

Βάζω σε σωστή σειρά τις
λέξεις (από κάτω προς τα
πάνω):

Βουλή των Ελλήνων, Πρόεδρος της
Δημοκρατίας, λαός, Κυβέρνηση

ΒΗΜΑ 2^ο:

Προσπαθώ να ανακαλύψω τις κρυμμένες λέξεις σχετικά με τα πολιτεύματα!

ΠΡΟΨΥΠΟΥΡΓΟΣ, ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, ΠΡΟΕΔΡΕΥΟΜΕΝΗ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΒΑΣΙΛΕΥΟΜΕΝΗ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ΜΙΣΟΣ, ΑΓΩΝΙΑ

Π	Ρ	Ω	Θ	Υ	Π	Ο	Υ	Ρ	Γ	Ο	Σ
Κ	Γ	Ε	Υ	Ω	Ψ	Γ	Δ	Η	Κ	Ξ	Π
Ο	Ξ	Ε	Λ	Ε	Υ	Θ	Ε	Ρ	Ι	Α	Ρ
Ι	Η	Ρ	Τ	Β	Α	Η	Φ	Υ	Ξ	Υ	Ο
Ν	Ο	Τ	Α	Π	Δ	Ξ	Γ	Τ	Η	Τ	Ε
Ο	Π	Υ	Σ	Ρ	Ι	Κ	Β	Ρ	Γ	Ρ	Δ
Β	Δ	Η	Μ	Ο	Κ	Ρ	Α	Τ	Ι	Α	Ρ
Ο	Η	Θ	Δ	Ε	Τ	Θ	Σ	Δ	Φ	Γ	Ε
Υ	Μ	Ι	Φ	Δ	Α	Υ	Ι	Σ	Δ	Ω	Υ
Λ	Ο	Ο	Γ	Ρ	Τ	Τ	Λ	Ζ	Σ	Ν	Ο
Ε	Κ	Κ	Η	Ο	Ο	Ρ	Ε	Χ	Σ	Ι	Μ
Υ	Ρ	Τ	Η	Σ	Ρ	Δ	Υ	Ψ	Α	Α	Ε
Τ	Α	Λ	Ξ	Μ	Ι	Σ	Ο	Σ	Ε	Ε	Ν
Ι	Τ	Η	Κ	Ν	Α	Ε	Μ	Ω	Τ	Δ	Η
Κ	Ι	Γ	Λ	Μ	Σ	Σ	Ε	Β	Ρ	Σ	Φ
Η	Α	Φ	Ζ	Π	Δ	Α	Ν	Ν	Η	Α	Δ
	Σ	Δ	Χ	Ο	Φ	Ζ	Η	Η	Γ	Ζ	Χ

ΒΗΜΑ 3°:

Τι είναι η Δημοκρατία για
εμένα; Πού υπάρχει στην
καθημερινή μου ζωή;

Οι πολίτες έχουν δικαίωμα να εκφράσουν
ελεύθερα την γνώμη τους. Οι πολίτες είναι
ίσοι απέναντι στον νόμο. Μπορώ να ψυφίσω
οποιον θέλω χωρίς να μου ηεί κάποιος κάτι
κακό για την αποψη μου. και μπροσω ακόμα
και έχω να δίνω ένα μέλος της Δημοκρατίας
αμα ηδέται.

Ενδεικτικά γραπτά φύλλων εργασιών ενότητας 5α: «Διάσταση του Ευρωπαίου Πολίτη – Ενεργού Πολίτη (Ενεργός Ευρωπαϊκή Πολιτειότητα)»

Βήμα 1^ο:

Τι είναι η πολιτειότητα για
‘μένα;

Πολιτειότητα είναι ο πολιτισμος του κοσμου. Με
νοιαζει η κοινωνια που ζω αρα δω μεσα σε
αυτην προσπαθουμε να βοηθειουμε τις αλλες
χωρες με τα προβληματα τους ασεχτος ομα
δεν είναι η δικη μας χωρα. Ολα τα παιδια του
κοσμου έχουν δικαίωμα για μορφωση και οι πολιτες
εχουν δικαίωμα να εκφραζουν ελευερα την γνώμη
τους

Βήμα 1°:

Τι είναι η πολιτειότητα για
μένα;

Πολιτειότητα είναι ένας πολίτης του κόσμου
που ενδιαφέρεται για τον υπόλοιπο κόσμο,
βοηθάει τις άλλες χώρες (π.χ. να τους
θυβεί, προστατεύει το περιβάλλον, μπορεί να
εκπαιδευτεί, ψηφίζει και κάνει ερευνες).

Βήμα 1°:

Τι είναι η πολιτειότητα για
μένα;

Με ενδιαφέρει το καθετί που συμβαίνει σε άλλες
χώρες του κόσμου ανεξέτασ αν είναι μακριά αυτή η χώρα
ή κοντά. Προσπατώ το περιβάλλον κάνω εθελοντισμό
αλλού και ταυτόχρονα μπορώ να ψηφίσω κάτι που παλιό
δυστυχώς δεν χινόταν πια. Επίσης έχω δικαίωμα στην
εκπαίδευση καθώς επίσης να εκφράζω ελεύθερα την
ίσταση μου χωρίς φόβο.

Βήμα 1°:

Τι είναι η πολιειότητα για
μένα;

Να είμαστε ενεργοί πολίτες, να προστατεύουμε
το περιβάλλον, να νοιαζόμαστε για τη χώρα
μας, να μας νοιάζει ο υπόλοιπος κόσμος αόχετα
αν δει είναι η χώρα μας, να κάνουμε εθελοντισμό.

Βήμα 1°:

Τι είναι η πολιτειότητα για
μένα;

Πολιτειότητα για μενα σημαίνει οτι
εισαι πολιτης του χωρου. Πολιτης είναι
οτι ναιμεσαι για τους αλλους λαου του χωρου
αυτου που προσπαθενουν το περιβαλλον
πρεπει να ψυχιζει. Επισης για να πολιτης
εχει δικαιωμα και υποχρεωσεις.

Ενδεικτικά γραπτά φύλλων εργασιών ενότητας 5β: «Ευρωπαίος πολίτης και κινητικότητα»

Στίχοι από το τραγούδι:

«Τα παιδιά όλου του
κόσμου»

Στίχοι:

Δυο παιδιά, δυο πεφταστέρια

Δεν τα βρήκε η ευχή

Και βρεθήκαν απ' τ' αστέρια

Σ' ένα πόλεμο στη γη

Τότε ζήτησαν μια χάρη

Τρομαγμένα τα παιδιά

Ένα τόπο με φεγγάρι

Και φωλιές για τα πουλιά

Τα παιδιά όλου του κόσμου

Που δεν είχαν τυχερό

Στου πελάγου τις αλάνες

Ψάχνουν σε γοργόνες μάνες

Ένα χάδι στοργικό

Μες το πέλαγος βρεθήκαν

Με μια βάρκα στα βαθιά

Κι οι ψυχούλες τους χαρήκαν

Πως θα ζούσαν πιο καλά

Μα η βάρκα βγήκε άδεια

Βρήκε κύματα θεριά

Που είχαν πνίξει στα σκοτάδια

Τα ξυπόλητα παιδιά

ΒΗΜΑ 3^ο:

Φτιάχνουμε το δικό
μας τραγούδι!

ΠΡΟΣΟΧΗ! Πρέπει να βάλουμε
λέξεις που είπαμε πριν, π.χ.
μετανάστης, πλοίο, βάρκα κλπ

Η εκπαίδευση είναι σημαντική
Γιατί μετά μαθαρίσ να βρείς
μια δουλειά καλή και να μην
δυσκολευτείς.

v. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

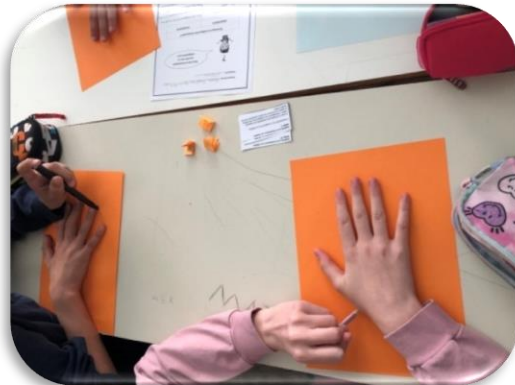
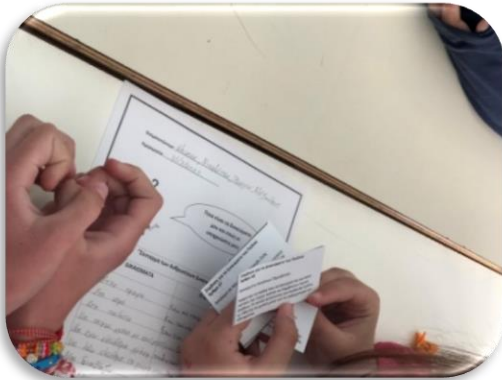
Φωτογραφικά στιγμιότυπα πρώτης διδακτικής παρέμβασης: «Θεσμοί»

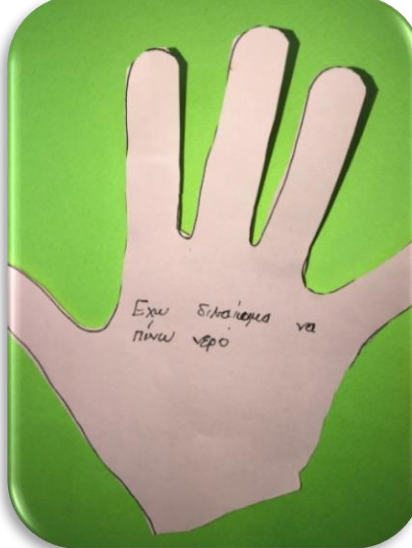
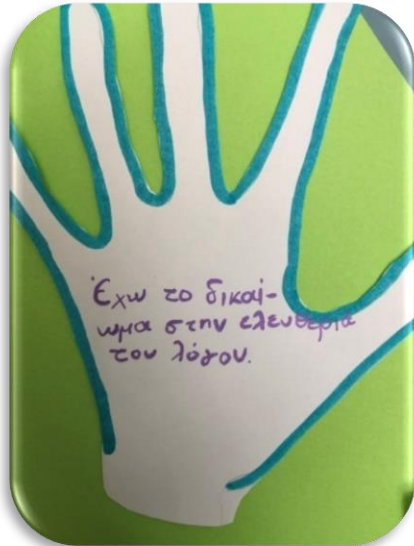
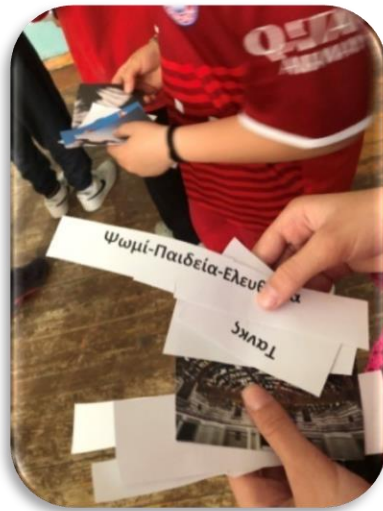
Φωτογραφικά στιγμιότυπα δεύτερης διδακτικής παρέμβασης: "Ρόλοι και υποχρεώσεις πολίτη"

Φωτογραφικά στιγμιότυπα τρίτης διδακτικής παρέμβασης: "Δικαιώματα πολίτη"

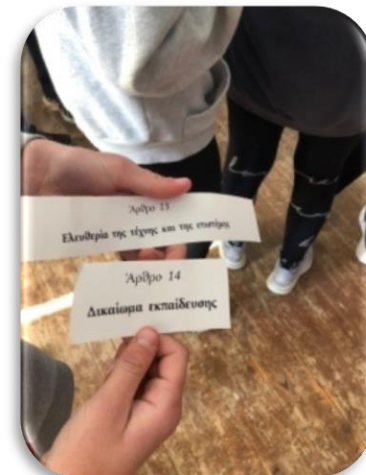

Φωτογραφικά στιγμιότυπα τέταρτης διδακτικής παρέμβασης: "Δημοκρατία και πολίτης"

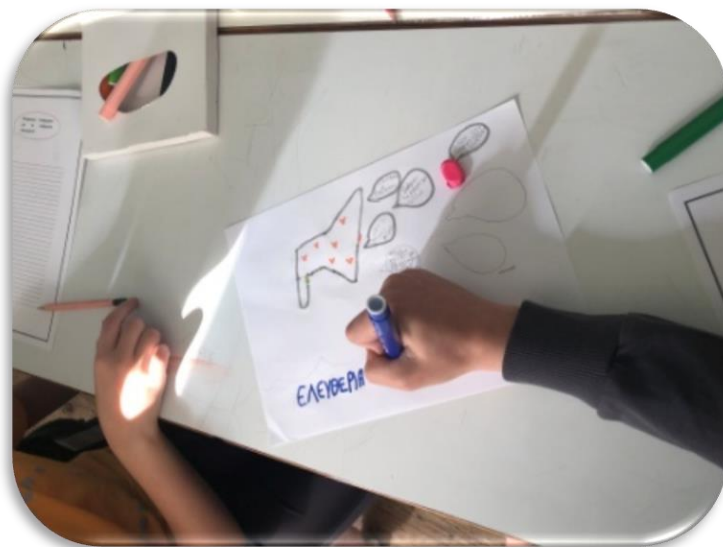

Φωτογραφικά στιγμιότυπα πέμπτης διδακτικής παρέμβασης:

"Διάσταση Ευρωπαίου πολίτη – Ενεργού πολίτη (Ενεργός Ευρωπαϊκή Πολιτειότητα)" - Α' ΜΕΡΟΣ

Φωτογραφικά στιγμιότυπα πέμπτης διδακτικής παρέμβασης:
"Ευρωπαίος πολίτης και κινητικότητα" - Β' ΜΕΡΟΣ

Φωτογραφικά στιγμιότυπα έκτης διδακτικής παρέμβασης:
"Μεταναστευτικές εισροές και κοινωνική ένταξη"

Φωτογραφικά στιγμιότυπα από τη συνολική αποτίμηση των εργαστηρίων του project:

